

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 875-79.

ספר

מוסר השכל

יכיל שלשה דרושים נדרשים בסדרי תבא. נצבים-וילך. והאזינו.
ומאמרים נדרבים בעת לדבר. על אדות בקיעי משכנות יעקב.
לא להרום. כי אם לבנות ולחזק כל בדק בעת לעשות לה.

סכ"ו

יוסף כהן צדק

מגיד מישרים לעדת דורשי תורה וחכמה

פה לונדאן יע"א

בשנת ד'בר שלום אל אחיו לפ"ק.

בדפוס השותפים,

מרדכי בן צבי אברהם. ואמו מרת חנה.

טחיר הספר הזה שני שיללינג וחצי. מכורך בכד (ליינואנד) שלשה
 שיללינג. והעשיר כי ירבה, ישא ברכה.
 למוכרי ספרים הנחה, בדרך החגרים.
 שמות הקונים אותו, ארפוס אי"ה בראש החלק השני. ומבקשיו
 ימצאוהו על ידי:

Amsterdam	Herrn	J. L. Joachemsthal.
Frankfurt a. M.	„	J. Kauffmann.
Krakau	„	A. Faust.
Lemberg	„	David Kohn-Zedek.
London	Messrs.	Abrahams & Son, 53, St. Mary Axe.
„	Mr.	N. Lipmann, 12, Scarborough St. Goodman's Fields, E.
„	„	M. Myers, Duke St., Aldgate.
„	„	P. Vallentine „ „ „
Paris	Mons.	E. Roller, 130, Boulevard Voltaire
Rotterdam	Herren	Gebrüder Hagens.
Wien	Herren	Gebrüder Winter.

והחפין לפנות אלי. הן תוי ונוי:

Rev. J. Kohn - Zedek,
 15, St. Mark Street, Goodman's Fields, E., London.

THEOLOGICAL

DISCOURSES

DELIVERED

ON VARIOUS OCCASIONS.

BY THE

REV. J. KOHN-ZEDER.

מוסר רשבל

To know wisdom and instruction; to receive the words of understanding; to receive the instruction of wisdom, justice and judgment, and equity.

ABRAHAM & SON, PRINTERS & PUBLISHERS.

21, St. Mark Lane, E.C.

1878

THEOLOGICAL
DISCOURSES :

DELIVERED

ON VARIOUS OCCASIONS,

BY THE

REV. J. KOHN-ZEDEK.

“To know wisdom and instruction; to perceive the words of understanding; to receive the instruction of wisdom, justice, and judgment, and equity.”—*Proverbs*, i, 2-3.

LONDON :

ABRAHAMS & SON, HEBREW PRINTERS & PUBLISHERS,
53, ST. MARY AXE, E.C.

5638---1878.

ספר

מוסר השכל

כיל שלשה דרושים נדרשים בסדרי תבא. נצבים-וילך. והאזינו.
ומאמרים נדרבים בעת לדבר. על אדות בקיעי משכנות יעקב.
לא להרום. כי אם לבנות ולחזק כל ברק בעת לעשות לה.

ח"א

החלוץ העובר לפני ספרי הגדול, ויקרא שמו

אמרות טהורות

המאסף דרושים לכל שבתות השנה. למועדי ה' ממראי קדש.
ולעתים מזומנים לאסון ולששון.

סכני

יוסף כהן צדק

מניד מישרים לעדת, דורשי תורה וחכמה'

פה לונדאן יע"א

בשנת דבר שלום אל אחיו לפ"ק.

בדפוס השותפים,

מרדכי בן צבי אברהם'ס. ואמו מרת חנה.

THEOLOGICAL
DISCOURSES

מחברו רבי יצחק שפירא מוהר"ם שפירא
מקצת המעשרים שיקם חזקתו להוציא חנם מיריחו מירמלא
זה המעשר והם קצתם לא יחולו חטא בו יא. מוחלל אל

לדעת חכמה ומוסר.

להבין אמרי בינה.

לקחת מוסר השכל

צדק ומשפט ומשקלים:

(משלי א' ב' ג')

קצת חכם קטן

מבטח חכמה יחזקו חזק מירושלם דעם

אין נאמרו ים

קצת יחזקו אל בולק רבן חכם

אבותינו חכם

חזק חכם יחזקו מירושלם יחזקו חכם

בן יכבד הוריו ומוריו.

שאלו את שלמה: איזהו בן עוה"ב? אמר להם: כל שכנגד זקניו כבוד. (ב"ב י"ב).

ציונים ותמרורים

לנשמות הורי היקרים, ומורי הישרים, הנאהבים והנעימים, כבוד:

<p>אדוני אבי מורי ורבי הרב הה"ג החריף ובקי, הגביר הנודע בצדקת פורונו בישראל כש"ת מהו' אהרן זצ"ל.</p>	<p>ובת דודו היא אמי מורתי הצנועה המשכלת ומושלמת. אשת חיל ויראת ה' אוצרה מרת יומא נ"ע.</p>
--	---

<p>בהגאון מהו' יהודה ליב כהן צדק האבד"ק באלחאונו. ואל על קראוהו לאבד"ק דק"ק סטריא והגליל.</p>	<p>בהגאון מהו' משלם כהן צדק האבד"ק דק"ק זוראוונא. וקארעין, וראב"ד בלבוב, ובעל מחבר ספר פתחי נדה ועתוי"ט.</p>
---	--

בהגאון מהו'

יואל האבד"ק אנטאניע, ונתקבל לאבד"ק סטאניסלוב. בהגאון מהו' יצחק אייזק האבד"ק אסטרא. בהגאון מהו' בצלאל האבד"ק הנ"ל. בהגאון מהו' נפתלי האבד"ק הנ"ל, ופונא, ופפד"מ (בעמ"ח ספר סמיכת חכמים וכו'). בהגאון מהו' יצחק אייזק האבד"ק סטעפין. בהגאון מהו' נפתלי האבד"ק דק"ק לובלין. בהגאון מהו' יצחק האבד"ק ניקאלשבורג (וחתן הגאון מהר"ל מפראג). בהגאון מהו' שמשון האבד"ק דק"ק קרעמזיר. בהגאון מהו' עקיבא הנשיא מאובן. בהגאון מהו' יצחק האבד"ק דק"ק נאלאטא. בהגאון מהו' עקיבא כהן צדק סיט, אשר הגלה עם הגולה מפורטוגאל בשנת מור"ה ישראל, ונתקבל לאבד"ק שאלוניקו, זכרם לברכה. ולמעלה בקדש, ואין בודקין מן המזבח ולמעלה.

מאת בנם יחידם

המחבר.

מכבדם בחייהם ומכבדם במותם.

הורי ומורי היקרים! בשנת למועד עלי שמתה (תרי"ג) היא שנת כצאת השמש בנברתו (תרי"ג לפ"ק) יצאו שתי מחברותי הבכורות, אשר שם האחת, ישועות מלכ"י ושם השנית, יום ישועה' לאור עולם. ובעוד ירח ימים, איה ביום ה' שמונה ועשרים לירח אלול תרל"ח אחוג את, חג חצי שנת היובל' מיום בשמי נודעתי בארצות יהודה.

לזכרון יום שמחתי, הנני מוציא ספרי זה לאורה. מנחה טהורה לכל מאהבי מרחוק ומקרוב, אשר בשנה העברה עת חגותי את חג היובל למנות ימי עלי ארץ, כבדוני במכתבי ברכותיהם, ובשיריהם, ובספריהם, לזכרון אהבה.

ובהיות ספרי זה, השמונה עשרה למנות הספרים והמחברות אשר ביצע נותן התורה וחונן לאדם דעת, הדפסתי עד היום הזה; למי אם לא לנשמותיכם הטהורות, הורי ומורי, אקדישהו?— כי אם בן יכבד הוריו חלף עמלם בעדו תחת השמש; לכם אלף תודות על דבר הכסף הרב אשר הפרתם ללמדני תורה. מבן חשע שנים והלאה, לא למדתי מפי מלמדים כי אם מפי רבנים גדולים מורי הוראה בישראל. הלא המה הרבנים המאוהז' החריפים ובקאים מהו יעקב ליבערמאן האבד"ק קראקאוויץ, ומהו שמואל געבליר האבד"ק סטאיןאנוב, ושיב הרב הגאון מהו יעקב יעקל'ס האבד"ק יאברוב. ולאור אש האהבה לתורה ולתעודה אשר הצתם בלבבי בנעורי, הלכתי לקחתי לקח טוב גם בבואי בימים, מפי הרבנים הנאונים המפורסמים מהו מאיר הלוי איש הורוויץ האב"ד דק"ק לעווארמוב, מהו שמחה נתן עהלענבערג ראבד"ק לבוב, ומהו יצחק יאיר הורוויץ ראב"ד בעיר מולדתי. ומה גם מפי ארבעה שארי בשרי, הרבנים הנאונים המפורסמים ושרי התורה מהו מרדכי זאב איטנא, וגיסו מהו יוסף שאול נאטאנזאהן האבד"ק לבוב, מהו אשר עניזל צוזמיר האבד"ק סטריא, ומהו צבי הירש חיות האבד"ק זאלקווא וקאליש, זכרם לברכה.

בימי נעורי היתה התורה בנאליציא גבעל, והמדעים אביב ואפילות. ובבואי בימים נשתנו העתים; והטיתי גם למדעים הנחוצים, און. ות"ל גם אויבי כחש לא יוכלו, כי בצדק הנני נמנה בין העשרה הראשונים אשר האירו נאליציא באור תורה בימינם, ובגר ההישכלה בשמאלם. ואם חרב היונה מבדלת ביני ובין ארץ מולדתי היקרה בעיני מחיי; אשמה בשמעו כי זרע ההשכלה אשר זרעתי חמש ועשרים שנה על אדמתה, עשה פרי נחמד למראה ותאוה לעינים!—

תערב נא מנחתי זאת בעיניכם הורי ומורי! תרצה כאנודת שושנים על גל קברכם! והיתה לכם לפני ה' לזכרון, עד יום ישוב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.— פה לונדאן, יום ג' כ"ח מנחם אב שנת כבד את אביך ז"ל, גם אמך ז"ל לפ"ק.

יב"א כהן צדק.

לקחת מוסר השכל.

אל-תוכח לין פן-ישנאך; הוכח לחכם ויאבהך.

(משלי ט' ח')

יש לך חברים, מקצתן מוכיחין אותך, ומקצתן משבחין אותך; אהוב את המוכיחך ושנא את המשבחך. מפני שמוכיחך מביאך לחיי עוה"ב; והמשבחך מוציאך מן העולם. (אדר"ט ס' כ"ט).

אלו היה ספרי זה נושא מדברותיו, רק דרושים לשבתות ומועדי ה' מקראי קדש; לא היה לי להקדים מאומה בראשו. הן שמו, מוסר השכל מניד מנמתו ומטרתו: להשיב רבים מעון. ומה גם כי כתוב הדר הוא על השער, לסדרי תבוא, נצבים-וילך והאזינו ויבין כל קורא כי תכליתו: מוסר ומישרים להעיר לב העם לשוב אל ה' לפני בוא ימי המשפט המיוחדים בשנה. ומי לא יודת כי ספר כזה נחזין בכל שנה ושנה לדורות עולם?— יען וביען תכלית ספרי זה, לחזק בקיעי משכנות יעקב, אדברח גם מלים אחדים על אדות משפטי הדרוש.

א', דרכי בדרוש היא חדשה, ואולם מי לא ידע כי לכל דורש ודורש, מסלה אחרת; וכל המסלות, מוליכות במעגלי צדק דרך ההולכת בית אל— הפשט, לעולם עומד; והדרוש, לפי השתנות המקום והזמן, עוז פניו ישונה. הדרושים אשר בידנו מרבנותנו יושבי ספרד ופורטוגאל, בפילסופיאת יסודם. כי בימים ההם היו עברים קרובים למלכות, וישאו אור תורה בימינם ונר החקירה בשמאלם.— בפולין ורוסיא, הרימה הקבלה ראש גם בדרוש. ומימי הגאון הגדול ר' יעקב פאללאק והלאה, נשאה החריות את ראשה באגדה נדרשת כמו בהלכה למעשה. כי ישראל היה שם עם לבדד ישכון, כצאן לפני נוזים— ובדור לא הובל למבח כצאן מבחה, הורה לה' חסדו— וירד פלאים, וברדתו ירדה גם החקירה. ודרשנים אחדים משכו לבות דלת העם, במשלים ובנמשלים—

והתמורות במדינות זה שמונים שנה, הפקיתו עיני מלכי תבל, לראות כי העברי הוא רגל ישרה לכסא, והוא רוח החיה באופני המסחר והמלאכה, וכי שקר טפלו עליו מקנאיו ומשנאיו, תחת מסוה האמונה—

לקחת מוסר השכל

ולאט לאט שברו חרצובות, ויקראו דרור גם לבני יעקב ויתנו לנו חקים נחיה
 בם ככל לאומיהם. ובהרם קרננו, תרוממנה גם קרנות המדעים והשפות. אז הוחל
 באשכנז, בצרפת, בכריטאניא, בהאללאנד ובאיטאליא, לדרוש בהיכלי אלהי
 ישראל, בשפת המדינה צחה וברורה, ובמליצות רמות ונשגבות; לקחת
 גם לבות הקרובים למלכות, ולקשרם בלבנות שאר אחיהם בעבותות אהבה נצח
 לא ינתקו. — ומיום החלו גם קיסרי עסטרייך-אונגארן, ורוסיא, לתת לנו חופש
 הדת והדעת, ליהודים אורת. ובגדולי הערים ישלמו שכר טוב, למטיפים בשפה
 ברורה ובמיטב הגיון לרוח העת החיה, לנטלם ולנשאם גם בעיני העמים והשרים:
 בתי ספר הקימו ללמוד תורה וחכמה, אמונה ותבונה, כמעשי אבותינו בספרד
 ובפורטוגאל בימי שבתם בשובה ונחת אין מחריד.

ב, זה דרוש, הוא לבוש. ולרוח העת יחליף תבניתו. עתים היו אשר
 אבותינו לבשו: מיזליק, שייביל, לעמניק, וקאפטאן עם סטראקעס, ובראשם נשאו
 כרייטעל' ואז היו בנדים לכבוד ולתפארת. ויאמרו נא גם יראי ה', אם גם
 בעיניהם לא יהיה לשחוק הלוש אלה בדורנו, וילך בשוקים וברחובות
 אף בעיר קטנה מערי פולין או רוסיא? ואם לא יתעבוהו שלמותיו אלה, בלכתו
 כה באשכנז? — וברוך טעם הדרוש מוסר ומישרים, המלאים אמונה ותבונה.
 זנקדש בו הנאדר בקדש.

ואם לא היו הנביאים אנשי הקדש, דרשנים בדורותם על אדמת
 הקדש? ולא אחד בהם אשר שפתו הנעימה, לא תקח נפשות עד דור אחרת.
 ובן אמוץ הודה לה' חסדו, על תת לו לשון למודים (ישעיה נ' ד'). ושבעים
 שנה היו אבותינו בגולה, ותרד שפתם מאד מאד, כאשר יעידו ספרי דניאל
 עזרא ונחמיה. הוא הדבר אשר דברתי: בשכון עם בשפל, חשב גם תבונתו בשפל
 המדרגה; ובהרים ה' קרנו, חובתו להרים גם קרן לתבונה. והצעד
 הראשון בסלם החשכלה הוא: לְדַבֵּר צחות בשפת המדינה.
 ולמצער, באחת השפות החיות המושלות בנבורתן עולם. והמלמד זאת את
 העם, ישא ברכה מאת ה' ואדם.

ג, לכל עם ועם יש מוכיחים בשער, ואולם מטיפים אשר כח ועוז בנועם
 מדברותיהם, להפוך ברנע אויבים לאוהבים, ופושעים לשבי פשע הנם טעמים
 בכל דור ודור. — ותן עינינו הרואות כי בין טחקי העמים (פארלאמענט) יחד
 יועדו איזה מאות בחירי-עם; וראשי המדברים בכל עת, מתי מספר,
 ונער יכתבם. כלם חכמים וכלם נבונים, והדבר אין בהם. וביום שידבר, ישקול איש
 איש מחם. במאזני השכל אם לאמר, כפתור ופרח' או לענות, לא ירד בני עמכם
 (כ' פ' צ'א). ולא יתיצב לדרוש כרב ענין לחזק את מחשבתו, כי כח הטפה
 מתת אלהים הוא, לאחד מני אלף ולדגול מרבכה יתנונו.

לקחת מוסר השכל

ש

וכר נרחב מאד לפני מטיפי בני ישראל, בדרשם תוך קהל ועדה. להיות לפניהם מדי שבת בשבתו ענינים חדשים לענות בהם על פי דרכם בקדש. בשבע פרשיות סדר השבוע, ובהפטורה. ואם מעט, ויפתחו אוצרות האגדות וגנזי המדרשים וספרי בעלי אספות הדוברים מענינא דיומא, ויהיה לחם ענין די והותר!—

חובת מחבר איננה להיות דרשן; ואולם חובת דרשן היא, להיות מחבר ומחדש לכל הפחות חדושי אנדה. כן חוינו נאוני עולם, מחברי ספרים העומדים לעד, והנקלה בעיניהם לחבר ספר גדול ורחב ידים בחריפות ובקיאות; מלדרוש בשבת הגדול ובשבת שובה! כי כחם בעט סופר, ולא בפיהם. הם נבוני לחש, ולא חכמי חרשים (חגינה י"ד א').

ומי לנו גדול מרבותנו התנאים והאמוראים דל, וגם המה נפלגו לשלש מחנות: א' יש, עסקו רק בהלכה למעשה. ב' ויש, כל פעלם רק באנדה. ג' וקצתם אחזו בזה וגם מזה לא הניחו את ידם. כנודע לכל הנותן בים התלמוד דרך ובמימי המדרשים נתיבת. דעת לנבון נקל, כי בעת בחרה לה העדה מורה, חפשה כמטמונים למצוא איש ידיו רב לו בשתיחה; ואם לא מצאה רק נבון לחש, נתנה כתר הרבנות בראשו. ולמלא החסרון אשר יחסר לו, בקשה ומצאה גם חכם חרשים, ויהי משנהו. האב"ד הורה עשה טובו! והמוכיח דרש. סור מרע! (ירושלמי מעשרות פ"א). ושניהם היו כיבין ובעזו, שני העמודים אשר בית ישראל נשען עליהם.—

ד', ולמען דעת כי גדול היה כבוד הדרשנים בעיני חלל, אעתיק בזה, את אשר אמרתי עם הספר (אור תורה ח"ד צד ר"ז). הדרוש הוא החלק השני מארבעה חלקי תורתנו הקדושה, ורב תבואות בכחו להשיב רבים מעון, בצאתו מפי נאה דורש ונאה מקיים (חגינה ג' ב') צדיקים, לא דיין שהן זוכין, אלא שמזכין (יומא פ"א א'). ואחד מעיר, מזכה כל העיר (סנהדרין ק"א א').

הרואה בחברו דבר שאינו הגון, נטל עליו להוכיחו (ברכות ל"א א') הוכת, אפילו מאה פעמים. חוכיה, אפילו תלמיד לרב (ב"מ ל"א א'). שלמה נענש על שלא מיחה בנשיו (שבת נ"ז ב'). יהושע הכהן הגדול, נקרא לבוש בגדי הצואים שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן (סנהדרין צ"ג א'). אבנר נענש מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה (שם כ' א'). ר"א בן עזריה חטאת הקהל נשא, על אשר לא מיחה באיש אחד מבני עדתו (שבת נ"ד ב'). וירושלים לא חרבה אלא מפני שלא הוכיחו זה את זה (שם ק"ט ב') שכלן ערבין זה בזה והיה בידם למחות ולא מיחו (סנהדרין כ"ז ב'). וזלתי כאשר ידע המוכיח מראש כי שומע לא יהיה לו, חלא אז ישמור את הסיג לחכמה

לקחת מוסר השכר

שתיקה (אבות פ"ג י"ז) כי מצוה שלא לאמר דבר שאיננו נשמע, ור"א אומר חו"ב (יבמות ס"ה ב') ומוטב שיהיו שוננין ולא יהיו מזידין (ביצה ל"א). הוכח להכם ויאהבך (משלי ט' ח') שכל זמן שתוכחות בעולם, נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם (תמיד כ"ח א') ואתוב את מוכיחך ושנא את משבחך. מפני שמוכיחך, מביאך לחיי עוה"ב; והמשבחך, מוציאך מן העולם (אדר"ג פ' כ"ט).

משען לחם, אלו בעלי מקרא. וכל משען מים, אלו בעלי אגדות (חגיגה י"ד א') על כן ר"פ ור"ח הוו מעייני באגדה (שבת פ"ט א') ורשב"ל מעייני בספרא דאגדתא בשבתא (גיטין ס' א') ריב"ל היה בקי באגדה (כ"ק נ"ח א') ועל אחד קדוש, העידו שחכם גדול הוא באגדות (שם כ"ח ב') וריב"ז היה דורש מקראות כמין חומר (קדושין כ"ב ב') לא הניח מקרא וכו' ואגדות (סוכה כ"ה א') שבעל אגדה נקרא, עת יד פומב"י (ב"ב קמ"ה ב') וכל מקום שאתה מוצא דבריו של ר"א בנו של ר"ג באגדה, עשה אונך כאפרכסת (הולין פ"ט א'). והנה הפשט הוא החלק הראשון בין חלקי התורה. כי האמת הוא הפשוט; והפשוט הוא האמת. והוא יורה את המעשה אשר נעשה, כקול קורא, עשה טוב! — במדרגה אחריו, הוא הדרוש, הקורא. סור מעו! — ואחריהם הרמז והסוד. כי שנים הראשונים, נמסרו לכל העם מורשה קהלת יעקב; ושנים האחרונים, לאו כל מותא סביל דא, ונמסרו ליחידי סגלה, לבני העליה המעטים בכל דור ודור (סוכה מ"ה ב').

ומאז פרו התולים סברות על בלי מה, לא בר זירא דחריף ומקשה (תורות י"ד א') ולא כעתניאל בן קנז שהחזיר עמרה ליושנה בפלפולו (שם י"ב א') וילמדו רק לקנתר (נויר מ"ט ב') וכשמחים אלי גיל ישישו כאשר יעיילו פילא בקופא דמחטא, ולפום חורפא שבשתא (ב"מ צ"ז ב'). ורבו בתוכנו גם בעלי הרמזים והסודות אשר נאו מבינת אנוש, בחשבם כי כל דבר המסכים עם השכל הישר, הוא מינות ואפיקורסית — וכי תעודת האדם איננה להבין את הנגלות; כי אם לעוף ברוחו עד מעונה אל מסתתר, לבלע פני הלוט הלוט מעל הנסתרות לה' אלהינו — הפשט האמת כשבולל תמס ילך, וכאשר כותלי בית המדרש יוכיחו; וגם עוז פני הדרוש נשתנה, כנודע. חדלו הפשטנים חדלו, ובטלו הדרשנים (סוטה מ"ט ב'). צור ההלכה, תתום האגדה, איש כל הישר בעיניו יעשה.

ה', אחת שאל משה איש האלהים לפני מותו, יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה. אשר יצא לפניהם, ואשר יוציאם ואשר יביאם, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה' (במדבר כ"ז ט"ז). ואיש אשר אלה לו יורה יורה.

כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא

לקחת מוסר השכל

יא

(מלאכי ב' ז'). ובארו חז"ל, אם הרב דומה למלאך, תורה יבקשו מפיהו; ואם לאו, אל יבקשו תורה מפיו (מ"ק י"א א'). וכבר תמהו רבים: מי עלה שמים וירא טחנה אלהים קדושים, וירד וירא אם פני רבו דומה כפני מלאך? לדעת אם לקחת לקח מפיו; ואם לאטום אונו משמוע? ובשם רב גדול אחד, שמעתי באביב חלדי, כי הוא אזהרה לתלמיד לבלי להרהר אחרי רבו, כאשר לא ירהר אחרי מלאכי מרום די מדרהק עם בשרא לא איתוהו! על דרך שאמרו (ברכות כ"ז ב') החולק על רבו כחולק על השבינה. ודפח"ח. וחלקי אמרה נפשי (אור תורה ח"א צד מ"ד) מודעת זאת כי בלעדי משמרת הקדש ההיתה בהיכל ה', על שכם הכהנים בזמן שהמשכן ובית המקדש קיימים, היו עליהם עוד שלש עבודות: א' לרפא נגעי אדם (ויקרא י"ג). ב' לרפא נגעי בתים (שם י"ד). ג' וגם נגעי בנדים (שם י"ג). ויפלא מה העבודות האלו רק על שכם הכהנים? האם לא יוכל זה אשר לא מבני אהרן הוא: לרפא חולים? לצוות לחלץ את האבנים? ולהורות לשרוף את הבגד אשר פשה הנגע?—

אמנם כוונה עמוקה הליטה תוהק' בשלש מצותיה אלו. הנה חובות האדם, שלש: א' חובתו לעצמו. בחיות נפשו משמוי רמה, וגוו עפר מן האדמה, ריב ומדון ישאו — זרוק חוטרא אאוריא ואעקריה קאים' (ב"ר פ' נ"ג וע"ה) היא שואפת אל שרשה לעשות טוב; והוא שואף אל שרשו וכל יצר מחשבותיו רק רע כל היום (בראשית ו' ה') ורק בשלומם לו שלום בזה ובבא. — ב' חובתו לבני ביתו ומשפחתו לשלח במסחר או במלאכה ידו לכלכלם בכבוד ולא בבזוי. — ג' חובתו לכל אשר בשם אדם יכונה: לאהבה, לגמלוהו חסד בכל אשר יש לאל ידו לעשות, לאהבה אותו אהבת נפשו (ויקרא י"ט י"ח) וזה כלל גדול בתורה (שבת ל"א ב').

והנה שלשת המלאכים אשר נראו לאברהם אבינו ע"ה (בראשית י"ח ב') באו לרפא נגעי אדם; ונגעי בתים; ונגעי בנדים: א' המלאך אשר בא לרפא אותו אחרי המולו את בשר ערלתו, בא לרפא נגעי אדם שלא נקרא אברהם שלם עד שמל' (נדרים ל"ב א'). — ב' הבא לבשרהו, בעת חיה והנה בן לשרה אשתו! בא לרפא נגעי ביתו. כי תגדל האהבה בין איש ואשתו בלדתה; מהיותה עקרה אין לה ולד. — ג' והבא להפוך את סדום בא לרפא נגעי בנדים. ובראותו כי בנר בוגדים בגדו, אנושה מכתם מאנה הרפא, ושרף את הבגד וגו' אשר בו הנגע. כי צרעת ממארת הוא באש תשרף! (ויקרא י"ג כ"ב). וזה המטיר על סדום ועמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים (בראשית י"ט כ"ד).

ועבודת הכהנים לפנים בישראל, מפורשת בתורה, כי כם בחר ה' אליהם; לשרתו; ולברך בשם ה'; ועל פיהם יהיה כל ריב וכל

לקחת מוסר השכל

ננעי (דברים כ"א ה.)— א' ל ש ר ת ו; לשחוט את הקרבנות, לזרוק את דמם ולהעלות את בשרם על מוקד, לכפר על ננעי בני האדם, כי נפש הבשר בדם הוא, ואני נתתיו לכם על המזבח, לכפר על נפשותיכם: כי הדם הוא בנפש יכפר (ויקרא י"ז י"א)— ב' ו ל ב ר כ ב ש מ ה', זאת הברכה מפורשת בתורה, 'יברכך (בממון) וגו' וישם לך שלום!' (במדבר ו' כ"ז) כד מישלם שערי מכדא, רמא תיגרא בביתא (ב"מ נ"ט א') והמבורך בכל, השלום בביתו והשלוח במעונו. על כן איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל להפריע שלום ביתו, זנותא בביתא כי קריא לשומשמא (סוטה ג' ב') והביא האישה את אשתו אל הכהן' (במדבר ה' ט"ז) לרפא את ננע הבית— ג' ו ע ל פ י ה מ י ה י ה כ ל ר י ב ו כ ל נ נ ע , לא משכחת צורבא מרבנן דמורי, אלא דאתי משבט לוי' (יומא כ"ז א') כברכת מרע"ה, יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל' (דברים ל"ג י') לרפא ננעי הבגד. ועל כן היה אהרן הכהן אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א י"ב) והעם על מקומו בא בשלום— והנה, מלאכי זה עזרא' (מגילה ט"ז א') הוא עזרא הסופר אשר אמרו עליו, ראויה היה שתנתן התורה על ידו, אלמלא קדמו משה' (סנהדרין כ"א ב') הוא הבין מה היא תעודת מורה בישראל, כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפייהו, כי מלאך ה' צבאות הוא' לאמר: אם הרב דומה למלאך המרפא ננעי אדם, בתים, ובגדים, תורה יבקשו מפייהו, לו נאוו לעמוד בראש עם ה'. ומכלל הן, אתה שומע לאו.

ד, לא ב"ד היום יקרא; לפנים, הרועה' (במדבר כ"ז י"ז) ולמגיד היום יקרא; לפנים, הרואה' (ש"א ט' ט'). וכבוד חכמים ינחלו גם שניהם (משלי ג' ל"ה) איש איש על פי פעלו. דמיונם כשני המאורות הגדולים: זה לממשלת ההוראה לברר בין דין לדין ברור כיום; וזה לממשלת מוסר השכל, לפקוח עינים ולהוציא הולכי חשכים מאפלה לאורה— לרב חרבו נחלתו; ולמגיד לא המשימו. בהיות שניהם מאירי עינים. זה היה ראש העדה, וזה משנהו, והאב"ד לאבדי"ם היה הנכוח מעל גבוהים עליהם.

לב האב"ד היה נכון בטוח כי הדורש לא ידרוש נגד חקי האלהים ותורותיו. וינסהו אם ראוי הוא לאותה איצטלא, ויתן לו את רשיונו לדרוש תוך קהל ועדה... ותוכן דרושי הדורש היה: לסור מרע אלמדכם, ועשות טוב ילמדכם רבינו האב"ד. ככל היוצא מפיו תעשו. נשיא אלחים הוא בתוכנו, ינחלנו ויביאנו לחיי עד (ב"מ ל"ג ב') ראשית חכמה, למוד; ועקב למוד, מעשה' (מגילה כ"ז א') ואינו דומה לומד מעצמו ללומד מפי רבו (כתובות ק"ה ב') החולק על רבו, כחולק על השכינה (ברכות כ"ז ב') זקוקין דנורא נפקין מפומיה (תולין קל"ז ב') השמרו לכם והזחרו מאד פן תאכלכם אשו הגדולה (אבות פ"א י"א) את ה' אלהיך

לקחת מוסר השכל

ג

תירא לרבות ת"ח (פסחים כ"ב ב') מאן מלאכי השרת! רבנן! (נדרים כ' ב')
 ובנביאי אל תרעו, אלו ת"ח (שבת קי"ט ב'). הקבצו ושמעו את תורתו, למען
 תדעו את המעשה אשר תעשו — וזה ה' דורש"י—

וארב למד בבית מדרשו, חרימו קרן האגדה! כמים תמשוך אחריה לבות
 הוניה (שבת פ"ז א', וחגיגה י"ד א') וחובת האב היא, ללמד את בנו:
 מקרא, משנה, הלכות ואגדות (קדושין ל' א') כי כבוד לאיש מבין אגדה (ב"ב
 ט' ב') וקורא לו: עתיר פומבלי! (שם קמ"ח ב') ר' אליעזר בנו של ריה"ג היה
 מהלל בתשבחות על היותו בקי באגדה (חולין פ"ט א'). מטל חשמים זה מקרא,
 ומשמני הארץ זה משנה, דגן זה תלמוד, ותירוש זה אגדה (ב"ר פ' ס"ז), יהיו
 דגן זה תלמוד, ויפרחו כגפן באגדה (ויק"ר פ"א). לכן אחלק לו ברבים, זה ר"ע
 שהתקין מקרא, משנה, הלכות ואגדות (ירושלמי שקלים פ"ה) ותלמיד ותיק היה
 לו לר"ע שחיה ותיק בתלמוד וסבר באגדה (מסכת סופרים פט"ז ח"ז). וכל מי
 שאין בידו מדרש ואין בידו הלכות, לא טעם טעם חכמה. כל מי שיש בידו
 הלכות ואין בידו מדרש, חלש וזיין בידו. וכל שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות,
 זה גבור ואינו מזויין. יש בידו זה וזה, גבור ומזויין! (אבות דר"ג
 פ"רשה כ"ט).

שלום היה ביניהם, ושלום על ישראל. חמניד חוכיה, סור מרע"י—
 והרב למד, עשה טוב!— ברבות הימים גברה הקנאה, וקם שאן ביניהם,
 ויחצו את העם לשתי מחנות. ופדות שמו בין הדת ובין הדעת, ואת האמונה מן
 התבונה הפרידו. למודי ה' החריפים והבקיאים מלאו אחרי האב"ד, באמרם
 מה לך אצל אנדות? כלך אצל ננעים ואהלות! (חגיגה י"ד א'), והעם נהרו אחרי
 הדורש. כי את תורתו הבינו; וקצרה שקלם מהכיל חריפות ובקיאות הרב
 בהלכה (סוטה מ' ב'). אלח דברו סרה על האגדה, ואלח הוציאו דבת ההלכה
 רעה. על כן תפוג ההלכה, והאגדה פג מעמה!—

ותגבר יד הרבנים על חמנידים. ויאלצו לסובב במדינה זלדלג על הערים
 לדרוש להחיות את נפשם. הטובים שבהם, בכל מקום בואם מצאו חן, ונועדו
 אליהם כל העדה. ובדור שלפנינו, למדו מוכיחים אחדים בהוסיא ופולין וגאליציא
 רק דרשות אחדות, ויסעו מעיר לעיר לדרוש. ולא יכלו לחתמהמה בעיר אחת
 שבע שבתות, כי רק שש דרשות למדו; ובשבת הששי ויבלו כל דרושיהם. . .
 וירד כבוד חדרוש פלאים!—

ד, על פיהם היה כל ריב, וכל נגע. כמרגלים באו לראות ערות הערים.
 מפי הולכי רכיל חקרו כל הטאות הצבור והיחיד, להיות להם ענין
 לענות בו. גבעת המורים נהפכה להר עיבל, בי רק על הקללה עמדו. ואלו הן
 אשמות: אשם חותך צפרניו כסדרן! אשם בחור בן חמשה עשר לא לקח עוד

לקחת מוסר השכל

אשה! ואשם פוסח על פיוט אץ קוצין. ועל כלם: חרם, נדוי ושמתא!
את זה מחו בסלא דלא מבע דמא; ועל זה גזרו אומר: שרי ליה לבזוי בנימל
ושיץ (מגילה כ"ה א'), ולטותא דלית לה אסותא על כל דורש תבונה. וההמון
לתומו, ענה, אמר:—

תנאי קודם למעשה התנו פרנסי הקהלות, עמם: מקופת הקהל לא יתנו להם
אף קשיטה, ואשר יקבצו לנקבצם בסובבם על פתחי נדיבים, יהיה שכרם. ויהי
היום ויבא אחד ממחליקי לשון, לעיר מלאה שומרי שבת בדת, ורק אה ד היה
ביניהם אשר העיז מצח לעשות בו מסחר. ויעל הבמתה ויקלל את כל מחללי
יום קדוש לאלהינו. ממחרת השבת בלכתו לקבץ לנקבציו, ויפגשוהו הקצין המחלל
את השבת, וישאלהו: האתה זה המוכיח האורח? ויענהו, אנכי? ויפתח את שקו
ויאמר, הא לך עשרה כסף, חלף קללה נמרצת קללתני יום אתמול, כי אני הוא
העובר על הפקודה? ועשרה כסף לא היו בידו זה עשר שנים, וישמח מאד.
בשבת הבא, החליף את לשונו, וידרוש, בשבת העבר אנכי חזון הרביתי על אדות
קדושת יום השבת. מחללית מות יומת, כמקושש העצים. ובכל זאת על כל
פשעים תכסה צדקה?— ממחרת בא אל הקצין ההוא, בקל וחומר: ומה תחת
קללה נתן עשרה; אינו דין כי בעד ברכה יתן עשרים? בתמיה?
וכפתחו את דלתו נערבו, צא! צא מזה! ויאמר, אדוני! מה חטאי? ומה פשעי?
ויען, הונד לי כי בשבת העבר, הזכרת את עוני, ואת כל מפירי חוק החרמת
בחרם יהושע בן נון, ושמתני מאד. ואני אמרתי: העם ישמע בקולך, ולא יפתחו
כמוני דלתי בתי מסחרם. שבת לא יהיה בו מוכר, וכל מבקש סחורה אלי
יבוא; ועתה אתה אמרת הותרה הרצועת, צדקה תציל מעון חלול שבת, והוא
רחום יכפר עון; וירביון מחללית ויסינו את גבולי גם ביום השבת. על כן
צא! צא מזה! להקל וחומר היה פירכא במת הצד. . . ויגרשהו, וילך.
ויסופר לדור כי הדיוט אחר התחפש בלבוש מוכיח, את מסוה היראה שם
על פניו, ויסע למסעיו. ויבא בפרשת וארא לעיר אחת. ולו לא היה רק ענין
אחד לדרוש, בפרשת קרח, אשר ננב מאחד הספרים. — והיו כראותו הנערים
דחקו לראות את הקולות, ויגער במ, שובו בנים שובבים לבתיכם! מה לכם
פה? ומי לכם פה? על ידכם אפס מקום לאכותיכם. אם תקניטוני אקללכם, ותבלעו
כקרח ועדתו!— ובהיותנו עסוקים במחלוקת קרח, נימא בה מלתא?
וידרוש בפרשת וארא, דרוש השייך לפרשת קרח! —
ויראו הרבנים הגאונים הגדולים ההיו בימים ההם, כי רבו מאד המוכיחים
הצבועים על המתוקנים שבהם; ולא נתנו עוד רשיום לגר הבא לדרוש, עד אשר
בחנהו במסה, ועד נודע להם מי ומה הוא מפי מכתבי תעודות רבנים אנשי שם. —
זכרה לחם אלוהי לטובה.

תודות לאל, הימים הראשונים נפלו. יש בתוכנו רועים ורואים, נבונים לחש וחכמי חרשים, לכבוד ולתפארת. אלה ידם רב להם בהלכה, ואלה באנדה בשפת צחה וברורה ובמיטב ההגיון, ואלה בשתייהן גם חד. ובצדק על פני כל עדתם יכבדו, איש איש על פי פעלו בנוף ובנפש!—

ח. ומאז החל יהודה לעלות בשלבי סלם הכבוד והגדולה, קמו בתוכנו מכתבי עתים לבני ישראל. רובם מדי שבת בשבתו, וקצתם לירחים יבוכרו. בלשונות החיות, ובלשון עבר, ואף גם בשפת פלג, היא אשכנזית-עלגית. ורב טובם לבית ישראל, אף כי דרכיהם שונות. אלה יצאו בצבאותנו וילחמו את מלחמותנו לקראת כל אויב ומתנקס, ולהראות העמים והשרים את יופי תורתנו אמונתנו. ואלה ירימו קרן הדת והדעת בשפת קדשנו. וגם אלה יתנו אל דלת העם בינה לעתים, ויפקיחו את עיניהם לראות מה פעל אל. למען תעשינה גם ידיהם חשיה בישובו של עולם, כי זה כל האדם, וכבר בא מועד.—

וגם אנכי הצעיר בעמי, הוצאתי מכתבי עתים שונים בשפת קדשנו. ותל בערכך שלש מאות רבנים גדולים וסופרים מובהקים, היו כורתי בריתי ודגלם עלי אהבת.— וביד לשון רמיה אשר אכלה קורצא בי מלכא, על קיצי ועל בצירי הידר נפל, ונלחצתי לעזוב לעמבערג עיר מולדתי.— ויהי שמו הגדול מבורך, שבשפלנו זכר לנו, ובכל מקום בואי הלך ילך שמי לפני. ואין מספר לרבנים וחכמים ונבונים, אשר נתקשרתי אתם באהבים במשך עשר השנים אשר ראיתי את שלום אחי בארצות שונות. וזה חלקי מכל עמלי.

ומאז נסללו מסלות הברזל, ואניות הקטור במים רבים יתהלכו, רבו הניסעים גם מעמנו שבעתים מקדם. ובתוכם מחבר לרגל ספרו אשר יוליכוהו לחלקוהו ביעקב ולהפיצוהו בישראל. ומתדורי מילי, הרואים כבני כפרים ולא כבני ערים, בנסעם מהגמוניא להגמוניא: מווארשא לפראנא, מקראקא לפאדגורזע, מביאלא לביעלעץ, מפראג לסמיחאוו, מוויען לזעקסהויז, מפעסט לאפען, מאלטונא להאמבורג, מרעדעלהיים לפפד"מ, ומלונדאן לוועסטמינסטער (הסמוכות ונראות זו לזו, ובית קצה העיר האחת נוגע בבית קצה העיר השנית. ובשבת מותר ללכת שמה, אף בלא ערוב תחומין) יחשבו לחובתם, לכתוב קורות מסעם במכתבי העתים. כי באמת ראו חדושים גדולים ונפלאים: הרב האב"ד נתן להם שלום והחזיר להם שלום, אח הש"ץ שמעו מחפלל, ואת שמש בהכנס הגדול דברו פה אל פה! (נס גדול היה שם! ואשרי עין ראתה כל אלה!) ובתשלום גמול טובה עברה, או מתקוה לטובה באה, את זה יברכו, ואת זה יקללו. לזה ימודו סאה תוארים והאי גודשא תלתא, לזה מלא ולא נדיש, ולזה ימחקו את המחק. ומי יאמר לשופט כל הארץ מה תעשה?—

ואני בעברי דרך הערים אשר רוב מעריכי מכתבי העתים לבני ישראל

לקחת מוסר השכל

יושבים, הלו את פני כי אכתוב קורות מסעי על ספר וידפיסו אותה באהבה. ואם אין דרכי להשיב פני איש ריקם, בבקשו ממני דבר אשר אוכל עשוהו, בנפש או בנפש ואו בכסף; עניתי, לא ירד בני עמכם!

ולפני צאתי מפאריז היתה עצת בן אחותי החכם היקר מהר יצחק אייזק ראללער נ"י, כי אביא שמה את בני החכם היקר מהר דוד כהן צדק נ"י, ושלשנתו נוציא את המבשר שנה שמינית ויחדו נחדש נעורי הנשר. ומה נקל לשלשנתו להוציאם בעזהו שתי פעמים בשבוע. אף בלי עוזרים ותומכי שבט סופר, אשר לא ממשפחתנו המה, ומה גם בהיות לנו תל אוהבים וידידים נקובי ראשית סופרי וחכמי דורנו*, ועניתי אותו דבר, דורי נסע

* באהרא דלא ידעי ליה, שרי ליה לאינש לאדועי נפשיה, ולצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא (נדרים ס"ב א') ראה באורי (המגיד שנת העשרים גליון ז' רח') ובהיותי על אדמת נכר, אקוה כי אלהים ואדם לא יחשבו לי עון אשר בראש ספרי זה, הדפסתי קצה יהש משפחתי; ועל אשר אתן בזה רשימת שמות קצה עוריותומכי שבט הסופר אשר בידי (מיטארבייטער) עת הוצאתי לאור: מגדירחים, אוצר חכמה, המבשר, הנשר, חיהודי, חנצחיה ואורתורח. הלא המה: אנשי השם הרבנים המארה"ג (ובתוכם גם גאונים גדולים) היושבים כסאות למשפט, והחכמים המבקרים המליצים וחמשוררים (איש איש לפי מחללו) כסדר א"ב ואין מוקדם ומאחר בי כלם אהובים;

ה' אברהם זוטרא אבד"ק מינסטער. ה' אברהם שמיעדל אבד"ק זעקסחויז.
ה' אברהם בער קוידערס אבד"ק לושע. ה' אברהם דר. בערלינער בברלין. ה'
אברהם דר. היבש, דרשן בנויארק. ה' אברהם לעוויזאהן, אבד"ק פייסקרעטשאם. ה'
אברהם דר. זולצבאך בפפד"מ. ה' אד"ם הכהן לעבענזאהן בוילנא. ה' אברהם
בער גאטטלאבר בדובנא. ה' אברהם דר. נאטקיס בלבוב. ה' אברהם דר. פיקלער
במונקאטש. ה' אברהם מענדל מאחר בלבוב. ה' אהרן דר. עהרענטהייל אב"ד
דק"ק הורשיץ, ה' אהרן קארנפעלד אבד"ק יעניקוריא. ה' אליקום דר. טרמולי
בפפד"מ. ה' אליהו מנחם נאיטיין אבד"ק העגיעס. ה' אלכסנר לאנגבאנק
ביארסלוב. ה' אליעזר הלוי (דר. לעווע) בבראדסטאדס. ה' אליעזר הורוויץ
אבד"ק ויען. ה' אליעזר דר. איגעל אבד"ק טשערנאוויץ. ה' אליעזר שלום אבד"ק
פייטראקאב. ה' אליעזר לאנדסהוטא בברלין. ה' אשר נעמן אבד"ק וואיצען.
ה' בנימין זאב דר. לאנדא אבד"ק דרעזען. ה' בן ציון בערקוויץ בוילנא.
ה' בער גאלדבערג בפאריז. ה' ברוך ווערבער בבראדי. ה' גדליה דר. ברעכער
בפראסניץ. ה' גבריאל פאללאק באמשטרס. ה' דוד דר. אפפענחיים אבד"ק
גראסעטשקערעק. ה' דוד הלוי אבד"ק אמשעלבערג. ה' דוד אלינא אבד"ק
אלטשטאדט. ה' דוד גארדאן בליק. ה' דוד ראפפורט בלבוב. ה' דוד מיצקון

לקחת מוסר השכל

ונגלה — כחי תש — שערותי כשלג הלבנו — שני שלישי שנתי חלפו עברו —
 כבר הסירותי שכמי מסבל עבודה שיש אחריה עבודה. והלא טוב כי באחרית
 שנתי אוציא את מחשבתי בספרים מיוחדים, למען תעמודנה ימים רבים! —
 רגלי כוננו לבריטאניא, לגמור פירושי אל ה מ ד ר ש, אשר העתקתי זה שנות
 מספר באקספורד. ובכל עת אשר תכרתו בירת, להוציא פה או שם את
 המבשר עם הנשר, אף ידי תכון עמכם, ועזר מצדכם אהיה בנוף ובנפש! —

בוילנא בני ה' דוד כהן צדק בלבוב, ה' דן דר. עהרמאן אבד"ק ליפא. —
 ה' הלל הכהן דילאטורי מפאדובא. — ה' הלל כהנא בבאטושאן. — ה' זאב
 אריה פאגעל דיין בלייפניק. ה' זעליג לויטערבאך בדראהביטש. ה' זעליג צבי
 מאנדשיין בבאלחאו. — ה' חיים יוסף פאלאק אבד"ק טרעביטש. ה' חיים
 זעליג סלאנימסקי בווארעא. ה' חיים יעקב דר. אונגאר אבד"ק אינלויא. ה' חיים
 דר. אפפענחיים אבד"ק אייבענשיטץ. — ה' יהודא ליבוש דר. לעוו אבד"ק
 סענעדן. ה' יהודא ליב דר. לעוויזאחן אבד"ק שטאקאהאלס. ה' יהודא ליב
 דוקעס בלונדאן. ה' יהודא וואהרמאן דיין בפעסט. ה' יהושע דרעזנער דיין
 בקראקא. ש"ב אדמו"ד ה' יוסף שאול נאטאנזאחן אבד"ק לבוב. ה' יוסף ווייסע
 אבד"ק ניישטאדטל. ה' יוסף הלוי באדריאנאפעל. ה' יחיאל מיכל דר. זאקס
 אבד"ק ברלין. ה' יחיאל מעללער בסטאניסלוב. ה' יחיאל מתתיהו צונץ בקראקא.
 ה' יעקב יצחק יוטעס בעמח"ס אהלי יעקב ומקראי קדש בלבוב. ה' יעקב יחזקאל
 הלוי (דר. לעווי) אבד"ק בייטהען. ה' יעקב אייכענבוים בויטאמיר. ה' יעקב
 רייפמאן בשעבראשין. ה' יעקב צבי שפערלינג בלבוב. ה' יעקב מענדל פיענקל
 בחנ"ל. ה' יעקב מיימון בזאלקווא. ה' יעקב חיים קארן בלבוב. ה' יצחק שפיץ
 אבד"ק בונצלויא. ה' יצחק שאול דר. קעמפף דרשן בפראג. ש"ב ה' יצחק
 אייזק טריבעש אבד"ק בערלאד. ה' יצחק שור אבד"ק בוקאשעווצא. ה' יצחק
 וויענער אבד"ק אורמעני, ה' יצחק אייזק בן יעקב בוילנא, בן אחותי ה' יצחק
 אייזק ראלער בפאריז. ה' יצחק זאב דר. באק אבד"ק דוילא. ה' יששכר דר.
 בעער בדרעזען. — ה' מאיר דר. ציפסער אבד"ק רעכניץ. ה' מאיר דר. וויענער
 בהאנרבר. ה' מאיר הלוי דר. לעטערס בויען. ה' מאיר דר. פיין אבד"ק
 קוטשענפלאן. ה' מאיר דר. אויסטערליץ אבד"ק פעפערעס. ה' מאיר מיימון בלבוב.
 ה' מיכאל אליעזר הכהן אבד"ק פיעסלינג, ה' מיכל וואלף בלבוב. ה' מנחם
 מענדל אבד"ק ראשקאו. ה' מרדכי דר. יאסט בפפד"מ. ה' מרדכי דר. דושאק
 אבד"ק נאיא. ה' מרדכי צבי דר. פריעדלענדער אבד"ק יענערנדאף. ה' מרדכי
 פלונגיאן בחנ"ל. ה' מרדכי שמואל נירונדי אבד"ק פאדובה. ה' מרדכי ווייסמאן
 חיות בטארנאו. ה' מרדכי סטרעליסקער בסיאנאוץ. ה' משה דר. שטיינשניידר
 בברלין. ה' משה ליב כהן דיין בניקאלסבורג. ה' משה שעחן אבד"ק גיאן.
 ה' משה רייכערסזאחן בוילנא. ה' משה עהרענטהייל בפעסט. ה' משה פורדעס
 בלבוב. ה' מתתיהו שמחה ראבענער בשוטצאווא. — ה' נחמן יצחק פישמאן

לקחת מוסר השכל

ט', ואני בבואי לונדאנת, ונודע בעיר כי בהאללאנד דרשתי שלשה
וארבעים דרושים, ובפאריז ששים וחמשה [בשמונה בתי כנסיות.
ואפריון נמטיה לגברי רבא כבוד הרבנים הגדולים החכמים המפורסמים מהו
אליעזר איזידאר האב"ד דכל מדינות צרפת, ומהו' צדוק הכהן
האב"ד'ק פאריז, על ההוד וההדר אשר שוו עלי. ענותם תרבני כי פעמים אחדים
באו לשמוע את דרושי, ומי ראה אלה יצאו ולא יצא] ויכבדוני ברשום כבוד
הרב הגאון וכו' מהו' נתן הכהן אדלער האב"ד דפה והמדינות, לדרוש.
וייטב גם בעיניהם. מיום אז [זה שנתים ימים] ועד היום הזה דרשתי פה מאתיים
ושבעים ותשע מונים, בשלשה עשר בתי כנסיות [בתוכם שנים
עשר דרושים, במלאכות השרים והיקרים פרנסי ומנהיגי עיר
הבירה, על דבר החקים החדשים במשפטי הנשואין כדת משה
וישראל וכדינא דמלכותא. וחמשה, במלאכות אגודת הרבנים הדרשנים, חברת
מרביצי תורה' דפה. ועשרה, לחנוכי ספרי תורה. אחד, לחנוך בית כנסת.
חמשה הספדים לרבנים גאונים, ולדרשן גדול. ובראש השנה העבר כבדוני השרים
הגדולים סיר נתנאל באראן ראטהשילד, וה' לוי (ליאנעל)
כהן, לדרוש באזני ארבעה או חמשת אלפים איש בבית הגדול

בלבוב, הי נטע סאמועלי בהנ"ל, ה' נפתלי הלוי בקאלא. — ה' עזריאל דר.
הילדעסהיימער אב"ד בבערלין. ה' פנחס חיים שיפער בלבוב ה' פייבל
נאלדשטאף בקראקא. — ה' צבי הירש חיות אבד"ק זאלקווא וקאליש ה' צבי
הירש דר. דושאק אבד"ק אויסטערליץ. ה' צבי הירש קאצינעלנבאגען בוויילנא.
ה' צבי מנחם פינילעש בנאלאין. ה' צבי הירש שערשעווסקי בפּינסק — ה' קלמן
שולמאן בוויילנא. — ה' שלמה יהודה ליב ראפאפורט אבד"ק פראג. ה' שלמה
זלמן אולמאן אב"ד דמדינת צרפת. ה' שלמה באבער בלבוב, ה' שלמה זלמן
חיים האלבערשטאם בביעלעץ. ה' שלמה דר. רובין בדאלינא. ה' שלמה דר.
לאנגספעלדער אבד"ק רייכענריא. ה' שלום הכהן בפעסט. ה' שמואל יוסף פין
בוויילנא. ה' שמחה פינסקער באדעסטא ה' שניאור זקס בפאריז. ש"ב ה' שמשון
חמיידעס אב"ד זאלאוין. ה' שמעון וויענר אבד"ק לאוואשבערן. ועוד אנשי סם.
אחה! בעצב, בעין דומעת ובלב נשבר, העליתי שמות רבים מארובי
כורתי בריתי, אשר הארץ האירה מכבודם, ואבוי במשך העת עזבו ארץ —
ואולם גם חמות לא יפריד בין נאהבים — — ומי יתן אורך ימים בימין ועושר
וכבוד בשמאל שארית הפלטה. אחבתנו לא היתה תלויה בדבר, ותכון לעד.
ובכל עת אשרקה להם „הנני לשוב אל מלאכתי אנא הושיעו נא!" אבטח כי טרם
אקראם יענו „הננו! הננו! כי קראת לנו!" ובכתף אחד על כנף רננים יעשו
לישע ארובם אשר נפשו קשורה בנפשוהם בקשר של קיימא! —

לקחת מוסר השכל

יט

מאד מאד, אשר בכל השנה תצא ממנו תורה (בית ספר) ודבר ה' (תפלה) בימים נוראים, זה שמו יקראו לו "Free School". לאמר אלפי ילדים ילמדו בו חנם אין כסף. ומקומי התמידי בבהכ"ס, חברת מקרא באוני, דורשי תורה וחכמה. רבים, חלו את פני כו אוציאם לאור עולם. ואמנם רק לעתים רחוקים הנני לוקח לי מועד, לרשום לי את אשר דרשתי. ומה יתרון לבעל הלשון? וכל ימי ולילותי היו נתונים לגמור את פירושי ומבואי אל המדרש (המורכב מילמדנו ומתחומא). והיה בעיני המדרש, העיקר; ומלאכת הדרוש, הטפל. וכאשר נגמר אחרי עמל רב ויגיעה רבה, שלחתי אותו אל בני יחידי אשר ישב אז בי אנוב, לשית עיני עליו ולסדרתו לדפוס בלבוב. בן חכם ישמח אב, הרבה באורים וחדושים יקרים, צָבִי והוסיף מדי ליה. תל קטנו עבה ממתני, וכרא גם לגבי מילי דאבוהי גדול הוא.

ובשלהי קייטא העבר, בחצי הלילה בנפול תרדמה על אנשים, ממרום שלא אש וירדנה בעיר מצער יאנוב. וגם בית בני נשרף עד היסוד בו! כל הונו ורכושו, ואוצר הספרים אשר טפחתי ורביתי במשך חמשוש שלשים שנה, וגם הכ"י היקר מהמדרש, עם פירושי, זהוספותי, נשרפו!!— וברכתי על הרעה כעל הטובה, כי תל הוא ואשתו ובנו יחידו נמלטו בעור שנייהם. כמנהג פולין לא היה ביתו באחריות, חברת משלמי נזקי טמון באש— ולעת זקנתי, בכלות כחי, נטל עלי לכלכלהו ואת ביתו שיחיו, מאשר אקטין ממאכל לחמי! היש מכאוב במכאובי?— לא עליכם תמימי דרך!—

עתי איננה אתי לשוב אקספורדה להעתיקו שנית. ומגמר בעתיקא קשה מתדתא. ותחתיו הנני מלקט באופן חדש ונפלא תל, ילקוט השלם לתרי עשר מלוקט כסדר הפרשיות והפסוקים: מירושלמי, בבלי, מסקי ספרי, ספרא, תוספתא, פסיקתות, מדרש רבה, תנחומא, שוחר טוב, וכו'. [וכתב יד יקר אשר העתקתי פה בבריטיש-מוזעאום, הוא לי לישועה]. ואבארהו בשני פירושים, אורים יסובכנתו ויבוננהו על פי באורי מיטב הפירושים. והשני תומים בו חלקי ה' תאמר נפשי.

(א) והספר אמרות טהורות בקדש יסודתו, ועמודיו שבעה: (א) שבע שבתות דרושים לשבת חנוכה, לארבע פרשיות, לשבת חזון ולשבת נחמו, ויבואר ברחבה, ארץ הקדושה מת היתה, מה היא עתה, ומה תקותנו לימים יבואו. (ב) חזון למועד לרה, ליוכ כל נדרי, מוסף, ונעילה) לשלש רגלים, לספירה, ולתפלות טל וגשם. (ג) טהרת הקדש לחנוך בית הכנסת, לבתיבת ספר תורה, ולסיום מסכת. בו ידובר על נצחיות התורה שבכתב ושעל פה, בראיות רבות גם מספרי חכמי העמים. (ד) יקרא דחיי לתנאים,

לקחת מוסר השכל

לנשואין, לברית מילה, לפדיון חבן, לבר מצוה, ולחנוכה הבית. — ה', יקרא
 דשכבי הספרים לרבנים גאונים, ולאנשי שם. לנהום אבליים, ולהזכרת נשמות
 במועדים. — ו', תורת ה' תמימה דרושים כסדר תה"ק. — ז', חזיוני
 החזוים כסדר הפטורות השנה. — מחיר כל חלק וחלק יושת אייה לפי
 מספר הדפוס. — חפצי להאשיר, ולא להעשיר.

ואם ירבין לוקחי, מוסר השכל הלזה, כארי אקום להוציא חלקי ספר
 דרושי, אמרות טהורות וכלביא אתנשא, להדפיס, ילקוט השלם
 להושע' לאת ודגם. ולמשפט גאוני וחכמי דורנו, אחכה.

ולהחותמים הנכבדים אשר נתנו לי ערובת כסף על המדרש'
 משפט הבחירה אם לקחת מחירו את הילקוט השלם ואם את אמרות
 טהורות, בין כה ובין כה לא יהיה חלופו בגולם, כי אם תמורתו קדש. הרועה
 אותי מעודי, ישמרני מכסף חטאת ואשם. וחס ליה לזרעא דאבא.

אדעה כי ספרי הקטן הזה, יעיר קנאה גדולה. כי לא רבים יחכמו לדעת
 מחסורי דורנו; ובמה יש לאל ידנו למלא אותם — ויתנו אשם נפשי על
 אדות פרטים אחדים — ליחכמו ישכילו: כי פוטר מים ראשית כל פרץ נבעה
 בחומה, ובשפלת ידים ימך המקרת. ואם בעוה רבים הנה הנם בקיעי משכנות
 יעקב, בארצנו הקדושה, ובשאר ארצות פזורי השנה פזורה ישראל — אם בידים
 תרומות ובלב אחד, נמהר יחדו לחזק כל בדק, בישע ימין עליון
 יהיה בית יהודה חומה בצורה לנצחו.

המאמר «מגני על אלהים» הוא מבוא לספר, שבע שבתות
 יתן עוז לארצנו הקדושה, ותעצומות ליושביה, אשר רובם גדולים בתורה
 וזכרם. והוי במצור ובמצוק יחיו ביד פליטי אפרים המעטים, אשר נספתו עליהם,
 הנתנים כבודם למשסה וארצנו הקדושה להרפה! — מטרתו ומגמתו: לעשות
 שלום אמת בין יושביה. ובין העוסקים בצרכיה באמונה! ויתאחדו ויתלכדו
 כל קוי המגן דוד! והיה בית ישראל אחד! —

והדפסתי אותו בקצה היריעה הקצונה בחוברת הזאת: א' צורת הדגלים
 חוך המגן דוד, ובאורה החדש, יופיעו נהרה על המאמר, אומר השכחה.
 ולא יהיה כספר החתום. — ב' לשמוע משפט רבני גאוני דורנו וחכמי זמננו, אולי
 שניתו במשפטי על אדות תהלוכות ותקוני ארצנו הקדושה, ואודה על האמת
 כדרכי מעדי. אך זאת שאלתי ובקשתי מאת כל משיגי, כי יואילו בטובם לקרוא
 בו פעמים ושלש וירדו לעמקי מחשבותיו (ומה גם במחציתו הראשונה הכתובה
 ברמו, מפני טעמים הגלויים למבין) עד חרצם משפטם נגדו. ושלוש על ישראל.
 ואל אמת ינחנו במעגלי אמת ובימינו תושע יהודה וישראל. עבדכם הכותב וחותם
 בשנת גלה צדקתו לפק, המהבר.

הכּוּן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל.

את זו דרשתי בשבת פ' תבא שנת תרל"ה, בבית הכנסת צ"ו וז'
בעיר פאריז י"א.

— 0 —

אֶת־יְיָ הָאֱמֶרֶת הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לֵאלֹהִים
וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָיו וּלְשַׁמֵּר חֻקֵּי וּמִצְוֹתָיו
וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשַׁמֵּעַ בְּקוֹלוֹ: וַיְיָ הָאֱמִירָךְ הַיּוֹם
לְהִיּוֹת לּוֹ לְעַם סִגְלָה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְךָ
וּלְשַׁמֵּר כָּל־מִצְוֹתָיו. (דברים כ"ג י"ח.)

אחי ורעי! התודה היא ראשית חובתנו לאלהים ואדם. וזורק אבן
ובבאר דלה מימיה וישת, יקבחו לאום ויזעמחו אל זועם (ב"ק צ"ב ב')
זנושי הטובה יפרדו לשלשה ראשים: א) יש לא יחד לרעהו חסדו, אכן
היאנה ימצא לו לבלי להשיבו גמולו. ב) ויש יתעצל מהשיב את הגמול
עד ישכח כמה מלב. ג) ויש ישלם רעה תחת טובה. בהיות נער עבד
עברי נבזה נמאס בעיני שר המשקים, שכח טובתו (בראשית מ' כ"ג).
אחשורוש בעתו לא גדל את מרדכי וימים רבים עברו עד נעשה עמו דבר
(אסתר ר' ג'), ונבל כחש הסדי דוד הנאמנים (ש"א כ"א ל"ח), ורבעה
בו הקללה משיב רעה תחת טובה, רעה לא תמיש מביתו (משלי י"ז י"ג)
ולא כאלה חלק שלומי אמוני ישראל: אדם יצא לקראתנו בודוע חשופה
ובחרב שלופה, ורביה צררונו המצרים וחלילה לנו לתעבם, זה אם
אח פושע הוא ומחמס אחיו תכסהו ברשה, אחינו הוא ויאכל חצי בשרנו—
דאלה הגמולם עלינו על אשר נתמונו לגור בארצם (דברים כ"ג ח').
יחושע זכר אל רחב חסדה לשני המרגלים (יחושע ר' כ"ח). דוד חנן
את חנון בן נחש העמוני אשר לא יוחן (דברים שט) בגלל אהבת אביו
(ש"ב י' א') ועל שלמה בנו צוה לגמול חסד את בני ברזילי
הגלעדי (מ"א ב' ז')

ועל כן חוק לישראל הוא: נדיב כי ידבנו לבו ויעש טוב בעמו, לזכר עולם
יחרת שמו (י"ד רמ"ג ס"י בהג"ח) כשם בויעו על אשר האכיל את רות די

ב הַכּוֹן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל

ב

שֶׁבַע (רות ב' י"ד) וכשמות שנים עשר נשיאים המתנדבים ביום הוקם המשכן (במדבר ז'). ואף מחשבה טובה תחשב פעם למעשה הצדקה (קדושין מ' א') ראוּבֵן אֵבֶה לְהַצִּיל אֶת יוֹסֵף וְלֹא הִצִּילוּ, וַיִּחְשְׁבֶנָּה לוֹ צַדִּיקָה (בראשית ל"ז כ"א) ומשכורת כבוד נתן על לב אהרן (שבת קל"ט ב') על אשר שמח בלבו ולא קנא באחיו (שמות ד' י"ד) ואם,, מדת התורה היא שהיא כותבת ומפרסמת עושי מצוה; צריכים אנו להלוך אחרי מדותיה שהן דרכי נועם" (שו"ת רשב"א סי' תקפ"ב).

ואם זאת חובתנו לאנוש ימות; אף כי לאל הי על כל הנמולו עלינו? על כן קראנו היום בפרשת השבוע כי כבואנו אל הארץ כל בה חיי רוחנו, ברנה יספר נושא בכורי אדמתו קדש, את תלאות יהודה מאז היתה לקדשו; כי המצרים השליכו בני ציון היקרים היאורה, ולבן בקש לעקור את הכל — אליו נגלו האלהים,, השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע" (בראשית ל"א כ"ט) ואוהם נָנַע עֲשֵׂה נַעֲמִים גְדוּלִים, ובכשוּרות הוציאנו ויביאנו אל ארץ עיניו בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. כבושה בגולה לומדת יראתך" במרבר ציה ושממה, נעשה ונשמע אמרו פה אחד, ובירושלים צור ילדו הָשֵׁה. וישמן ישרון ויבעט, וישלח את עבדיו הנביאים השכם ושלוח, להזכירם אחריתם בעת טומאתם בשוליהם: ואנכי נטעתך שורק, כלה זרע אמת; ואיך נחפכת לי סורי הגפן נכריה? (ירמיה ב' כ"א) והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והחירוש והיצהר, וכסף הרביתי לה, וזהב עשו לבעל (הושע ב' י') ובמר נפש קראם אבי הנביאים, כפויי טיבה" (ע"ז ח' א') והעמיק שאלה: הלוי תגמלו זאת? (דברים ל"ב ו').

והעברי, תורתו תלמדוהו ותצוהו כי פיו יהיה ציר ארבעת חושיו: הטעם, הריח, הראיה, והשמיעה. בהריחו ריח ראשי בשמים נותני קטורה באפו, ובראותו את אשר לא תשבע עינו לראות, או בקחת אזנו בשורח לחסד או לשבט, חסד ומשפט ישיר (ברכות ס' ב') שירו אחרי אכלו ושתותו, כחוב בתורה,, ואכלת ושבעת וברכת" (דברים ה' ב') ולפניהם נדרש ממקרא "קדש הלולים לה!" (ויקרא י"ט כ"ד) "מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם" (ברכות ל"ה א').

בראותו ראש שבטי ישראל בדורו, גאון תפארת עתו, מנקובי ראשית מורי הדת אשר ידיו רב לו בתורת האלהים, בכחו הגדול יד עד עמקי תהום ים התלמוד וספרי בעלי אספת, ויעלה יקרה מפנינים, זאת ברכתו "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו" והנה כי כן יברך גבר ירא ה' בראותו "חכמי אומות העולם שחכמים בחכמה" (לשון הש"ע או"ח סי' רכ"ד) "שנתן מחכמתו לבשר ודם", ועין ראתה נזיר אחי או נשיא מושל בכבודו עמים, ובתבונתו כפיו ינחה רבבות זרע יעבדנו, יודה אל הממליך מלכים ולו המלוכה ומושל "שנתן מכבודו לבשר ודם" (ש"ע). וככבוד אשר ינחל הרועה ינחל גם עדרו, הרואה מחנה שש מאות אלף

הכּוּן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל

ג

אִישׁ (כַּמְסַפֵּר הָעַם הַיּוֹצֵא מִמְצוּרִים) שִׁפְתֵי רִנּוֹת יִהְלֵל פִּי „בְּרוּךְ חֲכַם הַרְזִים! שְׁאִין דַּעַתְּ דּוֹמָה זֶה לְזֶה, וְאִין פְּרֻצוֹפִיחָם דּוֹמִים זֶה לְזֶה“ (בְּרֻכּוֹת נ"ח א') לֵאמֹר: „אִם לְבְרִיאַת כָּל הַיְקוּם הָאֵלִפִים, לְמַעֲשֵׂי יָדָיו הָאָדָם הִרְבִּבּוֹת. — לְהַגִּיד גְּדוּלְתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִים הַקְּב"ה, שְׂאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מִטְּבָעוֹת בַּחוּתָם אַחַד, וְכֵלְן דּוֹמִין זֶה לְזֶה; אֲבָל הַקְּב"ה טוֹבֵעַ כָּל אָדָם בַּחוּתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרָשׁוֹן, וְאִין אַחַד מֵהֶם דּוֹמָה לְחַבְרֵי, שְׂנֵאֲמַר (אִיּוֹב ל"ח י"ד) תַּתְּהַפֵּךְ כְּחוֹמֵר חוֹתֵם וְיִתְּצֻבוּ כְּמוֹ לְבוֹשׁ. וּמִפְּנֵי מַח אִין פְּרֻצוֹפִיחָן דּוֹמִין זֶה לְזֶה? שְׂאִם יִרְאֵה אָדָם דִּירָה נָאֵה וְאֵשֶׁה נָאֵה וְיֵאֲמַר שְׁלִי הוּא עֵנָא' (שֵׁם) וְיִמְנַע מִדְּשַׁעִים אֲוֹרָם, וְזֹרֵעַ רַמָּה חֲשֵׁבֵר. תֵּנִיא הִיָּה ר' מֵאִיר אֹמֵר: בְּשֵׁלֶשֶׁה דְּבָרִים אָדָם מִשְׁתַּנָּה מִחַבְרֵי, בְּקוֹל, בְּמִרְאֵה וּבִדְעוּת. בְּקוֹל וּבְמִרְאֵה, מִשּׁוֹם עֲרוּה; וּבִדְעוּת מִפְּנֵי הַגּוֹלְנִים וְהַחֲמַסְנִים“ (סְנֵהדְרִין ל"ח א').

וּבֵן עֲזָאִי אַחַד מֵאַרְבַּעַה חֲכָמֵי הָרִשִׁים אֲשֶׁר בְּעֵינֵם רוּחָם נִסּוּ לְבַלֵּעַ פְּנֵי הַלּוֹט הַלּוֹט מַעַל מִסְתַּרִי אֶל מִסְתַּתֵּר (הַגִּיבָה י"ד ב') נִכְסַף לִרְאוֹת שֵׁשׁ מֵאוֹת יוֹצְאֵי יָדָךְ יַעֲקֹב הַזּוֹנִים בְּמַחְנָה אַחַת. וְיִהִי בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בַּחֵג הַסְּכוּת בְּבוֹא כָּל צְבָאוֹת ה' לְרְאוֹת אֶת פְּנֵי הָאֲדוֹן ה' צְבָאוֹת (דְּבָרִים ל"א י') וְיַעַל עַל רֹאשׁ הַגְּבֻעָה אֲשֶׁר נֹכַח מִקְדַּשׁ ה' וְיֵרָא אֶת הָעַם שׁוֹכֵן לְשִׁבְטֵי, וְהִנֵּה רַבּוֹת אִפְרַיִם בְּאִים אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה, וְאֵלֶפֶי מִנְשֵׁה יוֹצְאִים שְׂמַחִים כִּי כִנֹּר רִצָּה הָרוּצָה בְּתִשׁוּבָה אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, וְיֵשֶׁא יָדָיו קֹדֶשׁ וְיִבְרַךְ „בְּרוּךְ חֲכַם הַרְזִים!“ (בְּרֻכּוֹת נ"ח א') כַּפְּנִיחָם כֵּן מִהַשְׁבוּתֵיהֶם שׁוֹמֵת, וּבְרַב דְּעוּת הַדְּרַת אֶל דְּעוּת חֲזוֹן הַדְּעוּת.

מַחְנָה אֱלֹהִים קְדוּשִׁים שְׁשִׁים רְבוּא נְדִיבֵי עִם אֱלֹהֵי אֲבָרָהָם נֵאֲסַפְרֵי בְּעֵיר אַחַת, לֹא רֵאֵה אִישׁ מֵאֹז הַגֵּלָּה יְהוּדָה בְּנִלּוֹת הַחֵל הַחוּץ. בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים, הוּי נְפֻצִים בְּאַרְבַּע קְצוֹי אֶרֶץ וּפְלִיטֵי אִפְרַיִם זְעִיר שֵׁם זְעִיר שֵׁם. וּבְכָל מְקוֹם שְׁנֵלָךְ, הַשׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן שׁוֹכֵן בְּחוּכְם (מְגִילָה כ"ט א') עֲשֵׂרָה יִקְרְאוּ עֲדָתוֹ (סְנֵהדְרִין ל"ט א') וּבַהֲתַפְלֵלָם אֵלָיו, אֱלֹהִים קְרוֹבִים אֵלֵיהֶם (בְּרֻכּוֹת ו' א'). וְזֶה מֵאֵד יִשְׂמַח לְבִי, בְּרֵאוֹתֵי בֵית הָאֱלֹהִים מִלֵּא מִפָּה אֶל פֶּה, אִישׁ אֶת אַחֵי יִדְחָקוֹן לְשִׁמוֹעַ מוֹסֵר הַשְּׁכַל, וְאוֹרָה לֵה' חֲסֹדוֹ עַל תַּתּוֹ אוֹתֵי לְתָן גַּם בְּעֵינֵיכֶם אַחֵי וְרַעֲי. וְכֵאֵדָם אֵרְאֵה לְעֵינַיִם פְּנֵי אִישׁ שׁוֹנֵה מִפְּנֵי אַחֵי, אוֹת כִּי גַם רוּחוֹ רוּחַ אַחֲרָת. זֶה יִרְעֵב לְדַבְרֵי תוֹרָה, וְזֶה לִירְאָת שְׁדֵי, זֶה לְשִׁפְה בְּרוּרָה, וְזֶה לְרַעֲיוֹנִים חֲדָשִׁים רְתוּקִים כַּחֲחֵי שְׁלֵשֶׁלֶת, זֶה נּוֹלֵד עַל בְּרִכֵּי הַהֲלַכָּה רוּחַ גְּדֹל עַל זְרוּעוֹת הָאֲגָדָה, וּבְקוֹל רֵם אֲבָרַךְ, בְּרוּךְ חֲכַם הַרְזִים! וְהָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְחַלְּכוּ אֲבוֹתֵי הַגּוֹאֲנִים לְפָנָיו. יִשְׁלַח לִי עֲזֹרוֹ מִקְדָּשׁ, וְגַם הַפַּעַם תַּחֲזִי מַלְתּוֹ עַל לְשׁוֹנֵי. כִּנְשֵׁם יְרוּחַ אֶרֶץ וַחֲעֵשׂ פְּרֵי תְּבוּאָה, כֵּן יִהְיֶה דְּבָרֵי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי.

הכּוּן לְקִרְאֵת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל

א.

אחי ורעי! ימים יחלופו— חגים ינקופו— והארץ לעולם עומדת! ירחים כנשרים יעלו אבר, שנים כעב תעופנה— ומי ידאה על כנפיהם? האדם! יגע— ואיז? ואתה בן אדם, גאותך עד שחקים לאמר: „מבחר היצירה הנני! למעני נבראה ארץ אף שמים! בעבורי יגולל אור מפני השך וחשך מפני אור! ואלו לא נבראתי, לא נבראו כל כוכבי אור. כי למי כל חמדת אורם אם לא לי מלך הבריאה ונשיא אלהים בחוך הארץ?“ שמע נא לי רגע, ואערכה לעיניך מצבך לעומת מצבם. אז יכנע לבבך המלא גאה ונאון ותכּוּן לקראת אלהיך!—

הנך מתהלל כי גם השמש, הירח והכוכבים רק למענך נבראו, ומי יגלה עפר מעל עיניך ותראה מה טוב גורלם ומה רע גורלך! שהם סובבים סובבים אלפי שנים על ציר מעגלם, וכחםם אז כחם עתה, בעתם יצאו ובמועדם ישובו אל אלהים, אין עיף ואין כושל; ומי יספור משפחות אדם וחיה, נולדו— הצליחו— מתו— נקברו— ונשכחו? ומי מנה עפר דורות עשו חיל וקראו שם, להון ולעושר לא אמרו הון, כסף וזהב צברו חמרים חמרים, וכל אשר שאלו עיניהם לא אצלו מהם— ואים? הוי איה איפא המה? כזרוח הצלחתם כשמש בצהרים ביום צח ובהיר בשחקים, לפתע פתאום בא המות רוכב על עב קל, ויכסם בחשכת עולם— את יתרם הניחו לעולליהם; והקוברים בדמעה ברנה התנחלו בית והון נחלת אבות. שלשום התאבלו על שפת הכור, הוי אבינו איננו! מי יתן מותנו תחתך! אבוי, עזבתנו לאנחה ואנה אנחנו באים?“ ואת מול שמו ולקטו את כל הנשאר לפליטה, יחפשו בחפש מחופש פן ימצאו עוד קשיטה או אנורת כסף אשר התגלגלה אל החור ונטבעה שם; שבעתים מאשר חפשו כל שאור וכל חמץ לאור נר למאור, בליל לפני התקדש חג הפסח. ותחם עינם על הקשיטה האובדת, כי אלפי הכסף שכבר נפלו בגורלם, וגם רבבות שקלי הזהב הנמצאים באוצרות אביהם המת. לא השביעו את רעבונם להון ולא השקיטו את צמאם לעושר!— וכמעשיהם עשו היום גם בניהם. גם המה כשמוחים אלי גיל, ישישו במצאם הון רב אחרי מצאם קבר אל אביהם, וגם בבתיהם: בערב לן בכי— ולבקר רנה!— וכן יעשו בניהם מחר, וצאצאי צאצאיהם למחרתו; עד אחרון על עפר יקום.

מאז רבצה הקללה לפתח הגורש מגן העדן: „בזעת אפך תאכל לחם“ לא היה דור לא עמל בזעת אפו, למען הילד!— והילד איננו— כי שאל נא לימים ראשונים: „למי עמלתם תחת השמש?“

הכּוּן לַקְרֵאת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

ה

ופה אחד יענו: „למען מי? למען צאצאינו! את עמלנו אלו הבנים אשר חננו אלהים בזה“ עמל אדם הראשון היה בעד שת בן זקונו ופי שנים לבכורו קין השודר, עשרה דורות אכלו בזעת אפם להם, ועמלם היה, בעד הילד, והנשאר ממימי המבול לפליטה, חלקו שלשת בני נח ביניהם. ועבדים היו שלשתם: כנען הארור עבד עבדים לאחיו, אשר אררו אביו; וגם שם ויפת הברוכים מאביהם, עבדי עבדים נהיו לבניהם ולבנותיהם, אשר אררם ה' ביום זעם אל זעם ויגרש את האדם. . . . . שם אם הבנים שמחה כי בן נתן לה, ופה ישמח האב כי ילד ילד לו, ועמל שניהם, בעבור הילד, זה הקטן גדול יהיה, וילד בנים ובנות, וכאבותיו יעמול תחת השמש, וכאשר תשאלהו: למי אתה עמל מן הנשף ועד הנשף, ולמען מי תדר שנתך? ויענה: „למען מי? הנני עובד בעבור הילד! כי זה כל האדם!“ והראוני נא בכבודכם איה איפא הילד אשר בעבורו נדרה שנת רבוא רבבות מיום החל אביהם הראשון לעבוד בזעת אפו? ואיו? ואיו? ארץ אומרת: לא בי הוא, והילד איננו —

מה נמלצו אמרי יושר: אלו לא הוכו בני האדם בשגעון, לצבור מבלי דעת מי אוספם, היה העולם שמה ושממה. ולא היה אף בונה בית אבנים המבלה את בונהו, באמרו „אדם למות יולד, מחסה ומכסה די לחונו, המעט עמלו לפיהו, העוד יעמול גם בעבור פיות הבאים אחריו בנטפי יזע על מצחו?“ העצלות היתה גוברת מדי יום ביומו, ושפוני טמוני הטבע היו נשארים ספונים וטמונים לנצח, באין יגע לגלה מצפוניהם. מי היה עובר ממדינה למדינה לרגל מסחר, ומי היה נותן בים דרכו להביא ברכה מארץ אל ארץ? איש איש היה בוכה למותו ולמות משפחתו, וכל ימיו היו מכאובים. איש איש היה קורא „צור מסחר, כי די פת חרבה! חתום מלאכה, האין די במים לחץ להחיות נפש? מה לי לבית גדול ורחב ידים, תחתים שנים, ושלישים; האין די סכה לצל? ואם תמעט מלונה להסתר מחורב ביום ומקרח בלילה? ומה לי ולבגדי כבוד, האין די עלי-תאנה כאשר תפרו התופרים הראשונים, אדם ותוח? והאם כתנות עור לא ליותרת הכבוד (לוקסוס) תחשובנה?“ — ומה רבו מעשי היוצר, בתחו התשוקה גם בלב הנעורים, להנחיל אל הילד שלא נולד עוד. וגם בלב העקר והעקרת, אהבת ההון והרכוש. איש לוחט היא, וכאש תבער יעה, היא בוערת ויוקרת מימי אדם הראשון, ובדור דור יצקו שמן על האח ויגדילו את המדורה, מים רבים לא יכבה עד בלתי שמים! —

הבון לקראת אלהיך ישראל

ו

ומה נמרצו אמרי החכם הנצב על סלם ההצלחה: „הבל הבלים — הכל הבל!“ — ואולם גם הוא ברב חכמתו ותבונתו לא עצר כח בעד התשוקה לעמול תחת השמש „למען הילד!“ את אדוניכם בן עבדא העמיד על המס. ומפתח הזהב נתן על שכמו. להביא אל גנוי המלך את אשר הביאו שנים עשר נציבים; גם חירם מלך צור ומלכת שבא, ממרחק מלאו אוצרותיו יש, כי היה רודה בכל עבר הנחר ומלכותו בכל משלה, ולמען מי? „למען הילד“ ובמותו קרע ירבעם בן נבט, עבדו המורד בו, את המלוכה מעל רחבעם היורש עצר במשפטא! — במשליו המחוכמים משל, תחת שלש רגזה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת: תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם! תחת שנואה כי תבעל וזשפחה כי תירש את גברתה!“ (משליל כ"א כ"ב) ומי ישב לכסאו המצופה זהב פרוים? ירבעם עבדו! שש מעלות היו לכסא, ושנים עשר ארזים זהב אופיר, ושנים עשר נשרי זהב על המעלות, נשר מול אריה, ואריה לעמת נשר; ומי ישב עליו ושבת המושל בידו? רחבעם בנו? לא! עלה עליו — וירד! קני מנורת זהב טהור המאירים, האירו את עיני העבד בן השפחה. הארץ רגזה — ושקטה! מלכותו נקרעה, והארץ לעולם עומדת. הוי, הבל הבלים — הכל הבל! —

הגיד לך אדם מה העושר השמור לבעליו לטובתו ולא לרעתו? ומה היא ההצלחה בשכבך תשמור עליך? כי אם עשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם. עמול בזעת אפך למען צאצאיו, חלקך בחיים המה, כלכלם בלחם ומזון, ולא על הלחם לבדו יחיו, לכן למדם תורה וחכמה ויאושרו בזה ובבא; ואולם בזכרך אותם זכור גם את נפשך, הִיָּה גם אתה לך לילד והבון לקראת אלהיך ישראל! —

הנך מונה כספך, ולמה לא תספור גם ימיך ושנותיך? הטרם תדע כי המזל איננו קבוע ונגלגל הוא חוזר בעולם. לעשיר לפני יקרא, היום דל; ולאביון לפני יקרא, היום שר ורוון — השקלים עגולים ככדור, וכנגלגל לפני סופה יתגלגלו מאמתחת זה לאמתחת איש אחר — יש עני ועשיר ועני, ויש עשיר ועני ועשיר — והיש נער חקן ונער, או נערה חקנה ונערה? ! הבט נא בחור וראה זקנים סביבותיך. וידעת כי גם המה בבחרותם לא האמינו כי שערות ראשם כשלג ילבינו בשנות מספר; ואלו יוכלו לחדש כנשר נעוריהם, את כל הונם ורכושם יתנו כופר. בכל לבבי הנני מברכך ברכת אורך ימים בימין, ועושר וכבוד בשמאל, ואולם מראש תדע כמוני כי אם ברכתי זאת תקום, ברבות ימיך כן ירבה מספר שערותיך הלבנות ותמעטנה השחורות. בעודן שחורות כעורב, תלביז מעשיך ולא תבוש בם עת ראשך כשלג ילביז (סוכה נ"ג א'). חושה אחי והבון לקראת אלהיך ישראל!

הכּוּן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל.

ז

ב.

כַּצְבֵּא לַאֲנוּשׁ, צְבֵּא לְשָׁנִים. שְׁנָה הוֹלֶפֶת, וְשָׁנָה בָּבֵאָה. יִדְּהָאֲחַת אוֹחוֹת
בַּעֲקֵב אֲחוֹתָהּ, וְעַל גַּל קֶבֶר הַבְּכִירָה יִבְנֶה אַרְמוֹן אֶל הַצְעִירָה. וְהִידַעְתָּם אֲחֵי
וְאֲחֵיחוֹתַי, כִּי שָׁנַת תַּרְל"ה עוֹמֶדֶת עַל שַׁפַּת הַנֶּצֶחַ? הַטְרַם תִּדְעוּן כִּי לֹא תִשׁוּב
עוֹד לְעוֹלָמִים? מִתְאַמֶּצֶת הִיא לְצֵאתָ, וְנִחְפָזָת אֶל מַחֲזֵי חַפְצָהּ, לִפְנֵי
פְרִידַתָּה מִמֶּנּוּ, נִחְשָׁפָה דְרַכְנֵי וְנַחְקוּרָה בַּמָּה כְּלִינוּ יִמִּיה וְלִילוֹתֶיהָ? כִּי
הִנֵּה יוֹם לַה' לְבַקֵּשׁ מִיָּדְנוּ חֲשׁוֹן הַעֲתִים – וּבַעוֹד יָמִים אֲחָדִים יִבּוֹאוּ בְּנֵי אֱלֹהִים
מִשׁוֹט בְּאַרְץ, וְיִתְיַצְּבוּ בְּאִימַת לִפְנֵי הַדּוֹמוֹ, בְּקוֹמוֹ לְשִׁפּוֹט מַעַלְלֵינוּ, לְגַמְלָנוּ
כַּפְעַלְנוּ לְהַרְע אוֹ לְהִיטֵב.

וְאֵל תִּדְמוּ בְּנַפְשְׁכֶם כִּי עֲלִיתִי הַבַּמַּתָּה לְהוֹרִיד לָכֶם צְבֵּא הַמְרוֹם מִמְרוֹם,
לְמַעַן תִּשְׁמַעוּ מַה בְּפִי סְמוּאֵל עַל אֲדוֹת חַטָּאתֵיכֶם. וְמָה בְּפִי מִיכָאֵל הַמְּלִיץ יוֹשֵׁר
מוֹל מוֹגִיד פִּשְׁעִי; מִי מִמֶּנּוּ יוֹדַע אִם יִכְבַּד קָל עוֹנוֹתֵיכֶם, וְאִם טָנָא צְדָקוֹתֵיכֶם?
זֶה דֶּרֶךְ מְגִידֵי בַעֲלֻטָּה, הַמְּפִילִים עַל הַשׁוֹמְעִים אִימַתָּה וּפְחָד, עַד יִפְחָדוּ מִבּוֹא
שְׁנִית לְשִׁמּוֹעַ. לֹא אֲרַחֵק עֵדוֹתַי, כִּי אִם כְּדַרְכֵי אֲדַבְרָה נִם הַפַּעַם מְלִים
הַיוֹצֵאִים מִמְּקוֹר הַדַּעַת. בּוֹרָא נִיב שַׁפְתֵּים יִהְיֶה עִם פִּי, וְהַנּוֹטֵעַ אֲזַן יִטֵּה
אֲזַנְכֶם לְשִׁמּוֹעַ וּלְהִבִּין אִמְרֵי בִינָה.

פֶּנֶת יִקְרַת תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה: כִּי הַנֶּפֶשׁ מִמְּקוֹם קָדֵשׁ יִרְדֶּה אַרְץ, לְהַקִּים
אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וְעַמְלָה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ יִבְיָאנָה כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ אֶל קָדֵשׁ
הַקְּדוּשִׁים. כִּי לִפְנֵי הַבְּרָאָה, חֶסֶד אֶל הָיָה עֲלֵיהָ; וְאַחֲרֵי מוֹת הַגּוֹ, וְשִׁבְתָּ
כְּנַעֲוִיָּה בֵּית אֲבִיהָ, לֹא נִדְבָה תִּקַּח עוֹד כִּי אִם נִמּוֹל מְאֵלֵהִי הַנְּמוּלוֹת.
וְמִי שׁוֹפֵטָה? וְמִי גּוֹמְלָהּ? יוֹצֵרָה הוּא בּוֹרָא! הָאֵל אֲשֶׁר חִבְּרָה יַחַד עִם הַגּוֹ,
וְאֲשֶׁר הִפְרִידָה מִמֶּנּוּ. וְכִי יִדִּין אֶת הַנֶּפְשׁוֹת, צְדָק צְדָק יִרְדּוּף. לֹא אִישׁ אֵל
רוֹאֵה לְעֵינַיִם, וּבֶן אָדָם לּוֹקֵחַ שׁוֹחַד כֶּסֶף אוֹ דְּבָרִים. בּוֹחֵן לְבוֹת הוּא, וְכֹל
מַעֲשֵׂה אִם אֵינָנָה מִמְּקוֹר הַלֵּב, לֹא יִרְצֶה. הַגִּידוּ נָא, מִי יֹאמֵר זְכִיתִי
לְבִי? וְמִי יִתְהַלֵּל בְּאַמְתּוֹ: עֵינִי לֹא זָנוּ אַחֲרַי מֵאוֹיֵי לְבָבִי, רַגְלֵי לֹרַע לֹא רָצוּ,
וְאִשָּׁא יָדַי קָדֵשׁ כִּי קָדְשׁוֹ? אִף אִם הַיּוֹם יִקְדֵּשׁ בְּכָלִי? הַבְּעֵינִי טַהוֹר עֵינַיִם יִטַּהַר
מִטְּהַר לְמִרְאָה עֵין? וְאִם בְּעֵינֵי קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל יִקְדֵּשׁ מִתְקַדֵּשׁ וְכַנְמַר חֲבֵרְבוֹתָיו?
וּבְמָה נַצְטַדֵּק כִּי יָקוּם אֶל וְיִשְׁאַלְנוּ: שְׁנַיִם עֲשָׂר יָרַחִים נִמְלָאוּ מִיּוֹם בְּכִיתָם
לִפְנֵי, בְּהַתְּחַנְנֶכֶם לְהַאֲרִיךְ עוֹד יָמֵיכֶם עַל הָאָרֶץ. מִשְׁאַלּוֹת לְבַבְכֶם מְלֵאוּתִי,
חַיִּים שְׁאַלְתֶּם וְהוֹסַפְתִּי לָכֶם שְׁנָה, וְהַיּוֹם מְלָאוּ יְמִיָּה, וְהַנֶּכֶם נַצְבִּים שְׁנִית בּוֹה,
נַפְשְׁכֶם בְּשְׁאַלְתֶּכֶם וּנְפִשׁוֹת בְּתִיכֶם בְּבַקְשַׁחְכֶם. תָּנוּ נָא לִי רֵאשׁוֹנָה חֲשׁוֹן
הַשְּׁנָה הַעֲבָרָה, וְאַרְאֶה בַּמָּה כְּלִיתֶם יְמִיָּה וְלִילוֹתֶיהָ, וְאַדְעָה מָה אַעֲשֶׂה
לָכֶם לְעֵתִיד? מָה נַעֲנֶה אוֹתוֹ דְּבַר? אַמַּת כִּי הַמְּכַלְכֵּל אֶת בֵּיתוֹ צְדָקָה הוּא
עוֹשֶׂה בְּכָל עֵת (כְּתוּבוֹת נ' א') וְאוֹלָם אִם דֹּאנְתְּכֶם הִיא, לְמַעַן הִילָד לְמָה זֶה

הכון לקראת אלהיך ישראל

לא יחשוב איש איש גם את נפשו לו לילד? ומי קרוב אליו ממנה?
 המרמס ידע כי אם תחטוא מטרתה תחת השמש, יביאנה האלהים במשפט?
 על וכן אחי, אם מאהבה, ואם מפחד שופט צדק: הושה והכון לקראת
 אלהיך ישראל!

העת יקרה היא מכל, כי היא החיים. על כן חשבונה ידרוש
 מידנו. בעשותנו בה כתורה, ימינו לחיים ארוכים יחשבו אף אם רק שבעים שנה
 שנותינו. ואם כלינו אותה בהבל, אף אם כימי מתושלח יהיו, לילדים נחשב ביום
 אחרון. והלא תדעו כי רק אחד מני אלף באשרו לספור אלף ירחים
 מיום ניהו מבטן עד שובו לעפרו. ושנה אחת היא חלק משבעים או
 משמונים, אם באשרנו להגיע לימי שנותינו ואף גם לגבורות; ואם חלק
 לשבעים או לשמונים מהוננו יקר בעינינו, למה לא נוקיר הבל כזה מימי
 חיינו? והאם לא לאויל יחשב המוקיר כספו מגוו, וזהבו מנפשו?— והנה
 קול צעדי ירח מאזנים הננו שומעים, ונשמע קולו בבואו להביאנו לפני
 כס שופט צדק על דבר השנה החלפה, טומאתנו בשולינו ועוד לא נזכור
 אחריתנו?— לפני בואו נשקול על פי פלס שכלנו והוא שקל הקדש, ונדעה
 אם הכף הימנית תכריע את השמאלית גם בעיני השופט צדק! כי
 המשפט לאלהים הוא— אשר בידו מחקרי לבות, ותועפות נמול עון ותפתה— לו.
 ובמאזני משקל האלה הוא שוקל את החיים ואת המות, את הטוב
 ואת הרע, לאיש ואיש על פי פעלו. גורו לכם מפני שדון!
 וכי חטא, עון ופשע בהכריעם, הוי ירדנו פלאים; תורה, עבודה ועשות
 יחסד אם יכריעו, האה, מאד נעלה! וברצונו ירום קרננו. על כן הושה
 והכון לקראת אלהיך ישראל.

אמנם קלו ימינו מנשרי שמים. יעופו ביעף ולא תשורם עין דואי. הגידו נא
 א'פא, אם לא תמול יחשב בעיניכם יום עמדתם לפני ה' בהדרת קדש,
 ורעבים וצמאים, עיפים ויחפים, לבקש על נפשכם ונפשות בתיכם? ואם לא
 שלשום יחשב לכם, יום חרדנו חרדה גדולה לחרדת אלהים, במשוך בקרן
 השופר: תקיעה— שברים— תרועה— תקיעה? מיום אז עברה שנה, ובעינינו
 כיום אתמול עבר? ושבעים או שמונים עתים קצרים כאלה, יחשבו
 לאורך ימי זקן ושבע ימים... ישיש, אשר במותו נצדיק את
 הדין לאמר: ומי יתן כי עד יבולע המות לנצח לא ימות
 צעיר ממנו!— הוי צל קיקיו! אבוי צל עוף יעופף ובעופו יעוף גם צל
 כחץ מקשת!— אובד שעה, אובד עשרה זחב; ואובד רגע, אובד שקל כסף!
 גם תוקיר בספך וזהבך השמור, למען הילד, אף כי יקרה מפו ומפנינים

תהיה לך אחי, העת! — על כן הִיָּה נא גם אתה לך לילד, והכּוּן
לקראת אלהיך ישראל! —

אבל אשמים אנחנו, רב אדם יקבור מת ויראה חצר-מות, ולא יתבונן כי
המקום אשר הוא עומד עליו, אדמת קברו הוא! כקורא אגרת שלומים
מכתב ידידות, יקרא פתוחי אבני מצבה. בחשבו את כל הקבורים שם
לגרים ההיו בארץ, ורק הוא לבדו הנהו תושב החלד. וישכח כי כמוהם
איננו אזרח כי אם אורח. אך ביומו האחרון תפקחנה עיניו (לפני הסגרם
לנצח) לראות כי גורלם גורלו. בעת כפשע בינו ובין המות, יתן אל לבו כי עוד
מעט וישביע גם גוו רעבון זחלי עפר אשר יסבוהו כדבורים. באחריתו יראה
אולתו מראשיתו. יתחזק וישב על המטה ויפקיד רוחו ביד אל אלהי
הרוחות לכל בשר. ובנטפי דם התמצית, יחר גרונו בקראו: שמע ישראל! —
ה' הוא האלהים! — עברי אנכי ותורתו לא שמרתי! — אלי! אלי! שא נא לען
ופשע אשר נואלתי וישר העויתי! ונפשי הצטיידי והכּוּני לקראת
אלהיך ישראל! —

מי הכהו סגורים בנעוריו? ומי הוליכו שולל כל ימי חייו? ומי יוליך רבוא
רבבות היצורים מדור ראשון ועד דור אחרון אחרי ההבל ויהבלו? הנחשו! הוא
יצר לב האדם רע מנעוריו. הוא השטן המוליכנו מן אֵל־מִוֹת אֵל־מִוֹת,
וקורא לו, מלאך המות (ב"ב ט"ז א') את האשה הראשונה התעת, ותסת את אישת,
ויאכלו פרי מתוק מודבש בראשיתו ומר מלענח באחריתו. אויבם היה,
אויבנו הוא, ואויב הבאים אחרינו יהיה (בראשית ג' ט"ז). בכל מדרך כף רגלנו
רשתו פרושה, ואשרי עיניו בראשו. ציד בפיו יחנק בעת יחבק, וישוך בעת ישק.
אמריו רכו משמן, ומחרב פיפות חדו. ענג-רגע, יתן; וחיי-עד, יקח. ואתה צעיר
לימים, אם בנעורייך לא תנוס מפניו כמפני דוב אורב, יבלעך חיים. ואם
בבחרותך תטה לו און, גם לזקונך ימשול בך. וכי תאמר, הן עוד היום גדול,
ורב הדרך ביני ובין קברי — בעת שערותי כשלג ילבינו, אלבין מעשי נעורי כצמרו?
אחי! אחי! מי זה יערבך עתה כי אז יהיה השלטן לפניך, לתקן את אשר עוית
היום? שוא לכם משכימי קום לפתח חטאת רובין, מִיִּחְלִי לימי הַשִּׁיבָה להפוך
חטאת נעורים למעשי הצדקה. הסכת אחי ושמע את אשר חכמים יגידו, תבחרות
היא זר שושנים; והזקן, אגודת קוצים וסלונים? (שבת קנ"ב ב'). ובזאת יתהלל
המתהלל, כי שם זקנותי אקרא, חבו גודל לילדותי, כי לא אבוש בה
לזקוני! שמע עצתם והכּוּן לקראת אלהיך ישראל.

ג.

ובמה יזכה האדם את ארחו? בסורו מרע ובעשותו טוב. ובמה יתרחצ
חטאתו לנגדו, אל אלהיו? בתפלה! אם בלבו ובשפתו יכבד מלך

הבון להראת אלהיך ישראל

הכבוד, ונסלח לו. צָקַן לַחֵשׁ, הוא סָלַם מִצַּב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה עון חטא ופשע, וסליחה מחילה וכפרה, עולים ויורדים בו. התפלה, דמיונה כאיש הַבְּיָתִים בין החוטא ובין הנושא עון ופשע. שלשת אַבֹּת-יִשְׂרָאֵל יסודה, ומחקקי ישראל הציבו זה השער לה' צדיקים ושבי פשע יבואו בו (ברכות כ"ז ב'). בבקר הַשָּׁמַיִם, קם אברהם ויפלל (בראשית כ"א י"ד) לפנות ערב, יצא יצחק לשוח בשדה לשפוך שיחו (שם כ"ד כ"ג) ובבוא השמש התפלל יעקב לפני המעריב ערבים (שם כ"ח י"א).

אברהם, צדיק יסוד גוי שומר אמונים, קרא אל אלהיו, תבה לי בנים, ונחלתי לא ינחל זר! ויענהו, אשר יצא ממעיך הוא יירשך! (שם ט"ו ד') בעד אנשי סדום רעים וְהַטָּאִים נשא תפלה, יִתְמוּ הַטָּאִים (דיא ז' נד ע) וימי הַטָּאִים (דיא ז' נד ע) לא יִתְמוּ מחה חטאתם, השיבם אליך וישבו! (ברכות י"א) ואם עשרה צדיקים לא היו בקרבה, לא שבה תפלתו ריקם, בגללה נמלט לוט מעיר ההפוכה כמו דנע (בראשית י"ט כ"ט). ובעד אבימלך ניד שפתיו לא חָשַׁךְ, ורפא לו (שם כ"י ז'). בהשביעו את משק ביתו, פרש כפיו השמימה, אָנָּה ה' צו לו את מלאכך (שם כ"ד ז) ופיו רננות בלכתו להעלות בנו לעולה, כהולך לחוג חג.

יצחק, העתיר לה' (שם כ"ה כ"א) וזאת תפלתו: רבשע! כל בנים שאתה נותן לי, יהיו מן הצדקת הווי' (כ"ר פ ס"ג ורות רבא פ"ז). ואשתו הרבתה תחנונים: כל בנים שאתה עתיד ליתן לי, יהיו מן הצדיק הזה! (שם ושם). וערבה לה' עתירתו, כעתר ענן האיל תחת השח לעולה.

יעקב, רבח צרורו מנעוריו, ותמיד תהלת ה' בפיו. כמספר שנותיו, תלאותיו. בכל שעה, תלאה. ומדי רגע, פגע. בנעוריו בית אביו המלא כל טוב, מאס במטעמים וגדי עזים. שָׁמְנָה לחמו במלח, וניד עדשים כמעדני מלך. הוריו הנדיבים הזורעים לצדקה, זָרִים האכילו לשובע והותירו; אף כי את בנם יקירם — אכן ברבצו בין משפתי בתי מְדַרְשֵׁי שָׁם וְעָבַר, והוא נער את למודי ה' ואוהבי חסד, בשונו לבית הוריו וירא את אחיו הפרוע והשובב הוולל והסובא, נודע לו יתרון השונא סרח העודף (לוקסוס) על הַמְּפַנֵּק מנוער נפשו — בחלקו היה שָׁלוֹ, ויפרפרהו אחיו הבליעל. — מפני הארי נס, ויפנעהו הדוב. ומה שמו כי תדע? שאל פי מביא טנא הבכורים, ויגדך, לִבְנֵי הָאָרְמִי אֹבֵד אֲבִיו בשלש התחתן ביעקב; כי היה נכד תרה זקנה, בן רבקה אחותו וחתנו לוקה שתי בנותיו; ואת החוט הַמְּשַׁלֵּשׁ נתק, עת בערה חמתו ואין מככהו הרשע, האורב דמיונו כעורב. את חתנו לא ידע, את ניניו לא הכיר, ואת בנותיו לא רחם! ולולא אלהי אברהם ופחד יצחק — חיים בלעם! — וגם

קנאת בניו איש באחיו, כרקב היתה בעצמותיו. — סוף הכר כל ימיו, חיוו תלואים מונד; ולא שכח חנות אל. בברחו פדנה ארם דרך הר המוריה, בבואו חרנה הגיעה עת לחננה, ויתעצב אל לבו על אשר לא השתחוה לה' בהדרת קדש במקום העוקד והנעקד, ויבטח במבקש נרדף וידאה על כנפי נשרים עד בואו שמת, ויפלל (חולין צ"א ב'). ובשלחו מנחה לכפר פני רשע. שלח תפלתו לפניו „פודה ומציל עשוק מיד עושקו כח! הצילני נא מיד אחי המתנחם לי ולהרגני הוא אומר" (שם ל"ב י"ב). בשלחו את בנימין זאת תפלתו, ואל שדי יתן לכם רחמים! (שם מ"ג י"ג). בבואו מצרימה וירא כי עוד יוסף חי, ונגיד ומצוה לאומים, שמעון יש, ובנימין יש, לא נפל על צואר בנו המשנה למלך אשר שתים ועשרים שנה התאבל עליו, בקראו „שמע ישראל!" (שם מ"ו כ"ט). — ובאהבתו את ארץ כנען ואת השלום, התפלל כי בסוד מוציאי דבת הארץ לא תבא נפשו, ובקהל קרה אוהבי מדון, לא תחד כבודו (סנהדרין ק"ה ב').

ותפלות למשה: עת צמא העם למים, שפך כמים לבו (שמות י"ז ד) זעת אומי „זה אלי ואנוהו! אלהי אבי וארומננה! פחו כמים ענו ואמרו לעגל מסכה „אלה אלהיך ישראל!" ויחל משה! (שם ל"ב י"א). בפרוע פרעות בישראל, כי התאוו תאות, ואל קנא אמר „אשלח חרוני יאכלמו כקש!" השקיעה תפלתו את האש הגדולה (במדבר י"א ב') ובהתפרץ קרה, ומאתים וחמשים איש אמרו קשר לכל אשר אמר קשר, וירא ה' וינאץ, ויפול איש האלהים על פניו „האיש אחד יחטא; ועל כל העדה תקצוף?" (שם י"ז כ"ב). בשלח ה' בעם את הנחשים (שם כ"א) ובשוב המרגלים הנושכים בפייהם, העתיר; ויעתר לו „סלחתי בדבריו" (שם י"ד כ'). בהרימו ידיו אמונה, ירד עמלק פלאים (שמות י"ז י"א) ובהרימו קול תתנתו בעד פרעה, ונרפא (שם ח' ח'—ח' ח'—כ"ו ט'—ו' י"ח). „אל נא רפא נא לה!" צעק אל הרופא חולים בעד אחותו (במדבר י"ב י"ג) „אל נא סלח נא לו!" זעק אל אל רגע באפו וחיים ברצונו, בעד אחיו (דברים ט' ב'). — בכל עתותיו לחננה, היה ה' אלהיו קרוב אליו. זולתי בהתחננו „לבוא ארצה כנען, שאלתי; ולהביא שם, בקשתי!" שך בענן לו מעבור תפלה (שם י"ב כ"א).

דוד בצרתו ובישועתו, ברעותו בצאן, וברעותו עמו, בעת מטה ידו ובעת ימינו רוממה, בעת נעל מגן נבורים ובעת הגדולה והנבורה והנצח וההוד, מיתרי כנורו פרמו תהלה לאל חי! בהופע עליו רוח ממרום, ובחזיונו חזה בני לוי תולים ונורותיהם על ערבי גהרות בבגל, שר שיר אבלי; ובראותו ברוח קדשו את שיבת ציון, נהפך מספרו למחול לו, נפשו צעדה עלי שיר, בל עצמותו תאמרה „הודו לה' כי טוב!" ולבו ובשרו רננו לאל נואל ישראל! — שלמה, ככלותו לבנות מקדש לנאדר בקדש, בבבי בא שעריו ובתחננוגם

יב   הכון לקראת אלהיך ישראל

(מ"א ה') בדמעתו רחץ המלך את רצפת היכל ה', ויחל את פני השוכן בציון, אנא שומר ישראל! שמור נא עיר, ולא יבא צר ואויב בשערי ירושלים הבנויה, למרבה המשרה ושלום על ישראל לנצח!"—

איש חמודות, שלש פעמים ביום, דבר יום ביומו, לא נרע שיחה לפני אל. שחר, בין הערבים, וערב, חֲרַבָּה תחלות לנורא תחלות וקדושה מְשַׁלֶּשֶׁת לנאדר בקדש (דניאל י"א ד').

גם מרד כי הלך במסלה ההולכת בית אל. לְבוּשׁ בלבוש מלכות ועטרת זהב גדולה, השתבח נגד מלכים ושרים, עברי אנכי! איש יהודי! ביום אמצו במו פיו את ברכי אחיו הכושלות, לְבוּשׁ בלבוש שק. ראש לראשים ואח לרשים, היה גם יחד. בשמחת הצעיר ברבבות אפרים. לו שמחה; ובצרת הדל באלפי מנשה, לו צר. בכל עת, רוממות אל בגרוננו; ורוממות קרן לעמו, גאותו וגאונו (אסתר י').

ונשים שאננות עיניהן מקור דמעה בשפכן שיחה. שרה, בהיותה עקרה, כרבקה הלכה לדרוש את ה'; ובלדתה, דברים אחדים היו בפיה ובפי חנה, אל הנער הזה התפללתי!"— רב קה, העתירה לחולל אילות. וברתו לה הריון עוד היו הנליה עומדות בחצרות בית ה' (בראשית כ"ה) — עיני לא הרכות, עששו מכבי. דמעתה על לְחִיָּה, כי יִרְאֶה פֶן תפול בגורל הרשע (ב"ר פ' ע) — רחל מכַּפָּה, צעקה וה' שומע, וישמע אליה אלהים! (בראשית ל' כ"ב). וחנה, במסתרים בכתח נפשה — ורק שפתיח נעות (ש"א א).

באסן ובששון לקחו חבל בחלק יעקב, מרים מתופפת, ודבורה משוררת לגאות לובש כי גאה גאה בעתות ישראל נושע (שמות ט"ז כ"א ושופטים ה'). גם אסתר המלכה, ממכון שבחה השניחה על תולעת יעקב. בהיכלה האומר כבוד, הִנֵּה מפיה יצא, כי נמכרנו אני ועמיו" (אסתר ז' ד') ובארמונה בכתה מולכת מאה ועשרים ושבע מדינה, כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באבן מולדתי? (שם ח' ו'). בעד חיי יהודים מרודים ושדודים, צמה שלשת ימים לילה ויום, ובעדם שמה נפשה בכפה בבואה אל המלך לא כדת! זכרה את אשר נגזר על ושתי רעותה, ותחרף נפשה למוות בעד עדר יעקב הנמכר כצאן טבחה!"—

ואתם אחי ואחיותי, בני ובנות אנשי קדש ונשים באהל הנכס. ואם כנמדים מול ענקים הננו נגדם, נורא תחלות קרוב גם אלינו. התולעה הרוחשת אומרת מה פעל אל, כשמים המספרים כבודו!— והכנו לקראת אלהי ישראל!—

והוצק חן בשפתי החכם החוקר האלהי בספרו העקרים (מאמר ד' פ"ב) באמרו: רב תבואות בכח התפלה: תרפא (מ"ב כ' ה') תציל ממות (דברים ט"ד) תפקד עקרות (בראשית כ"ה כ"א וש"א א' י')

הכּוּן לַהֲרֹאת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל

יג

וַתִּגְרַשׁ אוֹיֵב הָאוֹמֵר הַשְּׂמֵד (שְׁמוֹת י"ז א' וְדַהֲב' לִב כ"א) סוֹף דָּבָר
אֵין כְּמוֹהוּ בְּכָל רִפְאוֹת הַמְּרַקְחוֹת, כִּי לֹא נִוְעַדָה לְרַפֵּא רַק מַחֲלָה אַחַת, מְזוּר
הִיא לְכָל מַחֲלָה וּלְכָל נֹנֵעַ.

הַרְפֵּא צִיר הַצּוֹר הוּא, וְרַפֵּא יִרְפֵּא (בְּרִכּוֹת ס' ב') וְגַם הַבּוֹטָח בַּה'
יִדְרֹשׁ בְּרִפְאִים וְעַל יָדָם יִשְׁלַח עֲזָרוֹ (בִּמְ"ז ב'). כִּי מֵאֵז הַחֲלוּ בְּנֵי הָאָדָם
לְרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְהַמַּחֲלוֹת הַחֲלוּ לְהַמְעִיט מִסְפָּרָם, יַחֲקְרוּ חֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת
מַחֲקָרֵי שְׁפוּנֵי טְמוּנֵי טֵבַע כָּל עֵשֶׂב וְכָל צִמָּח, וְגַם סְבוֹת כָּל מַחֲלָה וּמַחֲלָה,
לְהַשִּׁיב מְטִים לְמוֹת — לַתַּחִּיהַ — וְאֵם רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילוּ רֹפְאֵי אֱלֹהִים
וְעֲצוּמִים כָּל הַרוֹגֵיהֶם; אֵין מִסְפָּר לְנִרְפְּאִים מְדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ בִּידֵי רֹפְאֵי
נְאֻמִּים בְּמַלְאָכוֹת יוֹצֵר הָאָדָם וְבוֹרֵא רִפְאוֹת! אֲשֶׁר בִּידָם מַחֲקָרֵי טֵבַעֵי בְּנֵי
הָאָדָם, וְתוֹעֲפוֹת יָדִיעַת תּוֹצְאוֹת הָאֲדָמָה לָהֶם! — וְאֲשֶׁר נְקוּבֵי רֵאשִׁית הַרְפֵּאִים
יִגִּידוּ, רֹב יָמִים וְרוֹב נִסִּין הֵבִיאוּ לְדַעַת: כִּי הָחֹם יִגְרַשׁ מַחֲלַת עֲקָרָב;
וְהַקּוֹר, אֵת נֹנֵעַ זִיבוֹרָא. הִנֵּה זֹאת חֲקְרוּ חֲכָמֵי קֶדֶם, הַעֲמִדְנוּהוּ בְּמַסָּה,
בְּחַנְנוּהוּ, אֲמַנְם בָּן הוּא. וְהַלּוֹפִיָּהֶם בְּרֹפְאֵי גוֹלָם, כִּי נִפְשׁ הוּא חוֹבֵל לִי?
(ע"ז כ"ח ב'). וְזֶה יַעֲשֶׂה הַטּוֹב שְׁבוֹרְפֵאִים, כִּרְפֵּאוֹ לְחוֹלָה אֲשֶׁר שְׁתִּיהֵן יַחַד
נִדְּבָקוּ בּוֹ? — יַחַמְמֵהוּ, יִתֵּן עֹז לְזִיבוֹרָא; יִקְרַרְהוּ וַיִּצְנַנְהוּ,
יִסִּיף תַּעֲצוּמוֹת לְעֲקָרָבָא? יִירָא לְהִימִין זִיפְחָד לְהַשְׁמֵאֵיל, גִּדְר
טוֹה וְגִדְר טוֹה. לְבוֹ רֵאָה הַרְבֵּה חֲכָמָה וַיִּדְּוֶי רַב לוֹ בְּמַלְאָכְתּוֹ, וְהַפַּעַם חֲכַמְתּוֹ
תִּתְּבַלַּע וּבִינָתּוֹ תִּסְתַּחֲרַ. וְאֵם יוֹקִיר אֲנוּשׁ מִפֶּז, וַיִּקֶר בְּעֵינָיו הַטּוֹתָה מְמֹתִים יָדוּ,
יִגְרַשׁ אֶף לְחִבּוּשׁ רִטִּיה לְטְרִיָּה — פֶּן בְּרַנַּע הַטִּיבּוֹ אֶל הָאֲחַת יִרַע אֶל צִרְתָּהּ,
וַיַּחֲפֵךְ רְשׁוּנוֹ לְרַפֵּא. לְרִשׁוֹת לְמִשְׁחֵית — בְּעֵינָיו אִפְסָה כָּל תְּקוּהָ, וְאוֹלָם
יָדַע כִּי בְּאִמְרוֹ אֱלֹהֵי, אֵין יִשְׁוֹעַתָּה לָךְ? בְּאִמְרֵי פִּיּוֹ יִמִּיתֵנוּ. בְּרַב
חֲכַמְתּוֹ יִדְּבַר עַל לְבוֹ נְחוּמִים; הִכְרַת פִּינֵךְ תַּעֲנֶה בְּךָ הַיּוֹם, כִּי הוֹטַב לָךְ מֵעַט
וְרוּחַ מִבִּינָתִי יַעֲנֵנִי כִּי נִסַּ הַפְּחָד, אֲכַן סָר מֵר הַמוֹת. הֵא לָךְ מְרַקְחַת חֲדָשָׁה, קַח
מִמֶּנָּה מְלֹא כֶּף אַחַת מְדֵי שְׁעָה בְּשְׁעָה; תִּרְעִיבְךָ, וְתִתֵּן שְׁקוּי בְּעַצְמוֹתֶיךָ. וְאֲכוּל
וְשַׁתָּה כָּל אֲשֶׁר תֹּאוֹה נִפְשֶׁךָ, וְתוֹסִיף כַּת. הִנֵּה הַסְתִּינִי עוֹבֵר, וְבַהֲגִיעַ תוֹר הַקִּיץ
תִּסַּע לְטַקּוֹם הַרְחָצָה, תִּשָּׂאב מִים בְּשִׁשׁוֹן וְתִשָּׂאף רוּחַ צַח עַל שְׁפִיָּם. עוֹד מֵעַט
וְהֵאבִיב יַחֲדָשׁ פְּנֵי אֲדָמָה, וַיַּחֲדָשׁ כְּנֶשֶׁר נְעוּרֶיךָ? — וְאֵךְ יִצְאוּ יִצְאֵ הַפְּתַחַה יִלְחָשׁ
בְּאֲזֵנֵי שְׂאֵרֵי בֶשֶׂר הַחוֹלָה: צֵר לִי מֵאֵד לְגַלּוֹת אֲזַנְכֶם עַד מֵה גְדֻלָּה מְלַחֲמַת
שְׁתֵּי הַמַּחֲלוֹת, וְבַהֲתֵאבֵקן יִפְלוּהוּ חֲלָל. . . אֲנִכִּי הִרְוָאָה אֶת הַנּוֹלֵד, וְאֵם אַחֲרִישׁ
וַיִּקְרָהוּ אֶסְקוּ, וּמִצְאֵנִי עוֹן. אֶל תֵּאֲמִינוּ בְּשׂוֹא נִתְעָה, כִּי יִקּוּם וַיַּחֲ. מִן הַמַּטָּה אֲשֶׁר
עָלָה, לֹא יִרְדֵּ. כָּל אֲשֶׁר הִיָּה בִּיבְלָתִי לַעֲשׂוֹת, עֲשִׂיתִי. וְהַכֵּל לַתְּהוֹ. כִּי אֵשׁ עֲצוּרָה
בְּעַצְמוֹתָיו וְכַמוֹקֵךְ נִחְרָ. צַפְד עוֹרוֹ עַל עֲצָמוֹ, וְהַתְּחַיִּינָה הַעֲצָמוֹת הַיִּבְשׁוֹת? הִנֵּה
לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן, כָּל אוֹכֵל תִּתְעַב נִפְשׁוֹ, וְעוֹדֵנוּ בֵּין שְׁנָיו הוּא לוֹ לְזוֹרָא. וְהַמְעַט

הכּוּן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל

„אשר יבלע, יקיא. בשכבו על ימינו, מר לו כלענה; ובהפכו על שמאלו, מר ממות.
 „רנעיו מנו לו. ולא אאמין בחייו. נחמתיו ללא אמת; למה זה אורידהו בינו?
 „שאלה? מעט קנמן בשם ומעט אבקת הוכל שחקתי הדק היטב, ומהלתי במים,
 „והיא המדקחת אשר נתתי לו. חושו ובהשכל שימו באזניו כי ימהר לצוות לביתו,
 „כי רק יום או יומים יעמוד. ולא תצאו חנם אין כסף בצאת נפשו! — ואולם
 התפלה סם חיים היא לְלֹחֵם-רֶשֶׁף וּלְקוֹדֶר-מְנִי-קֶרֶת.
 תפלה למשה „זכור לאברהם וגו' (שמות י"ב ר"ג) ותפלה לאסף „אל
 תזכר לנו עונות ראשונים! (תהלים ע"ט ח') והאין השכחה הַפֶּךְ
 הזכרון; כתהפוכות זיכורא לעקרבא? ואיככה בהשכיחה
 תזכיר? אמנם זכור ושכוח בדבור אחד נאמרו. משה אמר חדא ואסף
 אמר חדא ולא פליגי, תפלת שניהם: שכוח תשכח עונותנו, וזכור
 תזכור לאבותינו! —

דרשו מעל ספר תהלות בן ישי, וקראו „תפלה לדוד
 (תהלים י"ז א' ושם פ"א) „תפלה למשה (שם צ' א') „תפלה לעני
 (שם ק"ב א') לדעת כי האל הגדול, קטן וגדול ישוה. תהלת העני
 כתהלת המלך תְּרַצָּה, ותפלת הצעיר ברבבות אפרים
 כתפלת איש האלהים ריח נחוח אשה לה! — למה תאמר
 יעקב, דלה תפלתי, נסתר עתירתי מאל מסתתר! אם בְּשׁוֹעֵף אֵלָיו הוּא
 שומע? קרא נא, וראה אם אין עונה! האין עוד אלהים קרובים גם אליך?
 האמירחו, ויאמירך! חסר נאה וגאון והיות שפל בעיניך, והמגביה שפלים
 יגביהך ויתנך עליון! — את מספר ימיך ימלא, אם את מספר נושי הטובה לא
 תמלא! — יברך פרי בטנך, אם בדרכיו תוליכם ואם גם אתה תחשב בעיניך
 לך לילד! — בנחת ובכבוד יכלכלך, אם בחיתר ולא באסור יהיו מעשיך! —
 אם כמביא טנא הבכורים בצדק תתהלל: „לא עברתי מטצותיך ולא
 שכחתי! לא ישכחך! כמוהו תן לעני ולגר ליתום ולא למנה, וברכת אובדים
 עליך תבוא. הענק תעניק להם, ובגלל הדבר הזה יברכך ה'. וביום קראך:
 „השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל! יענק הנגי
 במרחביה כי קראת לי מן המצר. וכל הפצך אשלים!.

אמן

הָיוּ נְכוּנִים לְשֵׁשֶׁת יָמִים.

דרוש דרשתי בשבת פרשת נצבים-וילך שנת תרל"ה, בבית הכנסת „פולין“
בעיר פאריז יע"א.

אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִבְכֶם לִפְנֵי יי אֱלֹהֵיכֶם:
(דברים כ"ט ט).

הִקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטַּף
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ: לִמְעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן
יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת־יי אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת
אֶת־כְּלֵי־דְבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
(שם ל"א י"ב).

אחי ורעי! השבת הזו אבן יקרה הוא, למלא את המשבצת האחרונה
ממשבצות שבתות שנת תרל"ה. קדשוהו, והאזינו בו תורת אלהינו. כי קול קורא
היו נכונים לשלשת ימי המשפט! ואנחנו לא נדע במה נרחיץ בנקיון כפינו?
במה נתרצה אל אלהינו? ובמה נעבדהו? מנעורנו לפתחנו הטאת רובין, ומי
יקימנו ויהדפנו ממקומו, אם לא התשובה? נחפשה ונחקרה במה נזכה
ארחנו, ונצא נקי וצדיק בהשפטנו. כי המשפט לאלהים הוא!—

שבו נא איש תחתיו, לא ינום ולא יישן, ובאון שומעת יקשב מוסר השכל.
והלא טוב שֶׁבֶת אחים גם יחד לשמוע בלמודים; מסובב בשוקים וברחובות
לְבַלֵּעַ יִלְבְּלֶה את יום הקדוש לאלהינו. ראו קראתי עליכם מועד להתכנס
בעלות המנחה, נקדש נא את מחציתו השנית קדש לה. והן עוד היום גדול,
יום צור מסחר וחתום עבודה, לא עת האסף אותו אל חיק הנצח. כי בעוד חמש
שעות יצא העברי שומר מצוה, לפעלו ולעבודתו, ורב מועד צאת הכוכבים,
לחעריב ערבים.

ואם ברב ענין אאחז בסנסני האגדה, מעז יצא מתוק ומפלפול לקח טוב.

היו נכונים לשלשת ימים

והן תרגלתם באלה בארצות מולדתנו, במקומות עומדות היו ערשות טל ילדותנו. כי נִטְשָׁנו רוסיא ופולין והננו נִטְשִׁים על פני ארץ לא דרכו בה רגלי אבותינו, לא שכחנו רבצנו ומרעיתנו, ותורת אלהינו לא נטוש. זכרנו את הדאגה אשר ידאנו למודי ה', כי יפלא מהם דבר בלמודם, שבעתים מאשר ידאנו מֵאֵין יכלכלו עולליהם השואלים לחם. ולא שכחנו שמחתם כשמחה בקציר, עת זה משיב כהלכה לשואליו כענין. מערים שונות אנחנו, ומי ממנו לא ראה למודי ה' בעירו מתוכחים ומתאבקים בהלכה ובאגדה נדרשת? רתת ידברו, ומלחמתם בשלום. כאויבים יתראו, והאמת והשלום יאהבו. ואם המכין מצעדי גבר הכין צעדנו לארץ אוכלת העת; לְמַצֵּר בשבת ובמועד עצרת תהיה לנו ממסחר וממלאכה, קדש לתורה ולתעודה!— ומי יתן עוז לאמרותי, כבואן באון האחת, תחדורנה ללב, ולא תצאנה בעד חור האזן השנית. כמשמרות תהיינה נטועים בלבות בנינו כְּנִטְעִים מְגֻדְלִים בנעוריהם, וכיתד במקום נאמן בלבות ההורים!—

בהשקיפי מעל גבעת המורים, עיני הרואות לשמחת לבבי גם לומדי תורה נאספים. ואותם אדרוש להבין שמועה. ומי בעל דברים, יגש אלי ברדתי מעל הבמה, ואברך, ברוך חכם הרזים! בתתי לחכם ויחכם עוד. ואם שגיתי יבינו לי, ולא תלין אתי משוגתי; לא בסופה ולא וברעש, דברי חכמים בנחת נשמעים בארצות האלו. מחניף לרעיוניו יען בניו הם והוא אביהם, אף אם באמת יבא רעהו וחקרו, דמיונו כאשה כי תזריע וילדה כושי, ותתקוטט עם רעותה על אשר לא תעיד כי תאר בנה כתאר בני המלך. ואם פעם אש מלפני עמי ילך, וגחלים יבערו מפּי, העדותי בי את השמים ואת הארץ כי הוא רק במקום שיש חלול השם לדעתי. בנעורי למדתי לשוני לְקִרְב, ועמי בין אצבעותי למלחמה, בעת מלחמה לה. יענו בי מכירי מרחוק ומקרוב, אם לא ענוה לפני לשוני ועמי תלך, מיום נפל חבלי בין יוצרי ספרים עלי חוק האמונה והתבונה, וגורלי בין מטיפי העם? הנני רב, וחרב, ותלמיד גם יחד. רב, לקטן ממני; חבר, לאנוש כערכי; ותלמיד שומע בקול הבקרת האמתית. הרבה למדתי מהורי ומורי; ומטבקרי יותר מְבָלָם. המבקר הדורש צדק, דמיונו כרופא נאמן, ידיו תמחצנה ותרפאנה. והבקרת, דמיונה כְּרֵאֵי-מוצק (שפיגענעל) המראה חלאת הכתם, לרחצה במי שלג ובנתר, להטהר! נפשי בחיי תברך אלה אשר בקרו פעלי מאהבת האמת, ולא משנאתם אלי ולא מקנאתם בי!—

חוק מימי קדם הוא לכל העמים, להציב בעת לדרוש את הבמה על גבעה, וקורא לה, גבעת המורים! למען ישמע העם אמרי הדורש בדברו עמם, וכל העם האים את הקולות וירדו חרדי לבותם. ואולם כל דורש ירא ה'

היו נכונים לשלשת ימים

יז

באימה וביראת שדי יעמוד בין ה' ובין עדתו. וראשו שחוח
לפני השומעים באזן שומעת ולבב מבין.

ואתה אלהי קדושי! בידך עתותי, לי מערכי לב ולך מענה לשון. הצילני
נא ממשנה, ואל תצל מפי דבר אמת. ותן בלב השומעים להבין שמועה
לא שורה. מי גדול מאנטיגנוס איש סוכו? ומי כמוהו מורה? ואיה שומעים
מבינים יותר מן היוצקים מים על ידו? ובכל זאת פעם אחת לא ירדו שנים מהם
לעמקי מחשבותיו המהורות, ויעשו נבלה בישראל, את תבשילם הקדיתו, ואת
הקערה הפכו על פיה. — „חכמים הזהרו בדבריהם“ (אבות פ"א) ראשית דעת;
ואם בורא ניב שפתים לא ישמר שפתי איש, שוא שקד שומר פיו ולשונו. מה
נקל מהפוך דרוש מלא אמונת אומן, ללא אמונה! ובאורי אנדה
נדרשת לאנדה נדרסה, תהפוכות ממחשבות ואמרי הדרוש
טוב לעמו? — ואם אתה תהיה עם פי, תהייה אמרותי לרצון. אמן.

א.

אחי ורעי! בצאת השנה נחקרה מה פרי החטאת? הנוחם (דיא רייע)
זה פריה! נאם פשע לרשע, ננעי לבבו כנגלים הומים בשוא דכים, השקט לא
יוכל, בחומו, ידעך ממקומו; ועת הזוקן ישליך קרחו כפתים, יתנחם. אחי,
בראותך פני שוכח אלהי מה אתה רואה? „סיר נפוח!“ והיטבת לראות. כי
במרקחה ירתית. ועת תכבה אשו יעשנו הסירים תחת הסיר כאודים עשנים, ונודע:
כי מות בסיר, המרק מרק פגולים, והבשר עודנו בין שני אוכליו — תקחינה.
וידעת היום והשבות אל לבבך, כי אחריך יהיה כאחירתו. ולא תבקע כמוהו
עצים להגדיל מדורת האש, כי הנשם יכבנה.

הנה חזות קשה הוגד לנו היום בסדר השבוע: כי האיש או האשה, המשפחה
או השבט הפונה מעם ה' ויתברך בלבבו לאמר „שלום יהיה לי, כי בשרירות
לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה!“ אל רחום לא ירחמהו, ותנון
לא יחוננהו! „שרש פורה ראש ולענה“ הוא, אל-זועם ישרשהו מארץ החיים,
וקנאת אל-קנא תעשן בו, ושמו ימחה מתחת השמים!!!

איום ונורא! אויה מה איום הוא לקרוא אלה בספר תורת אלהים! ומח
נורא לשמוע אמרי-אל כאלה! כל שומע תצלנה שתי אזניו, ושערת בשרו תסמר!
ובחרדת מות ישאל „אהה ה'! הכי אל רחום וחנון נקראת? איה רחמי אב? ואיה
חמלת היוצר?“

ואולם אם נביא לבב חכמה, ונבין כי ספות הרוה את הצמאה, היא שפות
הסיר המלא בשר פגולים. ושרירות הלב היא עריכת גזרי עצים על עצי
החטאת והאשם, למען הגדל אש התאוה, תתלקח, ונצח לא תכבה — יפלא
בעינינו שבעתים על השמש אשר תופע נהרה על מבעים אלהו כמוהו! —

היו נכונים לשלשת ימים

אי-נקי מחטא החמיתו אמו, לפתח איש ואיש חטאת רובין, זה בודק וזה נכשל בשננה וזה בעבירה נוררת עבירה; ונסלח להם, בשובם בכל לב. פתחי התשובה פתוחים תמיד, והאווז בקרנות המזבח ושב — כעב ימחה עונו. הנוחם בוקע ועולה עד כס מעונה אלהי קדם, וגור דינו יקרע לשנים עשר קרעים (ר"ה י"ז א') ויהפוך חטאים למעשי הצדקה (יומא פ"ז א') ובהר קדשו, במקום גם נקי וצדיק לא יהין לגשת, יעמוד (ברכות ל"ד א') על דבר עזבו דרכו! — ויש קונה עולמו בשעה אחת (ע"ז י"ב ב') ודבר זה מתורת משה למדנו: שני אנשים היו טמאים לנפש אדם, זה קדמו עיניו אשמורות והבוקר אור ירד ויטבול וזה התמחמה עד נטו צל לי ערב, ובא השמש — וטהרו גם שניהם (ויקרא כ"ז ז'). על כן אמר אחד קדוש, ושוב יום אחד לפני מיתתך! (אבות פ"א) מודה ועוב ירוחם ונפשו בצרור החיים תהי צרורה (סנהדרין מ"ג ב'), ועזרו מקדש יבוא בבואו להטהר (שבת ק"ד א') ככתוב (ויקרא י"א מ"ד), והתקדשתם (אם תחלו לשוב, או שיעכם) והייתם קדושים (עונכם יכופר) כי קדוש אני (קדושתו מקדשת הבאים להתקדש). זאת תורת שבי פשע.

וההולך אחרי שרירות לבבו: תחת שובו מעונותיו, עוד יוסיף עליהם בשאט בנפש, למען ספות הרוח את הצמאה בזדון יעשה זר מעשהו חדשים לבקרים להכעיסו, ועם ה' הוא. כי עושה אלה: הוא שוכח אלהיו, וכי יש שאר-רוח לנפש לא יאמין, נמול אלהי הגמולות יכחד, ובתורתו יכחיש. שרש פורה ראש ולענה הוא, וישרשהו, וימחהו מתחת השמים! —

וחטא ופושע כזה, הוא אחד מני אלף ואולי מרבבה. ורב אדם, בהלכדו בפח חטאת נעוריו, תפקחנה עיניו ויתנחם. ישוב אל אלהיו בלב נשבר ונדכה, וירחמחו כי חנון הוא. כי רק לבעבור נסיות אותנו ברא בנו שתי תשוקות לטוב ולרע, והנופל ברשת התשוקה הרעה, תשוקתו לטוב תחלצתו מן המצר, ויד על כס-יה תושיעהו.

למשל ולא לשנינה רוח מלפני מליצתי יעמוף, ולעיניכם אשים את ההיכל הזה לגן עדן, מלא ערוגות בושם, נטף, שחלת, מור וכל ראשי בשמים. ואטע בו שני עצים, ארזים כאזובי קיר נגדם. דשנים ורעננים ושיאים עד שמים. מלאים פרי, לא ראינו כמוהם ליופי חצונה ולטוב פנימה, והעין לא תשבע לראות. לאחד אקרא, עץ חיים ולשני, עץ הדעת. והנה אדם ובנם יחידים ובתם יחידתם הנלכים לשוה בגן, בעת יפוח היום ונסו הצללים כי ינטו צללי ערב, ושומעים קול נגיד ומצוה: מכל עין הגן אכול תאכל. כי למי כל חמדתו אם לא אליך מלך כל היקום? אכן השמר לך מאכול מפרי עץ הדעת למען תחיה ולא תמות! ויפנו בה וכה ואין איש. וישתוממו, מה הקול

הקורא באזניו? קול בכח ובהדר שמענו, ותמונה לא נראה? הד חרים הוא? והוא עומד עליהם תחת העץ — ויאכלו — — — הבוסר עודנו בין שניהם, תפקחנה עיניהם וישכילו כי הסכילו למען ישכילו, וכי ערומים היו מדעת, בשמעם בקול המסית הערום — ואולם את הנעשה — אין להשיב. — — —

ועין ה' המשוטטת צופיה מעשיהם ומחשבותיהם, ויקרא, אִיפֶּה? האתה הוא, מלך היקום? המלוך תמלוך עוד ממזרח שמש ועד מבואו? ואם משול, תמשול עוד בכל פאתי תבל? איככה תרדה ברבבות יצורי, אם תש כחך לעצור, ברוחך? איך נפלת חולש על כל היקום? אני אמרתי בני עלין אתם; והיות, באלהים יודעי טוב ורע קנאתם, אכן ככל החי תמותו! כמות זה כן מות זה. „אשמכם ודמכם בראשיכם, וכסאי נקי!“ בושתי תכסה פניו ויבא בנקרת הצורים להחבא — וישמע שנית קול יחיל עדן, אִיפֶּה? האם מפני יוצר העין תסתר? ויצא ממחבואו וישא את קולו ויבך, אהה אלהים! האשה אשר נתת לעזרי, היתה לנגד מצותך, הנחש השיאה, והנדחה הדיחה גם אותי — ואנכי מה? — הלא אלהים יחקר זאת, ובמקום הרשע שם המשפט. המסית ילבש קללה כְּמִדּוּ, ותקלל חלקתו בארץ. וגם האדם ואשתו עונם ישאו, ובמלאכות אל-זועם מלאכי זעם גדוד יגודו, ויגרשום מן הנן לעבוד כל ימי חייהם בזעת אפם, למען הילדו! — וברגע הגרשם, יפקוד אל אלהי הרוחות את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת, לבלתי תתם לשוב. העדן סגור ומסוגר בדלתים וברית, וישמרים חרב פיפות בידם — ישמרוהו, ופתאם יבא השמש, וחשכת ליל אופל יכסה שמים, וימש חשך . . .

מאורות השמים לא יהלו, וגם שביב אש אין לחם להאיר את הלילה. באישו חשך יתעצבו אל לבם על אשר נואלו וחטאו. קול, מות מות מצלצל באזניהם, ופתרונו לא יבינו, כי עוד לא ראו מות מת. — ויען ביום הבראם יגורשו, לא נודע להם כי יוצר האור ברא גם חשך, לחשך יקראו, מות ויחשבוהו לקרץ. ישבו לארץ יבכו עד נכון היום. הבקר אור, ישמחו, בחשבם כי שבו לתחיה. ולערב ילין בְּבֵי שְׁנֵית. ימים ולילות יעבורו, שבתות וירחים יחלופו, וחמה כחולמים. ולתקופת השנה, תאורנה עיניהם לראות כי האור והחשך תואמי בטן. ויד האחד אווזת בעקב אחיו. ונודע להם כי החשכה איננה חמות. ועוד המון חדשות לא שערום, במראה ולא בחדות אליהם יתודע. וישירו ויזמרו תהלת נורא תהלות ומפליא לעשות.

אָנוּשׁ אָנוּשׁ אַנְכִי, ואם זרוע כאל לי לברוא צבאות שמים וארץ? כל רגע ורגע יקרב את יומי האחרון, ואיככה אפח חיים חדשים באפי ישני אדמת עפר? גם חלילה לי להרגיז ראשון אדם ממנוחתו. ינוח בקבר איש אלהים. ותחי

מנוחתו כבוד. גזו יחן בעפרו, ונפשו בצל שדי תתלונן. אף לא להודיעכם ראשיתו ואחריתו, עונו וגמולו, עתה באתי. ומי לא ידע בכל אלה?— וכל מגמתי במחזה הזה, למען תדעין כי הנחש ההוא עודנו חי, ככחו אז כתו עתה, ואחרנו ירדוף סלה לשוף עקבנו— ויחדו נמתיק סוד במה כחנו גדול לשוף את ראשו, ונחיה ולא נמות— ולמען הראותכם ננעי לבב החוטא על תאות נפשו, בחלוק תאותו ויתנחם— ותראו יד על כס יה, פשוטה להביא שבי פשע אל מקום עין לא ראתה— אל מקום גם קדוש מבטן לא יחין לגשת (ברכות ל"ד א) ויחדו נשובה אליו.

ואם תעמיקו עד עמקי המשל היקר הזה, ולא תהפכוהו (הס כי לא להזכיר) לשנינה, תבינו הֵבֶן במקרא ושום שכל באגדת חז"ל, ובהדרת קדש תהיו נכונים לשלשת ימי המשפט הבאים.

ב.

ת"ר: לפי שראה אדה"ר יום שמת מעט והולך (מתשרי ועד טבת) אמר, אוי לי! שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחזר לתהו ובהו, וזו היא מיתתה שנקנסה עלי מן השמים? עמד וישב שמונה ימים בתענית ובתפלה. כיון שראה תקופת טבת, וראה יום שמאריך והולך, אמר מנהגו של עולם הוא. הלך ועשה שמונה ימים טובים. לשנה האחרת עשה אלו ואלו ימים טובים וכו'. בשלמא למ"ד בתשרי נברא עולם, יומי זוטא יומי אריכי לא חזא; אלא למ"ד בניסן נברא העולם, הא חזא ליה יומי זוטא ויומי אריכי? (ביום תקופת תמוז, והיה לו לדעת כי העולם כמנהגו נהוג?) דהו זוטא כולי האי, לא חזא!— ת"ר יום שנברא אדה"ר כיון ששקעה עליו חמה, אמר אוי לי! שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי, וזו היא מיתתה שנקנסה עלי מן השמים? היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה, וחזר בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא!— עמד והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו (דאמר מר כל מעשי בראשית בקומתן ולדעתן ובצביונן נבראו, שור עם קרניו מגודלין. וכיון שיצא ראשו תחלה, נמצאו קרנותיו קודמין לפרסותיו) שנא' (תהלים ס"ט ל"ב) ותיטב לה' משור פר מקרן מפרים (אמר דוד: ותיטב לה' תפלתי משור שהיה שור באותו יום שגולד. דכתיב שור או כשב או עז כי יולד, הרי עשוי ונגמר כבר שהוא בן שלש, שאפילו מקרנותיו לא חסר).— ואמר רב יהודה אמר שמואל: שור שהקריב, אדה"ר קרן אחת היתה במצחו, שנא' (שם) ותיטב לה' משור פר מקרן מפרים. מִקְרָן תרתי משמע? אמר רב נחמן מִקְרָן כתיב, (ע"ז ח' א').

עד כה לשון חכמים מרפא. וכל מי שיש מוח בקדקדו, יודח כי הדברים אינם כפשוטם, ורעיונים נשגבים מאד לזמים בו. הן נעול ראשיתו. ונל נעול

היו נכונים לשלשת ימים

כא

אחריתו. גדולי המבארים איש איש חוה דעו בחכמה ובדעת. ובתוכם הנאון מהרש"א ז"ל, על פי דרכו בקדש. אמנם הלא כה דברי תורה כאיש, כפטיש יפוצץ סלע, בארץ רבים וצדקו יחדו (עירובין י"ג ב'), וגם לי צעיר תלמידיהם השאירו עוללות.

עקב מחסור, מסחר; וראשית מחקר, פליאה. מי מנה מספר אוצרות הטבע, ואלו חלק אותם אלהים, בכל מקומות ממשלתו חלק חלק. היו דרכי המסחר אבלות; ואלו לא יפלא מאומה בעיני החוקר, לכל תכלית לא יחקר, ועד חקר דבר לא יבא. —

תבל ומלואה תזה בלה (בכלל) היא אוצר כלי חמדה לא תחסר כל בה; ובין כל הממלכות אשר תחת שמי ח' אין אחת אשר לא יהיה בה מותר וגם מחסור. במקום האחד האדמה פוריה, דשנה ורעננה, העמקים יעטפו בר, ויושביו ישן מפני חדש יוצאו; ומחסורו אשר יחסר לו: הרדי ברזל ונחשת. ובמקום השני יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקוק, אבניו ברזל ומהרריו יתצב נחשת; וחסרוננו: לחם לשובע. הלחם אשר הוא אוכל, באניות ובציי-אדיר יובא מארץ מרחקים! — מדינה אחת מבורכת ח' היא: יונה יין רקת, ומקום מקנה ועבדה רבה, מכלאות בקר ועשתרות צאן, כנאות דשא ינהל הרועה עדריו וירעם במרעה דשן ושמן. איש תחת גפנו ותאנתו ועמיניו מלאו חלב; ומחסורה אשר יחסר לה: מחצבי אבנים, שיד ונחלי-אבן. ובמדינה אחרת יש הררי אבני-שיד, גחלים ופחם ועצי יער לרוב; וחסרונה: אין טובל בשמן רגלו ואין ענבים בגפן. במסכנות תאכל חמאה וגפן מצרים תסיע! —

ואשר עינו איננה צופיה חליכות עולם, ישתומם: על מה עשה ח' ככה? חיפלא מח' לחכין כל מחסורי האדם בכל מדרך כף רגלו? — והאלהים בחכמה יסד ארץ: בכל לה היא מלאה כל קניניו, ויחסרו אהדים מהם בקצה ארצותיה, להגדיל מסחר ולהאדירו. זה ישלח לחמו על פני המים, תחת חדן יביא כסף ותחת חטה זהב; וזה בעד כספו וזהבו יביא אוכל, ישבע ויותר. וזענלות המובילות את היין הטוב, ריקם לא תשובנה, תעיקנה תחת משא אבנים ושיד ועץ. המוכר ישמח והקונה יגל. זה הרויח בממכרו וזה ריוח ממקנת כספו. על כן יאמר: יתרון ארץ בכל (בכלל) הוא? (קהלת ה' ח') ויהי שם בורא רבוא רבבית בני האדם מבורך, גם על דבר מחסורי הארצות, כי מסחר כל אחת ואחת ימלא חסרונה בפי שנים אשר לרעותה. וישמח במעשיו כיום ראה, את כל אשר עשה (את התבל ומלאה) והנה טוב מאד? (בראשית א' ל"א).

כן הפליאה אם החשכלה. כל דבר הקשה, הוא ענין לענות בו, ואיננו מניח לחוקר לישן עד מצאו פשר דברו —

וזאת התורה אין מספר לאוצרותיה, ואולם מפוזרים ומפורדים המה בספרי בעלי אספות, דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר (ירושלמי ר"ה פ"ג) כאשר נשא החכם מכל האדם משלו, ממרחק תביא לחמה! (משלי ל"א י"ד) כל דברי תורה צריכים זה לזה, שמה שזה נועל זה פותח! (במד"ר פ' י"ט ותנחומא פ' הקת) וברוך מעם הפותחים במפתחות בקיאתם את בתי אוצרות התורה והחכמה הסגורים ומסוגרים.

גם לפתח המאמר אשר שמתי לי לאבן פנה, שאלות רבות רובצות: למה זה צם שמונה ימים לא פחות ולא יותר? מתי החלו? ומתי חמו? בשנה השנית למה עשה לאלה ולאלה יום טוב? במהרת יום הבראו בראותו בפעם הראשון עפעפי שחר, מאין נודע לו כי יבשרו כי השמש הוא יוצא כחתן מחופתו? או מי הודיעהו הבקר אור, מדת היום הבא מה תהיה, קטנה או גדולה ממדת יום אתמול? ומה בצע כי נדע אם קין אחת או שתי היתה במצח קרבנו? ואם שור שתי קרניו קרני ראם, לא ירצה אשה לה?—

ונביא לחמנו ממרחק. הלא כה דברי רב אחא בשם ר' יוחנן, שתיים עשרה שעות הוה היום (שנברא בו אדם הראשון) ראשונה הוצבר עפרו, שניה נעשה גולם, שלישית נמתחו אבריו, רביעית נזרקה בו נשמה, חמישית עמד על רגליו, ששית קרא שמות, שביעית נדווגה לו חוה, שמינית עלו למטה שנים, וירדו ארבעה, תשיעית נצטוו שלא לאכול מן העץ, עשירית סרה, אחד עשרה, נידן, ושתיים עשרה נטרד והלך לו (סנהדרין ל"ה ב') שנאמר: ואדם ביקר, בל ילין (תהלים ט"ט י"ג).

הביטו נא וראו כמה חליפות חלפו עליו בארבע שעות האחרונות ליומו הראשון: במו נצטוו — חטא — נשפט — וגורש! — האחרונות אמרת? על דברת המדרש (ויק"ר פ' כ"ו), בתקופות תשרי וניסן היום והלילה שוים, כל אחד ואחד שתיים עשרה שעות נדע כי אך יצוא יצא מן העדן, בא השמש ויהי לילה.—

כצאת גדודים יהודים מרודים ושרודים מירושלים נדודים, עת דודי חק ורודי דחק; גורש!— בני רחל בזזים גזזים כרחל, נסו מפחד כלי קלע ואבני בלע; והוא גורש בחמת חרב למושה לטבח נמושה, ומלאך ה' דוחה... לבו מר על מעשהו, וזועף על משפטו. עיניו מקור דמעה, וברגע בלעו רקו חקר באר המלות, מות תמות כי עיניו לא ראו עוד מות המת. מה הוא החיים והמות לא ידע, אך הבין כי המות הוא עונש גדול מנשוא. ובשמעו כי עין החיים הוא סם חיים להחיות אוכלי עץ הדעת, מה מאד כלתה נפשו לאכול גם מפריו. ואולם הכרובים ולהט החרב המתהפכת סגרו שערי הגן, ולא נתנוהו לבוא שנית אל הקדש פנימה. ויחפש חור או מתחרת להתגנב אל

היו נכונים לשלשת ימים

כג

תוכו. ופתאום בא השמש, וחשך כסה ארץ (כי היה בכ"ס ה' ליום חגנו, מועד אור הסהר לא נראה) ויתחלחל מאד מאד . . . אימה גדולה וחשבה נפלה עליו ונלאה למצוא פתח תקוה.—

כל אלה קראוהו בהיותו בן תשע שעות! בעותי אלוה היו עמדו מפחד בלילות. ארכבותיו דא לדא נקשו, שן בשן הלם כפטיש את הולם פֶּעַם, ושערות בשרו סמרו בחשבו כי החשך הוא המות . . . גלי הפחד נאה נאו, עצב אל עצב כתהום אל תהום קרא, ויבקעו כל מעינות דמעותיו, וארובות עיניו נפתחו . . .

ויבך שתיים עשרה שעות מאין הפוגות. וזהמתו חייתו לאכול, ויצם כל הלילה ויפלל מדי הכותו כף על ירך. ויעתר לה' לנכח אשתו (כי שתיים רעות עשתה: אכלה והאכילה — הטאה והחטיאה —) ופלגי מים הורידו גם עיניה, כנחלים נהרו אל תוך ים דמעותיו בהתחננה, ראה ה'! והביטה — כי הייתי זוללה! — — —

והילדים, קין ותאומתו, התחלחלו ממראה חשכת הלילה, וישאו גם הם את קולם ויבכו. וכל נחלי דמעותיהם הלכו אל ים דמעותיו. הבן משש בחשך את אביו ולא מצאהו, והבת חפשה את אמה ולא מצאה אותה באפלה. ויתעו בדרך, הלוך ובכה. באישון לילה חפשו את צאצאיהם, ואינם . . . ויצעק, הילד איננו! והיא זעקה, גם הילדה איננה! ושניהם יחדו, טרוף טרוף בנינו! החשך הוא המות אכל גם את בתנו! ותחי צעקה גדולה ומרה . . .

אין אומר ואין דברים, תלא כל לשון, ילאה כל עט. מהודיע לבני האדם אפס קצה התלאות המוצאות את האב הראשון בלילו הראשון. ומה מאד פחד ורחב לבבו, בראותו עפעפי שחר כמראה הקשת בענן, בנשאו מרום עיניו והנה השמש יוצא כחתן מהופתו, ויהי אור! ויחשבהו לחיים חדשים. ויאמר: חמותי ראיתי אור! מעז החשך יצא מתק האור! האח בריאה בראני ה' שנית. אכן סר מר המות (הוא הלילה) דמעתי ושאגתי יחד עלו עד מעונה אלהי קדם, ויסלח לנו כי חנון הוא. ובגורת עירין פתגמין נקרעה הגזרה לשנים עשר קרעים . . . ואלו הקרעים אינם מתאחים לעולם —

התשכח אשה עלה? הבקר אור, ותמחר חוה לרוץ אנה ואנה לבקש את צאצאיה. ותמצאם. קין דלג על ההרים ועל הגבעות (גם במעלליו יתנכר שודד) ובתה יחידתה היא תאומתו, יושבת בעמק ובוכיה. ותקבץ טלאיה כרועה עדרו. דמעי אסון וששון על לחייה התגלגלו ויחדו נמהלו; ומדי נשקה אותם מנשיקות פיה רחצה פניהם בדמעותיה. בידה האחת אחזה בזאת, וגם מזה לא הניחה ידה השנית. ותנהלם ותביאם אל אביהם העומד הרחק כמטחתי קשת מן הכרובים ולהט החרב המתהפכת וכפיו פרושות השמימה בהתחננו, שאו שערי עדן ראשיכם,

ואבוא בם ואובלה גם מפרי עין החיים ולא אמות כי אחיה, ואודה שמך לעולם!¹
 ויהי כראותו כי הילדים חיים, וישמח ויודה לה' חסדו. מרוב שמחתם שרו
 יחד, ארור הכושי (החשך) אשר בקש לאבדי, ברוך לבן (האור) בעדי!² אל
 הבקר רץ כצבי, ואשתו בעקבותיו כאילה שלוחה, וצאצאיהם אחריהם בעופרי
 האילים. ויבחר לו פר מריא בריא וטוב, אשר עשה פימה עלי כסל, ויאחו בקרניו
 מול ערפו ויפילו ארצה. — ואשר נפל לא הוסיף קום. — ויעקדהו, ויעלהו,
 את עורו ואת כל בשרו, על ראשו ועל כרעיו, וקרבו ופרשו, ולא השאיר פרסח
 לחטאת ולאשם. אולי יתעשת אל זועם.

ותרד אש מן השמים וחאכל את פר החטאת. ויראו וירגו, מזמור שיר ליום
 השבת³ אז ישיר אדם, טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליו!⁴ ותען חוה אשתו
 להניד בבקר חסדך ואמונתך בלילות!⁵ את קין חנכו לאמר, כי שמחתי ה'
 בפעלך!⁶ ואת בתם יחידתם למדו לשיר, במעשי ידיך ארנן!⁷ ובמקהלה שרו יתדו
 וירננו, מה גדלו מעשיך ה'! מאד עמקו מחשבותיך!⁸ ותעל שועתם אל האלהים
 ברגע גם צבא המרום קראו, קדוש! קדוש! קדוש! שירי מלאכי רמה ושירת
 ארבעה ילידי אדמתה, התאחדו בך יחד כל כוכבי בקר... וירעו בני אלהים
 הודו על ארץ ושמים! ישמח ה' במעשיו!⁹

ג.

להורות דרכי הנוחם לשבי פשע, ציירו הו"ל (ברב כחם וגבורתם במלאכת
 הדרוש) את מרת נפש אדה"ר, עת רעיוניו בהלוהו וכליותיו יסרוהו. את פחדו
 בלילו הראשון, התוו; ויתארו בשרד ובמחוגה, גם את ששונו בראותו אור שנית,
 ויחשבהו לחיים חדשים ולקול מבשר, סלחתי!¹⁰ — מה יקר המשל הזה,
 ומה הוכח יוכיח ממנו כצדיק כרשע! אשרי העם שמומשלי משלים כאלה — לו.
 מי כמוהם מורה דרך בחלכה, ומנהל בדרכי האגדה!

וכבוד התלמוד חקור דבר, ולכל תכלית הוא חוקר. והנה בתורת משה לא
 פורש באי זה ירח נבראו השמים והארץ, ויתוו שני אנשי שם, אשר שם האחד
 ר' אליעזר ושם השני ר' יהושע, דעתם אדותו. זה אומר תשרי שמו, זה
 נישן (רה"י ב')

לפלגות שניהם, גדולים הקרי לב. כח למיד ישאל התלמוד (שם י"א
 א') את פי ר' אליעזר: ראה אתה אומר, בתשרי הגם אתה בנביאים איפה
 היית ביסודו ארץ? הצופים תמו, התחזים ספו, הרואים פסו, אין עוד נביא,
 ואיך תנבא בשם ה' על אדמת נכר?

ויען: לא נביא ולא בן נביא אנכי, כי אם רואה בעד הלוני ספורי היצירה,
 ומציץ מבין חרכיהם. הנה זה ספר תולדות השמים והארץ יספר כי דבר האדון
 בקדשו, תרשא הארץ דשא, עשב מזריע זרע, עין עושה פרי למינו (בראשית א')

כה היו נכונים לשלשת ימים

י"א) הגידו נא לי מה שם החדש אשר הארץ מוציאה דשא, והעץ מלא פרי, אם לא, תשרי? וקורא לו ירח האתנים" (מלכים א' ח' ב') כי בו נבראו האיתנים מוסדי ארץ" (מלכה ו' ב'). איתן מחשבתי זאת, כל נהרות איתן לא ישמחו.

ונצדק ד' אליעזר. ויפן לו השואל גם אל ר' יהושע: אם כן למה זה אתה אומר, בניסן? הן תורת אמת תענה כחש מחשבתך?

ויען: אם באיתן קשתו יורח לווחמי חצים על מחשבתי, לא אירא רע. הוזה אינני, ואולם עם האמת עשיתי חמה. ולי יהושע, יהושע הפסוק השני אחריו, וטוב שכן קרוב. שפיל לסיפא דקרא, ותוצא הארץ דשא עשב מזרע זרע למינהו, ועץ עושה פרי אשר זרעו בו למינהו (בראשית א' י"ב) מי הוא זה ואי זה הוא החדש אשר האדמה מלאה דשא, והעץ מוציא פרוי אם לא, בניסן? וענתה בי צדקתי.

ראש הכתוב ר' אליעזר, וסופו ר' יהושע? וינסח התלמיד דברים אל ר' אליעזר שנית: הלא כתוב, עץ עושה פרי זה ילמדנו כי אז הוהל לצמות? וגם סדר הטבע — יענו כי כן שפתי ר' יהושע דוברות? הליכת עולם היא: האביב בניסן, הקציר בסיון, והאסיף בתשרי; וכי מדוע תשרי איננו האביב, וכסליו הקציר, וניסן האסיף?

ויען: אנוש בערבי, בקש לו עזר וימצא כנגדו, ובעזר אלהי אבי, עזרו הוא עזרו. שני הפסוקים האלה, אם סמוכים המה, לא קרב זה אל זה. הראשון יספר ספור הבריאה, והשני הוא ספור ברכת אלהים, כי ככלותו מלאכתו בתשרי, ברכ את ניסן לראש-הדשי הקיץ בשנות יאתיו. זה לדור אחרון יודיע קורות העבר, וזה מלא ברכת ה' לעתיד.

וזה ספר תורה שעל פה, תהום רבה, מים עמוקים. וקורא לו ים התלמודי כי ככל הנחלים הולכות כל השאלות והמענות וכל הסברות הישרות אלים התלמוד, והים איננו מלא. — את פי ר' יהושע ישאל שנית, הא כתיב עץ פרי? אות כי בעת ההיא היה העץ מלא פרי טוב, וזה בתשרי.

ויען: עולם ברור ולא הפוך ראיתי. ואעידה בי שני עדים נאמנים, את הפסוק השני ואת הטבע. וגם הראשון איננו עד זומם להכחיש עדותם. והוא הציר עליו יסוב דרוש נכבד ונחמד אשר דרש ר' בן לוי, כל מעשה בראשית בקומתם ובדעתם ובצביונם נבראו? לאמר: טובים היו הימים הראשונים מאלה, ויתרום כיתרון הבריאה (יש מאין) מן הלידה (יש מיש). העוף למינהו, זכר ונקבה בראם. בני יונה לא נבראו, כי אם תורים. אפרוחים לא היו, כי אם צפרים עפות ונשרים פורשי כנפים מגביהי אבה. מן המים נמשו, ולא נולדו מחלבון וחלמון. — החיה למינה, גור-אריה לא

כו   היו נכונים לשלשת ימים

נוצר, כי אם ארי ולביאה. ובני לביא ממעי הורתם התפרדו. הדוב והזאב, ביוםם הראשון היו עצמותם אפיקי נחושה, וגרמי השנהב מטיל ברזל — הבהמה למינה פרפרה ולא עגל ועגלה בהבראם. השור מפלי בשרו דבקו, עין ראתה ותעידהו כי הוא מרבק עשה פימה עלי כסל — וכל מיני השלמות הנחוצות לכל יצור ויצור, נבראו עמו תואמים.

כחי, בצומת. החמה והכסמת, הפשתה והשערה לא נזרעו — צוה — ונבראו — אביב גבעל, ולא אפילות! — המאכלים, נבראו ברביעי; והאוכלים, בחמישי; ומלכם בראשם, בששי. וברחמים ובהכמה יסד ארץ, כי אלו נבראו שיה השדה טרם יצמח, היו מתים כנפל בנקיון שנים. הכל היה ערוך מתמול גם שלשום לפני אדם הראשון, ומלוש בצק ועד חמצתו לא הוחיל (סנהדרין נ"ט. ב). ובחטאו יגע באנחתו; חרש, זרע, קצר, עמר, דש, זרר, ברר, טחן, הרקיד, לש ואפה (ברכות נ"ח א'). סדרי בראשית הישירים ולא עולתה במ, נהפכו על ידו מטוב לרע (בר' פ' י"ב, ושמ"ד פ' ל'). מה מאושר היה אז בעת עורו היה שמלתו לעורו; אין נושא כתר בראשו, שבע רצון כמוהו. בגורלו שמת, ולא ידע עצב. ומיום החל ללכת אחרי שרירות לבבו, ערבה שמחתו, וחצי תאותו לא היתה בידו (קה"ר פ' ז'). ערום הלך ולא חסר לו לבוש, ונפקחו עיניו ויעש לו חגורת עלי תאנה. ובעיניו הפקותות תעבוהו שלמותיו, ויחליפה בבחנת עור. ויעש לו בנד צמה להוציא הישן מפני החדש, בזעת אפו: את צאנו גזו, וילבן, ויגפן, ויטוח, ויארנן, ויתפור (ברכות שם). זה פרי אולתו אשר סלפה דרכו, ואולם ראשית היצירה, היתה ערוכה בכל ושמורה עוד בטרם כל חי נברא. בלא פולח ובוקע. ובלא חורש וזורע, באין מלמד ודרכן ובאין טל אורות ונשמי נדבות, נתנה האדמה יבולה לגאון ולתפארת. — גם הנח העץ, ברנע הכה שרשיו מתחת, עשה ענף ופרי ממעל. קומה, וגובה, וצל לו, וענפיו השחו השפלו לארץ מכובד משאם. כי האדון דבר בקדשו, יהי' ויהי'! — אז הוחל לקרוא בשם שדי' בתתו לעולמו חוק ונכול ולא יעברנהו (תנחומא ע' מקץ).

ונצדקו ר"א ור"י יחדו. ונרדפה לדעת באי זה יום לחדש נברא אדם הראשון? והנה בפרקי דר' אליעזר (פ"ח) וגם בפסיקתא דרב כהנא (פ' בחדש השביעי) נמצא כי בחמשה ועשרים לא לול, היתה ראשית הבריאה; והאדם הנברא בששי לחשבונה, גזו ונפשו חברו יחדו באחד לתשרי, על בן בחרהו היוצר ליום תרועה, תרועת יום הולדת את מלך היקום, בו זכרון ליום ירדה נפשו למלוך על ארץ רבה. וקורא לו (ולא לכה באלול) ראש השנה' בהיות האדם תכלית הבריאה.

נבר במסלתו ילך. פרקו דר"א נאה לדעתו כי בתשרי נברא (ריה"ב)

היו נכונים לשלשת ימים

כז

ונחקרה אם גם ר' יהושע הוא מקדים השבון הראשון ליצירה לחמשה ועשרים לירח אדר? וחקירה עתיקה היא. וכבר חקרה רבינו הגדול הר"ן ז"ל (ר"ה פ"א) וזה פשר דברו: **ומיהו הני מילי, לר' אליעזר אתיאן; דאלו לר' יהושע בניסן נברא עולם. אין לזה ענין כלל.** עכ"ל.

אמרותיו מעטי הכמות, ורבי האיכות. ואבארם ברחבה: אם אמנם מסכה נסוכה על מסתרי אל מסתתר, מי יבלע פני הלומט הלומט על תעלומות סתרי הכריאה? ומי יגלה רזי עולם קדם מפעליו? הלא לאלהים פתרונים; אכן רוח הוא באנוש, נתן השכל ממרומים ונשמת שדי תבינו כי היצירה (אם בניסן ואם בתשרי או באחד משאר חדשי השנה) בראשון לחודש ה' ת.ה. ואם לדעת ר' אליעזר הננו מקדימים את השבון ראשיתה לכ"ה באלול, הוא לתת טעם לחקת התורה לעשות את האחד בשביעי יום תרועה ויום זכרון, וטעם לשם ראש השנה; ובניסן לא נשמיע קול תרועה, ראש חדשים זכר ליציאת מצרים הוא, ולא ראש שנים לצאת השמים והארץ מתהו ליש (שמות י"ב ב') מי זה ילחצנו לאמר כי בכ"ה לאדר הטבעו מצוקי ארץ? ונשמע פתגם השכל, כי אם כדברי ר' יהושע כן הוא, באחד לניסן היתה ראשיתה, ואדה"ר נברא בששי ב'. ודברי פי חכם חן.

ל"א נברא אדה"ר באחד לתשרי, ולר' בששי לניסן, וכמה היה ביום ההוא אורך מדת היום והלילה? ואם נבין משל הקדמוני ומליצתו, נדע פשר דבר, באחד בתקופת ניסן ובאחד בתקופת תשרי, היום והלילה שוים. מבאן ואילך היום לוח מן הלילה, והלילה לוח מן היום. ופורעין זה לזה בפיוסין. הכל בלא שטר, ובלא גזר דין. הוי (תהלים י"ט ג') יום ליום יביע אומרי (שמ"ר פ' ל"א, ויק"ר פ' כ"ז, ומד"ת פ' י"ט).

המשל הזה כתוב בשמות רבה. ושנוי בויקרא רבה, ומשולש במדרש תהלים. אות כי הוא מן המשלים העומדים לעד, ולא נבראו לשעתם. כי אין בין האמונים עלי נשך החיו בדורותם; למוכסי-המכס בדורנו, אלא שנוי השם בלבד. משוד עניים עשו אלה עושר ולא במשפט; ומאנקת אביונים יעשו אלה הון ועושר בגול! אלה גזוו צאן אדם וכנחשים נשכו בלא לחש; ואלה בטאקסע מטאקסים יחד עשיר ואביון, ועל בגדי דל ויתום ואלמנה יפילו גורל! שומר ישראל ישמור עמו מאלה ומאלה! — — — וישאו עליהם חזל משל ויאמרו: עד מה כבוד מבחר היצורים לכלימה? ועד אנה, קנאה ושנאה, עושק וריב, בין אחים יפירו? בני איש אחד אנחנו, ופנת יקרת תורתנו היא: ואהבת לרעך כמוך! (ויקרא י"ט י"ח) מאנה לנגוע נפשך, לא תעשה כדגוי לך? (שבת ל"א א') ולמה זה רב אדם ימרר חיי רעהו אחיהו איש? שם יושבים שופטים על מדין, ותבניתו ראובן

ושמעו חקוקות בזרועות כסאותם. עוד ראובן ושמעון חתובע והנה בע מדברים ומריבים, והנה ראובן ושמעון המזיק והניזק באים. עודם מקללים ומחזפים זה את זה, והנה ראובן ושמעון הגזלן והנגזל מביאים עד האלהים, דברי ריבם וזעקתם!— הדלת תסוב מן הבקר ועד הערב על צירה. ראובן יוצא וראובן בא, שמעון הולך ושמעון בא, והמריבה לעולם עומדת! זה יגיע בית כבית; וזה יקריב שדה בשדה!— זה חבול לקח ולא ישוב; וזה על בנדים חבולים יפיל גורל!— זה יבקש נשך שבעתים מכסף נתן; וזה יכחיש את אשר לקח!— זה קונה, מגדיל אבן; וזה מוכר, מקטין איפה!— ולמה זה לא יאשו כלם מרום עיניהם. לראות כי האור והחשך מליים וליום המה גם שניהם, ובלי נשמע קול ריב ביניהם?— זה לא יוציא שטר מזויף; וזה לא יענה האי שטרא חספא בעלמא הוא!— זה לא יקח קתא דמגלא לערבון; וזה לא יזעק: אבד הפצירה-פים אבד אלף שקלי כסף!— זה לא יחתוף בחתף; וזה לא יצעק: אין חטפתי ודידי חטפתי!— שלום במרומו: אין פושט את הרגל— אין טוען איני יודע, אם נתחייבתי לך— חמשן ידענא חמשן לא ידענא— הלוייתי ופרעתוך— שלא לחשביע את עצמי עשיתי— משטה אני בך— שבועת אלהים אין ביניהם, באין מודה במקצת הטענה, ובאין כופר הכל לחשביעהו שבועת היסת!— וכוכבי השמים לא היו ולא יהיו עדים מכחישים, ומה גם זוממים, חוטמי זוממים!— ואתה בן אדם! גאותך עד שחקים, ותהלהלל כי הנך מבחר היצורים, ורק למענך נבראו צבאות השמים והארץ; הנך נא אם לעושה אדם כדגי הים, יבואו השמש והירח והמכוכבים להשתחוות אפים ארצה? ואם לפושט שלמה מול אדר, נאווה להקרא מבחר היצורים? דרשו שלום אחיכם כשלומכם, כאיש אחד חברים תחיו בשובה ונחת, כי אנשים אחים הנכם. אז בצדק תקראו מבחרי היצורים!!—

מן המשל היקר והנעלה הזה, נראה כי לדעת חז"ל בתקופת חשריו וניסן חיום והלילה שוים כחוט השערה. ואם כן לרא נברא אדה"ד ביום מדתו שמים עשר שעות תמימות. ולר"י ביום שיחרון לאור מן החשך רגעים אחדים.

וכמה שעות ראה אור שמש ביומו הראשון? לכל היותר תשע! כי ברביעית נזרקה בו נשמה וכו' ובשמים עשרה נמרד והלך לו' (מנהדרין ל'ה ב). ואף אם אולי היה לנפש היה ברנע הראשון. לשעה הרביעית, לא עלה מספר השעות הנותרות לו ביום ההוא עד הלילה, כי אם תשע!— וכמה שעות בכה בהשך? שתיים עשרה! הבקר אור (השני לחשר) וירא בעפעפי שחר, ותחי רוחו. ומה מאד התפלא והשתומם בראותו בפעם הראשון את השמש יוצא כגבור לרין אורח! ומה גדלה שמחתו אור

חדש כו יהל! ויקרא לאור, חיים! ולחשך קרא, מות! — וימתר להקריב שור פר אשה ריח ניחוח, לגואל ממות ופודה מחשכה. יוצר אור בולע מות כתיב. —

כל היום שמה שמחה גדולה. ולמקצה שתיים עשרה שעות ערבה שמחתו. ליל לשלישי בתשרי, ליל שמורים היה לו. ויען שתי פעמים ראה מוצאי ערב ובקר יוצאים ושבים, חקר אם מנחנו של עולם, ואם פרי חטאו הוא. וזה פרי חקירתו: היום והלילה יחליפו את משמרתם, פעם תשע שעות יום ושתיים עשר לילה; ופעם שתיים עשר יום, ותשע לילה. ותקופתם בארץ זו עד בלתי שמים. ואחת ועשרים שעה הוא מעת אל עת. —

ואולם גם אורך הלילה ההוא, היה שתיים עשרה. ויהי ממחרת (בשלישי בו) אורו עיניו וירא כי על חקירתו בחשך, לא תופע נהרה. וזה פרי חקירתו השנית: מעת אל עת הוא משך זמן ארבע ועשרים שעות, מהציתן כחוט השערה יום, ומחציתן לילה! — אכן קוצר יומו הראשון (א' תשרי) לפלא היה בעיניו (והוא לא ידע כי בשעה הרביעית ירדה נפשו ממרום) ויאמר, בהטאי נלקח האור ביום חטאי, ולא האיר אז רק תשע! —

ויפול על פניו ויפלל: יוצרי! חטאה גדולה חטאתי, בשגגה. בהבראי וראיתי שמים וארץ, הבינותי כי יצר עשתה אלה. ובקראי שמות לבהמה לחיה ולעוף ולדגי הים, ידעתי גם ידעתי כי בורא בראם. ואולם לא האמנתי כי שוכן מרום ישכון את דבא כמוני, ופה אל פה ידבר את מעשי ידיו. ומי מלל לי כי ענותך תרביני? ויהי כשמעי קול נגיד ומצוה, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו! ואפן כה וכה ואין איש, אמרתי בחפזי הדי הרים הוא. ונעתרתי לאמרי האשה אשר נתת עמדי. ויהי כשמעי קול שובר כל עצמותי, א' י' ב' ה' ? ואכיר כי גם בפעם הראשון את קולך ולא קול הדי הרים שמעתי — ואחבא בנסיק סלע מפני פחדך מרום מראשון! הוי פיך מריתי — מעדן גרשתי — הכרובים ולהט החרב המתהפכת כגרוהו בעדי ונעל — ובעוני חשך ישופני והוא מותי — אהה הסכלתי למען אשכילתי; ואשכילתי כי הסכלתי! — נוצר האדם! אם כאדם עברתי בריה, יגדל נא כח ה' וכפר עון! — —

כח שפך כמים לבו בהתחננו. ויענה בצום נפשו שמונה ימים, לילה ויום. מיום השלישי ועד (בכלל) העשור בו, וילך בלא כח, וחטאתו לנגד עיניו יום ליום הביע, הלך וחסור מן שתיים עשרה ולילה ללילה חוה דעת הלך וגדל על שתיים עשרה! ובהגיע תור תקופת טבת היתה מדת היום תשע כמדת יום חטאו. — כחולה מתהפך על משכבו, התחפכו רעיוניו מיום אל יום. ויחשוב את החשך למות הבולע את האור, הוא החיים, לאט לאט! — וכאשר

היו נכונים לשלשת ימים

ל

החל הלילה לשלם לאשר ישה בו, ומִדְרַךְ ערב במדה אשר נדל המלות, ויעש לו חג שמונת ימים (כמספר הימים אשר צם מן השלישי ועד העשירי לתשרי) ויקו כי האור הוא החיים הוא יבלע את המות עד תומו.

ששה חדשים (מתקופת טבת ועד תקופת תמוז) עלתה שמחתו במעלות אשר עלה אור השמש. ומיום אז, הלכה אהורנית יחד עם צל מעלות היום! — וחדשים לבקרים נמסכו נמפי תרעלה בכוס ששוננו. כי החשך (הוא המות) החל לאכול את אור השמש בכל פה.

ויבלג על יגוננו, וזה פחי חקירתו האחרונה: מעת לעת הוא ארבעה ועשרים שעה. והיוצר בחברו את היום והלילה, תנאי התנה עמם כי שניהם יהיו מלִיּוֹם וְלַיּוֹם. הלילה כבולעו כך פולטו, והיום חיל בלע יקא.

את האמת מצא, וישמח. אכן דאגה אחת שברה לבבו: פן עד תכלית אור עם חשך, יקמץ ה' את יום הראשון לתשרי, לאות לבני מרי (בעוד לא נודע לו כי ברביעית נפחה בו נשמתו). ואשר שם קץ לחשך, שם קץ גם לצרתו זאת. הראשון לתשרי בא, וירא כי גם מדתו היא שתיים עשרה. על כנפי נשרים עפן כל דאגותיו. וידר נדר לחוג שני חגים בשנה, מן השלישי ועד העשירי בתשרי, ובראשית תקופת טבת. ויעש כן כל ימי חייו.

ד.

אחי ורעי! בישע בורא ניב שפתים, השמעתי אתכם היום חדשות לא שערום מבארי המאמר הסתום והחתום אשר לפנינו. ואני ידעתי כי בעיני קצה מכס יפלא: מי נתן לך הרשיום לאמר כי אדה"ר אשר עקבו יהל אור שבעתים מנגלל חמה (ב"ב נ"ח א', ויט"ד כ' וקה"ר ז') היה שנה תמימה נבוכ ברעיוניו? הגם גמד יתנשא וימוד איש ארכו ורחבו וקומתו, מסוף העולם ועד סופו? בלי תפונה מרגע הבראו כל רז לא אניס ליה! — ולעמדת הסוגר עיניו בכל כחו פן הס כי לא להזכיר יראו קו אחד מקוי שמש צדקה ומרפא; יתנשא שתום העין, חכם בעיניו מהימן כלכל ודרדע, וישאל: מי עשה לו מורה שעות וצל המעלות (אוהר) להבחין בין מדת היום והלילה בארבע תקופות השנה? הגם מלאכת מורה השעות נבראה ערב שבת עם השכה? ואם היא כתובה על ספרא דאדם קדמאה? — והמפלפלים יפרדו לשני מחנות, האחת תריע בקול גערת מקשן, והשנית בשאגת תרצן וינועו אמות ספי הבנין אשר בנית. זה ישאל: לפי פירושך דברי המקשה לר' יהושע בניסן נברא, הא הוא יומי אריכי יומי זומי? יאמרו הבינונו? — זה ישאלני: לדברך שום תשים שכל בדברי המתרגם. דהו זומי כולי האי לא הוא? להשיב דעת ר"י על מכונה?

כדנא יאמרון לי ברדתי מעל הכמה. וטרם יקראו ואני אענה מענה אחת לְכָלֵם. ואבטח כי אין בקרבכם מבקש תואנה. וכמוני תדעו כי כל גאוני עמונו

היו נכונים לשלשת ימים

לא

כדור ודור, כפרשנים כדרשנים. כפשטנים כמפלפלים, כחוקרים וכמקובלים, יודו כי דברי אנדות חז"ל אינם כפשוטם, תפוחי זהב כמשכיות כסף, וכל המרבה לכאדם בדרך הקרוב יותר אל השכל, יתן עז לחז"ל ותעצמות להתלמוד והמדרשים המלאים חכמה ותבונה ודעת. והטו נא און שומעת, לא ברעם ולא ברעש, לא בסופה ולא בסערה, כי דברי חכמים בנחת נשמעים.

עוד זכור תזכרו דברי הר"ן ז"ל כי לר' יהושע נבראה תבל בראשון לניסן, ואדה"ר בששי בן. ואם נספור ימיו הארוכים בשנה הראשונה לעמת הקצרים, אז נבין היטב דברי המתרץ העמוקים מאד. ימיו הקצרים היו ששה חדשים תמימים, מן תקופת תמוז ועד תקופת טבת; וימיו הארוכים לא היו רק ששה ירחים פחות ששה ימים: מן הששי לניסן (יום נולד בו) עד תקופת תמוז, ומן תקופת טבת ועד תקופת ניסן, יום נודע לו כי העולם כמנהגו נוהג.

ועתה נקה לנו החופש לתקן הגהה קטנה בש"ס, והוא לדעתי תקן גדול להבין על ידו את דברי חז"ל לאשורם בדרך חדשה. אל תקרא "יומי זוט"י" אלא "כיומי זוט"י" וזה פירושו: אחרי אשר הקשה המקשה לר"י, הא הוא יומי זוט"י" לאמר: כי ארבע תקופות עברו עליו, מחציתן ארוכות ומחציתן קצרות, והיה לו להבחין ולהבין כי העולם כמנהגו נוהג? יענהו בחכמה ובתבונה ובדעת, דהוי כיומי זוט"י, כולי האי לא חזא! ובינו הגינו: בהיותנו עסוקים עתה בדעת ר' יהושע, לא פלגינו דבוריה, לפי דבריו נברא האדם בששי לניסן, ויום לדתו היה גם כן ששה ימים אחרי יום ראשית הבריאה יום מלאת לה תקופת השנה, ולא ראה רק ארבע תקופות פחות ששה ימים. וששת הימים האלה היו מן הארוכים. וזה אמת למבין דברי חכמים וחדותם.

בעצם היום שהוא נגלו לו תעלומות חכמה בישיע החונן לאדם דעת: (א) כי העולם כמנהגו נוהג, יום ולילה צמודים ולא יתפרדו עד תכלית אור עם חשך. כי בן יסד המלך. — (ב) לשניהם עת ללות ועת לשלם. — (ג) ארבע ועשרים שעות תמימות. מן הנשף ועד הנשף למחרתו, הוא יום תמים (מעת אל עת). — (ד) האור אינו החיים והחשך אינו המות. — (ה) כי גם ביום הבראו זרה השמש שתיים עשר שעות. ולא נהנה מאורו רק תשע. יען ברביעית ירדה נפשו ממרומים. — (ו) נתן לבו להבין כי יש מותר לנפש האדם מן נפש הבהמה, ואף גם יתרון לנו מן גוף, כיתרון האור מן החשך. כל היצורים בקומתם ובדעתם ובציונם נבראו, היום הוא נפשם, על כן כל מעשיהם באונם הטבע ולא ברצון השכל באשר יבחר. ארי ולביא וליש אם אלף שנים יחיו. ימותו ולא בחכמה; לא כאלה חלק האדם, למנות ימיו יביא חכמה. יוסיף

ימים יוסיף תבונה, יוסיף שנים יוסיף דעת. עַיִר פרא יולד, ובישישים חכמה. כי יש יתר שאת לנפשו, ויתר עו לגו. כי גם גו, כביכול ידי היוצר צברו עפרו וינבלוקו וימתחוהו, ויפח באפיו נשמת ה' י. מ. אשר לא עשה כן לכל יצוריו. וז' כי במלאכות אלהי הרוחות, ירדה נפשו, למען עשות הטוב והישר, ותשובתה הרמתה לאכול מפרי כפיה, ולחם עצלות לא תאכל.

שבע החקירות האמתיות האלו, האירו עיניו. ויהפוך מספרו (מן השלישי לתשרי ועד העשירי בו) למחול לו. וגם שמונת ימי ראשית תקופת טבת, חגג שנה בשנה. ככה יעשה אדה"ר כל הימים, עד שוב עפרו אל העפר, ונפשו לשבת בסתר עליון!—

עוד לאלהי מלים לבאר מה הוא ענין הפר אשר קרנותיו קדמו לפרסותיו. וכי מדוע רק קרן אחת היתה במצחו. מפני טורח הקהל, אקצר במקום שאמרו להאריך. וברצות ה' בדרוש לשבת בראשית הבע"ל, מלא אמלא כל מחסורי דרושי זה. ואקבץ כל מאמרי הש"ס ומדרשים על אדות חיי אדה"ר. אלה אשר ישפילו את כבודו אחרי חטאו, ואלה אשר גם בהכשלו קדוש יאמרו לו, כנאוה לראש מבחרי היצורים. ובראיות ברורות אטה הכף לפי חסד ויצא נקי בהשפטו. כי בחייו רצה האלהים את תשובתו, ונסלח לו. והנה לפי דברי חז"ל הקריב קרבנו בשני לחבראו (לר"א בשני לתשרי, ולר"י בשביעי לניסן) בעודנו חושב את החשך למות. ובאין מגיד לו כי יד אביר הטבע גמלתהו טוב בטרם הבראו (בצברה את עפרו, בגבלה גלמו, ובמתחה אבריו) חשב כי ככל היצורים נברא גם הוא בקומתו ובדעתו ובצביונו. וישח אדם בעיניו להחשב כמוהם. ואולם זכר כי יום אתמול עברו כלם לפניו, והוא קרא להם שמות (בראשית ב' כ') לאות כי הוא אדונם וישתחוו לו, ויעקד שור הנברא בקומתו ובדעתו ובצביונו, לכפר עונו.

ומה עמקו מחשבות ר' יהודה בשם שמואל, באמרו כי רק קרן אחת היתה במצח קרבנו. המצח מורה על מקום בחירת הדעת והשכל באדם להרע או להטיב. גלית הפלשתי חרף מערכות אלהי ישראל, ותטבע האבן במצחו (ש"א י"ז מ"ט) ומצח אשה זונה היה למלך עויהו, עזריה הכהן הגדול ועמו שמונים כהני ה' אמרו אליו, לא לך עויהו להקטיר לה' כי אם לכהנים בני אהרן המקדשים להקטיר, צא מן המקדש כי מעלתך, ולא לך לכבוד מה' אלהים (דה"ב כ"ז) וישם מצחו עז לעמת מצחם, ויועף עויהו ובידו מקטרת להקטיר (שם) ומה היה גמול מחשבתו הרעה? ובזעפו עם הכהנים, והצרעת זרחו במצחו לפני הכהנים בבית ה' מעל למזבח הקטרת. ויפן אליו עזריה הכהן הראש וכל הכהנים, והנה הוא מצורע במצחו. ויבהלוהו משם, והוא נדחף לצאת כי נגעו ה' (שם), גמולו במצחו, על דבר עז מצחו הנחושה, לעמת מצח

הכהן הגדול מאחיו, הנמשא לאות על רעיוניו המהורים ומחשבתו המהורה, ציין קדש לה' על מצחו תמיד (שמות כ"ח ל"ח). בצרעת ממארת לאין מרפא, נשפט המתגאה כי יצלה למלוכה וגם לכהן פאר בקדש הקדשים. למען יאלץ לבוא אל הכהן להראות לו את נגעו (ויקרא י"ג ט) וכדי בזיון וקצף למלך מלא נאה וגאון כמוהו, המתנשא לכל ראשו, לבקש רחמי הכהנים אנשי ריבו ושנואי נפשו. בערו. *

והקרן, מורה על רוממות גדולה ותפארת: רמה קרני בה' (ש"א ב' א') וירם קרן משיחו (שם ב' י') אצמיח קרן לבית ישראל (יחזקאל כ"ט כ"א) שם אצמיח קרן לדוד (תהלים קל"ב י"ז) וירם קרן לעמו (שם קמ"ח י"ד) ורבים במקראי קדש.

ושתי הקרנות מורות על הבהירה להימין ולהשמאל. והנה אדה"ר בטרם ידע כי יתר שאת גם לנוו על גופות כל החי, אם החל לראות כי יתר עזו לנפשו על נפשותם, היה פוסח על שתי הסעיפים אם מעשיו המה גם כן בהכרח הטבע ואם ברצון השכל. ויקרב שור קרן אחת במצחו, כי עוד לא נודע לו כי קרנים לו, בחיל יתגבר וברוח יתנשא, בהיות

(* שבתי וראיתי כי על דבר החליפות אשר חלפו עברו על אדה"ר ביומו הראשון, מדרשות חלוקות. באדר"ג (פ"א) ראשונה הוצפר עפרו וכו' ששית נתנה בו נשמה וכו' ובשתיים עשר נטרד וחלך לו" — ובמדרש (ויק"ר פ' כ"ט) "בשביעית נפחה בו נשמה וכו' ובשתיים עשר יצא בדימוס" וכן הוא בפסיקתא דרב כחנא (פי' בחדש השביעי) ובתנחומא (פ' שמות) ובמדרש תהלים (פ' צ"ב). ואולם הכל מודים כי מדת היום היתה ביום ההוא שתיים עשרה שעות. ופדר"א (פ"א) כתוב מפורש, "ושתיים עשרה שעות היה היום!" וכמו כן בתנחומא (פ' פקודי) על מה נחלקו, על אדות השעה, בה נפחה בו נשמתו, אם בשלישית ואם בששית ואם בשביעית. לזה עבר דבע היום, לזה מהציתו, ולזה לא נשארה ממנו עד הלילה כי אם חמש שעות. בדרך המקדים הלכתי, והמאחרים יוסיפו אומץ לדברי. בגרסת הבבלי (סנהדרין ל"ח ב') אחזתי: א' תמיד לו משפט הבכורה על פני גירסת הירושלמי, ומזה גם על פני גירסת המדרשים. שהם, דור אחרון החל לצדוף שניאות מעתיקהם ומדפיסהם; והוא רובו ככלו בחזקת בדוק. כי מאות בשנים יעמלו גדולי האונינים חנו סינים מכסף הבבלי ויצא כלי למעשהו. — ב) למדתו עד נאמן, ר' אליעזר בפרקיו החולך במסלתו בש"ס. — ג) הוא המקדים לשלישית, ואף לפי דבריו לא ארכה לאדה"ר השעה כי אם השע שעות ואולי רק שמונה. ואל אמת ינחנו בדרך אמת.

נוו ונפשו קדש לה; לו משפט הבחירה. בערב ילין חוטא ופושע; ולבקר, צדיק יסוד עולם. לכן יתנאה האדם, בכל מעשי אלהינו אין מעשה נפלא ויקר כמוני? ולא ילך אחרי שרירות לבו, להיות נמשל כבהמות.

והנה אחי ואחיותי! השבת הזה כהיותו האחרון לשבתות השנה, נאווה גם לו להקרא, ראש השנה" ראשון הוא לראשית היצירה. כי החמה ועשרים לא לול, היום! יום לפני חמשת אלפים ושש מאות וחמש ושלשים שנה, נשמע פתגם המלך, יהי אור! ויהי אור — יאירו נא אור התורה והחכמה, אור האמונה והתבונה, אור אהבת אלהים ואדם, ואור סוד מרע ועשה טוב, את מחשבי לבותנו ומחשבותינו! אתם נצבים היום כלכם לפני ה', ומי בקש מידכם רמוס חצרו, אם לא ללמוד דרך תלכו מן הוא והלאה? אנשים ונשים וטף נקהלים, לשמוע ללמוד ליראה את ה' ולשמור כבת-עין את תורתו! כי עד מה נלך בחשך? עד אן נמשש כאשר ימשש העוֹר בצהרים? מתי תפקחנה עינינו לראות טמאתנו בשולנו? ועד אנה לא נשא מרום עינינו לראות שלום במרוטים כי טוב, והאמת והשלום נאהב בארץ? הלמען ספות הרוה את הצמאה ירדה נפשנו ממקום גבוה, ארצה? ואם בהוציאנו לחם טפי אחינו ובהקטנה את גבולו, לא נבוש להקרא מבחרי היצורים? אם כמעשיהם הננו עושים, כמוהם כמונו! ובמה יודע כי שאר-רוח לנו על טורפי טרף? — על כן מי לח' אליו! הרימו מבשול, ותרוממנה קרנותיכם! אדם אתם, בני ראשון אדם, אשר ידי היוצר צברו עפרו ויגבלוהו וימתחוהו, ויעשותו מעון לנפשו, היורדת ממעונה אלהי קדם! — עברים אתם, בני אברהם, תולדות יצחק, זרע יעקב! העם, תעודתו ללכת לאור עמים! בני אלה אנשי השם מעולם, אשר בדורות חשבת אמונת הבל כסתה ארץ, הלכו כעמוד אש ותאורנה עיני המתהללים באיליים, וישליכו עצביהם גלוליהם ואילייהם! — יום התרועה יעלה זכרוננו גם לפנינו, קרן הפר המקרין יזכירנו כי בעלי בחירה אנחנו, ולב החוטא מלא נוחם, וכי יתנחם יכופר עונו. וביום הכספה יקם האל אשר דברו אמת וקים לעד, את ברכתו אשר קראנו היום, והותירך ה' אלהיך בכל מעשה ירך, בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך, לטובה, כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבותיך. כי תשמע בקול ה', אלהיך לשמור מצותיו וחקותיו הכתובה בספר התורה הזה, כי תשוב אל ה', אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך!

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמְנוּ וְנַחֲיָה.

משא דבר ה' בשבת שובה (פ' האזינו) שנת תרל"ז, בבית הכנסת, פו לין
בעיר פאריז יע"א.

רְחֲצוּ—הִזְכּוּ—הִסִּירוּ רַע מֵעַלְלֵיכֶם מִנְּגַד
עֵינַי—הִדְּלוּ הָרַע: לְמַדּוּ הַיָּטֵב, דַּרְשׁוּ
מִשְׁפָּט. אֲשֶׁר הָמוּזִין, שִׁפְטוּ יְתוֹם. רִיבוּ
אֶלְמָנָה:

(ישעיה א' ט"ו—י"ז).

בַּיּוֹם הַזֶּה יִכְפַּר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם.
מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִטְהָרוּ:
(ויקרא ט"ז ל').

אחי ורעי! תקע שופר וקול תרועה שמענו שלשום וגם יום אתמול, לחרדת
אלהים. בשני ימי התרועה לפני משוך הקרן, אנכי חזן הרביתי כדת היום.
ואתכם למדתי דעה, למה התקיעה קול אחד, השברים גנחתי גנח, והתרועה ילולי
יליל.— היתקע שופר אחרי דרוש מקירות הלב, והעם לא יחרדו? מעינות
לבותיכם בקעתי, וארובות עיניכם פתחתי, אנלי דמעה מעל לחייכם התגלגלו,
והנם בנאדו.

הקולות הדלו, והנכם נכונים ליום השלישי, לשמוע בצאתו את קול
התקיעה הגדולה לאות כי כבר רצה האלהים את מפלתכם. לפני יום הסליחה
סלחו נא גם לי, על אשר לא גליתו אזנכם מדי דבְרֵי בכם על אדות השופר, מה
שם המלאכים היוצאים ממנו. והידעתם שמותם ומשמרות כהנתם? רחצו ידיכם
והתקדשו, ואקראם לפניכם בשמותם:

המלאך הממונה על התקיעה, רחצו שמו. ועל צבאו, הזכרו ומשמרתו
השברים. ואשר מפתח התרועה על שכמו, הסירו רוע מעלליכם מנגד
עיני יבונה. ועל דגלו, חדלו הרע ומשמרת כהונתו התקיעה השנית!—

ביום השלישי יקמנו ונחיה

והמלאך הגדול הממונה על התקיעה הגדולה מה שמו כי תדעו? למדו היטב, דרשו משפט. אשרו חמוץ, שפטו יתום, ריבו אלמנה! וינתנה תוקף קדושת שמות המלאכים, היוצאים מן תשרת ומן התקיעה הגדולה, כי נוראים ואיומים המה לאיום ונורא:

רחצו. קול התקיעה קורא: מלאו כיוור מים קדושים יוצאים מן המקדש, ורחצו רגליכם אשר רצו לרע, ואת ידיכם בנקיון כפיכם, קחו בורית ונתר ולפני ה' תטהרו!

הזכו. קול השברים קורא: הן שמים לא זכו בעיניו; ומה יזכה ילוד אשה? מי יאמר זך אני בלי פשע? והיזכה במאזני רשע?— ובמה יזכה ארחו? בתשובה, ובתפלה ובצדקה! אם לבבכם יהיה זך וישר, והצדקה תאיר כשמן זית זך ותפלתכם זפה; תרח מנחה כסמים ולבונה זכה — ולפני ה' תטהרו!

הסירו דוע מעל ליכם מנגד עיני. קול התרועה קורא: הסירו הבגדים הצואים מעליכם, כי אוי למסיר אזנו משמוע תורה! מסלת ישרים סור מרע ועשה טוב; לבלתי סור מן המצות. — ואם תסיר שקוציך ותסיר מתוכך מוטה, הסר ממך עקשות פה, הסר כעס מלבך, וסרה קנאת אפרים — וסר עונך וחטאתך תכופר, ולפני ה' תטהרו!

חדלו הרע. קול התקיעה השנית קורא: לא יחדל אביון מקרב הארץ, והוי חדלו פרזון חדלו — אם תחשוב דל לנבזה וחדל אישים, וחדלת מעוזב לו; וינקתך תחדל! — ואם רש לא ישמע נערה והקולות יחדלון, עשר בשביל שתתעשר עד כי חדל לספור! — שמעו יושבי חדל, נלגל חוזר, ודעו מה חדל אתם, עשו צדקה ולפני ה' תטהרו!

למדו היטב. קול התקיעה הגדולה קורא: יראת ה' אלמדכם! ראה למדתי אתכם תורה ומצוה חקים ומשפטים, ולמדתם אותם ושמרתם לעשות. ולמדתם אותם את בניכם. וכל בניך למודי ה', ולא יהיו מעשיהם מצות אנשים מלמדה בעגלה מלמדה. וללמדם לשון וספר, ולא יהיו כעגל לא למד! — אני מלמדך להועיל לפני ה' תטהרו!

דרשו משפט. קול התקיעה הגדולה קורא: אנשי רע לא יבינו משפט; ושמחה לצדיק עשות משפט. מישרים תשפטו בני אדם, ולא תטו משפט. עשו משפט וצדקה, כי ה' אוהב צדקה ומשפט. ולא תאמר, למשפט מי יעדיני? כי יביאך האלהים במשפט, ובידו פלס ומאזני משפט. עד צדק ישוב משפט, ושדי לא יעוץ משפט. לכל חפץ יש עת ומשפט — ולפני ה' תטהרו!

אשרו חמוץ. קול התקיעה הגדולה קורא: שומר תורה אשרהו, ואשרי אדם מצא חכמה! אשרי איש ירא את ה', ומחונן דלים אשרהו! אשרי משכיל אל דל, אשרי אנוש יעשה זאת! אשרו חמוץ, ואשרו אתכם כל הגוים: אשריך

ישראל! מי כמוך עם מושיע נדכאים? אשרי העם שככה לו!— אשרי העם יודעי תרועה . . . לפני ה' תטהרו!—

ש פ ט ו י ת ו מ . קול התקיעה הגדולה קורא: מדכא זרועות יתומים, ונזל משוד יתום, אל יהי חונן ליתומיו!— יתום אתה תהיה עוזר, ובך ירחם יתום. ואם משפט תעשו, לפני ה' תטהרו!—

ר י ב ו א ל מ נ ה . קול התקיעה הגדולה קורא: לא תטה משפט גר יתום ואלמנה. לגר אין ארץ מולדת, ליתום אין אב ואם, ולא למנה אין מכלכל. חוסו חמלו ורחמו עליהם, אז לפני ה' תטהרו!—

אלה שמות מלאכי רחמים. מכניסי דמעה בנאדו. אשר יעידו מימים ימימה בהשפטנו לפני כס שופט צדק, בשוכם משוט בארץ ובהדרת קדש יתיצבו לפני הדומה. ומי יעלה לנו השמימה, ויט אזנו בסוד שיח שרפים עומדים ממעל לו, וירד ויספר באזנינו, מה העידו עלינו ביום הכס ה?— על כן אחי ואחיותי, חושו לרחוק ולקכות. נמהר ונסור רוע מעללינו, ונחדול הרע. נלמוד היטב, נדרוש משפט נאשר חמוץ, נשפוט יתום ונריב ריב אלמנה, ויענו צדקותינו בעשור לחדש הזה. ובזאת אני בוטח כי בעשותנו אלה, ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו עד יום יתקע בשופר גדול, והיה ה' אחד ושמו אחד וישראל גוי אחד בארץ. לישועתך קויתי ה'!— אמן.

א

אחי ורעי! גם העמים יענו כי ליהודים נאווה תהלה על דבר ההוד וההדר אשר ישו על יום השבת ומועדי ה'. העברי, ששת ימים כשני שכיר יעבוד בזעת אפו, ובשביעי ישבות כיוצא בשביעית לחפשי. אופני מסחרו וגלגלי מלאכתו יוטם ולילה לא ישבותו, ובעבד ישאף צל תשמור עינו נשף ליל התקדש השבת או החג. בעוד היום גדול, יצוה צור מסחר! חתום מלאכה! וכן יעשה בצאתו. על פי שלשה כוכבים יקום דבר כי בא עת לחננת ומועד יצא אדם לפעלו ולעבודתו.

ואבותינו במה בלעו את עתם הקדושה? בתורה ובמוסר השכל! ומה נעים ספור הקדמוני, ארבעים שנה נסע יהודה ויהן במדבר תלאובות. בבקר שמו העם ולקטו לחם שמים, וכל היום והלילה הנו בתורת אלהים. והי כראות התורה כי יהושע מביא אותם אל ארץ נושבת, ותתחלחל מאד — ותעל שועתה אל האלהים: אליו! אליו! ברעה הנך מוציא את העם מן המדבר להשכיחני כמת מלב — כבואם אל הארץ, זה יעדור שדהו וזה יטע כרם, זה יפלא וישדר אדמתו וזה ידרוך ענביו בגת, ואחרי גום שליכוני. זה יעבוד כל היום ומתוקה שנתו וזה ישמן ויבעט — ויאמר ה' לה: אל תראי בתי, מנעי קולך מבכי, כי עוד נואלך חי. ששת ימים יעשה העברי מלאכתו, ובשביעי

ישובת. על כן יעזוב מסחרו ועבודתו ודבק בך, באשר את יונתו תמתו אשר ארש
בתחתית ההר באמת ובאמונה. והן בעשות לי עמי משכן לשבתי בתוכם.
צויתי למקודשי: שבת לא תעשו בו מלאכת המשכן, ומספר המלאכות ספרתי
תשע ושלשים. ועל משה עבדי צויתי: לך כנוס את כל היהודים ולמדם תורתי
כי שבת היום. בצלאל בן אורי בן חור, שבת מעשות ארון לשני לוחות האבנים;
ועובד שדהו לא ישובת? אהליאב בן אחיסמך, חדל מעשות את המזבח; והכורם
לא ינח בוז— אם אותך לא יעזבו, לא תעזוב הארץ אותם; ואם יבזו ליקחת
אם כי זקנה ואת שבתותי יחללו, תרצה הארץ את שבתותיה. לי נקם ושלם!—
ותחי רוחה.

למען תלמד ליראה את ה' אלהיך (דברים י"ד כ"ג) אלו שבתות וימים
טובים! (יבמות צ"ג א') חרפה לאיש עשות מצות אנשים מלמדה, אף כי לגוי חכם
ונכון. ואם בעתותי העבודה איש איש נאחז בסבך עבודתו. ועתו אין אתו להוסיף
לקח, לב חכם יקנה דעת בעת אופני מסחרו ינחו!— והאיש משה, כל ישעו וכל
חפצו היה, להרים קרן לעמו ולהגדיל שם ישראל בלאומים, ואמרו, רק עם חכם
ונכון הגוי הגדול הזה! (דברים ד' ו') לפני מותו אחת שאל מאת אלהי הרוחות
לכל בשר, כי יפקוד רועים נאמנים לצאן מרעיתו, ולא יתעו בתהו לא דרך
(במדבר כ"ז ט"ז) ועל ממלאי-מקומו צוה, כי בהגיע תור חג וחג ידרשו תוך קהל
ועדה כדת היום (מגילה ד' א') וחג הפסח יען רבים חקותיו ומשפטיו, עוד
יתרה יעשו לו, ירחימים לפני בואו יחלו לדרוש אדותיו (פסחים ו' א'). וידע
הקהל כלו מה לעשות וממה לחדול!—

על הקורא פסוק בזטנו, אמר שלמה בחכמתו (משלי ט"ז כ"ג), ודבר
בעתו מה טוב! (סנהדרין ק"א א'). על כן מקדם קדמתה חוק הוא לגאוני דור
דור, לדרוש הלכה למעשה בשבת לפני חג המצות, ובשבת לפני יום הכפורים.
כי כל העובר על פקודיהם— לא ינקה— ונברתה—

כמעט אין קריה בארצות עומדות היו ערשות טל ילדותנו, אשר היום לא
יִדְרֵשׁ בה פלפול בחריפות ובקיאות. בכל עיר ועיר, כיד ה' הטובה על מורה
מנהלה ומדריכה, וכגודל ידיעת רוב הקהל בלמודי התורה שעל פה. כברזל
בברזל יחדרו שִׁבְלָם. זה יבנה זה יהרוס, זה יפיל לבנים, זה גזית יחליף!—
באחד באלול ובאחד באדר משמיעין על דרושי שבת שובה ושבת הגדול, למקטן
ועד גדול ידע מה יהיה הענין לענות בו, ויבינו להם כלי מלחמה. יבואו
איש חרבו על ירכו וקשתו בימינו, וסנאת הנצחון תגדיל תורה ותאדיר. החותן
מתכבד בחתנו, בפרש השמועה בעיר כי ידו היתה על העליונה בהאבקו עם
הרב האב"ר, ויבלבלהו ואת ששת ילדיו, די מחסורו אשר יחסר לו, אם ידיו רב
במלחמתו את הרב הדרוש.

הנה נדרשתי ללי שאלו, לדרוש היום גם דבר ה' כה. והן היא מלאכת אבותי הגאונים בדור ודור, שבעתים ממלאכתם באגדה. אמנם לא רב העדה הנני פה. כי אם מגיד משרים. ואבותינו ספרו לנו כי שני דרשנים אנשי שם, באו אל מקום פלוני אלמוני לדרוש. זה דרש בהלכה וזה באגדה, בבית דורש ההלכה היו כסאות מאין יושב; ובבית האחר איש את אחיו דחקו, ויקצר מהכיל. כי לא רבים יחכמו להבין שמועה בדת ודין (סוטה מ' א'). ואם כאלה קרה בדורותם ולאדם גדול בענקים אשר קטנו עבה ממתי; אף כי בדורנו זאל מך ערך כמוני!— וגם אלה לחכמים: שמעתתא בעי צלותא (עירובין ס"ה א') וספרים הנתוצים למלאכה זאת, אין אל תחת ידי פה— ואין אומן בלא כלים— ומגמר בעתיקא קשה מחדתא.

ואלי דבר יננב כי למרן אחד אשר פעמים ושלוש אמר אלי בשבת העבר „וישר כחך לאות כי הוטב דרושי בעיניו מאד, בביתו נתן אשם נפשי על אשר הרהבתי עון לתקן הגהה בש"ס (ע"ז ח' א') ואשמתי על היותי קורא, כיומי זוטא תחת יומי זוטא!" על אדות הכ"ף זעירא יכריע בך משפטו לחובה. ואלו עשיתי זאת בתנ"ך, החרשתי. ואולם בש"ס ועל פראיות ברורות חויתי את דעי, ומי לא ידע כי עוד רבינו נתן בעל הערוך היה מהעדה גרסאות ומחקים גרסאות! וברש"י ותוס' „הכי גרסינן" לאין מספר! ובארחותם הלכו הגאונים מחרש"ל, חב"ח, הנרא"ו, והר"י פיק ורבים כמוהם! עין ראתה תקוניהם ותאשרם. ורב טובם לבית ישראל על זקם זהב התלמוד בעליל לארץ מזקק שבעתים. רק ארבעה ועשרים כתבי הקדש, חתומים בחותם המסורה; וזולתם בספר אחד מני אלף אין שגיאת המעתיק או המדפיס. עד מקום ידנו מנעת, חובתנו להשיב את הגרסא הראשונה על כנה; והיכי דאי אפשר, יקרא דחיי ודשכבי הוא, הסר בדילי שגיאות הדפוס מספר.

ולאות כי עוד בנעורי למדתי להושיב גרסאות הקדמונים על מכונם. אדרוש היום שמעתתא משמיה דאבא מארי, כבוד אמר' הרב המאוהג הנודע בחריפתו ובקיאתו ובעזרת פזונו בישראל מוה' אהרן כהן צדק ז"ל. להציל את רבינו מורינו ומאורנו הרמב"ם דל מהשנות מבקריו הגאונים. אם תיטב בעיניכם, ברא מזכה אבא; ואם תמצאו בה משנה, בי ולא בו האשם, כי בן עשר שנים הייתי בשמעי זאת מפיו ובן אחד עשר בנפול עטרת ראשי. ואם אולי גם הוא החטיא המטרה, ונסלה לו. הלא כה אמרו חז"ל, לא ירעיב ה' נפש צדיק, זה ת"ח, שכל זמן שהוא עוסק בתורה, אם נעלם ממנו פרק אחד או הלכה אחת, אינו מת מן העולם עד שבאין מלאכי השרת וסודרין לפניו, בשביל שלא יהיה לו „בש"ת פנים לפני המקום בנן ערך" (מדרש משלי פ"ו). וכהתימי דבריו היקרים. אניד מישרים ויראת ה' אלמדכם, כתעודתי וכחובתי.

ב.

הלא כה דברי הרמב"ם ז"ל (פ"ג מה' עבודת יוהכ"פ ה"ג) „ומכניס דמן
 „להיכל, ומזה מדם שניהם ביום הזה שלש וארבעים הזיות. ואלו הן:
 „תחלה מדם הפר שמונה הזיות בקדש הקדשים בין בדי הארון קרוב לכפורת
 „בטטה. שנאמר ולפני הכפורת יזה וגו'. ומזה שם אחת למעלה ושבע
 „למטה. מפי השמועה למדו שזה שנאמר שבע פעמים יזה, יתר על הזיה
 „ראשונה. וכך היה מונה: אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלוש,
 „אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. ולמה מונה ככה?
 „שמא ישכח וימנה הזיה ראשונה מכלל השבע. ואח"כ מזה מדם השעיר
 „בין בדי הארון שמונה, אחת למעלה ושבע למטה. ומונה כדרך שמונה
 „בדם הפר. וחזור ומזה בהיכל על הפרוכת מדם הפר שמונה, אחת
 „למעלה ושבע למטה. שכך נאמר בדם הפר על הכפורת ולפני
 „הכפורת. ומונה כדרך שמונה בפנים. וחזור ומזה מדם השעיר כן על
 „הפרוכת שמונה הזיות אחת למעלה ושבע למטה. שנאמר בדם השעיר
 „ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. ומונה כדרך שמונה בפנים.
 „וכל אלו החזיות אינו מתכוין בהן לחזות לא למעלה ולא למטה אלא
 „כמצליף. ואחר כך מערב שני הדמים. דם הפר ודם השעיר. ומזה
 „משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבחיכל. ושבע
 „הזיות על אמצעו של מזבח זה.

וז"ל הגאון בעל לחם משנה ז"ל „שכך נאמר וכו' לשון זה אינו
 „מכוון: משמע דהוא ראייה למה שאמר קודם, וחזור ומזה בהיכל על
 „הפרוכת, ואינו כן. דהך נפקא לן בגמרא מקרא דוכן יעשה לאהל מועד,
 „והך קרא לאי ראייה הוא אלא לומר שמוזה אחת למעלה ושבע למטה.
 „ולעיל גבי הזיה דאמר אחת למעלה ושבע למטה, הייה לו להביא מקרא
 „זה? ונראה דכונת רבינו ז"ל דהכי קאמר כיון דנאמר בדם הפר בפנים על
 „הכפורת ולפני הכפורת, שהרי אמור שם אחת למעלה ושבע למטה, אם
 „כן הוא הדין על הפרוכת מקרא דוכן יעשה לאהל מועד, ומכל מקום סתם
 „רבינו ז"ל, במה שלא חזקיר אפילו ברמו מקרא דוכן יעשה וכדכתיבנא?

ואלה דברי הגאון בעל תוספות יום טוב ז"ל (יומא פ"ה מ"ד) „ובספר
 הרמב"ם (פ"ג מה' עיוה"כ) כתוב וחזור ומזה בהיכל מדם הפר שמונה וכו'
 שכך נאמר בדם הפר על הכפורת ולפני הכפורת וחזור ומזה בדם הפר, כן על
 הפרוכת כו' שנאמר בדם השעיר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. כן
 מצאתי בדפוס ישן גם חדש ודבריו תמוהים הם, דקרא
 דהביא בפר, נאמר בשעיר? ועוד דקאי אחזיות דבקדש הקדשים,

והביאו אדהיכל? וכן נמי הך קרא דהביא בשעיר נאמר בהזית דקדש הקדשים? וראוי הוא להגיה דקודם וחזור ומזה, צ"ל: שנאמר בדם השעיר ועשה את דמו וגו' ובמקומו כאן נגיה: שנאמר וכן יעשה לאהל מועד — וזה שאמר שכך נאמר בפר וכו' אין לו מקום כלל, וצריך למוחקו מן הספר. ואני מתמיה שהכסף משנה לא העיר בכל זה? עכ"ל.

ואלו היה רבינו התורט משנה נוסחאות רבות כאלו בפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל, היה גם כן נכון לעמול להבין דברי קדשו. ואם חברו בלשון ערבי, הלא נעתק בחייו לעברית, בידי מעתיקים נאונים ומזהירים במלאכתם. אף כי בספרו הנכבד והנחמד יד החזקה, אשר ידו הקדושה כתבה אותו עברית, והלכה למעשה, רחוק רחוק הוא כי הוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ומזה גם לעשותו חזו כטועה בפירוש מקראי קדש! ואמנם רבינו היה מתכוין לכתוב כן, ולא כמצליף.

הנה בסדר הפרשה נאמר מעשה הפר תחלה. ונתפרשו שבע הזאות למטה. ואחר כן נאמר מעשה השעיר, ונתפרטה בו הזאת אחת למעלה, והזה אותו על הפרכת אותו, אחת משמע (כן פירש"י ז"ל, יומא נ"ה א') ומספר הזאות של מטה לא נתפרש בו כי אם כתב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפרי ודרשו חז"ל שתהיינה שתי העשיות שוות. ונלמד הזאה דפר למעלה, מן שעיר; ושבע הזאות למטה נלמד לשעיר מן הפר. ובעשיית שניהם נאמר, "וכן יעשה לאהל מועד" ונלמוד שיזה בהיכל מכל אחד בפני עצמו, אחת למעלה ושבע למטה. —

והש"ס (שם נ"ז א') מקשה: וכי דבר הלמד בהיקש, חוזר ומלמד בהיקש? [פירש"י: כגון פר שלמד במתנת פנים למעלה מן השעיר, בהיקש; והשעיר שבע למטה, בהיקש מן הפר, ומלמדין מתנות שבפנים על מתנות הפרוכת בהיקש דוכן יעשה לאהל מועד. וקיי"ל (זבחים מ"ח ב') דאין למדין היקש מן היקש?] ומתריך: האי ממנו ודבר אחר הוא [פירש"י: היקש הראשון לאו היקש הוא, שהרי בין בפר בין בשעיר כתיב מעלה ומטה, ולא הוצרכו ללמוד זה מזה אלא המניין. הלכך כל חד וחד מעצמו למד מקצת, ודבר אחר מסייעו במקצת, ואין זה למד בהיקש. והיכי דמי היקש שאינו חוזר ומלמד בהו? כגון אם לא נאמר למטה בשעיר, כלל; או למעלה בפר לא נאמר כלל; ולמדו הבהמות זו מזו בהיקש, היינו

ביום השלישי יקמנו ונחיה

היקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש]. הניחא למ"ד [פלוגתא (זבחים נ"ז ב')] לא הוי היקש; אלא למ"ד הוי היקש מאי איכא למימר? מקומות הוא דגמרי מהדדי [פירש"י: אין זה היקש הלמד מן ההיקש, שהרי בהיקש הראשון למדו בהמות זו מזו, ועשה את דמו, כאשר עשה לדם הפר" ובהיקש השני, לא הוקש שום דבר לאחת מן הבהמות ללמוד ממנה מה שלמדה בהיקש מחברתה, אלא המקומות הוקשו זה לזה, וכן יעשה לאהל מועד; כאשר כפר על הקדש — והקדש לא למד כלום בהיקש. אלא הפר הוקש לשעיר, וחשעיר לפר במתנת הקדש] אי בעית אימא: חוץ, מבפנים, בחדא זימנא גמר [פירש"י: אי נמי סבירא לן דפנים בהיקש למד, יכול ולחזור וללמוד על היכל בבת אחת מה שכתוב בו בפירוש כגון אחת למעלה בשעיר, ושבע למטה בפר, עמחם אף מה שלמד בהיקש. והיכי דמי היקש שאינו למד מן ההיקש? כגון אם לא הוצרך היכל ללמוד מן לפני ולפנים, אלא מה שלמד בהיקש. אבל השתא, דהוצרך ללמוד ממנו את המפורש בו, למד הכל בבת אחת].

והנה בחוס' (זבחים נ"ז ב') ד"ה ואבע"א מפרש רבינו חננאל מענת הש"ס חוץ מבפנים "בחדא זימנא גמיר" באופן אחר: דכי גמרינן שיהיו כל עשיותיו שוות, בין בפנים ובין בחוץ, שכל הזאת שיעשו מהם בכל מקום שיהיו שוות. ואית ספרים דגוסי חוץ ופנים בחדא זימנא גמר. עכ"ל.

והרואה יראה כי מאד מאד דייק רבינו בלשונו הזהיר. באמרותיו מעטי חכמות, כלל כל תירוצי הש"ס בסוגיא זו. ובמחכ"ת של הגאון החו"ט ז"ל, קשיותיו תעשינה כנפים להנה ותעופינה:

מה שהקשה על מה שכתב רבינו. שכך נאמר בדם הפר על הכפורת ולפני הכפורת" הן מקרא זה של, וחזרה על הכפורת ולפני הכפורת" נאמר בשעיר ולא בפר, דאלו בפר נאמר: וחזרה על הכפורת קדמה לפני הכפורת? נברא רבא חזינא, תיבתא לא חזינא. אלו כתב רבינו "שנאמר בדם הפר" (כמו שכתב לקמן בשעיר: שנאמר ועשה את דמו וגו') היתה באמת קשיתו עצומה מאד; ואולם רבינו שמר פיו ולשונו וכתב, שכך נאמר" שיגרא דלשנא דש"ס נקט, שכאשר כתב, "וחזור ומוזה בהיכל מדם הפר, שמונה אחת למעלה ושבע למטה" לסתור קשית המקשה, וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש? נקט לשון תירוץ הגמרא, שכך נאמר בדם הפר על הכפורת ולפני

הכפורת." והיא מענה ברורה להירות דהאי חימנו ודבר אחר הוא, שהרי נאמר בפר בהדיא על הכפורת ולפני הכפורת, שהיא נתינת מעלה ומטה. אלא שהמנין נלמד בהיקש, אם כן חימנו ודבר אחר לא הווי היקש. ואולם לישראל דקרא לא הפך לנקוט, ולא מעה בפסוקי הפרשה חזי. —

האמנם פלוגתא הוא כקושיה הש"ס, הניחא למד לא הווי היקש, אלא למד הווי היקש מאי איכא למימר? "בעלי הפלוגות (זבחים נ"ז א') המה ר' ישמעאל ור' עקיבא, והוא (ר' עקיבא) סובר דחימנו וד"א לא הווי היקש. וכלל גדול הוא בש"ס: הלכה כר"ע מחברו. ועל קושיהו על רבינו, מקרא דשעיר שנאמר ועשה את דמו, שמקרא זה נאמר בהזאת קדש הקדשים? גם בזה כיון רבינו לתירוץ השלישי דחוק ופנים (ולא חוק מבפנים) וכלשון רבינו חננאל שהבאתי. וזה שכתב, רחוק ומזה מדם השעיר שנאמר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, שיהיו כל עשיותיו שוות כשיטת רבינו חננאל. ושפיר הביא את המקרא הזה. ואפשר להכניס בדברי רבינו ז"ל גם התירוץ השני. וזה ברור בכונת רבינו כאן מבלי שנאלץ לשלוח יד ולהניח בשנים ושלשה מקומות, וגם קושיות הגאון הלה"מ מתורצות היטב, ודפח"ח וש"י.

ג.

רצון צמאי דבר-הלכה, עשיתי; וגם רעבי דבר-אגדה, ותאבי מוסר לרוח העת, אשיבע רצון. האמנם, גדול הלמיד שקדם לחלה ארבעים שנה, לתרומות ולמעשרות חמשים וארבעה, לשמיטות ששים ואחת, וליובלות מאה ושלישי (קדושין מ"ב ב') ותלמוד תורה כנגד כלם (פאה פ"א א') תכליתו הוא המעשה אשר יעשה האדם (אבות פ"א י"ז) הקול קול יעקב היוצא יום יום מהר האלהים חורבה, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה! (פ' שנו ב') הוא הקורא, שובה ישראל! (הושע יד).

שובה ישראל! [אם עונות ישמרת, בל תכון תבל. שתותיה יחרסון, ועמודיה יתפלצון. כי מי יאמר נקיתי מפשע רב? ילוד אשה בהשתבחו, אדמה לעליון! כמוהו צדיק אני בכל דרכי? עיני האנשים יגרו. הטבע יענה כחשו בפניו. ככל האדם בחטא החמיתו אמו. ואם כאחרית כל בני האדם אחריתו, בלי תפונה כראשיתם היתה ראשיתו — ונפש כי תחטא בשגגה ואף בזדון, לא תאמר נואש. עוד ישועתה לה באלהים, ישוב, ונחב, ונסלח לו] עד ה' אלהיך [דלת פתוחה לשבי פשע, ויד על כס יה שלוחה נטויה לאחוז בם, ולהביאם עד כסא מרום מראשון (יומא פ"א א')] כי כשלת בעונך [עבירה גוררת עבירה (אבות פ"ר ב')] עונך הראשון החטיאך פעמים

רבות, ומי יודע כמה מונים יכשילך עוד אם תוסיף חרוה את הצמאה? קחו
 עמכם דברים [כשמעכם דרכי התשובה, לנו במ. ולמדתם אותם את
 נשיכם, ואת בניכם ובנותיכם] ושובו אל ה' [הדורש, אם ברב דברים לא
 יחדל מלים בוטים כמדקרות מחט בבשר החי, לא תשנאוהו (ערכין מ"ב) בכל
 לב האהבהו, יען חנף לפניו לא יבא, ויורכם דרך ישכון אור (אדר"פ כ"ח)
 לשונו מרפא (משלי י"ב י"ח) דמיונו כרופא ימחץ וירפא. הוא המלמדך לשוב אל
 אלהיך, כבדהו ונשאהו] אמרו אליו [כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים
 כה' אלהינו בכל קראנו אליו? (דברים ד' ז) אליו ולא למלאך! שהקב"ה אינו
 צריך פטרון! אם באה לו צרה לאדם, לא יקרא לא למיכאל ולא לגבריאל;
 אלא לו. צוות והוא יענה!] (ירושלמי ברכות פ"ט) ואין הפרש בין היות
 האדם במרכו הארץ; או בעליון שבגלגל התשיעי, אם היה אפשר. שהוא לא
 רחוק הנה; ולא יתקרר לו שם. אבל הקרובה אליו
 יתעלה, בהשגתו; והרחוק ממנו, למי שיסכלהו! (מורה
 נבוכים פ' י"ח לראשון). כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו
 בכל קראנו אליו? (דברים ד' ז) אתה מוצא אלילים קרובים ורחוקים.
 עכ"ם עושה לו מסכה, ומעמידה אצלו, הרי קרובה; עומד ומתפלל לפניה,
 ואיננה עונה לו, שנאמר (ישעיה מ"ז) יצעק אליו ולא יענה! הרי קרובה
 ורחוקה; והקב"ה, רחוק וקרוב: מכאן עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה
 וכן בין רקיע לרקיע, הרי הוא רחוק... אדם עומד ומתפלל ומהרהר
 בתוך לבו, והקב"ה שומע תפלתו! שנאמר (תהלים ס"ה ג) עדיך
 "כל בשר יבואו! הרי רחוק וקרוב!" (ירושלמי ברכות פ"ט, ובב"ר פ' ב')
 כל תשא עון [וזה הדבר (שהתפלה בכל לב ונפש, מועילה) נתבאר בהרבה
 מקומות (בכתבי הקדש) ובפרט במנשה מלך יהודה, שהיה רשע
 גמור, ולא היה מי שהמרה והפליג בעון כמוחו לפניו
 ולאחריו, ואעפ"כ נאמר בו: ובהצר לו, חלה את פני ה' אלהיו, ויכנע
 מאד מלפני אלהי אבותיו, ויתפלל אליו, ויעתר לו, וישמע תחנונו, וישיבהו
 ירושלים למלכותו. וידע מנשה כי ה' הוא האלהים! וגו' (דה"ב ל"ג י"ב י"ג).
 ולמדנו מזה שני דברים: האחד, שאף אם יהיה המתפלל בתכלית הרוע
 כמנשה, מוכן לקבל החסד על ידי התפלה. והשנית, שהתפלה נשמעת אף
 מתוך הצרה. כמו שהעיד הכתוב: ובהצר לו. וזה מורה על גודל הפלגת
 חסד הש"י על ברואיו. שמדרך האנשים לאמר: ומדוע באתם אלי כאשר צר
 לכם? (שופטים י"ז) אבל הש"י הוא חפץ חסד, וימינו פשוטה לקבל שבים
 בכל עת ועת. אמר המשורר (תהלים ק"ז) ויצעקו אל ה' בצרה להם,
 ממצוקותיהם יצילם. וכן אמר יונה (ב' ג) קראתי מצרה לי אל ה', ויענני.

ביום השלישי יקמנו ונחיה

מה

כדומר: אף אם לא היה ראוי שתקובל תפילתי מתוך הצרה, אחר
 שברחתי מלפניו, לא בעבור זה נמנע מלענות אותי! (עקרים מ"ד
 פ' ט"ז). כן במרחביה ואף מן המצר קרא אליו, כל תשא עון! סלה נא גם לעוני!
 וקה טוב [יסלח לך אם לא תאמר, אחטא ואשוב! או, אחטא ויום הכפורים
 יכפר!] (יומא פ"ה ב') ונשלמה פרים שפתינו ונאחי להם למקדש מעט
 (יחזקאל י"א ט"ז) אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל (מגילה כ"ט א')
 השופך שיחו בבית התפלה יערב כעולה וכזבח על מזבחן. אשור לא יושיענו
 [בימי בן בארי, בטחו העברים בתשועת מלך אשור (הושע ז' י"א) ויוכיחום כי אם
 ה' לא ישמר ישראל, שוא שקד כורת בריתו מושיעו בעת צרה] על סוס לא
 נרכב [האם ברכתנו היא לחיות על חרבנו? שקר לנו הסוס לתשועה (תהלים
 ל"ג י"ז) ברכתנו היא, הקול קול יעקב" בהזכירנו שם אלהינו יפלו אלף מימינו
 ורבה משמאלנו (שם כ' ח') וכן היו כל מלחמות ישראל בדור דור, ברוחו ולא
 בחילו ובכחן]. ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו: אשר
 בכ ירוחם יתום! [מודעת זאת כי כל ספר הושע הוא מוסר השכל
 לאפרים. והוא ירבעם בן נבט החוטא ומחטיא את הרבים (אבות פ"ה
 כ"ב). ובכל זאת יבטיחם בשם ה' לסלוח להם אם לא ישובו לעבוד את הבעלים.
 הלא בוש יבושו המתהללים באילילים. האם יבטח יתום בפסלו לאמר, אלי אתה!
 אבי ואמי עזובי וכבודך יאספני! ואם לא יבוש כי יבטח בו? ארפא משובתם
 [כרפאי לישראל — נאם ה' — אסלח עונם] אוהבם נדבה [הבא לטהר,
 אושיעו (שבת ק"ד א') ונחשב לו כמעשהו]. כי שב אפי ממני [רגע
 באפי חיים ברצוני (תהלים ל' ו') האם לא סלחתי לעון הענל עת העתיר משה
 עבדי בעדם? (שמות ל"ב ל"ד)]. אהיה כטל לישראל [טל ורוחות אינם
 נעצרים (תענית ג' ב') ואם משחרב בית המקדש לא ירד טל לברכה (סוטה מ"ח
 א') יהיה לברכה ולא לקללה. כי טל אורות טלך (ישעיה כ"ז י"ט) כל המשתמש
 באור תורה, אור תורה מחייהו! (כתובות ק"א ב')]. יפרח כשושנה ויך
 שרשיו כלבנון [אחרי הבטחתו כי יהיה כטל, יצייר ברוח מליצתו כי כשושן
 וכארז בלבנון יפרח] ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו, וריח
 לו כלבנון [מה נעלה ומה נשגב המשל הזה להצלחת לאום] ישובו
 יושבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כנפץ, זכרו כיון לבנון
 [לאמר גדול יהיה כבודו פנימה וחצונה בכל קצוי ארץ] אפרים מה לי עוד
 לעצבים? [אפרים! אפרים! עד מה עינים לך ולא תראה? העוד לא בא
 מועד תשליך אלילי כספך וחהבך] אני עניתי ואשרנו, אני כברוש
 רענן [בכל דור ודור עניתי לשבי פשע, מן המצר קראוני ובמרחביה עניתי
 אותם. ובצלי חסיו] ממני פריך נמצא [אל תדמה בנפשך כי אליליך

ביום השלישי יקמנו ונחיה

יכלכלוך, הן גם עתה אנכי אנכי הוא הנותן לך כל מחסורך מתנת חנם, ומה גם אז] מי חכם ויבן אלה נבון וידעם [מי יתן ותפקחנה עיני אפרים להבין את זאת] כי ישירים דרכי ה' [גם בתנו לחוטא די מחסורו. ועל כן ישמן ויבעט] צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם [הצדיק עת הצלתו כתמר תפוח, יודה לה' חסדו; ועת יסיר ה' אופני מרכבות מסחרו וינהגהו ככבודות, לא יחטא לאלהים. לא כן הרשעים, בעת צרה, ירעבו ויתקצפו ויקללו במלכם ובאלהים (ישעיה ח' כ"א) ועת תאות לבם תנתן להם: כסף וזחב ירבה להם ויעשוהו לבעל (הושע ב' י)].

ומה נמרצו אמרי המדרש (ב"ר פ' כ"ב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה (תהלים ל"ב א') אשרי האיש שהוא גבוה מפשעו; ואוי לגבר פשעו גבוה ממנו! שנאמר לפתח חטאת רובין (בראשית ד' ז') חטאת רוב צת אין כתיב כאן; אלא רובין? כי כן ארחות יצר לב האדם, בראשונה תש כחו כנקבה, ובאחרונה כאיש גבורתו. אמר ר"ע בראשיתו דמיונו כחוט קורי עכביש, ובאחריתו כעבות מיתרי צי-אדיר! ככתוב הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה (ישעיה ה' י"ח) א"ר יצחק: נתן הנביא בבואו אל דוד, נשא משלו על חיצו, ויבא ה' לך לאיש העשיר, ויחמול לקחת מצאנו ומבקר לעשות לאורח הבא לו, ויקח את כבשת האיש הרשע, ויעשה לאיש הבא אליו (ש"ב י"ב ד') שלשום נצב ה' לך כעני בפתח, ואתמול נהפך לארץ, והיום איש!!— על כן כפתחו דלת ביתך, צא! צא! תאמר לו!—

ומסוה הבושת היא אות טוב לאדם (נדרים כ' א') אות משלשת האותות אשר במצותות בני ישראל (וימות ע"ט א') ואיכמה לא תכסה בושת פני החוטא לאלהיו? ואם יבוש, ונסלח לו.— אם למלך ממלכי האדמה יחטא איש, יעניש כאשר ירשעון אותו אלהים. ואין השלטן לפני השליט סלוח על כבודו, כי כבוד לאומיו הוא (כתובות י"ז א') ואם למלך הכבוד יחטא, צרור עון אפרים צפונה חטאתו (הושע י"ג י"ב) כל מי שיש בידו עבירה ומתבייש, יחליפנה במעשה הטוב ויעשה תשובה ותקובל! משל לאדם שיש לו צרות של זווים רעים, ילך אצל חנוני ויתן לו תוספת, ומחליפם בזווים טובים! (פסיקתא רבתי וילקוט הושע רמז תקכ"ט). לפתחי עולם אין מספר: כי הולך האדם אל בית עולמו (קהלת י"ב ה') א"ר יצחק מלמד שכל צדיק וצדיק נותנים לו מדור לפי כבודו. משל למלך בשר ודם שנכנסו הוא ועבדיו לעיר: כשהן נכנסין כלן נכנסין בשער אחד; כשהן לנין, לכל אחד ואחד נותנין מדור לפי כבודו (שבת קנ"ב א') שער צדיקים מטל ילדותם, יבואו בו! ושער אליעזר בן דוריא ונת דצוציתא יבואו בו! שער ר' חנינא בן תרדיון, ושער לקלצמונירו (ע"ז י"ח א'). ע"כ הכון לקראת אלהיך ישראל! שובה! שובה! לפניך תטהרו, וביום השלישי יקמנו ונחיה!—

ד.

אם לה' יחטא איש, בשובו ונסלח לו; ואם לא יחטא, ופללו אלהים. עליו בשמים ירעם, אל מסתתר יסך בענן לו מעבור תפלת החוטא, עד יתרפס לפני אויבו וישלים אתו (יומא פ"ה ב'). ואף אם הרעימו במלים בוטים, נטל עליו לרצות פניו לעיני שלשה אנשים לסלוח עונו כי רב הוא — ואם מאן ימאן בפעם הראשון והשנית, ישח לפניו גם שלישית (א"ח סי' תר"ז ס"א) ולב הסולח יהיה בשר ולא אבן (מהרי"ל). ואם הוציא עליו שם רע, לתתו לשמצה בקמיו וישיחו בו יושבי שער, ולחרפה בפי משנאיו ומקנאיו, דמים יחשב לו. כי טובים חללי חרב מחללי לשון רמיה, ומכה רעהו בשוט לשונו, ונחשב לו כשודד הבא להכותו נפש (מרדכי וסמ"ג, הגה"מ פ"ב מה' תשובה ומהרי"ו). ואם בעל נפש הוא, הובתו לנקום נקמת תורתו וחכמתו, כנחש (יומא כ"ג א').

וחוק לישראל הוא: לפני בוא יום ה' הגדול בשנה, יבקש איש איש מאת יודעיו ומכיריו, לסלוח לו אולי חטא נגדם בזדון או בשגגה! — אבל אשמים אנחנו, רב אדם יבקש מחילה, עד תעבור תפלת נעילה — ורגע ינעל השער, תפתח דלת הריב — והם לא ידעו כי המלאך, למדו היטב, דרשו משפט, אשרו חמוץ, שפטו יתום, ריבו אל מנהו? הממונה על התקיעה הגדולה, כהיותו מליץ יושר, הנהו מגיד פשע, וכי יבער כמעט אפו, אש גם מלפני המלאכים: רחצו, הזכו, הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני וחדלו הרע (ממוני תשר"ת) תצאו, ואין מכבה —

ומה מאד יכאב לב אוהב עמו, בראותו כי אונאת דברים הגדולה מנשוא, ונאמר בה, ויראת מאלהיך! רב אדם דש בעקבו. ולמען מן הוא וחלאת ישמר איש פיו ולשונו, זה לא ישב באחיו ידבר, וזה בכן אמו לא יתן דופי, תואילו נא להטות און שומעת, למלים נאמרים במועצות ודעת.

ת"ר, ולא תונו איש את עמיתו! (ויקרא כ"ה כ"ז) באונאת דברים הכתוב מדבר! — אתה אומר, באונאת דברים" או אינו אלא באונאת ממון? כשהוא אומר (שם שם י"ד), וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו" הרי אונאת ממון אמור; הא מה אני מקיים ולא תונו איש את עמיתו? באונאת דברים! — הא כיצד? אם היה בעל תשובה, אל יאמר לו, זכור מעשיך הראשונים! — אם היה בן גרים אל יאמר לו, זכור מעשי אבותיך! — אם היה גר ובא ללמוד תורה, אל יאמר לו, פה שאכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים, בא ללמוד תורה מפי הגבורה? אם היו יסורין באין עליו, או היה מקבר את בניו, אל יאמרו לו כדרך שאמרו לו חבריו לאויב, הלא יראתך כסלתך, תקותך ותום דרכיך! זכר נא מי הוא נקי אבד? ואיפה ישרים נכחדו? (איוב ד' ו'). אם היו חמרים מבקשים תבואה ממנו, לא

יאמר להם, לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה! ויודע בו שלא מכר לעולם. ר"י אומר, אף שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לא דמים. שהרי הדבר מסור ללב, וכל דבר המסור ללב, נאמר בו ויראת מאלהיך! (ב"מ נ"ח ב').

וה"ל רש"י ז"ל: שהרי דבר המסור ללב, ולפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך. האי שהרי, ליתן טעם למה נאמר בו ויראת מאלהיך. והכי קאמר: שהרי כל הדברים הללו, אין טובתם ורעתם מסורה להכיר אלא ללב של עושה, הוא יודע אם לעקל ואם לעקלקלות, ויכול הוא לומר, לא עשיתי כי אם לטובה, הייתי סבור שיש לך תבואה למכור! או, הייתי חפץ לקנות מקח זה! הוי ירא מן היודע מה שבוטאם לטובה אם לרעה. עכ"ל.

והגאון מהרש"א ז"ל הקשה: הוה ליה למתני הכל בנר, שלא יאמר לו, זכור מעשיך, או, זכור מעשי אבותיך? ומשיב: כי בנר אין כאן אונאת דברים. כי בדבריו, זכור מעשיך הראשונים הוא מספר תהלתו, כי בא לחסות בצל כנפי אלהי ישראל, ויצא הפסדו בשכרו. ואולם בעל תשובה, המושבע ועומד מהר סיני לעשות ככל דברי התורה הזאת, וחטא ואשם, בהזכירנו אותו את חטאת נעוריו — פניו יחורו. עכ"ל. — והנה רבים וכן שלמים יקשו על דבריו, אמנם כן הוא לדברי האומר כי טוב צדיק מבטן מבעל תשובה, שצדיקים יצר טוב שופטם (ברכות ס"א א') ומעשיהם גדולים ממעשי שמים וארץ (כתובות ה' א') וכל הנביאים לא נבאו כי אם לשבי פשע, ואולם שכר נקי וצדיק עין לא ראתה אלהים זולתיך (סנהדרין צ"ט א'). ור' אבוהו רוח אחרת אתו, על דעתו אם לצדיק מנעוריו, האלפים; לשב, הרבבות (ברכות ל"ד א') שהתשובה בוקעת ועולה עד כס מעונה אלהי קדם. ורוע הגזרה תקרע (ר"ה י"ז א'). חטאים כשנים תלבין כשלג, וזדונות התפוך למעשי הצדקה (יומא פ"ז א') ובאמרנו לבעל תשובה, זכור מעשיך הראשונים ראשונים מכלל דאיכא אחרונים, ומאי ניהו? תשובה ומעשים טובים! והלא המה כמנן וצנה מפני חצי שדי (אבות פ"ד י"ג) והיש תהלה גדולה מזו? ומה אונאת דברים יש בזה? והלא כבוד לאיש, זרוע כאלו, להפוך למראה צבע הצמר, את חטאיו אשר אדמו כתולע? — כה שאול ישאלו, ולא בעול. וכן התמו.

אמנם כמה גדולים דברי חכמים, הן כאשר האדם יראה לעינים, יתרון לצדיק מן הב"ת כיתרון האור מן החושך: זה קדוש מבטן, ולא טעם טעם חטא; וזה מלא פשעים כרמון, ובטנו ערמת חטאים — ואם רחין מטמאתו, דמיונו כבגד אשר כבסוהו וצבעוהו שנית, ולא כבגד חדש! — אמנם לפום צערא אנרא (שם פ"ה כ"ז) בהיותו נגיד ומצוה על נפשו, ומושל ברוחו לכלוא תאות נפשו אשר רגל בה. זו כחו לאלהו; ויתרון לו על ההולך בדרכי ה' מנעוריו. —

ודרך התשובה הוּרו חז'ל: שחטא — ואשם — פרש — ושב — ותהלתו, בהבדלו מהרגלו. וכל זה, אם בעת עשותו את הרע בעיני ה', היתה מחשבתו למען ספות הרוה את הצמאה; ואלו היה גם אז בלבבו לשוב, לא היה הפותח יד בתשובה פותח לו את ידו (שבת ק"ד א') כי האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פ"א א') ואם היה אז פושע בזדון, גם אחרי שובו, ממה נפשך חרפה היא לו באמרנו אליו, זכור מעשיך הראשונים! ותחשב לאונאת דברים. וזה אמת למבין. ועתה סרה שאלת הגאון מהרש"א ז"ל. דמאי קשיא: ליפלג וליתני כולא בדידיה (בנר) שלא נזכרהו מעשיו הרעים אשר עשה לפני המולד? זה לא יחשב נגדו לאונאת דברים, והיא תהלתו! האם עונות ישמריה לגר אשר עשה לפני המולד בשר ערלתו? חלילה לאלהי המשפט להביא את אשר איננו בן ברית, במשפט, על עברו את תורת העברים. אז מסיני לא נצטות, ובשמרו שבע מצות בני נח (סנהדרין נ"ו א') בקהל חסידי העמים תחד כבודו, ונפשו בטוב תלין (תוספתא שם פ"ג, אדר"ג פל"ו וילקוט נביאים רמז רצ"ו ותהלים תרמ"ג). וראשון לחשבון עונותיו היה יום בואו במסורת ברית אלהי אברהם. רק מן הוא והלאה חקה אחת לו ולאזרח מבני ישראל. ואלהי אמן, כעל גמולות יגמלוהו על ראותו אטונת ישראל כי טוב, ותורתה כי נעמה, ויט שכמו לסבול כל אסריה אשר אסרה על האזרח ועל הגר! — לא כאלה חלק הבעל תשובה, עברי הוא מבטן, ועודנו בבטן השביעוהו בשבועת האלה, הוי צדיק ואל תהי רשע! (נדה ל"ב) ואת שבועתו חלל; גם אחרי שובו, וירצהו, ממה נפשך לחרפה תחשב לו בהזכירו אותו חטאת נעוריו. וזה ברור.

מרים הנביאה, בצדקתה חן חשרת מי-באר; רק מלים אחדים דברה באחיה, ולא באוני זר כי אם באון אחי שניהם — וחטאה נשאה (במדבר י"ב י'). ואהתן הכהן הגדול מאחיו המכפר בעד הקהל פלו פבואו אל הקדש פנימה, לא פרש בפיו השמימה, ויפן לו אל משה ויחל את פניו לסלוח לה. בהיות חטאה בין אדם לאדם — ומשה העניו חש לסלוח ויעתר לה, אל נא רפא נא לה! אז רק אז שלח דברו וירפאה! —

ועת הושמה עלילת דברים על שבטי יה, מרגלים אתם כבקרת רועה עדרו בקרו את מעשיהם לאלהים ואדם (ברכות ה' א') וימצאו (בראשית מ"ב כ"ב), ויאמרו איש אל אחיו (בוהן כליות ולב יעיד בנו כי לא חטאנו לו. והשמים והארץ יענו כי אין בתוכנו מרגל) אבל אשמים אנחנו (בחטא אחר הגדול מנשוא, אשר חטאנו) על אחינו (עבירה שבין אדם לחברו) אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו (במדא אשר מדרנו לאחינו ימוד

אגדה נדרשת.

משען לחם (ישעיה נ' א') אלו בעלי חלמוד
(מורי הלכה למעשה) שנא' (משלי ט' ה') לכו
לחמו בלחמי ושתו בין מסכתי. וכל משען מים,
אלו בעלי אגדה, שמושכין לבו של אדם כמים
באגדה. (חגיגה י"ד א').

אויבינו כאוהבינו כחד לא יוכלו, כי מיום היתה יהודה לקדשן, לא היה דור
אשר לא הלך ישראל כעמוד אש לאור עמים. זה נשא עיניו מרום,
ויאמר, השמש הוא האלהים! וזה בראותו את המאורות לממשלת הלילה הנוצצים
בעין החשמל, אמר, הכוכבים אלה אלהיך בן אדם! הנם אדונים, והירח הוא
אדון האדונים! מספר עריהם היו ארחות הבליהם, גלוליהם עצביהם ושקוציהם—
וירא אלהים את חשך אמונת הבל כי רע, ויאמר, יהי אברהם! ויהי
אור!—

בעקבותיו הולכים בניו אחריו עד היום הזה. אל מוציאם ממצרים ומירושלים
ויפיצם בארצות להפיץ אור הדת והדעת. ושפת אמת כפי העברים בהשתבחים
אתה בחרתנו מכל העמים כי אותם בחר לו יה למורי האמונה והתבונה
מזרח שמש עד מבואו. ארבעה ועשרים כתבי הקדש, הנה אבני פנה
הנם לכל הדתות אשר קמו ואשר תחדשנה עד בלתי שמים. וגם לאור
החלמוד הנם הולכים: אחייב את ראשי למלך, אם יראני איש מעלה או מדה
נכונה אשר יעשה האדם לאלהים ואדם, ולא נמצאה בשני התלמודים והמדרשים!
עברי אנכי ותורתו תצו עלי להיות חובב עמים, אף כי לא אמונתי אמונתם, בכל
אלה למען האמת לא אחשה: כי כמשלי שלמה כן מסכת אבות ואבות
דרבי נתן, אין כמוהם ספר קדמון מלא מוסר השכל מהחלו ועד
תומו. והמה הולידו ספרי מוסר לכל עם ועם ככתבו וכלשונו. ובשעבודא
דר נתן, הנם משועבדים לקרוא לו ולכל התנאים והאמוראים, מורי דעה!—
ואם למורת רוחנו, גם בדור הנאור הזה, נשמע כפעם בפעם קול מתרף
ומגדף תורתנו שעל פה, התלמוד הוא מקור משחת! ממנו ישאבו היהודים שנאה
ואיבה! אין זה חדש תחת השמש. זכור נא מי מורה דעה או עושה טוב, לא היה
רע גמולו? יהוידע הכהן הורה למלך יואש דרך ילך; ומה היה גמולו?
רע!— סענעקא למד תבונה לנערא; ומה היתה משכורתו? רע!—

בעליזאר היטב אל יוסטיאנוס נם לענטולום עשה חסד לטיבעריום; ומה היתה מנת חלקם? רע!— ציצערא הושיב את אקטאבריום לבסא; ומה היתה משכורתו? רע!— סאקראט מלא פני תבל תבונה; ומה היתה מנת כוסו? רע! את נחשתם הכבידו עליו, כמי שכפאו שד כפאוהו לכחד באשר למד מארבעה ועשרים ספרי הקדש, וכאשר החזיק בתומתו ובאמונתו, השקוהו כוס תרעלה וכמות נבל נפל לפני בני עולה!— קאפערניקוס וגאלילעא וגאסענדי הוציאו לאור תעלומות חכמה, באמת איש זרת ארכה וורת רחבה מדדו זרועות עולם, ואותותם אותות נתנו כי הארץ סובבת על צירה; ומה היה גורלם? רע! ברזל באה נפשם וברעה התמוגגה!— ומה גמול יוצרי ספרים עלי חוק האמונה והתבונה, המשליכים חמדת תבל ומלואה אחרי גגם, ולילה כיום יאירו ללמוד וללמד? קנאה! שנאה! תחרות! ומשטמה! ומה זה בעינינו יפלא בראותנו איש צר ואויב ידה אבנים ועפר בבאר התלמוד, פרוה מחקקי יהודה, ויתנוה מתנה לכל אשר בשם, אדם? יכונה?—

בפרש ענין-ערפל, מטת כנפיו הפרודות, להעיב אור שמש בצהרים: רק אפס קצהו, ולא את פני פלו בכחו לכסות. וגם הקצה אשר כסהו, יטהר, רוח קדים ישאהו על אברתו, ויהדפהו ממקומו ויפורהו; והשמש יצא שנית בנבורתו כלבנת הספיר לטהר!—

כן התלמוד, בהיר הוא כעצם השמים לטהר. הדעת, הוא הרקיע הפרוש ממעל לראשנו, וכל ספר וספר כתב חכם ומשכיל הוא כוכב מזהיר; והוא (התלמוד) המאור הגדול. כי אין מספר לסופריו ולמבקריו זה כאלפים שנה. מחבריו צרפיהו כצרף כסף, ומבאריו הסירו בדיליו וסיגיו בכור לזהב. ואין כתם אופיר או זהב פריים, זהב טהור כמוהו!—

ושאלו נא את פי גדולי חכמי העמים והגות לבם תבונות, אלה אשר יאטמו אונם משמוע דבת עם אחר ותורתו, אלה אשר לא הכו בסגוריו שנאת וקנאת דת: „מה הוא משפטכם הצדק על אדות התלמוד? היה פעם כלי הפקין? ואם יצא „עוד בדורנו ובדור נולד?“ אלה יענו „באזנינו שמענו שמעו הטוב, ועינינו לא ראו רב טובו לכל העמים בכלל ולישראל בפרט. גן נעול „הוא לפנינו, ולמורת רוחנו לא נוכל לבוא אל תוכו! מה מאד תצמא נפשנו „להביאו כמים אל קרבנו; ואולם שפתו המוזרה לנו, תגדר בעדנו בניית „ומורים היוצרים עד עמקי שולותיו ומענותיו, מורים אשר כשפת „הורתם תמהר לשונם לדבר צחות גם בלשוננו, הננו מחפשים בנרות— „ואינם!— על כן צור תעודת התלמוד ירושלמי, התום תלמוד בבלי לפנינו!— „ואלה יעידון יעידון, המעיד עליו כי טוב הוא, דמוינו כמעיד על השמש

כי קרנים מידו. אין מספר לספרי בעלי אסופות, אשר קראנו מעת תלתלי, ראשנו היו שחורות כעורב עד כש'לג הלבנינו, וספר כמותו לא ראתה עינינו. בכל חכמה ומדע, לו יד ושם. ואלו היו מחבריו בדורנו, בעת התבונה שלחה, פארותיה, היו נקובי ראשית חכמי הדור. ונשתומם בשמענו משפטו מעת החכמות, היו אפילות ואביב, הקולע אל השערה עם משפטי גדולי החכמים והחוקרים, בדורנו, דור המדעים נבעל?! — במוסר השכל, אין על עפר מְשָׁלוֹ. ומי כמותו, מורה דרך ישכון אור? זו כחו לאלהו, וגם מקור מים חיים הוא ל כל דבר משפט בין איש לאיש. שני אנשים נצים, עד השופט יבוא דבר שניהם. זה יקח לו מגיד פשע, זה מליץ יושר. שניהם ידעו דת ודין, זה ישאל, וזה יענה, זה יחייב וזה יוכה. ושנים רבות תעבורנה עד ישמעו פשר דבר משפטם. ומפחדם פן ינחלו את ריבם לבניהם, ובניהם לבניהם, יאמרו איש אל אחיו: הלנצח תאכל חרב? נלכה אל רב היהודים, וישפוט בינינו, וככל היוצא מפיו נעשה. — ומה מאד ישתוממו גם שניהם בשמעם עוד בעצם היום הזה, פשר דבר, מפיו ומפי שני דייניו, אשר יצדיקו את הצדיק וירשיעו את הרשע, בראיות ברורות ובמועצות ודעת! — ואם משפט אשר לא ילין לבקר, איננו נחוץ לטובת המסחר — והשלוש? ומאד יפלא בעינינו, כי עד היום הזה לא שמענו כי אחת הממשלות, צותה על הרבנים לבחור לה נערים, אחרים מנערי בני ישראל (אשר בנעוריהם יתנכרו כי לגדולות נוצרו) ללמדם על תוצאות אוצרה: ש"ס ופוסקים מפי נקובי ראשית, נאוני ארץ, וגם השפות והחכמות בבתי מדרשי המדעים, לפי מצב העת. היתה — וכי יגדלו, יעתיקו יחדו את דיני ממונות אשר בתלמוד, ולמצער, את השלחן הערוך חשן משפט, עם מיטב סברות מבאריו הגאונים, ללשן המדינה, לטובת מסחר יושביה ושלומם! —

שם בחירי ארצות יושבים בשבת תחכמוני במלאכות לאומים, וחוקרים על אדות חוק חדש, אם לקרבהו ואם לרחקהו. לבם ראה הרבה חכמה בדת יודין מדור דור, זה שואל וזה משיב, ואין קצה לחקירה. ולאיש יהודי, היושב בעלית קיר קטנה והוגה בתלמוד ובפוסקים לאור נר למאור אשר קנה, בעד הקשיטה האחרונה ההיתה באמתחתו, דבר יגנב מפי מכתב עתי, המגיד או הלבנון ואו הישראלי (כי שפות החיות היו טמאת השם, בעיני הוריו ומוריו אשר החישו להביא צוארו בעול רחיים, בארביסור) כי זה ירחים דברי ריבות בשערי בית המחקקים על אדות דין חדש... בדיני ממונות, אם לשימהו לחוק ולא יעבור ואם לא — וישתומם עד מאד כי שש מאות בחירי-עם, יחקרו עתה על אדות חוק לישראל בימי היות בישרון מלך? כי בעיניהם הוא חוק חדש; ובעיניו הוא ישן נושן! —

התלמוד, הוא כלי מחזיק ברכה לאשר יבינהו, וכלי משחית לחבל ביד כסיל. הקיו שונים מהקי העמים, בדברים אשר בין היצור ובין יוצרו; ואולם במה שבין האדם לאדם, אין קשר אמיץ כמוהו. בחבלי אדם, ימשוך לבבות, ויקשרם בעבותות אהבה לא ינתקו!—

ואם במקומות נער יכתבם, נמצא בו גם איבה ומשטמה, מי מיודעי דברי הימים לא ידע כי לא בדין כי אם בדמע—ובדם—נכתבו!— בעת יעקב היה למשטח, ולפיד בן לעשתות שאנן— בעת על נבו הרשו חורשים— בעת מקדשו היקר בעיניו מכל, שלח באש. וכזה ונביא כרעו לטבח— בעת רחץ האויב פעמיו בדם יהודה— בעת דם אבות ובנים אמות וננות, יחד נמחל ויז על קרנות מנבח ה' ההרוס!— —

גם אלה לחכמים: לא כל הכתוב בתלמוד ומדרשים, הוא חוק לישראל. זולתי הדבר אשר הסכימו עליו רוב התנאים והאמוראים, והבאים אחריהם. ואם תנא או אמורא אחד, בעת צרה ליעקב הנה דעו לשנוא שכניו ולנטור להם איבה; היה בודד במועדו, וחבריו עמדו נגד דעתו, ויבטלו אמרותיו. את בשר רבי עקיבא דשו כהדוש מתכן כמו מדמנה (ברכות ס"א ב'), ועיני ר' שמעון בן יוחאי תלמידו ראו זאת— והנוכל לשום אשם נפשו, על דברו בסתר אהלו סרה על רוצחי רבו? ר' יוסי שמע אמרותיו והיה כמחריש— ור' יהודה, עוד דבר טוב לעיניהם על הצר הצורך את הקדש ואת המקדש! (שבת ל"ג ב'). והלכתא כבן חלקיהו: ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה, והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום (ירמיה ביט ז').

והן תורת משה, היא פנת יקרת שתי הדתות אשר להעמים הנאורים. ואם לא כתוב בה: ויאנחו בני ישראל ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים (שמות ב' ג') המתה את זכר עמלק (דברים כ"ה י"ט) לא תחיה כל נשמה (שם כ' ט"ז) ומי פתי יסור הנה להאשים את היהודים בדורנו לאמר: כי נצטוו לעשות כן להנצרים ולהישמעאליים? ומי לא ידע כי רק נגד המצרים והעמלקי והכנעני נכתבו? כן דעת לנבון נקל כי המלים הבוטים כמדקרות חרב. הנמצאים בשני התלמודים והמדרשים, חרבות פיפות היו בדורותם, וכבר כתתו אותם היהודים לאתים ולמוזרות!—

גדולי חכמי העמים, את התלמוד יקדישו ויעריצו; ומהרסו ומחריבוו מטנו יצאו. הוי מי מנה מספר האבות, אשר במטאטא השמד השמידו ספרי העברים מבתיהם? ויש ירשו אוצר ספרים מאת הוריהם, וימכרו אותם בחצי מחירם, לקיים מה שנאמר, בערתי את הקדש מן הבית! ואת

בניהם ילמדו מדעים שונים, אך לא חכמת תורתנו הקדושה —
ולשונות שונות, ואך לא שפת קדשו! —

לה' החסד, שבשפלנו זכר לנו, ויש בתוכנו חכמים ונבונים העומדים לנס
ולתפארת עמינו; ואם לא כבוד שבעתים היה לנו, אם גם שפת אכותנו כשאר
השפות היתה נצורה על דל שפתם? —

ינסה נא איש לאמר לאשכנזי, שפת אשכנז לא תבין! או לאנגלי, לשון אנגלית
לא למדת לאשורה! או לצרפתי, עלג לשון הנך בצרפתית! אם לא ירד עמו
לחיו? ורק העברי ההולך לאור עמים באש דתו, לבו לא יכאב אם בניו
וחתניו לא ידעו ולא יבינו עברית? הוזה פרי החפשיית קוינו לה אלף
ושמונה מאות שנה? —

נודו ראש לרואים, עינים להם ולא יבינו מה הם רואים! ולעומדים, ואיננם
יודעים על מה הם נצבים (חגיגה י"ב ב') בצאת יורדי הים לחרבה, ויקראו, ארץ?
בעוד רגלם האחת בתוך הספינה, ברנה יספרו מעשי ה' עת גל אל גל קורא,
ונפלאותיו עת תהום אל תהום קורא; ומיום למדה אותם אמם או אומנתם להצג
כף רגלם על הארץ, לא יתבוננו מפעלות אלהים על כל צעד וצעד! לא צבע-
אלהים על המים יקראו, פלא! וליד ה' הויה ביבשה, טבעו! —

כן מאות בשנים חשבה אנית יהודה לה שבר, תרנה נשבר, וחבליה נתקו...
ויצעקו אל ה' בצר להם, ויקם סערה לדממה וישוכו המים... זה
לא כביר הניעו אל החוף ויקראו, ארץ החפשיית! תהלת שיללער, געטהע,
לעססינג, וויללאנד, קלאפסטאק וגעסנער יספרו; והלל ושמאי, רב ושמואל,
ר' יוחנן וריש לקיש, ר' יהודה ור' מאיר, ואבוי ורבא, לחרפה ולקלסה בפיהם כל
היום!! — ישראל! ישראל! הלה תגמול זאת? הוזה גמולו על הוציאו אותך
מעבדות לחרות? הוירק כבושה בנולה — לומדת יראתך —
ועת ישמן ישרון — יבעט —

טובה חכמה עם נחלה, ויותר לרואי השמשו! (קהלת ז י"א)
החכמה תעשיר ותורתנו נחלת אבותינו תאשיר. רק מוכי סגורים יפרידו
בינתן, והרואים בעינים פקוחות יראו כי אחות הנה תאומי בטן, והאחת
תומכת יד אחותה. והנה מה טוב ומה נעים בהתחבר גם ההצלחה אל
שתיהן. עין ראתה קצת קציני יהודה להם יד בתורה ושם בחכמה, ששת ימים
יסחרו, ובשביעי ובלילות החרף והסתיו יהנו גם בתורה ובמדע, ותעיד כי כן שפתי
החכם מכל אדם דוברות, טובה חכמה עם נחלה! —

זה פרי ספרים מעטי חכמות ורבי האיכות, המפיצים פעם אור גדול, שבעתים
מספר גדול ורחב ידים. צרכי עמנו מרובים, ורב אדם לא תתנהו עתו לקרוא ספר
גדול מהחלו ועד תומו, ועל כן לא יחל קרוא בו. וספר קטן כי יאונה

ליד מבין, אף אם רגעיו מנו לו, יוכל להאציל גם לו רגעים אחרים, ותבוא חכמת אבותינו כמים בקרבו, ותפקחנה עיניו לראות תורה כי טוב, וילמדה גם לזרעו אחריו.

ולמען הקל קריאת דרושי, נפרד כל דרוש ודרוש לפרקים. ועל טהרת לשון קדשנו, כי עוז לה לקחת נפשות. ולאלה אשר עתוכם בידם, ולהם יד ושם בש"ס ומדרשים, אוסיף הוסיף לה לכל דרוש ודרוש באורים חדשים באגדה (פעם כהערה אל גוף הדרוש; ופעם לבאר ענין נוגע לפרשת השבוע) ולא במליצות נשגבות, כי אם בשפה קלה צחה וברורה. לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן, וירויץ כל קורא בה. וקראתי את שמה, אגדה נדרשת. ולמשפט רבני וגאונים דורנו, אחכה. ואדע אם להוסיף, ואם לחדול. וזה החלי בישע ימין עליון.

לדרוש פרשת תבא.

בצד י"א שורה ב' אמרתי, בברחו פדנה ארם דרך הר המוריה, בבואו חרנה, היגיעה עת לחננה, ויתעצב אל לבו על אשר לא השתחוה לה' בהדרת קדש, במקום העוקר והנעקד, ויבטח במבקש נרדף, וידאה על כנפי נשרים עד בואו, שמה ויפלל! להבין הענין הזה לאשורו, אציגה נא בזה אפס קצחו מדרושי לפרשת ויצא שנת תרל"ז, בבית הכנסת, חברת מקרא" פה לונדאן יע"א.

כתיב (בראשית ל"ב ל"ב) ויזרח לו השמש, וכי שמש לו לבד זרחה והלא לכל העולם זרחה? א"ר יצחק, שמש הבאה בעבורו שקעה בעבורו [קודם זמנה] דכתיב (שם כ"ח י' י"א) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, וכתיב ויפגע במקום [כתיב וילך חרנה, דמשמע דמטא לחן, והדר כתיב ויפגע במקום, דהיינו בית אל, דאכתי לא מטא לחן?] כי מטא לחן, אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי [האי בית אל, לא הסמוך לעי הוא. אלא ירושלים. ועל שם יהיה בית אלהים, קראו בית אל. והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם. והוא שדה שהתפלל בו יצחק דכתיב (שם כ"ד ס"ג) לשוח בשדה. דהכי אמרינן (פסחים כ"ח א') אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב, מאי שנא יעקב? אלא לא כאברהם שקראו הר, דכתיב (שם כ"ב י"ד) בהר ה' יראה, ולא כיצחק דכתיב לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית] ואני לא התפללתי שם? כדאיב דעתיה למיהדר, קפצה לו ארעא [לשון (דברים ט"ז ז') לא תקפין את ירך. נתקצרה ונתקמצה לו] מיד ויפגע במקום [כאדם הפוגע בחברו שבא כנגדו. ודרשינן ליה

נמי לשון תפלה כדכתיב (רות א' י"ז) אל תפגעי בן. כדצלי בעי למיחדר. אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני, ויפטר בלא לינה? מיד בא השמש [כדכתיב וילן שם כי בא השמש, למה ליה למכתב כי בא השמש? אלא ללמדנו ששקעה קודם זמנה] (חולין צ"ב ב').

והנה התוס' (ברכות כ"ז ב') ד"ה יעקב תקן תפלה ערבית, מקשים וז"ל תימא, דאמר בפרק גיד הנשה וילך חרנה כי מטא לחק, בעי למהדר, אמר אפשר שעברתי במקום וכו' אלמא מוכח דהתפלל תפלה ערבית ביום, מאחר שהתפלל כבר והיה דעתיה למהדר, וקשה למתניתין דפ' דקאמר שאינו זמן תפלה עד צאת הכוכבים? ולפי מה שפרשנו דקיימא לן כר' יהודה דאמר עד פלג המנחה, ניהא. ויפה מנהג שלנו, דאדרבה טוב להתפלל מבעוד יום קצת. עכ"ל.

ובמכת' דבריהם תמוהים מאד: אמת נכון הדבר כי לר' יהודה יוצא אדם בהתפללו מפני איזה סבה שתהיה, מפלג המנחה; ואולם הכל מודים כי מצוה מן המובחר הוא להעריב ערבים, בצאת הירח והכוכבים? והנה יעקב אבינו הוא היה המתקן תפלה ערבית, בלי תפונה תקן אותה אליבא דהלכתא?

ועפר אנכי תחת כפות רגלי רבותינו בעלי התוס' ז"ל, ולדעתי אם נעיין היטב ונדקדק בסוגיית הש"ס, קושייתם לא תקשה מאומה. דהנה מלשון הגמרא נראת כי מעשה שהיה כך היה: בלכת יעקב מבאר שבע חרנה, חלף עבר דרך הר המוריה, ומרוב תלאותיו שכח כי הוא המקום שהתפללו שם אבותיו. וכבואו לחת, נזכר בזה, ונועץ לשוב לשפוך שם שיחו. ותקפוץ הארץ לנגדו. ויפלל שם. אחר תפלתו היה עוד היום גדול, ויאמר ה' לשמש, כואי אוהלת בלא מועדך, למען יעקב בחירי ילין פהו' ויהי ערב, וילן שם!— אם כן איפוא נעשו לו שני נסים גדולים: א' הארץ קפצה לנגדו בלכתו מחץ להר המוריה. ב' כאשר חפץ ללכת חרנה, באה השמש בלא מועדה. ועל מה עשה ה' את שני הנסים האלה, אם גם בלעדם היה לן שם? כי אלו לא קפצה לו הארץ, היה בא שם לעת ערב, ובהתפללו היה נאלץ ללין שם?— והן אחד מיסודי דתנו היא, כי ה' איננו חפץ בהשחת הטבע, זולתי בעת נחוצה מאד, והיעשה שני נסים גדולים ונוראים כאלה, למען יתפלל ערבית שלא כהלכתה? ונהפוך הוא בלא שני הנסים האלה היה מתפלל כדח אליבא דכולא עלמא?

אמנם כמה גדולים דברי חכמים. הנה אברהם תקן תפלת שחרית, ויצחק מנחה. טוב יחיל לבניו, ובלי תפונה יעקב עוד קודם תקנו ערבית, התפלל שחרית ומנחה יום יום. ולפני צאתו מבאר שבע התפלל לפני אלהיו בבקר השכם, כדאמרינן (ברכות כ"ט ב'), המלך בקונך וצא. ואחר כן עזב את אביו ואת

אמו וילך חרנה. ויבא שם בעוד היום גדול. ואמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי שם תפלת מנחה (ולא מעריב כמו שחשבו רבותינו בעלי תוס' ז"ל). ונועץ לשוב להר המוריה להתפלל שם מנחה. ולמען יתפלל מנחה בזמנה גם ביום ההוא, כדרכו, קפצה לו הארץ, ויפגע במקום. והנס ההוא היה נחוק, למען לא תעבור עת המנחה, ובעתה יחישנה. ואולם נכספה וגם כלתה נפשו לבוא חרנה בעצם יום ההוא לקיים מצות כבוד אב ואם, כי כן צונו עליו (בראשית כ"ח ב') מיד באה השמש שלא במועדה, וילך שם. נאלץ ללון שם כי ת"ח אל יצא יחידי בלילה (חולין צ"א א'). ובלילה ההוא נדרה שנתו ויתן אל לבו. שני נסים עשה ה' היום עמדי; ובמה אשיב לו כל תגמולותי עלי? בתפלה! אבי זקני תקן תפלת שחרית, ואבי תפלת מנחה, וגם אנכי אתקן תפלת הערב! ליל שמורים היה לו הלילה ההוא ויתקן תפלה חדשה, היא ערבית. וזה ברור.

ולזאת מביא הש"ס (ברכות כ"ו ב') ראייה שיעקב תקן ערבית שנאמר, ויפגע במקום וילך שם ושתי המלות, וילך שם לשפת יתר תחשבתה? הן ראייתו היא מן פגיעה שהיא לשון תפלה, ופגעו לי בעפרון (בראשית כ"ג ה'), אל תפגעו בי (רות א' י"ז), ומה נועיל כי נפגע בוי? (איוב כ"א ט"ז), ואל תפגעו בי (ירמיהו ז' ט"ז). ולא יזה תכלית יביא גם סיפא דקרא? ולדברי, מן, וילך שם מוכח כי בלילה ההוא תקן תפלת ערבית, כי התפלה הראשונה אשר התפלל בהר המוריה, היתה מנחה בזמנה, ושני הנסים האלה הביאוהו לתקן שם גם ערבית. וזו ראייה ברורה לפירושי החדש בס"ד.

ואין בית המדרש בלא חידוש. למחרתו (א' פרשת וישלח תרל"ז) הוספתי עליו בדרושי. ואם אין לו עוד ענין לגוף הדרוש לפרשת תבא, היא אבן מלואים אל הוספתו. וגם לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה (אבות פ"ב), ואולי יגדל מעשה הצדקה אם תפקתנה עיני קצה אחינו הרחוקים מן הצדקה, וממכון שבתם, על גפי מרומי ההצלחה, יראו ברעה המוצאת את אחיהם הדלים המתים ברעב בתוצות ערים רבות מערי יהודה! —

ריצהק האומר כי השמש אשר אין לבוא בצאת יעקב מבאר שבע (למען מפתח בלילות לא יצא מן המקום אשר עמדו רגלי העוקד והנעקד, עד נכון היום) זרח למענהו בעברו אח מעבר יבק; לשפתו אזיל! — הן בעיני כל יפלא: למה זה נותר יעקב לבדו? וכי מדוע לא עבר בלילה שתי נשיו ושתי שפחותיו ואחד עשר ילדיו? וכבר שאלו חז"ל את זאת (חולין צ"א א') ויאמר ר' אליעזר שני פכי שמן שכת. וזכר, וישב לקחתם אתו, מכאן (בראשית כ"י יעקב אבינו היה בפתי נפש, ואת נפשו שם בכפו בעד שני פכים קטנים) שצדיקים

ממונם חביב עליהם יותר מגופם. וכל כך למה? (הן ההון הוא רק סבת החיים, והתגדל הסבה מן התכלית?) לפי שאין פושטין ידיהן בגזל! — מי יגלה עפר מעל עיניך ר' אליעזר, ותראה את מצב הדור הנאור הזה, ויהי לך תירוץ יותר מספיק. הכסף יענה בדור זה את הכל. והמזל המעשי, הוא המחכים. הוא יעמיד איש על רגליו (פסחים קי"ט א') והוא הנותן לשאינו יודע לשאול, בינה: להבחין בין חכם ובין רשע ובין חס יושב אוהלים! — וחכמת המסכן, בזויה; ובהרים קח לחכם, תרוממנה קרנות התורה והחכמה, החמלה והחנינה! מופת לרבים יהיה, וקנאת צדיקים תרבה צדקה! — בטוב צדיקים תעלוץ קריה; ובאבוד רשעים רנה! (משלי י"א) טוב עין פזר יתן לאביונים בעת ייטיב ה' עמך; ורע עין, רק בעת רעתו! — הנדיב, לעני ולגר, ליתום ולאלמנה, יתן מאשר יקמץ מפיו; ואכזרי משוד עניים. ומאנקת אביונים עשה עושר, ולא ירע לבבו בגוע אחיו! — הנה כי כן יבורך מטה אשר (בראשית מ"ט כ') מאשר שמנה לחמו (אל נא הושיעהו והצליחהו) והוא יתן (לאין נכון לו) מעדני מלך! — שמנה לחמו, כדרכה של תורה די לו פת במלח; והוא יתן לרעהו — מעדני מלך! ותבאתה לראשו גם ברכת משה איש האלהים (דברים ל"ג כ"ד), ברוך מבנים אשר (בניו יברכוהו ולא ישאפו למותו בעבד ישאף על, לרשת עשרו) — כי בחייו נתן להם אושר, בלמדו אותם תורה וחכמה וכל מעלה ומדה נכונה) — יהי רצוי אחיו (גם זרים יאהבוהו ירוממוהו וינשאוהו, ועל פני כל העדה יכבד) וטוב לבשמן רגלו (ברכת אובדים עליו תבוא, הצלחתו תפרח כתמר, ויהי כזית הוד ביותו!) —

לא כן האכזרי, בחייו יפרוש מן הצבור, נפשו נטולה היא מן היהודים. ולמען לא יפקד שמות בין המתנדבים בעם, יתן עשרה או עשרים זהב לשנה אל קופת הקהל ותחת כן דלת היכלו האומר כבוד, סגורה ומסוגרת בדלתים ובריה מראשית השנה ועד אחרית שנה, אין עני יוצא ואין דל באו! ועור נפסח וגבנונו בין כתפיו ישכון, כי ירהב בנפשו עוז לנקש על הדלת, יצא עבד המושל המקשיב על דבר אכזריות, ויגער בו, מה לך פה? ומוי לך פה? נרפים אתם הגרים נרפים? לך עבוד ותשבע לחם? עוד טרם יענה, יסגור הדלת בעדו ונעלו! — האביון ינקש שנית, כי נפשו יבשה אין כל — ויצא העבד שנית ואש לפניו תלך, נרפה! לך אל חבל העיר הנקרא: גושן, שם קופת הצדקה, בוא אל הסוכן ויתן לך די מחסורך, די והותר! — לך מזה! — אל תעמוד רגע — ברח לך — פן אשלה צועים ויחנוך במשמר! אדם לעמל יולד, ולך עבוד! — לשוא יבכה בהחננו עיניך.

אדוני הרואות כי הנני נגוע אלהים, וגם נד בארץ נכריה. ולמי יפנה
איש צר ומצוק כטוני, אם לא אל אחיו השוע היהודי היושב
בהיכל גדול כזה? — עם הסוכן היושב בגושן דברתי. ואין כסף לארון זה —
כי לפי דבריו רבים מהיושבים בצוען אם לזול ואם ליוקר לא יוסיפו —
ויתן לי שש קשימות, לי ולאשתי ולארבעה צאצאי — קשימה לנפש! קשימה
לנפש! — והזה די והותר? — מצאוני הסובבים בעיר לצוד ציד נפשות
לפורחות, הרצים היוצאים דחופים כחתולים לבלוע עכברים חיים — ויבטחוני
נחלת שני העולמים כופר נפשי. אל תראני שאני עור ופסח וגבן, כי כל
מום יעלה על מזבחם לרצון. ועניתי אותם: בעיני האחת אראה כי עיניכם
צופיות ללבדני — דלית שוקים לי הפסח; והגל אמונתי — ישרה. והמעט משא
גבנוני בין כתפי; כי באתם להעמיס על שכמי משא אשר לא אוכל נשוא? —
ויילכו. אנכי שלומי אמוני ישראל, ועבדך ירא ה' מעוררי. את אלהי לא הבאתי
בידי, למכור אותו לאשר ירבה במחירו! מוכר קונהו ליד קונהו עובר
הוא ולא מוכר. אלהים ואנשים ילאה. על כי אין אלוה בקרב, יונח יונים
פותים! — אמור נא לאדונך כי אחד מאחיו, עומד בחץ ומצפה לישועתו. עמו,
עמיו! ואלהיו, אלהי! גם יוסף ישב בצוען ויכלכל את אחיו אשר בגושן.
וכן עשו גם אסתר המלכה, מרדכי היהודי, ודניאל! — ואם לא יחמול עלי,
אמותה הפעם וכאשר אבדתי אבדתי! — לא יענהו, יבוא הביתה, ויסגור
הדלת בעדו, כי פקודת אדוני תשמור נפשו ככבת עינו. . .

ומתי יקום אדוני על נדיבות? בצר לו — כי יחלה ויגיע עד שערי
מות, ישלח מתנות לאביונים. ואם אשר שכב לא יוסיף לקום, יצו לביתו לתת
פור לרל ולעני לפני ארונו. למען צדק לפניו יהלך! — ביום ההוא אביונים
ישישו, ודלים יעלו, ועניים ירננו, וגם ישמחו השמים ותגל הארץ. . .

ושני פכי השמן, היו בעיני יעקב כשני צנתרות זהב. מן האחד יצק שמן על
לחמו עת אכלחו חורב וקרח בלילה; ומן השני בעת לכל דכפין נתן מעדני טלך.
וישכחם, וישם נפשו בכפו, וישב, ויקחם אתו.

ור' יצחק אמר. מכאן (בראותנו כי יעקב בלכתו לבדו, קרהו אסון)
לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה (לדברי התוס', מפני דְּבָר באופל יהלך.
ולדברי מהרש"א, פן יחשדוהו רואהו). באמרו. מכאן נראה כי לפני מקרח
פנואל, לא נודע עוד ליעקב כי אל לחכם ללכת גלמוד בלילה; ומה פרי הנס
השני? פן בחשך ישא את רגליו ללכת חרנה? אמנם השקל נותן לאדם בינת
לצאת מביתו ביום, ולשוב אל ביתו או לבוא במלון בעוד יומם (פסחים
ב' א'). היוצא לדרך, יכנס לבית מלון בעוד החמה זורחת. ולמחר ימתין עד הנץ
החמה, ויצא. ואז טוב לו, שהאור נאמר בו כי טוב. ומה היא טובתו? מפני

החיות ומפני הלסטים (לשון רש"י ז"ל, שם). — בהיות כל הדרכים בחזקת סכנה, מפחד שודדים האורבים לדם נקי למלא בתיהם הן בחמס ובגזל. ואם רש אין כל, יעבר שלום, בטח אין מחריד, והוא במקלו עבר (בראשית ל"ב י"א) היה לו לגור, פן באפלה יתעה בדרך לא עבר מעולם. ואלו לא היה ממונו חביב עליו מגופו לעשות בו צדקה וחסד, לא נותר לבדו בפנואל. והן בחר המוריה לן בימי עניו ומרודו, מפחד בלילות; אף כי בשובו מלא כל טוב! — וחנה רב למד כי ת"ח לא יצא יחידי בלילה מן, ויזרח לו השמש (חולין צ"א ב') ורי יצחק למד זאת, מן, ויותר יעקב לבדו (שם) ויפלא בעיניו: האם לו לבדו זרחה השמש ולא לכל ראייה? איהו מותיב לה ואיהו מפרק לה: השמש הבאה בעבורו (בהר המוריה) זרחה בעבורו (בפנואל). ויען קרהו שם אסון, שומר נפשו לא יצא נלמוד בלילה, מפחד בלילות: פן יחשדחו רואהו, פן חיה רעה תאכלהו, ופן שודדים יכוהו נפש. ודוק.

לדרוש שבת שובה.

אמר ריש לקיש: בואו ונחזיק טובה לאבותינו (עושי העגל) שאלמלא לא חטאו, לא באנו לעולם (ע"ז ה' א'). התוס' הקשו: הא נמנו וגמרו שנות לו לאדם שלא נברא? ותרצו: אמנם כן הוא ילד כי יולד בעוד לא נדע דרך יבחר; וצדיק, סופו על ראשיתו מוכיח. אשרהו ואשרי דורו! —

לפלגות ב"ש ובי"ה (עירובין י"ג ב') גדולים חקרי לב! אמנם מלת, נמנו איננה מוסכות על ב"ש וב"ה, כי אם על המצות. בבתי מדרשי שמאי והלל נעצו: למנות את המל'ת לעמת המ"ע. באמרם: קיום מל'ת הוא רק שב ועל תעשה, וחנפש גם בשמים היתה בשב ואל תעשה. וירדה מחדר ששמו גוף ללבוש גוף — לעשות את המ"ע בעולם העשיה. וכראותם כי המל'ת שס"ה; והמ"ע רק רמ"ח, גמרו: נוח לה שלא נבראה. כי מה לי ולג'נה? יברא — יעמול — ישבע מרורים — יחלה — ימות — יקבר — תאכלהו תולעה — והיא תתן דין וחשבון? הלא טוב לה אז — מעתה. ושמתחי כי בוונתי לדעת הנאון מהרש"א בזה.

וריש לקיש לשיטתו (יומא פ"ו ב') אויל. הוא האומר, גדולת תשובה מאהבה שמהפכת זדונות לזכיות — מל'ת, למ"ע — ובעולם האצילות לא יכלה הנפש לשוב, על כן עלינו לשבח לאבותינו.

ורש"י ז"ל מפרש, יפשפש במעשיו, יעשה תשובה" ומה עמקו מחשבותיו: תכלית הבריאה עשות מ"ע, ונפש כי חטא בשובה מאהבה תהפכנה חטאיה למעשה הצדקה. והארכתי בזה בדרוש שבת שובה תרל"ח בבהכ"ז הגדול, לבני האללואנד" פה לונדאן יע"א.

אומר השכחה.

אין זה לקט אלא שכחה. כשנגה נשמת זה מהוספותי לדרוש פרשת
 תבא. ויבא כהרין גרומית, באחרונה. בצד ב' שורה ה' הבאתי דברי הרשב"א ז"ל
 (בתשובותיו סי' תקפ"ב) כי התורה מפרסמת עושי מצוה, ועלינו ללכת בדרכיה
 דרכי נועם. ראיתי הלכה ונזכרתי דרוש דרשתי באביב חלדי (שבת הוה"מ סוכות
 תרמ"ז) לכבוד חנוכה בית הכנסת אשר בנה מכספו הגביר ר' אליעזר אפרים
 וויקסעל נ"ע. בלעמבערנ יע"א, עיר מולדתי וכל בח חי רוחי. (אפס קצחו
 הדפסתי בעתו, במגד ירחים ח"ד. וע' במחברת, תוספת קדושה' לבני הרב
 מוה' דוד כהן צדק נ"י צד כ"ז). ואציגת גם בזה אפס קצחו, בתוספת
 ראיות חדשות אשר חנני אלהים אחר בן.

ויקריבו אותם לפני ה' (במדבר ז' ב') באו (הנשיאים) ועמדו לפני המשכן,
 ולא קיבל משה מהם. עד שנאמר לו מפי הקב"ה, קח מאתם. הא שהסכימה
 דעתם לדעת עליונה (ספרי פ' נשא). וכבר תמהו רבים: מדוע מאן טרע"ה לקחת
 מאתם? הן צוהו ה' לקוח תרומה למשכן מאת כל אשר ידבנו לבו (שמות
 כ"ה ב') וכי בשביל שהם נשיאים, הפסידו?—ומריש הוה אמינא: כי זה היה
 טרם נצטוו לתת ענלות על ידי בני גרשון ומררי (במדבר ז' ז') ויחשוב כי כל
 כלי המקדש בכתיש וישא. וימאן לקחת העגלות—ואולם זה ללא אמת.
 כי גם לדעתו אז, אם לא חלה עליהן קדושת הגוף; חלה קדושת ממונן?
 וגם סוף המאמר, הא שהסכימה דעתם לדעת עליונה? תמוה? איככה נאמר על
 עושה מצות ה' שכבר יצאה מפיו, יודע דעת עליון?
 —

ואמנם הלכה ומורין בן, לא יתפאר האדם בצדקה שנותן. ואם מתפאר, לא
 די שאינו מקבל שכר, אלא אפילו מענישין אותו עליה. ומכל מקום,
 מי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו לכתוב שמו עליו, שיהא לו לזכרון.
 וראוי לעשות כן (רמ"א ירד סי' רמ"ט י"ב). ומקור הדין ההוא, הוא
 הרשב"א שהבאתי. ועל סוף דבריו, וראוי לעשות כן כתב אב"ז הגאון
 הפ"ז ז"ל, נראה הטעם. דנפקא מינה, שאז לא יוכל הצבור לשנות אותו דבר
 למידי אחריו. וכמ"ש הרמ"א (לקמן סי' רנ"ט ס"ג) עכ"ל.

ומלת, צ"ב לבריה תעמוד, ואין לה דמיון במקראי קדש. המבארים יבארוהו
 מלשון בסוסים וברכב ובצבים (ישעיה ס"ז כ'). וחז"ל תרגמוה, במלות רבות זרות
 ושונות (ירושלמי שבת פ"ה ה"א, במד"ר פ' י"ב, שה"ש רבה, וילקוט נשא רמז
 תשי"ג) וידיד נעורי הרב החכם הגדול מוה' שלמה באבער נ"י באר אותנה
 ברחבה על פי גודל בקיאתו ושקידתו בפתרון מלות זרות, בהערותיו היקרות
 ובתקוניו היקרים לפסיקתא (ויהי ביום כלות משה).

זבינתון, צ"ב, מצויירות' (במדבר פרשה י"ב), צ"ב, מצויינות. צב
 מטוכסות' (שה"ש פסוק נאוה בתרצה). ובעל מ"כ כתב, מצויינות, מצויירים

ומצויינים בצבעונים. מטוכסות, מסודר ומודגל בדגלים של צבע. עכ"ל. ופירושו צריך פירושים? — זיהו אלהים (ל"ג ד"ג ה"ג) יצאיים כהן דיוחאם ז"ל א"ה

אמנם תכלית המשכן היתה, אחדות שנים עשר שבטי יה, וישם לך שלום (במדבר ו' כ"ז) אימתי? ויהי ביום כלות משה לחקים את המשכן (במדבר פ' י"ב) והאדנים, נעשו מכסף מחצית השקל, להראות כי איש איש נחשב בעיניו לפלג נוף. ומי ישלימהו? רעהו! עשיר ורש נפגשו, זה הביא מחצית שקל וזה מחציתו השנית. והכהן הגדול אשר תעודתו היתה לעשות שלום (מלאכי ב' ו') נשא שמות בני ישראל על כתפיו ועל לבו (שמות כ"ח, ב' כ"ט ל'). לאות כי הנהו עבד נרצה לשאת עבודתם, ולבבו דורש שלומם ומותבם. והמלך חפץ גם בן לעשות לו חשן, ואולם לא היה לו הרשום להשתמש בשרביטו של כהן גדול. וימצא לו דוד המלך תחבולה נכונה וחדשה, לעשות מגן דודי (אָרדען) בעל שש צלעות, ואם נקיף אותו בארבעה קוים ישרים לארבע הקצוות. יהיו שנים עשר חלולים ובאמצעותם חלל גדול [א"ה בדרוש לפ' שקלים] אחקוק גם את הציור לוח עין ראתה ותעידני, בתוך כל חלל וחלל היה חקוק שם שבט אחד, וב האמצעי שם המלך המולך, לאות כי קרוב הוא לכל אחד ואחד בשוה. וישאהו על לבו, כחשן. ואחרי כן חלק מגינים (אָרדען) כאלה (מוחב או מכסף). גם לשרי האלפים מגיני הארץ. ולא נשאוהו על הלב כמלך, כי אם על הצואר, כרדיד וכרביד! ועל מגדל היכל המלך היתה גם כן צורת המגן ההוא בנויה לאות כי ארמון המלך הוא (וואַפּפּען) כנהוג עד היום הזה!

והרוחנו בכל זה, פירושים חדשים במקראות החמומים: כמגדל דוד צוארך בניו לתלפיות, אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הנבורים (שה"ש ד' ד') סרס המקרא ודרשהו; על צוארך תלוי מגן, כאשר ישאוהו שרי האלף ראשי הנבורים, והוא המגן אשר גם תבניתו בנויה לתלפיות על מגדל דוד! — והנה שֶׁלֶט הוא גם כן, חותם תכנית (אָרדען) ונבין מקרא סתום, בני אָרֹד וחילך על חומותיך סביב. וגמדים במגדלותיך היו שלטיהם תלו על חומותיך סביב, המה כללו יפייך (יחזקאל כ"ז י"א), וכמו כן, ויקח דוד את שלטי הזהב אשר היו על עבדי הרעור, ויביאם ירושלים (דה"א י"ח ז') כאשר נחיה ארם לדוד עבדים (שם) הוריד את עֲדָים אשר נשאו על לבותם, ואותותם אותות הכבוד הביא ירושלמה. הדברים עמוקים וארוכים, כמוסים עמדי לעת מצוא אם יהיה אלהים עמדי; והפעם נתתי לחכם ויחכם עוד.

והנה יהודה ובנימין העמידו מלכים (סוכה כ"ז ב') ולא יסור שבט מיהודה. כי יהודה נבר באחיו (דה"א ה' ב') ולאות כי לא יעדה שלטן מבית דוד (יומא כ"ג ב') נבנה בית המקדש בתכנית אריה, וההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו, שנא'

הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד, מה ארי צר מאחוריו ורחב מלפניו; אף
ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו (מדות פ"ד מ"ז), ההיכל הית בנוי צר מאחוריו
ורחב מלפניו, כמו ארי (רמב"ם פ"ד מהל' בית הבחירה ה"ד). וליד שערי
העיר ציירו דמות צורת אריה (בראשית מט ט') לדעת כי הוא ולא הזאב
(בנימין) המלך המולך בחיות (הגיגה י"ג ב'). ויקונן בן אמוץ בחזיונו ציון שדה
תחרש וירושלים לשמה ושממה: „הוי אריאל! אריאל! קרית חנה [חונה לא
נאמר אלא חנה] דוד! (ישעיה כ"ט א' ב') כאשר אבאר ברחבה א"ה בדרושים
לפ' שקלים ולשבת חזון.

גם שנים עשר הנשיאים בקשו להראות כי רק האחדות היא
תכלית המשכן. ויען כל מקום שנאמר ויחן, ויסע, היו בשלום;
ובעת ריב ומחלוקת, נאמר ויחנו ויסעו (מכילתא פ' יתרו) הביאו שש
עגלות, ובכל אחת ואחת התאחדו שני שבטים לאות כי אין
בלבם אלא אחד (פסחים נ"ו א') ולדעת כי טוב ויחן מן ויסעו וטוב ויסעו מן
ויסעו . . .

והנה יעקב אבינו המשיל בברכתו את בניו לחיות השדה. את יהודה
לאריה, נפתלי לאילה, ואת בנימין לזאב וכו'. וכל שבט ושבט היה מצייר דמות
החיה אשר נמשל אליה על דגלו. וזה באור חדש למקרא „איש על
דגלו, באותות לבית אבותם" (במדבר ב' ב') בהקהל העם לקול
החצוצרות למקרא העדה ולמסע המחנות (שם י' ב') הורטו הדגלים מעלה
מעלה, וכל רואה צורת מטה בית אבותיו, ידע כי דגל שבטו הוא, והוא גדודו—
ולא רחוקה היא: כי על כל עגלה ועגלה היו מפותחים שמות שני השבטים
אשר נשיאיהם נדבו אותה. אחד מימינה, ואחד משמאלה. ואולי ציירו, צורות
החיות הנמשלות אל שבטיהם. באופן הראשון יקרא „מצויץ" ובאופן השני „מצוייר".
ומרעה בראותו נדבה נפרת בסמני פתוחיה או צורותיה, מאן לקחתה פן חיו
הובאה להתנאות. ויאמר: טמון באיש ואיש קמבעיא לי, והתחת אלהים אנכי לראות
ללבב? הלא לאלהים פתרונים, עמדו ואשמעה מה יצוה אל אלהי הרוחות לכל
בשר!— ויענהו: קח מאתם, בחנתי לבותם והנם נאמנים לפני. רק למען לא
ישתקעו שמות המתנדבים עשו פתוחיהם וציוריהם. והיו לעבוד עבודת
אהל מועד, כונתם רצויה: למען לא יוכל גם דוד נולד למכרם.— ויקח משה
מידם. וזה שסימו ה"ל „תא שהסכימה דעתם לדעת עליונה" את הטוב והישר
בעיני ה' עשו, וראוי לעשות כן ואל אמת יחנו בדרך אמת. לישועתך קויתי ה'!

מַגְנֵי עַל אֱלֹהִים.

מַגְנֵי הוּא לְכָל הַחֹסִים בּוֹ. (תהלים י"ח ל"א).

וּבְשֵׁם-אֱלֹהֵינוּ-גְדָל. (שם כ' ו').

מאות בשנים אלה לאלה שואלים: על מה רומזת הצורה המכונה מגן דוד? על מי הגינה? ועל מי תגן? ומה לה ולדוד? ומה טעם לתבנית האריה במקדשי עם אלהי אברהם? ומי נתן לנו הרשום לארוג תבנית אריה ומגן דוד, על הפרכת ועל הכפרת ועל מעיל תוהק אשר אסרה, תבנית כל חי?—וקרא זה אל זה ואמר, תם אני לא אדע! וכמעשה אבותי הנני עושה?—ואולם מנהג ישראל תורה הוא. ויהי שמו הגדול מבורך כי הניתו לי מקום להתגדר בו. ושים נא עיניך, וראה את התבנית אשר אתה מִרְאֶה בזה.

מזרח

מזרח

התבנית אחי הקורא אל המראה?—תבנית סדר דגלי המחנות (במדבר כ') ראיתי תוך צורת המגן דוד?—היטבת לראות אחי.

א', יהודה יש ש כר וזבול, בראשונה יסעו. נושאי כתר מלכות, כתר תורה וכתר שם טוב, בראשיתם. יהודה נגיד ומצוה, בראש; וזבול כנגדו. כי האדמה, המסחר, המלאכה, וחרשת המעשה, הנה ארבע החיות הנושאות ומנושאות עם כסא מלך! עובד האדמה כי ישבע, יעבוד בזעת אפו בלי לאות, ולא יחיל כסא. הכנעני בשכנו לחוף ימים, ברצוא ושוב, הוא רגל ישרה לכסא. והעושים במלאכה ברדתם פלאים. יקפצו מתחת הכסא, וירגזו זרועות הכסא! — וחכמי חרשים בראותם ברעה המוצאת את העם, יפרשו ענן על הכסא. יום יום ירכו פשעי היושב לכסא, וירעם הגלגל וירעש הכסא — — — וכל היכלי המלך לא יכילו מקום כסא — — — על כן יום יום נגשו חכמי ישראל אל דוד ויאמרו לו, אדוננו המלך! עמך ישראל צריכים פרנסה! (ברכות ג' ב') ובראותו דרכי המסחר אבלות, דרש בנביאים לשמוע מה יצוה האל, ויחגור חרבו על ירכו, וחי נסו — ויעש חיל! — ויששכר בנתים, כמלך בעמו הרימו קרן התורה ותחכמה, ואת ידי הוגיהן תמכו די והותר. —

ראובן שמעון וגד, בדרום. בהיות שניהם האחים הגדולים, וגד נלוח אל ראובן בנחלת הארץ.

ולשמאל: אפרים, מנשה ובנימן. בני רחל. ואפרים לפני מנשה (בראשית מ"ח ב') ראובן לעמת אפרים, בהיות שניהם הבכורים (אף כי מנשה הבכור). שמעון מול מנשה, לאות כי נסלח לו עון מכירת יוסף, וליוסף על אשר נתנהו במשמר (שם מ"ב כ"ד) — וגד נגד בנימן, זה בלדתו אמרה לאה, בגד'י (שם ל' כ"ד) וזה בלדתו מתה רחל בקראה שמו, בן אוניו' (שם ל"ז י"ח).

ולאחרונה: דן, אשר ונפת לוי. יהודה נגד דן, יהודה נבר באחיו' (דה"א ה' ב'), מקרב אחיך תשים עליך מלך'ו' (דברים י"ז מ"ו) האמנם משפחת אב נקראת משפחה (ב"ב קי"ט ב') הדעת נותנת כי ייטב שבעתים אל הקהל כלו, אם המלך קרוב אליו גם מצד אמו. ובהיותם בני ארבע אמות, זכו בני לאה במלוכה, כי ילדה ששה שבטים. וזה באור (בראשית ל' כ'), זבדני אלהים זבד טוב (ממני יצא מלך) הפעם יזב לני אישי (יעקב האוהב בני רחל, יאלץ לבנות לי בית זבול ומקדש מלך) כי ילדתי לו ששה בנים (ומחצית השבטים ממני יצאו). ואלו לא נחפו ראובן כמים, למי, אם לא לו יתר שאת ויתר עוז? (שם מ"ט ג') הכהונה והמלכות לבכור (ב"ד פ' צ"ט) למספר הגלגלת, נחשב לבכור (בראשית מ"ז ח', שמות ו' ד', במדבר א' ה' כ', שם י"ג י"ד, ושם כ"ז ה') וגם לברכות (בראשית מ"ט ג', ודברים ל"ג ה'). וגם זה כבוד וגדולה. אף אני בכור אתנהו' (תהלים פ"ט כ"ח) בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ג) ועיין רש"י שם ודברים ל"ג י"ט). כי קשה לפני הקב"ה לעקור שלשלת יוחסין ממקומה (ב"ד פ' פ"ב) ובתתו גדולה לאדם, יתנח

לו ולדורותיו (מגילה י"ג ב'), עד-הוקם המשכן, הקריבו הבכורים אישי ה' (זבחים קי"ב ב', מנחות ד' ב', ב"ר פ' ס"ג, במד"ר פ' ד') ובכורי ראובן היו בכורי הבכורים (ב"ר פ' ע'). ואולם כאשר הוקם, היה לוי ללוי ולכהן, ויהודה למלך הוכן, מיום ברכו אביו. וללוי אמר, לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל' (דברים י"ח א') ולא נשארו יורשי הארץ מבני לאה, כי אם חמשה. ומי האמצעי מקרבם? ומי הוא מקרב אחיו? יהודה!— ובמשנה תורה הכל מודים כי דרשינן סמוכין (ברכות כ"א ב') ולזאת נסמכה פרשת העֶבְרָת נחלת מטה לוי (דברים י"ח א') לפרשת המַלְכָּת המלך (שם י"ז).— ואמנם גם דן היה הבכור הראשון בין בני השפחות, ובספור שבטי יה הוא נמנה לשביעי; ובהסר את מטה לוי, ישארו חמשה לפניו וחמשה לאחוריו, והוא האמצעי מקרב כל האחים? ואולם מצד אמו, לא היה לו רק אח אחד, והוא נפתלי. וימלוך יהודה!— ויעקב אבינו, כל ישעו וכל חפצו היה כי בני האֶמָּהות יחיו את אחיהם בני האֶמָּהות בשובח ונחת, ולא יקראו להם, בני השפחות! ויאמר בברכתו, דן ידן עמו כאחד שבטי ישראל! (בראשית מ"ט ט"ז). דן! בני אתה וארחמך ככל צאצאי! ובהסיר שבט לוי, ישארו אחד עשר, ואתה האמצעי; ואולם רק אח אחד יש לך מצד אמו, ולך מה אעשה איפא בני? ויהודה יעלה!— ועל כן דן הוא המאסף לכל המחנות (במדבר ה' כ"ה) כי האחרון חביב כהראשון! יששכר, מול אשר; ונפתלי לעמת זבלון. אשר היה נותן מעדני מלך (ראה דרושי השלישי צד נ"ט) ומה גם לחכם כיששכר אחיו. ונפתלי נתן אמרי שפר (בראשית מ"ט כ"א) וזבלון תמך גם ידי חכמיו.— וקצרתי בזה מאד מאד, ויבוא אי"ה באריכות ובראיות חדשות, במחברת, שבע שבתות ואשרי המחכה. אברהם בכל נסע מסעיו הנגבה (שם י"ב ט' ושם י"ג א') היה מְחַקֵּה והולך ומכין כנגד בית המקדש (ב"ר פ' ל"ט) וכן היו גם מסעי בני ישראל למסעיהם ולמוצאיהם. הארון והמקדש וכל כליו, והכהנים והלויים בתוך. ומגמת פנימה ירושלימה.—

ב), ממזרח יזרח שמש, ובמערב יבא בערב; כן התורה מאירת עינים וברח כיום (תהלים י"ט ח') וגם בלילה לא יכבה נר (משלי ל"א י"ח) ליל שמורים לחכם, כי מרירי יום יפריעו מנוחתו (עירובין ס"ה ב.).— החכמה בימין, והאושר בשמאל (משלי ג' ט"ז) כי המנורה בדרום, והשלחן בצפון (ב"ב כ"ה ב'). יששכר, באמצע המזרח, נכח אמצע המערב, כי יהנה יומם ולילה (תהלים ס"ה ב.).— נכחו יחנה אשר, על מרכז המערב. לו נבחר אושר מעושר; ולמען יוכל תת מעדני מלך. ידיו מלאות עבודה, ורגעיו יזמו מנו לו. ומתי יקבע עת לתורה ולחכמה? בשבת ובמועד ובנשף בערב יום עד הצוח

הלילה; או לפנות בקר. נר אלהים טרם יעלה ועד נכון היום חקורא, אדם לעמל יולד! — ובאהבתו לתורתו, לחכמתו ולתרומתו, יצו לו ה' את ברכתו — מנשה, על קו הצפון. משם זהב יאתה, וזהב הארץ טוב. ויפרוץ מקנהו, ויחץ מחנחו לשתי מחנות בשני עברי הירדן, כי רב שגר אלפיו ועשתרות צאנו (במדבר ל"ג ל"ג), ובו יברך כל אוהב כסף, מי יתן לי זבל פרדותיו של מנשה, ולא אוצרות ימנה. בן נחש העמוני למשפחת הכספי, ולמשפחת היצרי, אשר זכדי הני והנה ושעוגז, (סוחרי ומוכרי הבחורים והבתולות) מכרו לו, את נעמי בת אלנועם ממשפחת רם לאשה! — ושמעון, בנגב. כי לו ארץ הנגב. איש מכאבות היא תמיד. שאל נא פי הנער מבית הספר בורח, מדוע רוחך זרה אל החדר ממנו לרבנית וגם לרבנות תוצאות? ויגדך, מחדרים אימה — טוב שבמלמדים לגיהנם וטוב שבראשי, דוכנא רצון מוחו! בזרועות כסאותם תבנית שני אנשים האחד מראה כטראה, הבזק, את כספו יתן ברבית קציעה ואבק רבית, תמיד הוא טוען ותובע ואף גם מזיק; והאחד אזיל סוטקא ואתי חוורא, כי הוא יקרא לוח רשע ולא ישלם, והוא נטען ונתבע וניזק. ושם ראובן ושמעון, ויכמרו רחמי על שמעון, כבית דין טוענין ליתמי, הואלתי לטען לו כי אמרתי; עולם חסד יבנה, וכנון דא, פתח פיך לאלם הוא — להצל עשוק מיד עושקו כח. וירא רב החובל וינאץ; עשינו עצמנו כעורכי הדינים? ויכני במקל, זרוע אף קדקד — וגתוי גערו, חציו כלה בי. ואני כבואי לביתי נשבעתי כי לא אשוב עוד אל המקלט, ההוא, כי בית סוהר הוא, ויעבור עלי מה. נשבעתי — ואקימה! — שמא גרים. כי שמעון ראש משפחת השמעוני, הוא שמעון הצדיק האמתי, דמיונו כמשורר האובד. כאשר יאמרו המושלים: בהנחל עליון אוצרות הטבע אל בני האדם, נתן לאיש ואיש את אשר בחר לו. עובד אדמתו תפוש מגלו וכלי מחרשתו, וישבע יבולת. הציד נשא כליו תליו וקשתו לצוד צידו, ויאכל בשר עתודים. הכורם נטע כרם, וישת יין הרקח. והכנעני, עז גם אז בארץ. סוף דבר, מן היושב לכסא מלכות, עד היושב אתר הרחים, — איש לא נעדר — נשא ברכה מאת ה'. ויִוָּתֵר המשורר לבדו, באין לחם ובאין שמלח, כי את הכל לקחו ואת בית האוצר הריקו. וישפוך שיחו: איה חלקי? ולמה תגרע נחלתי? וכי בשביל שאני זוכר עולם עומד, בימי היותי בעולם עובר, בעת עבדתי ספרי, אבדתי מאכול לחמי לנצח? הזאת מנת גורלי? והזה חלקי בחיים? ויענהו, איפא היית ביסדי ארץ? ישנת אז? תישן ותקיץ לקץ הימין, כי לא נשאר בעדך מחוס ועד שרוך נעל! ויאמר, שא נא פשעי! כדבורה מעופפת מבד אל בד בגן שושנים למוץ נפת צופים ולרדות דבש; על כנף רננים דאיתי ממחשבה אל מחשבת, ומרעיון אל רעיון, בניתי והרסתי ובניתי שנית, שקמים

נדעתי וארזים החלפתי — ואחר עד עתה! — ועתה הנני, חנני ותרצני! — ויענה רב לך אל תוסף דבר — התמהמהת מאד מאד, וכבר נחלקת הארץ בנחלה, הכעבורך אברא שמים חדשים וארץ חדשה? לא שלימי קרמי באנמא, ודי לך בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (תעניית כ"ה א') כי מעון הוכן לך מכוון לשבתך במרום! — וירא המשורר כי אין לו חלק ונחלה בארץ, והוא עובד אובד, וישפוך מימי שיחור אשר בקסת הסופר במתניו, ושחת ארצה, ואת הרט ואת הגליון הגדול והקטן, את צפורן השמיר, ואת עמו עם ברזל ואת עם צפורו הוא כנורו, כתת כאשר יכתתו חרבות לאתים וחניתות למזמרות, ואת ספרו הנחמד והנכבד שרף באש, ויטחן עד אשר דק, ויזר על פני המים — כי קשת לו יום עשהו, ולילה אמר, הורה נבר רעיונים חדשים! כיום שנעשה בו העגל — בשפכו דמעה כנשים מבכות את האב ואת התמוז —

וזה גורל הצדיק שמעון בן יעקב אבינו. הברכה ההיתה ביד שם בן נתן, ירש אברהם. ויתננה ליצחק, וליעקב לנחלת עולם. ולפני מותו ברך את בניו, ורק שמעון היה הנטען בעד יוסף, והנתבע בעד שכם, וחטאת הקהל נשא. ולעיני אחיו שמע מוסר כלימתו. והחריש כיצחק בן שבעה ושלשים שנה ביום עקדו אביו לעולה — וגם משה איש האלהים, את כל שבט ושבט ברך כברכתו, ואך את ברכת שמעון הליט במעטה ברכת יהודה שמע ה' בקול יהודה! (דברים ל"ג ז) ובכל זאת לא חטא בשפתיו, אדוני משה! לא אדון אתה בדבר הזה. אם ראובן אבד כהונתו ומלכותו, מדוע ינחלו לוי ויהודה את כבודו, ועלי תפסח? ומי בלעדי אדיר במלוכה, בחיר ללוי, וגדול לבחן גדול כהלכה? — והכרבה אחת לך אבי רכב ישראל כי ברכתי לוטה רצופה בברכתך ליהודה? — ומעטתה לא היתה קנאה, לבחן נתן תרומתו, וללוי את המעשר, ובגורל יהודה עלה (שופטים א' ג') אותות על צדקתו וחכמתו.

ג). באלכסון: זבולן בקרן דרומית צפונית ישכון; ודן יושב ממולו בקרן מערבית דרומית? זה לחוף ימים (בראשית מט"ג) וזה ב"בשה, נחש עלי דרך, שפיץ עלי ארת"ז (שם שם י"ז) יאחזו בכנפות הארץ, ויסחרוה! — יהודה בקרן דרומית מזרחית; ולעמתו נפתלי במקצוע צפונית מערבית, כי נתן אמרי שפר הוא (שם שם כ"א) ורצון מלכים שפתי צדק, ודובר ישרים יאהב (משלי ט"ז ג) והמלך יוקיר אמונה מפז, ותבונה מכתם אופיר, ויתן לו חותם חכנית משאת כיד המלך, לאות כי רצה את מעשהו, ואל מנחתו שעה.

ד). והולך אל צפון וסובב אל דרום, ואל מקומו שואף יששכר העומד בראש, לזרוח. מיששכר קו נטוי באמצע מזרח, ועד מנשה במרכז צפון; ולשמעון ממזרח ועד אמצע דרום, לא חזינא דמורי אלא דאתי משבט לוי או מיששכר (יומא כ"ז א') אם הרבי מחזיר על הגרנות כלוי, יכבד עשירים שבעתים,

מגני על אלהים

לא ישית את ימינו על ראש שמעון המשמיע קולו בפיו ובעטו. זה אם בא לראות או לראות - יתן; וזה ירמוס בחצר, לקחת. - זה דמיונו כשמים המשפיעים, ומי לא ישא מרום עיניו? וזה דמיונו כאדמה המושפעת, ברנלים ירמס! - ואם ממטה יששכר הדומה למלאך, הוא (מ'ק י"ט א) ישכל את ידיו, כאיש ראח מחנה אלהים קדושים. - ואולם מנשה הנודע בשערים לנדיב, וירא אלהים, לו נאווה להיות תמיד בימין יששכר, והשני לזבולן. ממנשה ועד יששכר במסלת מרכז צפון ומזרח; ולא שר בקו למרכז צפונית מערבית? הוא רק על דבר היותו בעל בעמיו ונושא דגל הקריה לנס ולתפארת, יש לו תהלוכות עם ידיו משנהו, שבעתים מעם מורו. כמלאך אלהים יכבדהו, ובאהבתו יתכבד. אכן רק לעתים רחוקים יקרבו צרכי הצבור באמונה, או אסון ואו ששק, להתראות פנים אל פנים. - כי נשתנו העתים. לפנים בישראל, הנחה ליהודים לא היתה, ובגוים לא התחשבו לא נשים. וכל מבקש כבוד, לא הבין כי יש כבוד גדול מלהתפלל אצל כותל המזרחית. ולא האמין כי יש כבוד יותר גדול מלעלות, להתן תורה ולחתן בראשית. ואם זכה להיות סגן הכנסת, חשב כי כבודו מלא עולם. ולה' החסד, הימים הראשונים נפלו, בכל מדינה ומדינה ימצאו עברים בני הילא, וליהודים אורה. ונודע בעמים כי היהודי בכל ארצות תבל, הוא רוח החיה באופני המסחר, ורגל ישראל לכסא - - כי לא לבד כסף וחב, כי גם חכמות ושפות הרבה לו. לפני מלכים יתיצבו, זה ציר ממלך הצפון, וזה ממלך הנגב. זה נושא חותם תכנית על לבבו, וזה טבעת המלך על ימינו! - יש יתנו תודה לאלהים, אשר נתן להם חיים לראות ישראל נושע; ויש ישמן ויבעט. על כן אל תתמהו על החפץ בקראכם תהלת וגם תהלת שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת כתובות על דף אחד, במגירי חדשות - כי שני סופרים כתבו אלה. זה ישפוט על שרי צוען, וזה על יושבי גשן! - ורק היודע רזי עולם ומבין תהלוכות העתים, בין יבין עד מה קשתה על מורה צוען וגשן, לארונג תבל המקשר שתי ערים סמוכות ונראות הרחוקות כמזרח ממערב, וכצפון מנגב - ונצח לא ינתק - ואם הכהן ראש המורים יושב בגשן (כי שם תבל היהודים מקדם קדמתה, ועוד עתה רובם יושבים שם) כסאו מוטלת בין גדולי צוען, אף כי ציצתו נגרת על גבי כסתות! - מנשה השר, יוקיר אמונתו מפז, והיא תהלתו, נגד רוזנים ושרים. ובנרות יחופש כל בא שבוע ממרה פיו, בארבעים אלף מישראל אשר בצוען ובגשן, ולא ימצא. - ומי לנו שר ונדול מנקדימון! בהיכלי רוב מלכי תבל נאמן הוא, אופני מסחרו יומם ולילה לא ישבותו, ואין מספר לאגרות מסחר, ולידות השלוחות (דעפעשען) אליו יום יום; והאם אין בית מסחרו סגור ומסוגר בשבת ובמועד כדת? ואם לא ימחר

מגני על אלהים

עא

בן היכל לא הלזה להתיצב לפני מלכים ושרים, עת טובת כלל ישראל דרושה בהמצאה? ואלו שמעו הבריוני חשופי שת ושובל, ההיו בירושלים, בקול ר' יוחנן בן זכאי; כאשר ישמע נקדימון בקול יששכר בעניני דת ואמונה ומעשי הצדקה וטובות כלל ישראל; הלא אז לא נשרף בית אלחינו, וירושלים היתה בנויה לתהלה ולתפארת עד היום הזה!— וגוריון אביו, השר, האם לא יתכבד באחיו יושבי גושן כדוד המלך עם עושי רצון שאגל? כיוסף ישלח עזרתו מצוען— גושנח. ולא תזל כטל תרומתו, כי אם תערוף כמטר. ידוע חולי הוא ויונתו תמתו; ומי מנה מספר יושבי גושן המעתירים אל ה' אל נא רפא נא לו ולגות ביתו! ומי יתן עת רצון בעת לחננה, ואל מסתתר לא יסך עוד בענן לו מעבור תפלתם!—

מאשר, הנדיב בלב נפש ומאד, ועד שמעון, בקו מערב לדרום; ואל מנשה בקו מערב לצפון? בהיותו רחים ומוקיר ודחיל רבנן, ואיהו גופיה צורבא מרבנן, ידע את נפש שמעון הנתבע מיהודה ולא מראובן, ולא ישכל את ידיו. נפשו יודעת מאד כי אוהבי עשיר רבים, וגם בלעדו אלהים יענה את שלום מנשה השר וגדול ליהודים!—

ה', יהודה, בקרן דרומית מזרחית? ממזרח העיר שמש הדת הבכירה, וכנותנה, באלים; אין דמיונה, בדתות. וכמוהו, תהי לנצח: הבחירה. אחדות היוצר, יסודה; ואחדות בני האדם מגדלה!—

והמשכילים יבינו כי הכנויים, עין הארץ (במדבר כ"ב ה'), כנפות הארץ (ישעיה י"א י"ב), קצות הארץ (שם מ' כ"ח) הנם מליצות נשנות. ולא האמינו ח"ו נביאנו בשוא נתעה; כי יש עין, פאה, כנף, ומקצוע, וקח וכו', לארץ או לשמים. דברה תורה כלשון בני אדם (ברכות ל"א ב') למען ישמע העם ויצויר לו ציור בשכלו, ויבין. וכה ידברו ויכתבו אנשי המעלה להם שם במדע, בדור דור. אמור מעתה; מלך, קרן, כונתה לאמר: הנקודה המאחדת שני אקלימים החפוכים בטבעיהם!— ובהיות המנורה בדרום, והשלחן בצפון, בחרו להם חז"ל (ב"ב כ"ה ב') לשון ערומים לקרוא לאוהב חכמה, הולך אל דרום כי משם אור הנרות. ולאוהב כסף, סובב אל צפון כי מצפון זהב יאתה (איוב ל"ז כ"ב).

וגדולי המבארים יאמרו: במנורה היו שבעה קנים, ואל מול פני הנר האמצעי האירו (במדבר ח' ב') כן ילמד האדם את בנו תורה בראשונה, וחכמה באחרונה. ואז יאיר אור שבע החכמות אל מול פני המנורה, הוא התורה. והדברים עתיקים ומאד עמוקים וארוכים.

על כן אל תתמה על החפץ, בקראך קורות אבותינו בכתבי קדשנו (והוא באמת המקור הטהור והנאמן) כי בצאת ישראל ממצרים התאחדו;

ובירושלים, התפרדו? לאמר מי הפריד בין אחים? ומי המליך מלכים לישראל לבד; וליהודה לבד? וידעת היום כי רק הריב הקיים לעד, אם התורה היא אמות החכמה: ואם אויבתה וצרתה? חצה את אבותינו לשתי מחנות!—

הן תורתנו הקדושה באמרה, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון חגוי הגדול הזה? (דברים ד') חייבה אותנו ללמד את בנינו לשונות שונות להקדיש שם ישראל בלאומים!— ויעשו כן בני ישראל עד מות שלמה.

ובמותו, קרע עבדו את המלוכה מעל רחבעם היורש עצר במשפט (מ"א י"ב) תחת מסוה היראה אשר נתן על פניו. ויתקע בשופרות, ארור מלמד את בנו חכמה! על ידה פסו אמונים מבני אדם! שיתו לבכם לחיל התורה, וחלילה לכם לפסג ארמנות המדעים! וענה החמון לתומו, אמן! וכראותו כי לתכליתו ולטובת עצמו, טיב להוליך את העם בחשך, וילך הלוקח ותקוע בשופר גדול, ארור לוקח תבונה, לצרור אל האמונה! וענה דלת העם, אמן!— לשוא נחר גרון מצדיקי הרבים, המח מורי קהל עדת ישראל, בקראם, אל תאמינו במורד במלכנו! כי הוא ואנשיו מתעי בני ישראל המה! וכראותם כי אין שומע. ויפרדו מן החמון הרב אשר הלך אחרי המורד במלך רחבעם. אז חוהל לקרוא, מלכי ישראל! לאמר קהל האומר, אין לנו חלק בדוד ונחלה בבן ישו! ואלה אשר ראו תורה כי טוב וחכמה כי נעמה, באמונה עבדו את מלכם, ולא מרדו באדונם כי לו המלוכה ומושל במשפט (בראשית מט') ויקראו לו, מלך יהודה! על כן היו, דברי הימים למלכי ישראל לבד, ודברי הימים למלכי יהודה לבד. ריב ומדון נשאו— אלה מול אלה לחמו מלחמת הדת והדעת, ומלחמת האמונה והתבונה— ויפול עם רב בשתי המחנות. עשרת השבטים ההולכים אחרי מלכי ישראל הגלו, ואחה אנחנו לא נדע אחינו אלה איפא הם רועים. ואנחנו הדבקים בדוד, הננו בני אלה אשר עבדו תחת דגל מלכי יהודה! ומי יתן יום נחית אתם שנית נוי אחד!— על כן, קרא דרומית מזרחית הוא שם התאר נאום מאד, לאשר יאחד התורה וחכמה גם יחד. ונאוח ליהודה.

וזבולן, במקצוע השנית בירכתים. ירכתי מזרחית צפונית. בהיותו שר גדול ליהודים. והאיש נכבד מאד גם בעיני העמים. נקובי ראשית כנעני תבל ישמחו מרחוק ומקרוב. במצאו את בתי מסחרם נאמן לפניו— וחבית אשר יעיד עליו כי אמיץ וחזק הוא, לא ימאסו הבונים. על כן יקראו לו, מגן כי עזרם ומגנם הוא. והיהודים יקראו לו, גוריון באהבתו את הנרים. כי כהיותו ראש לראשים, הוא אח לרשים אליו נגשים. וזכר טוב זכרו אלהים ויברכוהו

מגני על אלהים

עג

בכל בני הים הולכים בנתיבותיו ובעקבותיו. כלם אנשים חכמים נבונים. וידועים, ואנשי מדות טובות, ונודע בתבל שמם לתהלה ולתפארת. פרי ישוב לו. ונקדימון בנו הגדול, עזר מצדו הוא. ולא נקדימון שמו כי אם נתנאל, וקורא לו. נקדימון? שנקדה לו חמה למצוא הן בעיני מלכים ושרים בנעוריו. תהום ההצלחה רוממתהו, ובאביב חלדו הוכן לו כסא בכוד בין מחקקי חק הארצות! — דור ישרים יבורך! —

ובמקצעות ירבתי ים, אחרי דרך מבוא השמש, דגלי מטה דן ומטה נפתלי. זה במקצוע מערבית-דרומית, וזה צפונית-מערבית. שומרים נאמנים לשערי ציון ולחומות ירושלים.

דן, הוא זקן ושבע ימים, ותארו כמלאך אלהים. קומה וגובה לו כארזי אל. שתול הוא על אדמת נכר, וענפיו יכסו את הארץ הקדושה! — שבע מונים עלה להשתתות בהר הקדש, ופלגי מים הורידו עיניו בראותו חרבות עיר חמד אלהים מבון לשבתו! —

בעוד חמש שנים, יהיו ימיו מאה. ואם זה אלהינו קוינו לו, יתן מציון ישועות ישראל, ויגיעהו חזק ואמיץ ליום ההוא, אז ישיר ישראל איש על מחנהו ואיש יהודה על דגלו! — ועד היום הוה, כי שם ירושלים יקרא, או באזני ישמע, ואו יקרא בספר את השם, ציון כל עצמותיו תאמרנה, הנני! הנני! כי קול ממרום קורא לי לעלות לעיר חפצי בה? ישחק לעמל דרך הים, וילעג לחלאות היבשה, כלביא יקום וכארי יתנשא, בעת צדק יקראהו לרגלו. אורך ימים ישביעהו, ויראהו ירושלים בנויה! —

דן, מנעוריו ידין משפטי עמו, כאחד השופטים לפני מלך מלך בישראל! — הוא המאסף לכל המחנות, וכי יפול הנופל ואין שני להקימו — מי ימהר ויחיש לעזרתו? דן! — ובקום עלינו אדם לאמר, אוכלת דם אדם את? מי ירחצנו בנקיון כפינו? מי יטהרנו מחטאת, לא נודעה? דן! — וכי יקח נער עברי בחזקת היד מבין זרועות אומנתו, להביאו ביד חזקה במים, לשטף את דם בריתו... מי ישים את רגליו להשיבו אל אבותיו? דן! — [ואם חפצו ההוא לא נמלא — ואת הנעשה, אין להשיב; — זכרה לו אלהי לטובה, כוכרד חסדי ראובן אשר חפץ להשיב את אחיו אל אביו (בראשית לז כח). אל הנמולות שלם תשלם לאיש בעד מחשבתו הטובה, כמעשהו (קדושין מ' א)]. וכשמעו כי באחת הארצות צדק לא למדו, לא יתן ישראל וידוכא בשער, ילבש צדק כמדו וכנבור ירוץ גדוד, ועד צדק ישוב משפט! —

אית דאמרי, ר' אליעזר בן חרסום שמו. כמהו יחייב בדין השופט צדק, רוניס רבים הרחוקים מן הצדקה, בחיות לאל ידם לעשות (יומא

ל"ה א'., ואית דאמרי, מ ש ה' שמו, המשה אחיו ממימי הזדונים; ועל מחנהו ועל דגלוג, ראש נשיא מטה דין הוא, וה' נסו...

ויהי כי זקן דין, וימים ידברו. ראשו נחפה כשלג, ותכבד עליו המלאכה להיות נחש עלי דרך, צפונית מערבית ושפיפן עלי ארח, מערבית דרומית לשמור את שתי מבואות המים גם יחד. ויבחר לו את נפת לי הנותן אמרי שפר בשפות רבות, והגות לבו תבונות, וכאליעזר ידלה וישקה מתורתו ומחכמתו; והיה הלוי לו לכהן, לכהן תחתיו בירכתי צפונית מערבית. וכבר נסחו במסעיו הרבים אשר ארח אתו לחברה, וימצאהו איש כלבבו. במלאכות המכין מצעדי גבר, נפתלי אילה שלוחה לחיות לעזר-אחיו עזר לקוניו. — ודין גם בלילה לבו ער, ובהיכלו האומר כבוד יפחד מפחד בלילות פן קרה מקרה בלתי טהור במחנה ישראל — ובדמעתי ישחה ממתו — ויק' לאור יום! בבקר ישכם, ויחכה לשמוע את הנעשה. ובעוד רגלי נפתלי זקן-ביתו, עומדות על מפתח הפתח, ישאלהו, שומר מה מליל? וישמח צדיק בשמעו, שלום על ישראל! אָתָּא בקרו! ומִדְד ערב! וליהודים אורה! —

ו) ושמעון? — אז בעלות עניו למרום, אראלם צעקו, מה לילוד אדמה, בשמי רמה? ובשכן שמעון בין יהודה ודין, קנאו לו במחנה, שמעו נא בני שמעון: המעט מכם מצבת אבן מראשותיכם, אמה וחצי רחבה ושלוש אמות קומתה, מוחהבה וגזו. ועליה תוארים גדולים בעת זוחלי עפר יאכלו גֹּכֶם; ובקשתם גם נחלה בין כתפי מלך ושרים? פְּנֵי מקום לגדולים וטובים מכם: למשפחת ימנה בן נחש העמוני למשפחות היצרי והכספי, אשר בנאותם לא ירכבו שחקים על כנף רננים לשכוח ארץ! השמים שמים למשוררים מרניני מוצאי ערב ובקר; והארץ נתן לאוכלי בבקר עד, ולמתלקי בערב שלל. וחבל גדול לאשר לא יישנו אם לא ירעו! — לכו מזה! מה לכם פה? ומי לכם פה? —

וברב חכמתו הוכיח להם, כי מקומו הוא האחרון לאחרונים; מה שם המחנה הראשונה לראשונות? מחנה יהודה! ומקומה איה? בירכתי תימן מזרחה! סובו והקיפו מקצה תימן ועד קצהו השני, ולצפון, ולמערב, ולנגב, עד הניעכם שנית לכסא המלך, במסלות ארבעה הקוים המתוחים סביב לכל המחנות; ואם לא יהיה הנבול האחרון בנגב? והזה מקום לימנה הקצין כקציני דור ישעיהו? היום אם בעצתי תשמעו, ויהי לכם מקום טוב ויפה מאד מאד למען האדון ימנה: במרכז כל המחנות! צו על הכהנים ועל הלויים וישאו את הארון על שכמם, ויסירו אותו מאמצע המחנות אל בית יששכר העובד — הן מקום הארון אינו מן המניין, ורק אחת בשנה מיום כפורים זה ועד יום הכפורים הבא עלינו לטובה — יבאו רבים לשמוע אל הרנה ואל התפלה, וכל ימי השנה לא תקצר מצע חדר אחד מחדרי

מגני על אלהים

עה

ישישכר מהתכנס! . . . בעצתו שמעו ויעשו כן. ארונות אוצרות ימנה נצבות בקדש הקדשים, לא תגע בם יד; וארון ה' תחת היריעה! וירפו ממנו, והוא יושב באמצע הנגב.

ומה זה רק עליו יפלא? והידעתם מי ומי המה ראובן וגד ואפרים ובנימין? גלגולי נשמות מטה שמעון, אשר אלפי שנה יודון יודון, נע וגד בארצות החיים! כי מה מעשיהם? הנם כותבים דברי הימים; והטרם תדעון כי מני, סופרים עניים ומלמדים" שרש נשמתם בשמעון?

והוא עומד עליהם, לכבות את האש הגדולה אשר הציתו זנבות עופות השמים, אשר שלחו במחנה ישראל. — והטו נא און שומעת.

ח). זה כארבעים שנה מיום החלודן ונפתלי לעלות ירושלימה, לחון עפרה, לרצות אבניה, ולחון יושביה אשר יתנו. וכפעם בפעם בשובם, ספרו תהלתה, ויהללוה בשערים. — ויהי במלאת תשעים שנה לימי היי אשר דן (ימים על ימיו יוסף) ויחקרו כל שבטי-יה מה לעשות לו יקר וגדולה לאות כי יכינו פועל פעל בימיהם מעודו ועד היום הזה? ונועצו להרים תרומת שלשים אלף דרכמוני זהב עובר לסוחר, ליושבי ארץ הקדושה אשר נפשו קשורה בה בעבותות אהבה. ויקרא שמו בישראל, מזכרת השרדן. כביום הקים משח את המשכן, התנדב העם.

ובהתנדב עם, ואיש איש מרבבות אפרים ומאלפי מנשה, אם רק שקל אחד כסף ירים את תרומתו, יאסף עשרת מונים. מי לא ידע צדיק מה פעל כל ימי חייו לאלהים ואדם; או מי לא ידע כי יש שם שש עשרה אלף נפש, רובם למודי ה' וצדיקים יסודי עולם, ובתוכם נאוני ארץ, ונפשם ברעה תתמוגג! קום ירמיהו, בנו חלקיהו קומה מקברך, ותקונן לעוללים ויונקים יוסדי עוז, שואלים להם — ואיה —

ט). בימים ההם נכסף מנשה גם כלתה נפש אשר, לעלות ולהשתחות בהר ה' בהדרת קדש. ויראו ראשית להם ללכת אל המקום אשר השרדן וזקן ביתו נפתלי, יושבים שם. להורות להם הדרך, ולשאול עצתם בכל דבר. וישמחו מאד כי קמו עוד מושיעים בהר ציון, ויברכו אותם בהפרדם.

עוד לא הגיעו עד שערי ירושלים, ויצא קול במחנה: מנשה ואשר הולכים לרגל את ערות הארץ; כמרגלים אשר הלכו מחורב דרך הר שעיר, עד קדש ברנע.

ומוציאי הדבה נתנו אות ומופת, לכהן הגדול, ארי ביהודה, ואבי משפחת הכהנים הקרובה למשפחת חרסום, שתי בנות. את מלכה, הבכירה נתן למנשה לאשה, ואת אסנת הצעירה לצפנת פענח אשר לקח לו דן לבן — ובהיות מנשה חונה במרכז הצפון, קותה תמיד נפשו ליום

יושיבהו דן תחתיו בירכתי צפון ומערב — וכראותו כי לא בו בחר כי אם
בנפתלי, ויקנא לדן ולנפתלי במחנה. וילך דרך עקלתון עד
מרכז מבוא השמש, ויקשור עם אשר קשר, לבלי תת לנפתלי להתאחד
עם דן (והלא כה עשה מואב לבני ישראל בצאתם ממצרים) זה יסיג גבול
נפתלי לימינו, וזה ילחוך כל אשר סביבו לשמאלו כלחוך השור, ויצא כפלוני
נקי מנכסיו — וישמע השר דן ויחר אפו באשר וחמתו בערה במנשה
ממרה רוחו לזקוניו. ויקם ריב משפחות חרסום וכהן. אש לוהט בין דן
ומנשה, ולהבה בין נפתלי ואשר. וגם יהודה ויששכר וזבולן אוהבי
ומוקירי ומכבדי ארבעתם, לא יוכלו לכבות את הבערה היוקדת, שלהבתה
עולה מאליה, תחלקה ועשנה כעשן הכבשן . . .

ועופות השמים הוליכו את הקול אל ראובן וגד ואפרים ובנימן, ראשי
המטות לבני ישראל.

י, וכותב דברי הימים, בסייחיה לא ישמת, זולתי אם מספר חותמו
ימלא. ובסיימות מה יגל מאד. בפיד לו שוע. וירנן בראותו פלג דמים
בדמים יגעו בשלום, חרבו דללו כל יאורי החדשים לבקרים. ותקוץ נפש
הקוראים: מי בקצו ומי לא בקצו; מי במים ומי בחיה. ואולם במלחמה,
יבקעו כל מעינות האמת, וארובות השקר יפתחו. ימלא שבוע זאת, ויכחיש בגליון
הבא. וגם רכי הלל בב יקראו בשמחה: מי בחרב ומי ברעש! מי בחניקה
ומי בסקילה! — אם הונג ישפל; יקו כי בגלל המלחמה ירום ונשא וגבה מאד.
והכותב אם דל ועני הוא, יעשר! — אבטליון ואביטל הפלתי ינצו
אחר התנור והכירים, אם קול ענות החלושה קול גוג ומגוג הוא, ואם קול ענות
הגבורה קול הבא לאסור. גוג בזיקים ונכבדי מגוג בכבלי ברזל! — כל זה נסיתי
בעניי, בעמדי בין פרק אלו הן הלוקין ופרק אלו הן הגולין! יאמר נא המשורר האובד.
ויפרדו עתה לארבעה ראשים: גד היושב במגידו ימלא אחרי דן
ונפתלי — ובשרון יקטוף אפרים, חבצלת לריח נחות מנשה ואשר —
בנימין בחר הלבנון, בשעיפים יפסח על הסעיפים וארכביה אתרי ריכשי —
וראובן נושא במורה מרום עיניו בעלות הצפירה, ובהביטו לארץ, יזכה
שטרא לבי תרי!

שתי שנים ומחצה נחלקו: אם נוח לשמים ולבריות, שלא היו מנשה ואשר
נוסעים ירושלימה; ועכשיו שנסעו, שודא דריינא אם חייבים על הטאם סקילה
זשרפה, וקם ליה בדרבה מיניה; או די הרג והנקם? — זה יזעק. המגיד יגיד
פשע ורשע! זה יענה, הלבנון אין די בער! זה יזעק, סבבוני בכחש אפרים!
כראש שכורי אפרים! זה יאמר, מה בצע בחורבן או בבנין ירושלים, לגלגולי
נשמות מטה שמעון? הן העביר את נחלתכם! סוף דבר הנכם הולכים בחשך! —

ותחרד כל המחנה — כאשר יאמרו המושלים, הצאן יתזון, הרחלים ירנזו, זחיל ורעדה יאחזו! — וחרדה מסלקת את הדמים, ובמקום אשר יערוף כמטר הזהב, למזכרת השר דן יול כסף כטל. זה השנה הרביעית, ועוד לא נקבצו מכל מחנות יהודה וישראל, אף חמש עשרה אלף דרכמוני זהב! וכדי בזיון וקצף . . .

י"א. והקול נשמע בית יהודה. וישאל המלך: הנמצא בזה מושך שבט סופר אשר לא יחת מפני כל, עת הצדק יקראהו להגלה, וכח בו להקים סערה לדממה? יידע העם ויפלו כי רק פוטר מים היה; ולפני ותגלע הריב, נטשוהו, והאמת והשלום יאהבו (יבמות י"ד ב'). כי נכבדי-עם אם מחשבותיהם שונות, ויתוכחו; לא יתעדב זר ביניהם. לא ברעם ולא ברעש כמוכרי שומים ובצלים, יריבון. בשוכה, יתוכחו; ובנחה, ישלימו.

ונודע כי בעיר הבריה, ישנו איש יהודי ושמו שמעון. אשר ימים רבים כתב דברי הימים. דובר אמת בלבבו, בפיו ובעטמו. ולא כסופה וסערה דרכו. — ויצו לקרוא לו. ויבא, ויקוד ארצה וישתחו.

ויאמר המלך: הגידה נא לי מה שמך?

ויען: מלכין לעלמין חיי! יודעי ומכירי מרחוק ומקרוב יכנוני, המשורר האובד! — דאבותי קראו לי, שמעון! זה שמי, זה זכרי! —

וישאלחו: מאין תבוא?

ויען: גנב גנבתי מארץ העברים; וגם פה לא עשיתי מאומה —

ויוסף לשאול: מה חיתה מלאכתך? ומה מעשיך עתה?

ויען: אדוני המלך! אל נא תזכור לי יגונות ימים ראשונים — בדמעתי כסאך אמסה, ואשחה הדומך — הכי, המשורר האובד נקראתי? — שְׁלוֹ הִייתִי — ויפררני — על קיצו, הידרד נפלי. בארצי, בשרתי צדק בקהל רב; ופה, שפתי לא אכלא . . .

וישאלחו עוד: יאהבו עמך ולשונך שלום? או מלחמה? ואו מלחמה בשלום? ויען: אני לשלום כי אדבר וכי אכתוב — המה למלחמה! — שערותי בשלג הלבינו על שדה קרב! לעמוד על נפשי (דעפפנזיעף) ולא למלחמה שעה (אָפּפּענזיעף). רועה בצאן אדם אנכי, חמש ועשרים שנה אקוט במגדל עדר אתונות כאחון בלעם — וברועה מכלאות חמורים של ר' פנחס בן יאיר! — עת יערף כמטר לקחי, לא אמשל משל משול כחרם הנשבר, ולא נמשל כבהמות. הנני דורש: כי הדת והדעת אחות; והתבונה והאמונה תואמי בטן, ועמא דקבילו אורייתא. ולא חכימי? — השומע, ישמע; והחדל, יחדל! — ואם על המלך טוב, לדעת מה אני, ומה חיי; שאל נא את פי יששכר, ויגדך; דן ומנשה ונפתלי ואשר, ויאמרו לך.

וישאלהו: ומה היו אבותיך?

ויען: אנכי הדל והצעיר במשפחתי. מורים וסופרים היו מנקובי ראשית דור דור. אבותי בטחו כי כמוהם אשב על מדין, והם לא ידעו כי שרש נשמתי בשמעון. הנני לבלר — אהה לבלר — אוי לבלר — ואבוי לבלר — והוי לבלר — — —

וישאלהו עוד: הירעת את דן ומנשה ונפתלי ואשר? ומה משפטך עליהם?

ויען: ומי יתן כל עם ה' כמוהם! —

ויוסף לשאול: והירעת כי ריב ומדון ישאו?

ויען: שמעתי, ולשמע און דאבה נפשי. וכן קראתי בדברי הימים, ותבך במסתרים נפשי. ובאשרי היה לראות את פני ארבעתם, ופה אל פה דברתי בם פעמים רבות, ושלחן ערכו לפני. ונודע לי מפיהם כי שקר השמועה, ונהפוך הוא: הנם אוהבים נאמנים כמקדם ומאז.

ויאמר: התאבה לכתוב זאת זכרון בספר קבל עם?

ויען: אם אדוני המלך יצוה! — והדבר אשר תשים האמת בפי, אשמור לדבר. אף כי קטנם עבה ממתני! —

ויאמר: כן תעשה כאשר דברת.

ויפקדהו לשלום. ויקוד שמעון וישתחו אפים ארצה, ויצא. ולקשה-יום, אין רגע בלא פגע, ואין שעה בלא תלאה. בביתו לא היה עט וחרט. כי כתת אותם ביום העביר ה' את נחלתו. אף לא מימי-שיחור. כי שפכם כמים, באמרו. שפוך חמתך על לוקחי נחלתי חנם! — ויקמץ לקמצים מטאכל לחמו, ויקן לו עט ברזל וחרט אנוש וגליון גדול ויכתוב, ח ל י ל ה ל מ ה ר ש ל ל ח ש ב ז! — ואלה דברי חזיונותיו על יהודה וישראל, ועל ציון וירושלים. להראות ציון מה היתה — מה היא עתה — מה תקותנו לימים יבואו — ובמה כחנו לרפא שבריה כי מטה, ולהיטב אחריתה מראשיתה. ירא ישראל וישפוט, ויאמרו נא יראי ה' (לא מזי מדון, ולחומי רשף הקנאה) למי הצדקה:

יב), עיר הקדש נקובה בשתי שמות, ירושלים וגם, ציון. מקור השם הראשון הערו חז"ל (ב"ר פ' נ"ו) כי מורכב הוא מן, ירא-שלים. אברהם קראה, יראה' (בראשית כ"ב י"ד) ושם בן נח, שלם' (שם י"ד י"ח) ויקרא ה' לה, ירושלים! —

והרב בעל, יפה תאר' יאמר: האמנם שם בן נח היה כביר ימים מאברחם, לא בחר לו יה, שלם-ירא' אטו בקשושיתא תליא מלתא? זה נתנסה בעשרה, וירש את כהונתו, ולשמו משפט הבכורה. ודפח"ח.

והחכם, גיזעניוס' הואיל באר, ציון' מן, ציה' ושרשו לדעתו צהה-שרשו כמק יהיה, לא שערוהו כל בני עבר, ונשאר מבית מדרשו של פלג, עת

בלל ה' את שפת מורדי האור. לא זה הדרך ולא זה העיר. — ומה לנו לשתות מים מִנְבֵּא, אם יזל מים חיים מדלי התלמוד ונחלים מן כתבי הקדש! „ציון“ דורש יש לה כי הוא מן „ציון“ (מ"ב כ"ג יז. יחזקאל ל"ט ט"ז) ושרשה „ציון“. — מאי דכתיב (תהלים פ"ב ב') אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב? אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, יותר מכל בתי כנסיות ומדרשות? (ברכות ח' א') וכי כעורה זו ששנה רב חסדא? —

ועל דברת נוסעים נאמנים* חכמים ונבונים: חברו יחדו שתי ערים סמוכות

(* „נוסעים נאמנים“ לא כארזי ופרחי השבים מארץ מצרים, וישבעו כי במו פיהם וברוח אפס תקעו בשופרות העשויות מקרנות הפרות אשר ראה פרעה בחלומו — —

ולא כבורחים ארצה ישראל, מפחד זחלי עפר, פן (הס כי לא להזכיר) יאכלו את בשרם אחרי מותם — וימהרו לשוב לקבץ לנקבצם, אף כי בכל מקום בואם ימצאון עניים הנונים שבעתים מהם! — והנם למשא על שכם אחיהם! וחלא כמוהם, איכא בשוקא לרוב! — העל דבר לכתם ברחובות ערי ממלכות אירופא לבושי בגדים ארוכים ורחבים, נקדשו בכלי? ואם מצנפת הישמעאלים בראשיהם, הקדישה אותם בעשר קדושות? או על דבר אשר יצפצפו ויהגו מלות אחדות עברית-עלגית, להם משפט הבכורה על למודי ה' ולבם ראה הרבה תורה וחכמה, ויראת ה' היא אוצרים? — לא המקום מכבד את האדם; כי אם האדם מכבד את מקומו (העניית כ"א ב') האם במלאכות קהל עדת ישרון עלו ירושלימה; כי בשובם ריקם, נטל על כל שבטי ישראל לכלכלם? ומי בקש מידם דמוס הצרות בית אלהינו בעיר הקדש, אם לא ידעו מראש מאין יבוא לחמם? — ואם באמת בא אחד שמה בתקותו לישע מחוץ, ותקותו הבל; מי יעצור בעדו? מי לא יתנו לשוב בשם ה' לביתו? ומי יסגור בעדו שערי ציון וחומות ירושלים בדלתים ובריח? ישוב אל המקום אשר בא משם, והנותן לחם לכל בשר יכלכלהו אם לא ישב בעצלתים. ולא יטובב את כל כדור הארץ, תחת המסוה הקדושה, איש קדוש אני! את חרבות ירושלים ראיתי! שארית כותל המערבי עומדת בזמתי! „ליד מצבת קבורת רחל בכיתי! אבן קבורת תרי עשר רציתי! ולחון עפר התנא קמא זכיתי! מים מבארה של מרים שתיתי! ובצל תומר חוני המעגל חסיתי! ולישועתכם קייתי! — אני פלוני בן פלוני מקדישכם. . . .“

נדע ביהודה ובישראל כי ת"ל רוב היושבים על אדמת קדשנו כאשכנזים כספרדים, הנם צדיקים יסודי עולם. — רבים בתוכם חריפים ובקיאים לאסוקא שמעחחא אליבא דהלכתא. ואין בית המדרש באין גאונים גדולים מקיימי התורה מעוני! — זה בביתו אין לחם נקודים ואין שמלה, והוא יושב בבית המדרש ושומח כשמחת בקציר במצאר

ונראות זו לזו. האחת במישור, ושמה „ירושלים“. והאחת על אחד הררי סביב לה (תהלים קכ"ב ב') ושמה „ציון!“ —
 י"ג, ולבנות עיר חדשה לזכרון, או לשנות שם עיר עתיקה לשם חדש, הוא

מענה לתמיחת החוספות, פדוש בקונטרס... ותימה... אשר מהרשא, מהרש"ל, מהר"ט שיק ומהר"ם לובלין וחפני יהושע, הניחו בצריך עיון גדול! — זה — לאשתו הבוכיה במר נפשה „ה בעל ענני! תן לנו לחם! ולמה נמות נגדך? — ענה, מי שלימי קדמא באגמא?" וישא את רגליו וילך לבית האלהים, וישמח כמוצא שלל רב, בהצדיקו את האלפסי מחשגת בעל המאור, כי הרמב"ן במלחמותיו ושלטי הגבורים, מקום הניחו לו להתגדר בו! — זה אשתו ועולליו שואלים לחם, ויאנח במר רוחו, ובבכי ובתחנונים הלוך ילך אל מקדש ה', ושם ישמח שבעתים מביסמארק המנצח אחרי הוליכו את נאפאלעאן שולל, ומביקענספעלד בלכדו את קפרים במלחמה בשלום להגדיל ישועות ארצו; בהצילו את הרמב"ם מחשגת הרמב"ד אשר לא יכלו הגבורים אנשי חסם: המגיד משנה, הלחם משנה, המשנה למלך, השער המלך, המרכבת המשנה, ויד המלך — להצילו! — וזה, הפארור והקערות והכפות והמזלגות, אשר בביתו לבשר ולא לחמאה הוכנו, חנם נותנים טעם לפגם, כי אינם בני יומם. שבכל הימים לרבות הלילות יזד נזיד עדשים, ורק משבת לשבת לכבוד ה' מכובד יקנה ליטרא בשר ויחלק לאשתו ולחמשת בניו, ולו הנותרת; ואין אימר ואין דברים לשמחתו בעשותו שלום בין פלגות הבית יוסף והרמ"א, לאור הנר המתעה אשר בידו, המתלקח והשלחבת עולה מאליה, טרם יכבה, עוד מעט ויעשן עשנו; ובבית אין קשיטה לקנות נר אחר להעלותו — להעלות אור תורה! —

החכם דיאנוס היה בודד במועדו, ובארצנו הקדושה דיאניסע" לאין מספר. תדמענה עיני הרואה, ותצלנה שתי אזני השומע. אל נא! ברכם! טהרם! רחמם! ה' תקצר מחושיע גם לנדכאים האלה המשליכים תבל ומלואה, וימיהם ולילותיהם נזיד להזיר לה' ולתורה! —
 ואלו לא ידע ישראל בכל הארצות את אלה, לא היה איש שולח קשיטה אחת מעירו, לעיר אשר לפני אלף ושמונה מאות שנה היתה קרית מועדנו. איה עיר קטנה או גדולה, לא נפשי בה נפוחי כפן? החסרי דלים, עניים ואביונים, זקנים וזקנות, חולים וחולות, אנחנו באיחוסא? — ואלו לא נודע ב בירור נמור, כי הרבה תלמידי חכמים יעבדו את ה' יומם ולילה כהלל וכרבי חנינא בן דוסא, ולחם נאדה להקרא „עבדי ה' באמת!“ לא נואלו גדולי שרי יהודה ורוזני ישראל, להתוכח אדותם — — —

ומי יתן למשיטה צדיקי ירושלים? ונאוני ציון לבוזים? המרגלים הנוסעים ארצה ישראל, בתנאי קודם למעשה ובמחשבת תחלה: לא להשתקע

מגני על אלהים

פא

מנהג עתיק ויומן, קין בנה עיר ויקרא שמה, חנוך כשם בנו (בראשית ד' יז) דור הפלגה החל לבנות עיר ומגדל, ונעשה לנו ש"ס (שם י"א ד). יאיר קרא לחות הערים אשר לכד, חות יאיר (במדבר ל"ב מ"ב), ונוכח קרא לקנת, נוכח בשמו!

אף לא לגור, כי אם למחר לצאת לפשוט ידים אשר רחצו במימי הירדן
יום כנרת! —

מי יכיר החלכות ארצנו הקדושה, ומי ידע לשקול מעלותיה מול חסרוניה, יותר ממני? ומי יחיש לכבודה יותר ממני? שבע שנים ערכתי מכתב-עתי מדי שבוע בשבוע, וכמעט לא עבר יום אחד אשר לא קבלתי מכתבים אחדים משם. מן המהללים ומן המחללים. ובשמחה שלמתי מחיר הדאר וגם לרבות כסף העונש, וצויתי על סופריהם לשלוח לי אגרות לא חופשות, כי לבי לבית אל. כל אגרת ואגרת בעודה חתומה, ששתי ולבי ובשרי רננו, כי אמרתי מבשרת ציון היא כי קלו המים. . . ובקראי

בח פלגי מים הורידו עיני לשבר בת ציון הגדול כים — — —

ואנכי בדרך נחני ה' עם העוֹסֵקִים בצרכי ארצנו הקדושה באמונה: בראמסנאטח, פה לונדאן, באמשטרדם, בפאריז, בברלין, במאינץ, בברעסלא, בוויען ובהאלבערשטאדט. דברתי פעמים רבות: במה תרפא הצולעה? — אוילי יש תקוה לרחם לא רוחמה ולחון את אשר יחוננו? — יש, שאלתי את פיהם, ויענוני בראיות רבות כי לטובה מחשבתם ומעשיהם, כנארה לאנשי שם הישרים בלבותם. ויש שאלו גם עצתי אמונה, ועניתי בפה ולב שוה לטובה. ואם לא אל רואה ללבב אנכי, אבטח כי לא אשגה אם אומר: דרכי מעשי צדקתם שונות, לאיש ואיש מסלה אחרת, וכלנה הולכות בית אל. ומטרה אחת לכלם: להיטיב את המצב הרע והפרוע אשר על ידו ידובר ויכתב ננד היושבים שם. . . ורק בחותלתם לתקן את המעות שיוכל לתקן, הנם מפזרים כספם יאת עתם אשר לא תטולא בזהב, וממכון שבתם בין מלכים ושרים יגיתו על אחיהם אשר באזיא! — ולא זאת העזרת ספרי זה. מדי דברי ממחמדי ירושלים מימי קדם, בחומי נדעכתי ממקומי ודברתי על אדות מצבה הנוכחי. ואם לא אמות כי אחיה, אחוה דעי אף אני במחברת מיוחדת. ירא ישראל וישפוט באמת. —

והפעם אכבירה עוד מלים אחדים: א' הכל מודים, כי כל אשר בשם ישראל יכונה, חובתו להאציל שנה בשנה כברכתו, למען אחבת ציון ולמען חבת ירושלים. ב) ועל יושביהן נטל להתאחד, ולמצער לא יהיה ריב ומרון בין כולל וכולל. איסור כולל ואיסור מוסיף לא ש"מע. ג) ויעשו סוף וקץ לחרמות ולשמחות, לאלה ולקללה, המתחדשות שם לבקרים. הקולות יחדלון, כי בא מועד לרדת מהר עיבל ולעלות עד ראש נבעת הר גריזים. — ד) חובת כלל ישראל היא: לכלכל את החלמידי חכמים, ואת הזקנים והחולים והזקנת והחולות, והילדים הקטנים

(שם), 'עקב קרא ללוח, בית אל' (בראשית כ"ח י"ט), בני דן קראו לליש, דן כשם דן אביהם" (שופטים י"ח כ"ט). ושמוֹן, על שם, שמר" אדון ההר (מ"א ט"ז כ"ד)

והקטנות, ובני הנעורים שיש תקוה כי יורו יורו וידונו ידונו. מציון יצא אה ו ת צ א תורה עד יבא שילה. והנער אשר קט שכלו מהכיל הויות דאביי ורבא, ואין תקוה כי יורה הוראה בישראל, או מאן ימאן אף ללמוד שלא לשמה, יאמר נא ישראל ויאמרו נא יראי ה': מה יוכל לחיות בסופו, אם לא ילמד כתוב בשפת המדינה, ותהלוכות מסחר ומלאכה לא ידע? והאם ארץ ישראל היא תרנגולת העומדת לגדל נרפים? — ה') כבודה בת מלך פנימה, ובכל זאת תלמדנה הנערות: קרוא עברית וכתוב בשפת הארץ, לתפור ולארג, ככל בנות קציני יהודה. כי כבר חלפה העת, אשר לא נבראה האשה כי אם ללחך פינכי ושפות חסיד. — ו') גם אלה לחכמים: הרבנים הגאונים הגדולים הצדיקים שיחיו, יוקירו מן הוא והלאה את עטם ואת קסת הסופר אשר במתנם, ולא יהיו וותרנים בתוארים כאיוב בממונו, לתת תעודות בישראל מלאות תהלות ותשבחות לעילא ולעילא מן כל תושבחתא דאמירן בעלמא על גדולי הדור, לכל מוביל עפר ייעקב ומקברות ר' כרוספדאי ורב ייבא סבא, לשקול בכסף במאזני מרמה! ולכל נוסע למכור חלוקי אבני־ברד, אשר המטיר האד העולה מן המים אשר רפאו את נעמן מצרעתו! ולכל בודה ויפח כזבים: כי פה אל פה דבר את היהודים האדומים כמראה הבזק, פליטי עשרת השבטים אשר מעבר לנהר סמבטיון המשליך אבנים כפתים, ויעברו בו ערב שבת עם חשיכה עת משמר יוצא ומשמר נכנס! — ולכל עובר ממדינה למדינה להודיע לבני האדם כי באשרו היה להשתטח על קברי: חנוך, אליהו הנביא, ר' יהושע בן לוי, וסרח בת אשר! — דור המאמין לכל שוגה ומשגה, לכל נדח ומדיח, ולכל תועה ומתעה; המתהלל בשקר כי מצא את הימים במדבר, נסע וננלה! על כל הבלי שוא האלה, עבר כלח! —

אם את כל אלה יעשו לעת עתה, בעזה"י מכנף הארץ ירבו המתנדבים בעם אשר אשר יקריבו, שי ומנחה טהורה לארצנו הקדושה לדורות עולם! — אי גוי החסד והרחמים קרובים אליו, כיעראל? — ואי עם, מוקיר עפר הארץ אשר הוא יושב עליה; כיהודה את רגבי עפר העוקד והעוקד והמזבח? — אז לא במסכנות יאכלו חולין בטהרה על אדמת הקדש, ולא יחזרו על פתחי נדיבים כעל הגרנות, כי אם ככהני ה' זובחי הובח, וכל גאון יגדל משל אחיו ככהן הגדול מאחיו! — ויברכו את ה' הנותן ברכתו באסמי תומכיהם; ושלוס על ישראל ועל רבנו, ועל כל מאן דעסקין בתורה ועבודה וגמילות חסדים; די בארעא דישראל, ודי בכל אתר ואתר. — עד הבורח בירו שלים יבנה חומת ציון, ותחי צבי ממלכות שבעתים מקדם. — עוד גואלח חי! — גואלס לאדם חמלאכה ו'לה' הברכה! —

מגני על אלהים

פג

ועליה כנן החזה הציון, הוי בונה עיר בדמים! וכוון קריה בעולה! (חבקוק ב' י"ב) כי שם זבח וירבעם לחרמו (מ"א י"ג ב') ואחאב למכמרתו (שם כ"ב ל"ט).

וקצה קריות ממלכות, נקראו על שם העם היושב בהן, או בשם המלך המולך. עיר שכם* (בראשית ל"ח י"ח), עיר סיחון* (במדבר כ"א כ"ו), עיר מואב* (שם), עיר עמלק* (ש"א ט"ז ה').

ואבותינו כאשר כבשו עיר, שָׁנו את שְׁמָהּ (במדבר ל"ב ל"ח) כדבר ה' (דברים י"ב ב' ג') כי על ההרים ועל הגבעות ותחת כל עין רענן עבדו את אליליהם ועצביהם (ע"ז מ"ה ב'). ומה שם ירושלים לפנינו, כי תדע? עיר היבוסים (שופטים י"ט א'), עד נכח יבוס היא ירושלים* (שם שם י'). ימים רבים ישב היבוסים עם יהודה ובנימין יחדו בירושלים (יהושע ט"ז ס"ג ושופטים א' כ"א) ומי-הורישים? דוד! (דה"א י"א ה'). וירא ראשית לו להמיר שם, עיר היבוסים בשם, ירושלים* כשם אשר קראו שָׁם ואברהם (ב"ר פ' נ"ז) ולחבל אשר בהב, ציון. — וציון תקרא גם, מְשֻׁנָּה (צפניה א' י') כי כמשנה למלך אל המלך, כן היתה העיר השנית בטמלכה, ירושלים, מקדש ה' (בית המקדש) וציון מקדש מלך (רעזודענין). ירושלים, עיר אלהים* (תהלים מ"ה ה'), עיר ה' צבאות* (שם מ"ח ט'), עיר הקדש* (נחמיה י"א י"ח). וציון עיר דוד* (דה"א י"א ה') כי את מצודותיה לכד (שם שם ז'). ובני קרח שרו תהלות שתיהן (תהלים מ"ח ג') כי גדול ה' ומהלל מאד בעיר אלהינו [ירושלים], והר ציון יפה נוף משוש כל הארץ שם קרית מלך רב.

ציון, בהר. במעלות עולים ויורדים בו (נחמיה י"ב ל"ז) וכן המלך, במורד היורדת מעיר דוד* (שם ג' ט"ז). ערוגות הבושם וערוגות מור ואוהלים וכל ראשי בשמים. ושררות אלונים שונים למיניהם. פה תאנה שם זית, פה גפן שם רמון, כריח שדה אשר ברכו ה', בין הר ציון ובין הר המוריה, מגדל הגדול* (שם ג' כ"ט) הוא, מגדל דוד* (שה"ש ד' ד'), הגדול* כי גדל ממגדל הלבנון (שם ז' ה') ממגדל חננאל (ירמיה ל"א ל"ח, זכריה י"ד י', נחמיה ג' א', ושם י"ב ל"ט) וממגדל המאה (שם ושם). וסופרי המגדלים (ישעיה ל"ג י"ח) ספרוהו בראשונה (תהלים מ"ח י"ד). וכל עובר קרא, ציון מכלל יופי! (שם ג' ג'), כלילת יופי! יפה נוף! משוש לכל הארץ! (איכה ב' ט"ז).

י"ד), הקנאה, התאוה והכבוד, שלשה מלאכי מות (אבות פ"ד) מי מנה חלליהן והרוגיהן. ולהצל את נפש המלך, צוהו ה' (דברים י"ז ט"ז) כי לא ירבה לו כסף (הקנאה) ולא נשים (התאוה) ולא קלי המרוץ לרוב (הכבוד), ובחורה יגה, כי נָנוּן בימינה; וְהֵצֵל בשמאלה (סוטה כ"א א').

עין רואה קבר איש אחד, ותחרד שבעתים מאן שומעת כי במנפה מתו שלשים אלה, ובדבר המלך דוד, שלטן, נבחר כר נרחב ל שדה קברות מלכי בית

מגני על אלהים

יהודה (דהייב כ"ז ל"ג) שם מצאו קבר: דוד (מ"א ב' י') שלמה (שם י"א מ"ג) רחבעם (שם י"ד ל"א) אָבִים (שם ט"ז ח') יהושפט (שם כ"ב נ"א) אחויה (מ"ב ט' כ"ח) אמציה (שם י"ד כ') עזריהו (שם ט"ז ז') יותם (שם שם ל"ח) אחז (שם ט"ז כ') יהודע (דהייב כ"ד ט"ז) ועזיהו (שם כ"ז ל"ג) [אמנון לא פורש, איה מקום כבודו. אבשלום, תחת גל אבנים, וקורא לה, יד אבשלום" ואת מצבתו הציב לו ב ח י י ו *] (ש"ב י"ח י"ז). אסא, בקבורתו אשר כרה לו בעיר דוד (דהייב ט"ז י"ד), טנשה, עם אבותיו בנן ביתו בנן עזא' (מ"ב כ"א י"ג) שם נקבר גם אטון בנו (שם שם כ"ז) יהורם, בעיר דוד, אך לא בקבורת המלכים (דהייב כ"א כ') וחזקיהו, במעלה קברי בית דוד, וכבוד גדול עשו לו במותו כל יהודה (** ויושבי ירושלים" (שם ל"ב י"ג). בצל שדי יתלוננו, עד יקיצו ישני אדמת עפר! —

סביב סביב לחומת שדה הקברות, הלוך הלך דוד יום יום, לראות סוף כל אדם, ולא ירום לבבו מאחיו. ושירו עמו, ה'! מה אדם ותדעה? בן אנוש, ותחשבה? אדם — להבל דמה! ימיו — כצל עובר! (תהלים קמ"ד ג' ד). יצבור — ולא ידע מי אספס! (שם ל"ט ז') לא במותו יקח הכל — לא ירד אחריו כבודו! (שם מ"ט י"ט) מה אנוש, כי תזכרנו? וכן אדם, כי תפקדנו? (שם ח' ה') ומה, בצע בד מ'י ברדתי אל שחת? הוודך עפר? היגיד אמיתך? (שם ל' י') לא המתים יחללו יה! (שם קפ"ז י"ז) אורך ימים אשביעהו — ואראהו בשועתי! (שם צ"א ט"ז) כל הנשמה תהלל יה — הללויה! — —

וכאשר בָּלוּ תפלות דוד המלך כתפלה לעני כי יעטוף, מלאכי צבאות יודוך יודוך ואראלי מרום פה אחד ענו, א מן! —

ט"ז. וציון לא נבנתה בעד אלה אשר במוותם יקראו, חיים! (ברכות י"ח א') כי אם ארץ החיים לתורה ולחכמה, ותחייין את הוניה! — דבר ה' [קרבתו ותפלה] יצא מירושלים; ומציון — תורח! (ישעיה ב' ג') תהלת ה' נודעה בירושלים; ואת שם כבודו — ספרו בציון! (תהלים

*) אולי נקרא, יד אבשלום" כאלו ירו חצבה לו קברו, בחציבו לו מצבתו בחייו.

(**) עתי איננה אתי, לחפש אחרי כל המקומות. ובעת עומדות רגלי בבית הדפוס, עלה במחשבה לפני כי — אם אילי לא כל מקום — רוב מקום שנאמר, יהודה וירושלים" הוא תחת, ציון וירושלים בחיות ציון, עיר דוד" המתחש ליהודה להתיחש. וכל זה בעת ריב ומדון נשאר יושבי שתיחן; ובעת עזא אהבתן, נקראות כעיר אחת, "קריית מלך רב". ואין אריות הערה זאת עלי, עד אבוא אל אהל המנוחה ברצות ה' דרכי, כי לדעתי בראשית ההשקפה, היא שדה לא עבד בה, ומקום אדמה שמנח ודשנח לתת יבולה למכביר. והיה בתבואות, יהיה לך אחי הקורא, הזרע.

ק"ב כ"ב) בירושלים הרבה מביא הַזֵּבֶחַ לְטַבַּחַת, שְׂבַח — וציון בנויה ללמוד וללמד ולהודות ולהלל! (שם קמ"ז י"ב).

בציון, קדמו עיני דוד אשמורות (שם קי"ט קמ"ח). בציון, קם המלך כחצות הלילה (שם שם ס"ב) לשפוט בין דם לדם (ברכות ד' א'). בציון, תלה כנורו מראשותיו, ויקץ ויגבר כארי ובלביא התנשא (א"ח ס"א א') וישא ידיו קדש ויפרוט על פי הנבל והכנור, מה רבו מעשיך ה'! כלם בחכמה עשית! מלאה הארץ — קנייך! (תהלים ק"ד כ"ד). בציון, עטף נושא הכתר — כענין לפני מביאו מאחר עלות, לרעות בעקב עמו ובישראל נחלתו! (שם ע"ט ע"א). בציון, נצב על ראש סלם ההצלחה, סביב כסאו מלכים ושרים הלכו, ולהדמו השתחוו; ובעיניו — היה תולעת ולא איש! (שם כ"ב ז'). בציון, הופיע עליו רוח איתן האזרחי, הימן, כלכל ודרדע! — מציון, פרש כנף רננים כעוף יעופף, וידא על כנפי רוח ממרום עד זמננה אלהי קדם — ויעף אליו אחד מן השרפים, ויקח רצפה במלקחים מעל המזבח — ויגע על פיו — וירד — ויכתוב ספר תהלותיו, למנצח בנינותיו — ויבן יחד כל כוכבי בקר, קול ברמה נשמע מציון, הללויה! הללויה!

ט"ז, לצני הדור מה היו עושיין? הולכין אצל חלונותיו של דוד, ואומרים לו: דוד! מתי יבנה המקדש? אימתי בית ה' נלך? והוא אומר להם: אף על פי שאתם מתכוונים להכעיסני; שמתחילי! דכתיב (שם קכ"ב א') שמתתי באומרים לי בית ה' נלך! (ירושלמי ברכות פ"ב).

עוד בימי עלי הכהן הגדול, ערכו הפלשתים לקראת ישראל מערכה, ותעז יד האויב ותגבר, וארון האלהים נלקח! (ש"א ד') אבל גדול היה ליהודים, באבדן שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים! — כל ימי שמואל ושאול, לא היה לאל יד ישראל להשיב אליו מחמד נפשו — ודוד הכה ברכותיו, ומנבע עד בואך גזר, ויעל משם, את ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו (ש"ב ו' ב'). למרבה השמחה, חגר המלך אפוד בד, ויפזז ויכרכר לפני ה'. ואל נתן הנביא אמר, ראה נא! אנכי יושב בבית ארוזים; וארון האלהים תחת היריעה? (שם ז' ב'), ויענהו במלאכות ה' שלמה בנך יבנה מקדשו, ולא בעודך חי!

והתבל, לא תהפוך מנהגיה מקדם קדמתה, כנמר חברבורותיו. מנהג הולך, ומנהג בא; והיה הוא ותמורתו מנהג. את שמלתו לעזרו, החליף — ואת בגדו, פשט — ולבש אדרת. בהוציאך דגן ישן מפני חדש, טעם דגן יעמוד בשניהם. — כן הקנאה והתאוה והכבוד, היו סבות קנאת קין בתבל אחיו, וסבות התמורות במדינות מן העולם ועד העולם. — ומי המה מִזֵּן קנאה במלכים? או מי אלה לחומי רשף הגדולה והתפארת? ראשי עמים, השבעים כל טוב, ועוד

מגני על אלהים

להם המלוכה!— והיקנא חשוף-שת, בנושא כתר מלכות? קנאתו בלובש בגד חדש ויחם לו, וכתנתו כשלג, ומנעליו שחורים כעורב! ואם רעב ללחם, ירדוף אחרי חותמי תכנית או רדיד ורביד? לחם יבקש זרעיונים כאלה גבהו מִשְׁכְּלוֹ כגבוה השמים מעל הארץ. וכי יחלום כי עלה לכסא מלכות וכתר בראשו, והיכלו אומר כבוד — בהקיצו יספר לאשתו, ותפתור לו, חלמא טבא חזיתא! זה האות כי יצליחנו ה', ובעגלא ובזמן קריב נוכל לשלם לאדון הבית, משכורת שש ירחים שכבר עברו, ולא יוסיף עוד לנגוש בנו יום יום! ולא ישלח צועים, לקחת את כל הנשאר לנו!— הוא יענה, אמן! וילדיו יענו, אמן! ואמן!— איש כמוהו, באין חותה גחלי-מרד בחיקו; ישמור אמונים למלכו. משא מלך ושרים אין על שכמו, ולרש אין כל בלתי אם נְיִיתו!— סוף דבר: רק עיני העולים בסלם ההצלחה, נשואות מרום; ועיני היורדים בו — לַמַּטָּה . . .

(י). קרת, היה האש; ועדתו העצים. כל אשר שאלו עיניו לא אֶצֶל מהם; ועוד לו אך המלוכה. ומי מנה מספר הדאגות בלב איש ואיש מן החמשים ומאתים אשר נספחו עליו? ואלו היו באמת נשיאי עדה, קראי מועד, ואנשי שם" לא העלימה התורה את שמותם לאות לבני מרי. ובראותנו כי רק נגד ארבעה דברה: אחד חכם [קרת, הפקח] ואחד רשע [דתן המכה רעהו] ואחד תם [אבירם המוכח] ואחד שאינו יודע לשאול [און בן פלת, אשר יקרנו אשתו] אות כי הנשארים היו בני בלי שם. גרי עריות, כשכם נסיב וכמבנאי גזר. ובני התערובות [ערב רב] שתוקו ואסופי אלה בלאי דנאי, ואלה טלאי מלאי זנאי (קדושין ע"ב) וישח קרח על תאות נפשו, ויבטיח לחשופי שת ושובל לעשותם, נשיאי עדה" ולערומים ויחפים תקע כפו כי במלכו אל על יקראם. ויהיו קראי מועד" ולאשר ראשם נמלא מטלטלין דנייד; נשבע בימינו כי אם חפצו יצלח בידו, ימנו בין אנשי שם" — להתוכח עם משה ואהרן, לא יכלו זולתו כי אם דתן ואבירם ואון, ויקומו לפני משה" (במדבר ט"ז ב'). והנשארים היו רקים ופוחזים, אשר קנה בשוחד כסף ודברים. נשיאי עדתו, הלכו קרועים ובלואים. קרואי מועדו, שמלתם בלתה ורגלם בצקה. ואנשי השם, כלא היו. יין הדליקם, כלים רקים הסיעו, וברגע נמלאו חורקו שנית, למען ספות הרוח את הצמאה, ויקהל על משה ועל אהרן" (שם). בבתי מִרְיָה נקהלו וירננו במשה ובאהרן, ולא התבוששו ויסובו עיר ויריעו, בפגשנו את משה, נסקלהו; ובפגשנו את אהרן, נהרגהו!— סר סבאם, לא ידעו בשכבם ובקומם, ומה פעלו תמול.

ולא תמול אנחנו. אין מספר לתמורות במדינות זה שלשים שנה: היכלי מלכים נפלו; והיכלים נבנו, כסאות נשברו; וכסאות הוכנו — והחמון לא היה רק כלי

המעשה, הנעשה בסתר בידי המקוים להמלא החרבה. פרעה קוראה לנגב (סוכה ב'ו א') לאו עכברא נגב אלא חורא (גיטין מ"ה א') וכל פרעה שאינה מן הגדולים אינה פרעה (ב"ר פ' י"ח).

וכי תראה, סובאים חכלילי עינים, על כוס מלאה יחרפו את מערכות חקי ארצם — וכשמעך קול דלת העם ברעה וסואן ברעש גדול ברחובות קריה; הורידו את היושב לכסא! הבה ונכרית ניר מלכותו, ותנתן לטוב ממנו! דע אמנם כי לא מלבם. הנם רק העצים, ולא האש! ראה עמידתם, שבתם וקימתם זמנניתם — דלים וריקים: ההמה יקנאו בנושא כתר בראשו? מה יאבדו במלכו; ומה בצע להם במלך אחר תחתיו? האם החדש יבחר בם ליועציו או לראשי צבאותיו? — אכן שכורים שכירים המה, באים בשכרם. ירננו, יחרפו, יגדפו ויקללו, והם לא ידעו בין ארור המן וברוך מרדכי. מחציתם נמכרו בשני שקלים לגלגולת, ומחציתם בזול בשקל לגלגולת. ואם לזול ואם ליוקר, הין מלא יין! לחיים! לחיים! יזכרו וישכרו! (ישעיה ה'). סר סבאם. ובסור מסיתם ומדיחם, לא יקנאו במלכי ארץ; כאשר לא יקנאו במלכי ארץ! —

י"ח, ומרדות ההיתה בימי אבשלום, יצאה מן הגדולים. ובראשם אחיתופל החכם להרע, וירגוב אבשלום את לב אנשי ישראל! (ש"ב ט"ז ו) ביפיו, ובחכמתו ובחן שפתיו, משך אחריו לב כל איש צר ומצוק. את זה בחבלי אדם, יאת זה בעבותות אהבה. ואלה אשר קוו באמת כי בעלותו לכסא, יגבהו קדחו אש המרד ותתלקח.

ואחיתופל אמר: אבשלום אחי! דע אמנה כי הסכלת עשו בקשרך על אביך קשר. כל שומע יאמר, לא תאמרן קשר לכל אשר יאמר אבשלום קשר! בן סורר ומורה הוא! ואחת דתו להמית! ואם ממר ליולדתו, מלך ימלוך עלינו? ואם בקולי תשמע במקום אשר יאמר, בן סורר ומורה? יאמר. מקנא קנאת ה' צבאות! על פני כל העדה תכבד, וקדוש יאמרו לך. — הנה מפי איש אמונים לקחה אזני דבר סתר: כי במלאכות דבר ה', בא נתן הנביא אל אביך לאמר לו, כי לא הוא כי אם בנו אשר ימלוך תחתיו, יבנה כמו רמים מקדשו. ועתה הבה ונשמיע קול במחנה: כי זה ימים רבים חלית את פני אביך למהר לבנות משכנות לאביר יעקב, בהיות חרפה לכל שבטי ישראל בראותם ארון האלהים תחת היריעה — וימאן — והלא טוב לו שבת בארמונו לכתוב שירי נצחונותיו; מעשות לה' ולישראל בעת לעשות — ונלחצת לקרוע את אדרת המלוכה מעליו, קנאת ה' צבאות עשתה זאת. כבוד ה' בראשונה, וכבוד הורים באחרונה (יבמות ו' א'). אבשלום! אבשלום! שים מסוה היראה על פניך, למען ייטב לך כל הימים! ותיטב עצתו בעיניו, ויעש כן.

אוקיר ארבעה ועשרים ספרי הקדש, מפו, והתורה שעל פה, מכתם אופיר;

ואולם — יאמר, המשורר האובר — הנסיון יאלצני לאמר: אַנְתְּ שלמה? באמרך, שפת אמת חכון לעד; ועד ארגיעה לשון שקר" (משלי י"ב י"ט) ואתם גם אתם התנאים והאמוראים, באמרכם, קושטא קאי שקרא לא קאיו" (שבת ק"ד א') סלחו נא לעבדכם כי אומר: דברי ימי קדם וימי הדור, יענו להפך: דְּלִיּוֹ שוקים מאמת — והיא צולעה על ירכה; ולשקר רגלים כעופר האילים, וכנפים לכזב! — הנה ימנה כן נחש העמוני לבית היצרי למשפחת הכספי, תמול בערב נתן שלשים שקלים לבוא עם משפחתו אל בית המשחקים, לראות את הלהטים על במת-ישחק — טהעאטער — ומה מאד התעלסו בראותם כי זה דמיונו כְּעוֹר נשען על כתף מוליכו; וזה ידלג על משענתו כנכה רגלים; וזה יתראה כגבן [כי בין כתפיו התליל בלויי סחבות מתחת לבגדו], והיום בבקר הרחיב דלפון, הָעוֹר והפסח והגבן באמת, לדפוק על דלת היכלו לבקש פת לחם, ויצא עברו הפתחה ויגרשהו וילך בנפו כאשר בא! — — — הוא אויל! בעד מעשה להטים, שלשים שקל כאפס וכאין בעיניך; והאמת איננה שוה לך קשימה! — — — זה יביא שושנה אחת מצויירה בששר על הלוח, וימכרנה בחמש מאות דרכמונים, בהיותה פועל פעל רפאל הצייר, עין ראתה ותעיד, טעשהו כמעשה הטבע! וזה ימכור אגודת שושנים בקשימה, ואין קונה. יען מה? כי זה ימכור מעשי אגודתו ותחבולותיו האומר, אָדְמָה למלאכת עליקו! וזה יביא למכור מעשי אלהינו! — וכן בחרו רבים ללכת אחרי אחיתופל הדובר שקר וכזב בדוד קדוש ה'. כי עז למסוה היראה מן היראה האמתית!

על גפי מרומי קרת דרוש דרש אחיתופל, מי לה' אלי! הלא ידעתם כי בצאת ישראל ממצרים, בעוד לא באו אל ארץ נושבת, ויתהלכו במדבר לארכת, ולרחבת, ראו אבותינו ראשית להם לעשות משכן לה'. בכל מסעיהם נשאוהו, ואת כליו, על שכמם. ואנחנו: על החתי נפלה תחת אלהים, ואת הנגרשי נרשנו, ונמ את היבوسی בוססנו. לא נודה לה' חסדו? העוד לא בא מועד נבנה מקדש לה'? ואם לא לנו בושת הפנים, בשבתנו בחיכלי ציון וירושלים, ומלכנו בבית ארזים והיכלו אומר כבוד; וארון האלהים תחת היריעה? הלה' תגמלו זאת חלף חסדו עלינו ממצרים ועד הנה? בָּזָה לכם שוכבי בחיק העצלות! לענה לכם נרפים! הקהילו לפני היכל דוד מלכנו, ותלו פניו למחר לבנות מקדש, לנאדר בקדש! ואל הקדש פנימה נביא בתודה ובזמרות, את הארון ושני לוחות האבנים הכתובים באצבע אלהים! — איש ממנו לא יבלא את תרומתו קדש לה'! — ואם תעצלו, הלא אלהים יחקר זאת: חרב תאוכלו, והיו נשיכם אלמנות, ובניכם יתומים! — אני תקוה כי ימחר מלכנו דוד למלא חפצנו זה. ואם

מגני על אלהים

פמ

מאן י מאן, אוח כי כל פועלו רק למענהו, ודבר ה' יבקש למראות
 עיניו! — כהנדרוף עשן הנדרוף מלכותו, ונמליך את אבשלום בנו, תחתיו לא
 נכחד כי דוד מלכנו, מרחם משחר לגדולות נוצר. בעודו נער רועה בצאן,
 חכה את גלית הפלשתי, וישועות ישראל הגדיל במלחמותיו הרבות,
 ואולם ידו היתה נאדרי בכח; ולזקוניו סר כחו מעליו; חצות לילה
 יקום, לא לעשות משפט עמו, כי אם למלא את מספר סופרי ספרים הדלים
 והאביונים! את ידו שם בצלחתו; וכאשר יוציאנה מחיקו: יקח לו עט לכתוב
 שירי גבורותיו, ויקדם אשמורת. לפרוט על פי הנבל וחכנור לשמח את נפשו
 ולא ישלוף חרב נוקמת לעשות נקמה באויבינו מסביב! — מלך נחוץ לנו?
 והחסרי יוצרי ספרים, אנחנו? ואם לא ייטב לנו שבעתים, במשכו קשת,
 ממשכו קסת? — הנהו מתהלל: דרך אמונה בחרתי! (תהלים ק"ט
 ל') ואיך לבו מלא אמונה, אם אין ידיו אמונה לבנות משכן לאלהים? למה
 יאמרו הגוים: ברעה הוציא את ארון האלהים מתחת יד פלשתים, להציגה תחת
 היריעה? ויד מי במעל הזה? התבונה אשר בחר לו לסגלתו; והטרם תדען,
 כי צורת היא אל האמונה? — ומלך ממלט עמו מרעה, יהיה אבשלום
 בנו! גור אריה, ילבש בגדי נקם ללחום מלחמותינו, ולא תהינה עוד דרכי
 מסחרנו אבלות. צור ותרשיש, ידבר תחת רגלנו! הודו וכוש, ישתחו לנו! תחת
 חטובות אטון מצרים, יאלצו לקנות יריעות ירושלים. מסחרנו ירחב את גבולו,
 יפרוץ קדמה צפונה ימה ונגבה, ויחדל אביון מקרב ארצנו! — שוטו בחוצות
 ירושלים, והיש מספר למבקשים בה לחם — ואינינו — אצבע אלהים הוא, ידו
 קשתה עלינו, תחת אשר לא נקנא לירושלים קנאה גדולה; להקים בת
 מקדש לנאדר בקדש! — ואעידה בכס, כי יד ה' הויה בפרי בטנכם, ובפרי
 בהמתכם, ובפרי אדמתכם, אם לא תעירו ואם לא תעוררו את האהבה בלב
 מלבנו, עד שיחפזין לבנות כמו רמים מקדשנו! — מה לנו ללמודי ה' הנרפים
 בציון? עיר מלאה גלגולי נשמות ממטה שמעון! — מקדש בירושלים
 נחוץ לנו שבעתים. כי אין אדם צדיק בארץ, ולפתחו לא ירבעו חטא ועון — ואיה
 יתרצה אל קונו קונה שמים וארץ; אם לא בבית מקדשו? על ראש
 יחטאת והאשם יתודה, ושב ורפא לו! — בינו זאת כל שבטי ישראל, כי לא
 דבר רק הוא! — חלילה לנו למרוד בדוד מלכנו, ואולם הוא יאלצנו להרים
 יד ורגל — קנאת ה' צבאות תעשה זאת...

ויחמו רבים מבני ישראל, באש מדברותיו. ויסובו עיר הלון וקרוה, מקדש
 נחוץ! מקדש נחוץ מאד מאד! וכסף לא יחסרו ואם ימאן המלך למלא הפצנו
 זה; דמו בראשו, וידינו נקיים! — והקול נשמע בית דוד. כי גם לפני חלוני
 היכלו האומר כבוד, צעקו וצעקו כדברים האלה.

מגני על אלהים

יט). ואחיתופל נסה דברים אל שומר הסף אשר למלך. הֲעֵלֵנִי קָדָם מַלְכָא! כי דבר סתר לי אל אדוננו המלך הטוב והמטיב לכל? ויעלהו, ויבא, ויקוד אפים ארצה וישתחו.

ויאמר אליו המלך: מה בקשתך אחיתופל?

ויקוד, ויען: מַלְכָא לעלמין חייל ימים על ימי המלך יוסיף! דבר סתר באתי לספר באזני אדוני, אל נא יחר אפך בעבדך. מי חובב עמו, ולא יפרוש כפיו השמימה בעד אורך ימיך אדוננו מלפנו! הלא אתה כרכבות אפרים ואלפי מנשה. רוח אפינו אתה! ולמי כל חמדת ישראל, אם לא לנסיכם אשר הרבה להיטב עמהם? ותגדל חסדך מלכנו, בקנאך קנאת ח' צבאות; בידך הגדולה והחזקה, הצל הצלת את ארון האלהים ואת שני לוחות האבנים, הכתובים באצבע אלהים!— במלאכות רבים וכן שלמים, המשתחווים, בחדרת קדש להדום כסאך. הרחבתי בנפשי עוז לגשת אל הדומך. ולחנן לך, אולי תַעֲתֶר למשאלות הקהל בלוי, המתנדב לבנות מקדש בירושלים לתלפיות. הכהנים ילבשו צדק, ובני לוי ישירו ויומרו שירי רננות אשר ברוח מטרם כתבת!— שם יבוא העם לזבוח את הזבח, לכפר על כל חטאתם. שלש פעמים בשנה יראו כל זכורנו: קרנות ירושלים תרומטנה. ארץ יהודה תהי צבי ממלכות. למודי ה' אשר בציון, לא ירעבו; והכהנים המשרתים בקדש, יקחו את הזרוע והלחים וחקבה, מלבד תרומת יבולי הארץ. האמונה והתבונה, הדת והדעת תחברנה כאחות מבטן. ודור לדור ישבח מעשיך אדוננו המלך!—

ודוד ידע כי שבע תועבות בלבו, ויקם מעל כסאו בחרי אף, וחמתו בערה בו, ויענהו, אחיתופל! אחיתופל! רעיוני המרד רקמת בסתר, יצאו לפעולת אדם. הוי המשטין והמקטרני! ישיחו בי יושבי שער, ונניגות שותי שכר (שם סיט י"ג) ומי הסב את זאת אם לא אתה? כמו בעד האשנב, אחדור חדרי לבבך! את אש המרד, באש קנאתך בי, הֲצַתָּ; ויש לאל ידי לכבותה בדמך!— בי מרית, ובכסאי מרדת; בן מות אתה! ידעתי גם ידעתי כי לא למקדש כי אם למותי תחכה בכליון עינים!— פרוע העם, ומי פָרְעָה אם לא אחיתופל. הוי בית המרי! בעצתך טָמֵא אבשלום את פלגשי— אתה הסבות את לבו אחורנית, ותסיתחו לעשות נבלה בישראל; ואם עושה אלה, יצלח לבנות מקדש לה? הוזה תגמולי על אשר נתתי לו הרישום לשוב ממקלטו, אחרי הכותו את אחיו הוא אמנון בני, נפש? רוצח הוא! ועוד יתגאה לאמר כי מלך ימלוך אחרי? בן סורר ומורה, וממר ליולדתו— הוא. אם אב אני; איח כבודי? ואם מלך אני; איה מוראי? ואם שנותי ברק חרבי; חרב תאוכלו— הוי בית המרי! אתה ואבשלום, ושמעני בן גרא, וכל עדתכם הנועדים עלי, דמכם בראשכם, וכסאי נקי!— ואולם גם ענוש; לא טוב.

אל נקמות ינקום את נקמתי בכם; ואם הוא הסיתכם בי, ירח מנחה! —
 תבונתי תחזק את אמונתך, ובו יבטח לבי באמת! — דבר שלח ה'
 אלי ביד נתן הנביא, כי בני אשר ימלוך אחרי, יבנה לו בית נכון ונשא. ונפל
 בישראל, ורבים אומרים לנפשי: שובי למנוחיכי — ותקשרו עלי קשר,
 תחת המסוה כי מקדש הנכם מבקשים — מחללי קדש אתם, ולא
 מקדישי שם הנאדר בקדש! — ואלו ידעתי כי רצון השוכן בציון
 הוא, לבנות עתה מקדשו בירושלים, ולא בעודני חי, בי
 נשבעתי, כי כהולך לחונג אלך לקראת המות! —
 ואולם נפשי יודעת מאד, כי יאהב שערי ציון המצווינים בהלכה
 מכל משכנות ירושלים! למדו היטב בציון, ותהי יראתו על פניכם
 לבלתי תחטאו, ולא תאלצו להעלות חטאת ואשם לכפר בעדכם!
 האם לכשר פרים, ועולות מתים, ירעב? ואם לדם עתודים יצמא? הלא כה אמר
 ה': חסד הפצתי, ולא זבח! ודעת אלהים — מעולות (הושע
 י"ו). על יד שמואל הרואה מים יצקתי, ויורני: החפץ לה' בעולות וזבחים,
 כשמוע בקול ה'? הנה שמוע, מזבח טוב! (ש"א ט"ז כ"ב). ואולם למורת
 רוחי, תומכי ידי ההוגים בתורת ה' בציון, מעטים המה ונער יכתבם. ולכפר בעד
 חטאתכם זאת שפכתי שיחי לפני אלהי כי ימהר יום מותי למען
 יבנה ביתו, אולי ישע אל החטאות אשר תקריבו בו לפניו. אחרי אשר קניתי את
 הגוץ מאת ארונה היבוס, ואת הכל הכינותי מבית האוצר. ויענני: טוב לי יום
 אחד שאתה עוסק בתורה; מאלף עולות שעתיך שלמה בנך להקריב לפני על
 גבי המזבח (שבת ל' א'). עיניכם הרואות כי טוב לו תורת ציון, מאלפי עולות
 ושלמים, ומה גם מחטאת ואשם! —

הכי קרא שמך אחי תופל? כי הנך אחי-טופלי שקר בין תפל
 ולבן, לא אחי-סמך, ולא אחי-טוב; כי אם אחי-רע! — רק שני
 דברים נכחים שמעתי מפיו, וייטבו בעיני (אבות ג') על כן קראתי לך אלופי
 ומיודעי! (תהלים נ"ה י"ד) והוזה דרך אלוף נעורים? או ארח מודע לבינה? מפריד
 אלוף יקרא לך, ואל תבטחו באלוף! — מיום עליתי לכסא, הנך נחש עלי דרכי!
 למודי ה' הוכיחו במישרים כי עמוני ולא עמונית, ומואבי ולא מואבית (יבמות
 ע"ז ב') ובמקהלים דרוש דרשת כי הנני מאלה לא יבואו בקהל ה' — ויאלף עונך
 פיו: אוריה מרד במלכותי, ולו משפט מות (שבת נ"ז א') וביד אשתו היה ספר
 כריתות; ובכל זאת כי אלמדה דיני ננעי אוהלים, הנך בא לשאול את פי: מה
 משפט האיש אשר יטמא אשת רעהו? (סנהדרין ק"ז א') דמי ירתיח כמרקחה
 ואחריש לך, על אדות שני הדברים אשר טפח למדתי, ואולם מלך הנני,
 החיים והמות ביד לשוני, על רבבות-עם לי המושל, אך לא השלמן לסלות על

כבודי, כי כבוד עמי הוא! (כתובות י"ז א') ואם אקרא לאחד הנערים, ואצו עליו: נש פגע בו! מי יאמר לי מה תעשה?— ושונה בדבר מפריד, אלוף: ומי הצית עתה האש במחנה? אחיתופל הגילוני! את לב, דלת העם הפחדת. אימתה ופחד עליהם הפלת, על כן הם סובבים בשוקים, וברחובות צועקים וזועקים: מקדש נחויץ מאד! דמיונך כקין הורג אחיו, בקנאו בקרבנו לאלהים. ובקרח, קורח קרחה בישראל תחת מסוה היראת, כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה'!

הַחֵרֵשׁ אַחִיתוּפֶל, וְאַלְפֶךָ חִכְמָה! אֹהֲבֵי הֵיית — וְעַתָּה אוֹיְבֵי — רְעֵי וְעַתָּה עֲרִי! רֵאָה אֲגוּדְתְךָ לְמֵרֹד בִּי יִסְדֵת, וְאִם לֹא תְבוּשׁ כִּי בַסּוּדָה בָאָה נַפְשְׁךָ? הֵישׁ בַּח מִשְׁכִּיל דּוֹרֵשׁ אֱלֹהִים? אֹי מִשְׁכִּיל אֵל דֵּל? וְאוֹ אֲלוֹף בִּיהוּדָה? רֵאָה עֲמִידָתָם, דְּלִים מֵהוֹן וּרְכוּשׁ, וּרְקִים מִתְּבוּנָה. הֵהֱם יִבְיִנוּ מֵהָיְיָ הֵמָּשׁ כֵּן? וְזֵמָה יִהְיֶה מִקְדֵּשׁ מִמְּלֵא מְקוֹמוֹ? וְלִמָּה רִגְשׁוּ אֱלֹהִים? — וְאוֹלָם אֲלוֹף קֶרַח הוּא כִּיּוֹר אֵשׁ — אֲלוֹף לוֹטָן (אֲשֶׁר אֱלֹהִים פִּיְהוּ מֵלֵא) וְאַלְוֹף חֲשׁוֹף-שׁוּבֵל, הַעֲצִיָּם — אַחִיתוּפֶל הָאֵשׁ — וְאַלְוֹף צִבְעוֹן (הַחֲיִיב מִשׁוּם צוֹבַע וּמִשׁוּם נְטִילַת נֶשְׁמָה) עֶרַךְ אֶת הַמּוֹצָה, וְיִקְרָה אֶת הָאֵשׁ! — אַחִיתוּפֶל! אַחִיתוּפֶל! אֵן חִכְמַתְךָ? וְאִיָּה תְבוּנַתְךָ? רֹאֵיךְ אֲלֵיךְ יִתְבוּנָנוּ: הַזֶּה הַיּוֹעֵץ הַחֲכָם כְּאֲשֶׁר יִשְׂאֵל בְּדַבֵּר אֱלֹהִים, כֵּן עֲצוֹתוֹ אֲמוּנָה? לְבוֹשׁוּ צִדְקָה — וּמַעֲסוּהוּ קִנְאָה —

אַחִיתוּפֶל! אַחִיתוּפֶל! שֵׁא עֵינֶיךָ וְרֵאָה חוֹתָם תְּכִנִּית עַל לִבְבִי. בּו שְׁתִּים עֶשֶׂר מִשְׁבְּצוֹת זָהָב, עֲשׂוּיֹת מְקִיָּים שׁוֹנִים. מִמּוֹלְאוֹת אֲבִנֵי-חַפְּיָן, פְּתוּחֵי שְׁמוֹת שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, לְדִגְלֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם. כֵּן נִסְעוּ, וְכֵן חָנוּ אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ. וּבִתְנוּךְ, מִשְׁבְּצַת גְּדוֹלָה, מֵלֵאָה אֲבִן-יִקְרָה, וְעַלֶּיהָ פְּתוּחֵי שְׁמֵי דוֹד בֶּן יִשִׁי, וְדִמּוֹת אֲרִיָּה הוּא שְׁלֵם (שִׁילֵד) מִטֵּה יְהוּדָה! — כְּתַבְנִיתוֹ יִשְׂאוּ מִגִּנֵי אֲרִצֵי שְׂרֵי הָאֲלִפִּים וְהִרְבָּבוֹת אֲשֶׁר עַל צְבָאוֹתֵי, עַל צוּאֲרָם. וְכַצְּלָמוֹ, מִחֻקָּה עַל רֹאשׁ מִגְדָּל צִיּוֹן הִיא עִיר דוֹד. וְכַדְמוֹתוֹ צִוִּיתִי לְאַרְוֹן עַל כָּל מַעֲלֵי סַפְרֵי תוֹרַת מֹשֶׁה, בְּכָל מְקוֹמוֹת מִמְּשַׁלְתִּי. הֵן זֹאת הַתּוֹרָה, אֲמוּנַת אַחֲדוּת ה' הִיא יְסוּדָתָהּ, וְאַחֲדוּת בְּנֵי הָאָדָם הִיא מִגְדָּלָהּ; וְהַצּוּרָה הַזֹּאת הִיא דְמוּת הָאֲחֲדוּת. וּבַהֲנַתְקוֹ אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַקּוּיִם אֲשֶׁר מִסְבִּיב, תְּהִי אֲרִץ יְהוּדָה כְּעִיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה. — שֵׁם הַצּוּרָה הַזֹּאת: מִגְן דוֹד! — מִגְן הַיִּיְתִי לָהּ; הַנְּנִי מְגִינָה; וְעַד יוֹמֵי הָאַחֲרוֹן אֲנִן בְּעֵדָה! וּמְגִינִים יִהְיוּ לָהּ כָּל מַלְכֵי יְהוּדָה הַבָּאִים אַחֲרָי! — בְּעֵצְתְךָ הַתְּפָרֵץ אֲבִשְׁלוּם, לְפָרוּץ גְּדֵרֵי הַקּוּיִם הָאֵלֶּה — הִרְיִמוֹתַי יָדִי לֹאֵל עֲלִיךָ, אִם הוּא יִמְלֹךְ תַּחְתִּי! מֵאַסְתִּיהוּ, אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל, וְלֹא בּוֹ בָחַר ה' לְבָנוֹת מְקִדְשׁוֹ! — וְזֵי הַפְּרִיד בֵּין אֲבִי וּבְנֵי, הַנְּאֻחָבִים? וּבֵין מֶלֶךְ וְיֹרֵשׁ עֲצֵר? עֲצֵתְךָ אַחִיתוּפֶל! וְעַתָּה אִם תַּחֲפֹץ חַיִּים וְיִקַּר בְּעֵינֶיךָ הַמּוֹתָהּ, מְמַתִּים בְּחִיכְלִי, צֵא צֵא אוֹמֵר לְךָ — בֵּרַח לְךָ

מזה, ולא ארחיץ פעמי בדמך — המלט על נפשך — אל תעמוד! ובעמדך פה רגע, תספה —”

כ). חוט שתיים עשרה לא יסוב ספרי זה, אם אקבצה כל קורות ארצנו הקדושה, מימי ההעיה עד היום הזה. ורובן נודעות ליודעי דברי הימים. ואם בעינים פקוחות נביט, ונראה כי הריב הפנימי, נתן למשסה יעקב. והמלחמות מבחוץ הושיעו לתת ישראל לבחיים. מיום נחצה מחנה ישראל לשתי מחנות, מלכי ישראל ללבד, ומלכי יהודה ללבד, היתה עת מצוא לכל אויב מסביב לבא בשערי ירושלים! ומי הפריד לבות הגוי האחד בארץ? הריב הקיים לעד: אם התבונה היא צורת האמונה; או אחותה. מלכי ישראל הפרידו ביניהן; ומלכי יהודה התאמצו לחזק את הקשר האמיץ אשר בינותן.

חמש עשרה מונים, יצאה ארצנו הקדושה מידי מושל אחד לידי מושל אחר, מיום נשרף בית אלהינו. בשנת 828 לציירה, נחרבה ביד הרומים. ותהי תחת ידם עד שנת 4092 וילכדה מלך יון. משנת 4374 בעלזה הפרסים והיונים. בשנת 4397 נפלה ביד ישמעאל. בשנת 4502 היתה בחבל הטארטארים. בשנת 4628 מלכו עליה מלכי מצרים. 4800 לכדוה הטארטארים שנית. בשנת 4859 באה תחת יד ממשלת הנוצרים. בשנת 4947 שבה שנית תחת יד מצרים. 5008 שלישית תחת סבלות הטארטארים. 5051 תחת ממשלת מאמולוקי. 5162 תחת יד המאנגולים והמצרים. 5278 נפלה ביד אטאמאני. 5591 שבה לממשלת מצרים. ומשנת 5600 היא נחלת ישמעאל מבית אטאמאני עד היום הזה.

רובם הכבידו את אכפם על היהודים אשר שבו אליה, ובכל זאת לא היתה עת אשר שיבת ציון לא היתה שארית תקותנו. וכן תהי עד יבוא לציון גואל, ונעולים יצאו גאולים.

ותחלת עמינו ידברו כל העמים: כי בכל העתים והזמנים השונים, לשבט ולחסד, היתה תמיד התרומה לירושלים בראש התרומות אשר ירמו בני ישראל בכל מקומות פזורנו. כל בה חי רוחנו, ואחבתה כיתד במקום נאמן בלבותנו, לא תסור לעולם! בעתות אשר הדרכים היו באמת בחזקת סכנה. ובעתים אשר ארצנו היתה תחת יד מושלים אכזרים ואדוניים קשה, שמו רבים וכן שלמים מאחינו, את נפשם בכפם לעלות אל מקום מקדשנו השמם. להקים אמרי קדוש, כי רצו עבדיך את אבניה! ואת עפרה יחוננו! (תהלים ק"ב מ"ו). ורובם היו אז ספרדים (פארטאגוזים) מהארצות הקרובות אליה.

האמנם מספר הקמים בחצות הלילה לבכות על חורבן שערי ציון, ואף גם מספר הצמים בצום הרביעי ובצום החמישי, הולך וחסור שנה בשנה בכל

המדינות; ינהרו אליה זה חמישים שנה, שבעתים מקדם, ויתקעו שם אהלם, מנסבות שונות: א) השלטונים המולכים עליה זה ארבעים שנה צדק ירדפו, ולא יכבדו על העברים את אכפם, כאלה ההיו לפניהם. — ב) במדינות שונות באירופא, החלו המלכים לקחת בני ישראל לצבוא צבא — ג) פקודה פקד קיסר רוסיא על היהודים בכל מקומות ממשלתו: לקצר את הבגדים העליונים, ולהאריך את התחתונים, ותחשב בעיני רבים לגזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה. — ד) נתיבות הברזל ואניות הקיטור, תקרבנה רחוקים בזרוע. והמסע אינו עתה למשא, כמקדם. — ה) לה' החסד כי הון קציני עמנו בדור שלפנינו, לעמת רכוש עשירי דורנו, כאפס וכאין הוא. וכרבות המתנדבים בעם, ירבו הנוסעים המסתפקים בלחם צר ובמים לחץ, למען יוכלו לעבוד את ה' יום ולילה!*

(* בדרוש שבת פ' תבא תר"ל, בבית הכנסת „פולין" אשר בקרית מלך רב ווייען [בהתנדב עם לבנות בית האלהים נאווה מאד, היתה עצתי אמונה כי יבנו אצלו גם בית ספר ללמוד את בני הנעורים: תורה כאבותם, וחכמה לרוח העת החדשה] אמרתי: הקורא בעין פקוחה בתלמוד ירושלמי ובתלמוד בבלי, יראה כי כהבדל בין יהודי רוסיא או פולנים, ובין אחינו האשכנזים, האנגלים, הצרפתים, ההאלאנדים והאיטלקים בדורנו; היה בין רבותנו התנאים והאמוראים אשר בארץ הקדושה, ובין הבבלים. להנשא בציון ולהנותר בירושלים, היו עוד בתי ספר ללמוד תורה וחכמה גם יחד, והסמיכות להסמך איש מפי איש עד מרע"ה. וכל זה חסר בבבל, גלתה יהודה מעוני, ובחסר ובכפן שמרו מזוזות פתחי בתי המדרש לתורה ולתעודה. ואם אירא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנ"ח ב') גדלה חריפת הבבלים על יושביה, וקורא להם „חריפי ומקשי" (הוריות י"ד א'). ובבוא פעם איש מירושלים לראות בסבלות אחיו אשר בבבל, השתוממו על דרכי למודו ע"פ כללי התלמוד המסודרים מאד מאד. ונחשב בעיניהם כשנים מהם. וילוד בבל בעלותו ירושלימה בנעוריו, שכלו החד והשנון הלך לפניו, ושם למד על פי סדרים נכונים, לא ארכו הימים והיה שוקל כשנים מהם (כתובת ע"ה א'). וזאת היתה תפלה לר' אבא כי סליק להתם, יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל מינאי (ביצה ל"ח א'). ובלי תפונה בהיותו שם שנות מספר, נחשב גם הוא כשנים מיושביה. (הרעיון החדש הזה הוא ת"ל מסתח הפותח עינינו רבים בשני התלמודים, כאשר אבאר ברצות ה' במקום אחר).

והנה „ר' אליעזר כי הוה סליק לא", אמר פלטי לי מחדא! הוי סמכוהו ליה, אמר פלטי לי מתרת' כי הוי אותברוהו בסוד העבור, אמר פלטי לי מתלתא! שנאמר והיתה ידי על הנביאים החוזים שוא וגו'. בסוד עמי לא יחיו, זה סוד העבור. ובכתב בית ישראל לא יכתבו, זה סמיכה. ואל אדמת קדש לא יבואו, כמשמעו (כתובת קי"ח א'). ורבים ישאלו למח זה שינה סדר הפסוק? הן זה סדרו „והיתה ידי אל החוזים שוא והקוסמים כזב; בסוד עמי

אשר חכמים ינידו: כי עפר ראשון-אדם, הוצבר מעפרות כל חלקי התבל (סנהדרין ל"ח א') ונגם זה מותר האדם מן הבהמה. נשא למשל העוף למינהו: יש, טבעו יאהב קור וישנא חום; ויש, להפך, קח עוף ילוד אפריקא והביאהו אל אי איסלאנד, לא יאריך שם ימים רבים. בהיות הקרח הנורא למורת טבעו. — והאדם הנולד באקלים קר, אם בתחלה יכבד עליו להמירהו בחם, לאט לאט ירגל וישא. וכמו כן הנולד בארץ החום בוער כאש, ירגל במדינה משלכת קרח וכפור וקפאון כפתים. בהיותו מלך כל הארץ. נבראו כל האקלימים למענהו! הדברים עתיקים, ולא פה מקומם.

ובכל זאת, חן מקום על יושביו (סוטה מ"ז א') אנשי יריחו אמרו אל אלישע, הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה; והמים רעים והארץ משכלת! (מ"ב ב' י"ט) המים היו רעים, והאוויר מעופש וממית; ולרע אמרו, טוב! — וכאשר השליך מלח אל מוצא המים, כח אמר ה' רפאתי למים האלה לא יהיה עוד מות ומשכלת! (שם) תחת התודה לאלהים ולמלאך הגואלם ממות וממשכלת, התקלסו בו ויאמרו לו, עלה קרח! עלה קרח! (שם).

דור הולך ודור בא, וכן כל מקום ומקום על יושביו, לעולם עומד. אלה נולדו בקצוי תימן ויקדחו מני שמש ושרב, ואלה בירכתי צפון ויקדחו מני קרח וקפאון, ולא על נקלה יעזבו ארצותם לתקוע אהלם באיטליא או בשווייץ. בי חן מקומם עליהם. — ויקונן ירמיהו על יאשיהו, אל תבכו למת ואל תנודו לו;

לא יחיו, ובכתב בית ישראל לא יכתבו, ואל אדמת ישראל לא יבואו! (יחזקאל י"ג ט') ומדוע תפס המציעתא לפני הרישא דקרא, ולא דרש על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון? — ובשנתו את טעמו, טעמו ונימוקו עמו. מודעת זאת כי אין מעברין השנה אלא בא"י, ואין סומכין רק בירושלים (סנהדרין י"ד א') והנה יחזקאל ריב היח לו את נביאי השקר ההיו בדורותיו, ויקללם קללה נמרצת איש איש על פי פעלו הרע. והמה היו נפרדים לשלש מחנות: א' שלא יבואו בסוד העבור, היא הקללה היותר קלה. — ב' קללה גדולה מזו, שלא יגיעו למעלת מוסמך. ובכללה שלא יבואו בסוד העבור, כי כל הבאים בסודו היו נסמכים איש מפני איש. — ג' ואת הפושעים שבחם, קלל כי אף לא"י לא יבואו. על אדמת נכר לא יוכלו להסמך, ומזה גם לשבת בסוד שיח מעברי עבוד החדש והשנה. דהא בהא תליא, ואי לא הא לא קיימא הא. — ואילס ר' אליעזר מחוץ לארץ, היינו מבל עלה ירושלימה. ממקום שאי אפשר לו להסמך, אל מקום אשר בנקל יסמכו את ידיהם על ראשו. על כן בלכתו אמר, פלטי לי מחדא; ובבואו שמה וסמכרהו אמר פלטי לי מחרתי, וכאשר אל על קראיהו, וכסא כבוד בסוד שיח בעלי סוד העבור הנחלהו, לבו ובשרו רננו: פלטי לי מתלתא. וזה ברור.

ככו בכו להולך, כי לא ישוב וראה ארץ מולדתו! (ירמיה כ"ב י'). ואחד מעשרה נסיונות אשר האלהים נסה את אברהם, היה, לך לך מארצך! (בראשית י"ב א') ה' ברכו בכל, ובכל זאת השתחוה לבני חת, כי המה היו אדוני הארץ והוא הגר (שם כ"ג ד').

ובכל אלה ייעצו חז"ל, לגבר דרכי מסחרו אבלות: לעזוב ארץ מולדתו, ללכת באשר יבין לו המכין צעדיו, אולי שם גורלו חסד יבנה, וקרנו תרום בכבוד (ב"מ ע"ה ב'). ועצתם אמונה: בכל מדינה ומדינה, עשו ויעשו גרים הן ועושר. זה נסע ממרה, ויחנה בהר שפר. וזה נסע מהרדה, ויחנה בחצרות מלכים ושרים! — קרועים ובלואים באו, וברכת ה' העשירה אותם. — לא כאלה חלק הנוסעים ממרה ומחרדה, ויחנו בירושלים וכל אנפיה. רק החושב את הארץ לפרוזדור, ואת השמים לטרקלין, ילך שמה. לעשות אושר ולא עושר מגמתם תחת השמש. ימתקו להם רגבי עפר יעקב, מכל עפרות תבל אשר תחת שמי ה'.

ושמחה לאיש במענה פיו, והלא כה אמרתי בספרי, קדש הלוים! (צד י"ז) ולציון יאמר איש ואיש ילד בה! והוא יכוננה עליון! (תהלים פ"ז ה') יש עיר נודעה בארץ, כי הרתה גבור מלחמה העשוי לבלי חת — ויש קריה נודע שמה בארצות יען ילדה וגדלה חכם לבב אשר לפני שמש ינון שמו — וכאשר ישא איש את שם הגבור או החכם ההוא על דל שפתיו, יזכיר גם שמה, על היותה עיר מולדתו. הוא הודה, הוא זיוה והוא הדרה, ובכבודו תתימר. — רבות בנות עשו שם כי הרו וילדו אנשי השם; וציון עלתה על כלנה! כי לא אחת מרבבות ערי התבל בצדק תתהלל: כל בני למודי ה'! כלם חכמים! כלם נבונים! וכלם עומדים ברום עולם! — סביב שושנים, חוחים יצמחו; וסביב משכילים, כסילים יתהלכו. חזית אנשי המעלה, והמה המעט מכל ההמון הרב (סוכה מ"ה ב') על כן יאמרו המושלים, התבל דמיונה כתבת נח בימי המבול, בתחתים ושנים ושלישים, היו אנשים מעט ובהמה רבה! — אחת היתה ציון בכל התבל: כל בניה למודי ה'! איש איש מאנשיה, היה מאנשי שם, תורתו ברה כחמה וחכמתו יפה כלבנה! הכי קרא שמה, ציון? לאמר, עיר מצוינת בכל ארצות תבל! ובגלל איש ואיש מאנשיה היא מהוללה ומשובחה! — ושמחתי מאד בראותי כי בקצה דברי אלה, אחו גם הרב הגאון הגדול מוה' מאיר ליבוש מלביים נ"י בפירושו הנכבד והנחמד.

וקדושה ראשונה, קדשה לשעתה, וקדשה לדורות עולם (חגיגה ג' ב'). ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה (כתובות ע"ה א') ופירשי זל, איש איש יתירא קא דריש: אחד הנולד בה, ואחד המצפה לראותה,

מגני על אלהים

צו

יקראו מבניה ויביאוהו אליה. והוא יבוננה עליו, הקביה יבוננה להיות עליו למעלה על כל העולם עכ"ל הזהב.

ויהי שמו הגדול מבורך, גם כדורנו ימצאן בה מאורות גדולים וחריפים ובקיאים, למאות. ומופלגים בתורה וביראה, לאלפים. ורובם תורתם אומנתם. ובראשם הרבה רבנים נאונים מובהקים ושרי התורה, ספרדים ואשכנזים. יש, הורתם ולדתם על אדמת הקדש; ויש, מאהבת ציון וחבת ירושלים עזבו כסאותם למשפט, וילכו לדרוש את ה' בהר הקדש—

ומפי עוללים ויונקים ייסדו עז. רוב בני הנעורים מגדלים מנעוריהם להקדיש ימיהם ושנותיהם לתורה. מטל ילדותם בחצרות בית אלהינו יפריחו. הבקר אור ישבימו לבית המדרש, וכחצות הלילה ישבו לאהליהם. ובצדק יחשבו כבתיהם לאורחים; ובבית המדרש לאורחים.

כ"א, ואולם, כל תורה שאין עמה מלאכה, סופה במלח' (אבות פ"ב ב') על כן יחקרו כל העוסקים בצרכי הארץ הקדושה באמונה, כמה תרפא הצולעה? ואיזה הדרך הישרה שיבור לו היושב על אדמת הקדש, להיות מיניע כפוז?

והנה כלם התאחדו: כי חובת כלל ישראל היא לכלכל את המפורסמים בתורה הנמצאים שם, אף אם צעירים לימים המת, לפי כבודם וכבוד תורתם. וכמו כן את הזקנים והזקנות, החולים והחולות, הבנות והטף, ואת הנערים אשר להם כשרן ורצון ללמוד, ויש תקוה כי בבואם בימים יורו יגרו—

על מה נחלקו? על אדות הנערים דלא נמירי ודלא סבירי, הנולדים למלאכה או לעבודה ולמסחר: למה נרגילם מנעוריהם לאכול לחם עצלות, להיות לאל ידם להיות מיניע כפיהם? ואם לא תנעם פת במלח מיד ה'; מטעני מלך מידי אדם?— וגדול הנהנה מיניע כפו יותר מירא שמים (ברכות ח' ב').

על כן קם פירוד הדעות. זה אומר: נסעדם, ויסחרו בארץ. ויבא רעהו וחקרו: בארץ אשר מדי שבוע בשבוע ישבתו שלש שבתות, אין תקוה כי המסחר יפרח. א' שבת קדשנו— ב' ביום שלפניו הוא שבת לישמעאלים—

ג' וביום שלאחריו שבת להנצורים. ואם תחת שתי שבתות בשבוע (שבת קדשנו, ושבת שני של נליות) ירגו המסחר באירופא; ותחת שלש לא ירגו בארץ יהודה?— ואם נוסף את המועדים אשר לשלשת העמים האלה, יהיו ששה חדשים בשנה ימי צור מסחר!—

וזה אומר: נלמדם מלאכה, שמכבדת את בעליה (גדרים מ"ט ב') ולעולם ילמוד אדם את בנו אומנות קלה ונקיה (ברכות ס"ג א') וכל שאינו מלמדו אומנות כאלו מלמדו לסטות (קדושין כ"ט א'). ומשל ההמוני הוא, שבע שנים היה רעב בארץ, ולפתח עושה במלאכה לא רבין' (סנהדרין כ"ט א'). וזאת רעהו וחקרו: כי לפי מספר היהודים הנמצאים שם, לא ימעט מספר התופרים והסנדלרים

העברים. ובהוסיפו על מספרם, נרע ונשחית לאלה, ולא נטיב לאלה. ואלו ילמדו היטב לדבר ולכתוב בשפת המדינה, יש תקוה כי גם הנוצרים והישמעאלים יתנו להם לעשות מלאכתם, ועל כן נחזיק ללמדם לשון וספר ויצלחו לבל מלאכה. —

זה אומר: הלא טוב לקנות להם שדות וכרמים, יעבדו, יאכלו, ישבעו ויותרו. אם אדם עושה עצמו כעבד לאדמה, ישבע לחם (סנהדרין נ"ח ב') ואדם שאין לו קרקע אינו אדם (יבמות ס"ג א') וברוך אתה בעיר, שיהיו נכסיד קרובים לעיר (ב"מ ק"ז א'). ובא רעהו וחקרו: הן כל המצות התלויות בארץ (מהן שמיטות ויובלות) נוחגות שם גם בזמן הזה. ולא נתנה קרקע אלא לבעלי זרעות (סנהדרין נ"ח ב') לעבודת האדמה לא נוצר כי אם אכר בן אכר ובן בנו של אכר, גרמיו מטיל ברזל וכח אבנים כחו, לחרוש, לעדור, לקצור, לעמר ולאסוף; ולא הפורש מש"ס ופוסקים! — הן מי ומי ההולכים ירושלימה? רב היורד מכסא הרבנות; שרב שאבד חוש הרגשתו; ש"ץ שקולו נפסל בשנים; מלמד הנשאר בלא תלמידים, וכופין אותו לעזוב מקומו; ושמש בהכנס מעיר קטנה אשר לא אכל כזית לשובע; האלה ישכימו כעלות השחר ויעבדו את האדמה עד צאת הכוכבים? והאם בני האדם אשר מחסר וכפן צפד עורם על עצמם, והשחרו שניהם מחמת תענית, יצלחו לעדור במעדר במעבת האדמה? ואם לאבותינו מעולם, וגם לקצה התנאים והאמוראים היו שדות וכרמים, רובם מלאכתם נעשתה בידי אחרים (ברכות ל"ה ב'). ואף אלה אשר בידיהם עבדו, היו בדורות אשר ההולך עשרה פהם אות (אשכנזית לא אנגליות)

מדי יום ביומו, נחשב לאדם בינוני — — —
על כן הוא לעת עתה פירוד הדעות והמחשבות, ולא פירוד הלבבות. בכלל, לבס לב אחד; ורק על אדות הפרטיים יתוכחו: על קצתם כבר באו לעמק השוה, וגם על הנוצרים ישלימו. וריב כזה, היה, הוה ויהיה בין כל דורשי אמת, מן העולם ועד העולם, כשם שאין פרצופיהם שוות אין דעתם דומות (שם נ"ח ב'). אע"פ שגח לקו ב"ש וב"ה: בצרות, ובאחיותי, ובגט ישן, בספק א"א וכו', בכסף ובשוה כסף, בפרוטת ובשוה פרוטת, לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה, ולא ב"ה מב"ש. ללמדך שחבה ורעות נוהגין זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ח' י"ט) והאמת והשלום אהבו (יבמות י"ד ב').

כל מה שנברא בששת ימי בראשית, צריכין עשייתה, כנן: החרדל צריך למתוק. התורסמים צריכין למתוק. החיטין צריכין להטחן. אפילו אדם צריך תקונו (ב"ר פ' י"א). ואולם לכל תקן ידרש כסף. ומי יתן וירביו המתנדבים בעם, ויתמכו את הדבר הגדול הזה, בישע ה' יהיה העקוב למישור.

מגני על אלהים

צט

אם לא אצדיק את ריב הכוללים השונים, המביא לידי חלול כבוד עמנו וארצנו, איננו חזי ריב שלי שלי ושלך שלי? (אבות פ"ה י"ג) כי אם מדון חיי קודמין? (ב"מ ס"ב א') ואם: לא יבחו לגנב כי יגנב למלא נפשו כי ירעב (משלי ר"ל) אף כי חלילה לנו להעלים עין בגזע שש עשרה אלף נפשות אחינו העטופים ברעב, ולפקוד עליהם עון ריבם על אדות פת חרבה!! — כלם הנם שם נרים, ומי יחמול על נר, כנר? (פסחים ק"ג ב'). ומי כמוהו יודע את נפש הנר? (שמות כ"ג ט'). ואם לא יקום ריב משפחה עת אפס כסף ללחם? (ב"מ נ"ט ב'). היבקש זה מעדני מלך? או זה בגדי פאר ויפוזו זרועי ידיו? והיבקשו גם שניהם היכלי ענג? לחם לאכול ובגד ללבוש ועליות קירסטנה, שאלתם ובקשתם. והזה עון גדול מנשוא? — ואם ירבה מספר השועים המתנדבים, על מספר האביונים אשר ינהרו שם חדשים לבקרים, ולאיש ואיש מהם יהיה היותר נחוץ להחיות את נפשו, גם בדורנו לא יאמר אדם, צר לי המקום שאלץ בירושלים? (יומא כ"א א') אהבת הדת והאמונה תקרב לבותם, והיו לבשר אחד (סנהדרין ג' א'). כי מי כמוהם יודע כי ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט י"ח) הוא, כלל גדול בתורתנו הקדושה? (שבת ל"א א') הקולות יחדלון כי בא מועד — וכל קוי המגן דוד יתאחדו! —

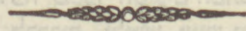
כ"ב. ציון עירנו היא קרית מועדנו, הוי לקחה כפלים מיד אלהינו. חטא חטאה טוטאתה בשלית, ויבא חיל צר ואויב בשעריה. בניה היקרים הוכנו לטבח, וירצה דמם כעולה וכזבח! אלה באש ואלה טבעו במים, ותעל שועתם אל אלהי השמים! — ואלהינו מרחם, אפו אך רגע; ואל זועם, ימחץ וירפא כל נגע. אך רגע יבער כלפיד חרונו, וחיש יעבר זעם כי חיים ברצונו! — רק על גושי עפר נתכה כאש חמתו, רק על עצים שפך כמים עברתו. אך על האבנים עלה עשן באפו, וישראל נמלט אף כי יצא בגפו! — הרומים עם גדול ונכבד מלחמה, וחכמת היונים נודעה קדמה וימה, אלה נשכחו ואדמתם איננה ציה, ואלה איננם וארעם פוריה; לא כאלה חלקנו ונחלתנו, על ארצנו פרוש ען-חשך ולא עלינו. רק עליה פרושה חשכת ליל, וישראל הולך וגדול ועושה חיל! — בארץ אחת יהודי שר הצבא, ובארץ אחרת עברי גדול מרבבה! במדינה האחת ישראלים שופט משרים, ובמדינה השנית ימנה יעקב בין שרים! —

ואהבת ציון לא נשכח נצח, מגן דוד נשא כציץ על מצח! ירושלים גם ביום שמחתנו לא נשכחנה, עד אלהי אבותינו באש יבננה! — מכנף הארץ בני ציון אליה ינהרו, תורתם היא מלאכתם לא יסחרו. יבואו לחן עפרה ולרצות אבניה, אהה במיצר יחיו שם המתאבלים עליה! כי הקדישו את שנותיהם ויטם

מגני על אלהים

וליל, ורק בתורת האלהים יעשו חיל. ועיניהם בלתי אל נדבת אחיהם, תחת
 בן יבורבו תומכיהם. ומי יתן זבתיכם יהיו פתוחים לְרוּחָהּ, ונס מהם כל
 יגון ואנחה. בשובע שמחות יאריך ימיהם, ולא יהעו עצב כל ימי חייהם. וקוי
 טגן דוד אשר התפרדו, ביד דוד בן ישי יתלכזו. נלטה יהודה
 מעני לפק, וגאולה תתי לנו אמן לפני.

הדגלים כאשר זכינו לסדר אותם
 כן נזכה בבוא גואל לראותם.
 ותסל סדור המחברת הרא שונה.
 ובהתנדב-עם-לא תהי האחרונה.

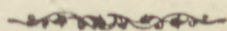

שגיאות מי יבין.

צד ג' שורה ט"ז, צ"ל: שש מאות אלף. צד ז' שורה ה': נתפשה דרכנו. צד
 י' שורה י"א: לא יתמוג. שם שורה כ"ה: מְדַרְשֵׁי. צד יח' שורה ל': אדם וחזו
 ובנס. צד י"ט סוף שורה כ"ב: באישון. צד מ"ב שורה י"ג: ועמהם. צד מ"ג
 שורה ט"ז: ולהגיה. צד מ"ד שורה י"ב: הקריבה. צד מ"ז סוף שורה ל"ב:
 ונתן. צד ס' שורה כ"ה: חורב ביום. צד ס"א שורה כ': שב ואל תעשה. צד
 ס"ז סוף שורה א': מגן. ושם בצדו: צפון. צד ס"ז שורה כ"ג: אברהם בכל
 מסעיו נסע הנגבה. צד ס"ח שורה ט': הוא תמיד. צד ס"ט שורה ו': החרט.
 שם שורה כ"ד: זבלון בקרן דרומית מזרחית. צד ע' ראש שורה א': ולא. צד
 ע"ג שורה ח': חוקי. שם שורה כ"ז: לשטוף. צד פ"ד שורה י"ז: ואראהו בישועתי.

למצוא דבר חפץ.

צד ה'	בן יכבד חוריו ומוריו
ו'	מכבדם בחייהם ומכבדם במותם
ז'	לקחת מוסר השכל (הוא מ ב ו א הספר)
א'	הכון לקראת אלהיך ישראל
ט"ז	היו נכנים לשלשת ימים
ל"ה	ביום השלישי יקמנו ונחיה
נ"א	אגדה נדרשת (נוספות לשלשת הדרושים הנ"ל)
ס"ב	אומר השכחה
ס"ה	מגני על אלהים

THEOLOGICAL
DISCOURSES:

DELIVERED
ON VARIOUS OCCASIONS,

BY THE
REV. J. KOHN-ZEDEK.

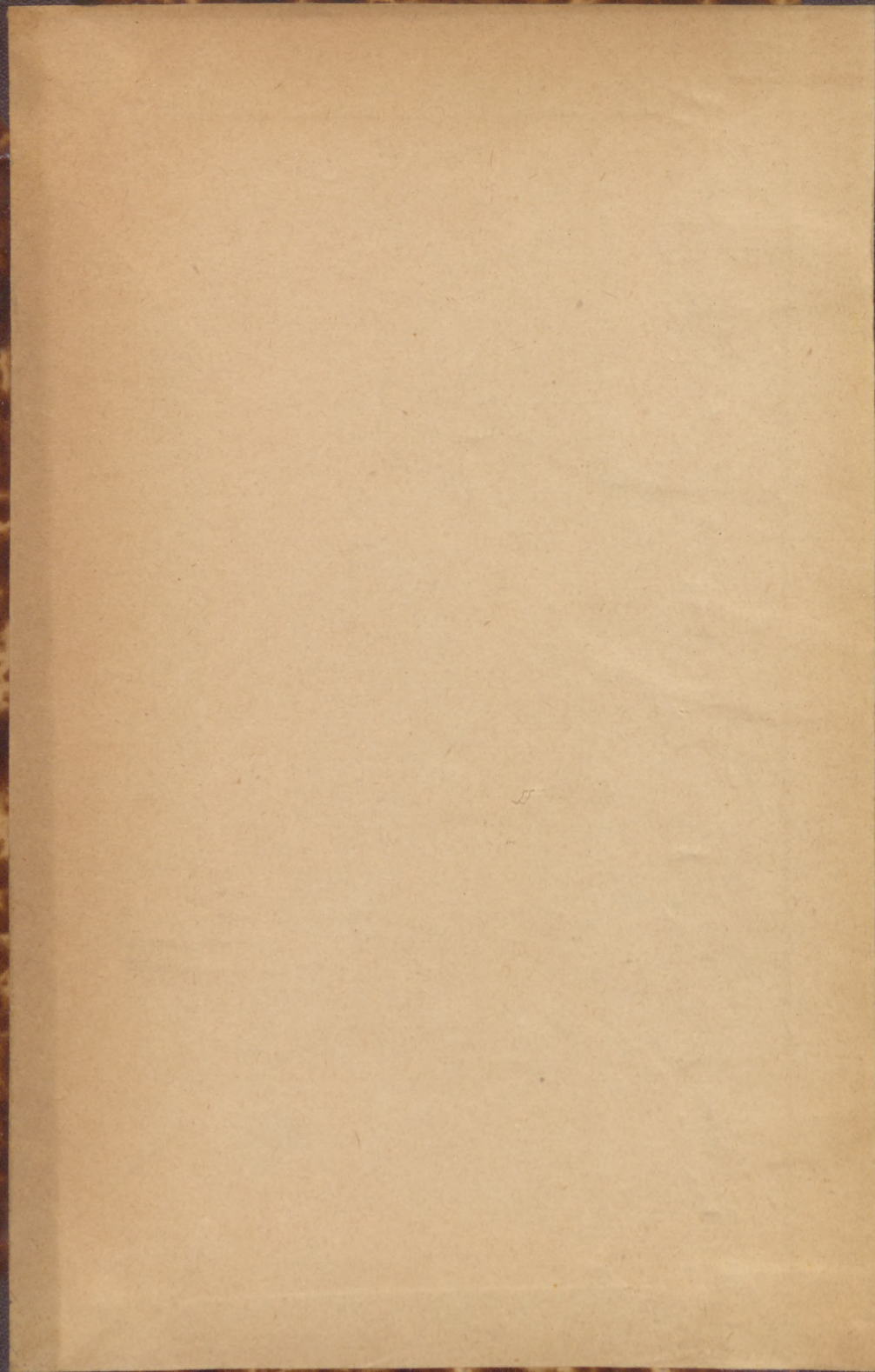
LONDON:
ABRAHAMS & SON, HEBREW PRINTERS & PUBLISHERS,
53, ST. MARY AXE, E.C.

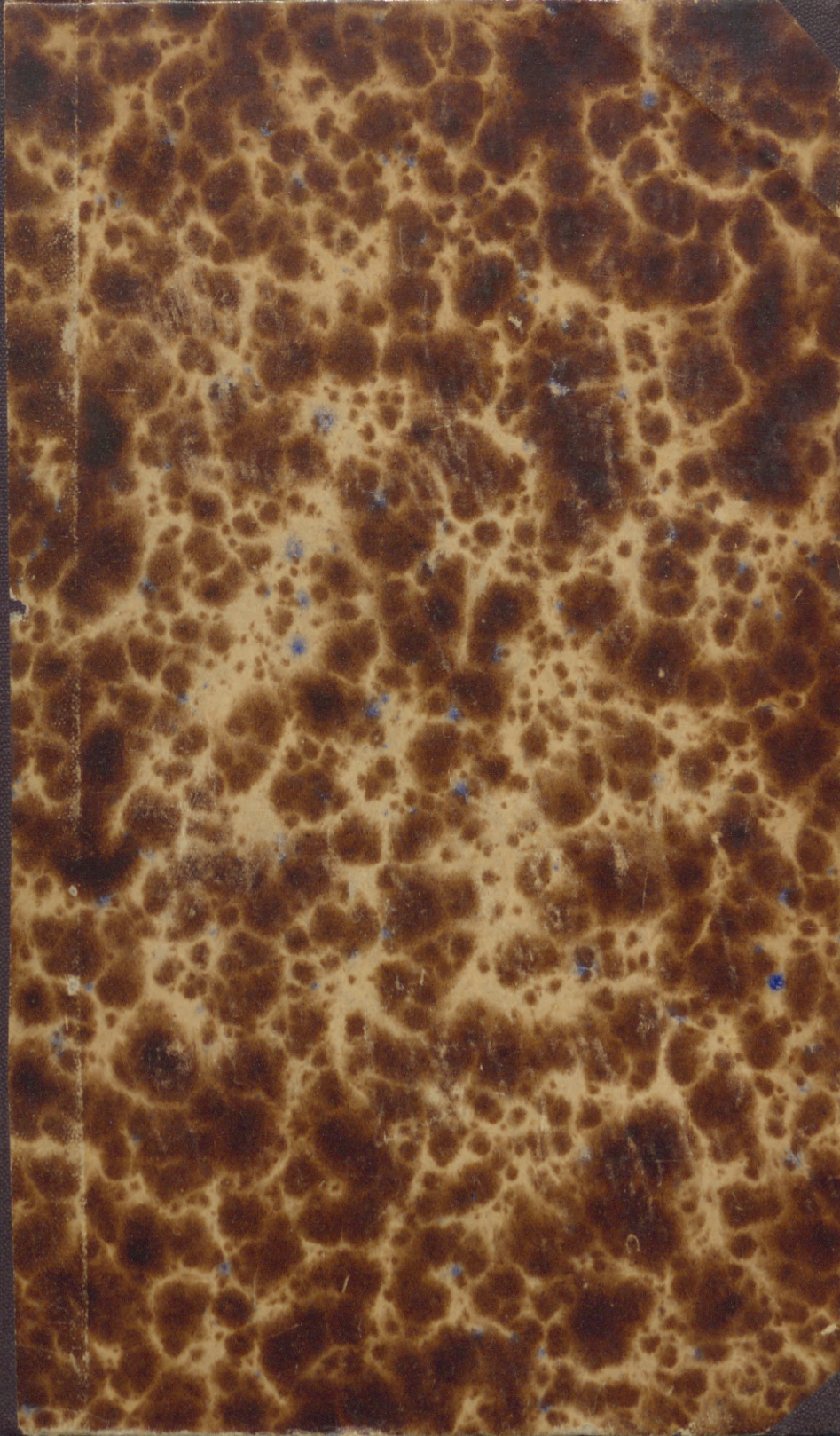
—
5638—1878.

B

875-

879.

J. Kohn-Zedek.

שבת אמת

התורה והמצוה

מוסד הישיבה

עוד הדיש

על ידי מלבי"ם

L.